

16/3

36-1-20

16/3

16 - 10 - 6

5ⁿ Agⁿ de Montilla.

Esas. con 10.

Summi Pontificis
INNOCENTII
TERTII, DE SA-
CRO ALTARIS MY-
STERIO LIBRI
SEX,

EX FIDE VETVSTI CODICIS

*correcti, & testimonijs Conciliorum, Sancto-
rum patrum, atque D. Thomæ ornati.*

Quæ testimonia hoc signo * notantur.

Cum indice locupletissimo.

L. E.

~~*[Handwritten signature]*~~
N. A. S. U.

SALMANTICAE,

In ædibus Dominici à Portonarijs, C. M. Typógraphi.

1 Augu **1570** *& Montilla*
CVM PRIVILEGIO.

Esta cassado en dos Reales y medio.

EL REY.

DO R quanto por parte de vos Alexo Garcia librero vezino de la ciudad de Salamanca, nos ha sido hecha relacion que vos teniades vn libro, intitulado Innocencio tercio sobre los mysterios de la Miffa compuesto por Fray Iuan de la Peña, cathedratico de visperas de Theologia de la dicha ciudad, el qual era muy vtil y prouechoso, attento lo qual nos pedistes y supplicastes os diessemos licencia y facultad para lo imprimir y vender, e juntamente con la dicha licencia e priuilegio, para que por el tiempo que nuestra merced y voluntad fuesse, ninguna persona destos Reynos le pudiesse imprimir ni vender so graues penas, o como la nuestra merced fuesse. Lo qual visto por los del nuestro consejo, por quanto en el dicho libro se hizo la diligencia que la Prematica por nos agora nueuamente hecha dispone, fue acordado que deuiamos mādardar esta nuestra cedula en la dicha razon, e yo tuue lo por bien. Por la qual damos licencia y facultad, para que qualquier impressor destos nuestros Reynos pueda imprimir e imprima el dicho libro que de su so se haze mencion sin que por ello caya ni incurra en pena alguna, y para que por tiempo de diez años primeros siguientes, que corran y se cuenten desde el dia de la data desta nuestra cedula en adelante vos, o la persona que vuestro poder ouiere, podays imprimir y vender el dicho libro, y mandamos que persona ninguna sin vuestra licencia durante el dicho tiempo de los dichos diez años le pueda imprimir ni véder so pena de perder todos los libros que del ouiere imprimido, y mas veynte mil marauedis para la nuestra camara, y mandamos que despues de impresso no se pueda véder, ni venda sin que primero se trayga al consejo, juntamente con el original que en el fue visto, que va firmado y rubricado al fin del de Domingo de çauala nuestro escriuano de camara de los que residen en nuestro consejo, para que se vea si la dicha impressiō esta conforme al original, y se tasse el precio porque se ouiere de vender cada volumen: so pena de caer e incurrir en las penas contenidas en la dicha Prematica y leyes de nuestros Reynos. Y mandamos a los del nuestro consejo Presidēte y Oydores de las nuestras audiē.

audiencias, Alcaldes, Alguaziles de la nuestra casa y corte y chancillerias, y a todos los Corregidores, Asistentes, Governadores, Alcaldes y otros juezes y justicias qualesquier de todas las ciudades, villas y lugares de los nuestros Reynos e señorios, e a cada vno e qualquier dellos, assi a los que agora son como a los que seran de aqui adelante, que vos guarden e cumplan esta nuestra cedula e merced que assi vos hazemos: y que contra el tenor y forma della no vayan ni passen ni consientan yr ni passar por alguna manera, so pena de la nuestra merced y de cinquenta mil maravedis para la nuestra camara. Fecha en Barcelona a ocho dias del mes de Hebrero de mil y quinientos y sesenta y quatro años.

YO EL REY.

Por mandado de su Magestad,
Francisco de Erasso.

EN la villa de Madrid a diez y siete dias del mes de Março, de mil y quinientos y sesenta y quatro, visto por los señores del Consejo de su Magestad esta cedula, y lo que por ella su Magestad manda, y el libro de que en ella se haze mencion, y el pedimiento hecho por parte del dicho Alexo Garcia librero, para que fuelle tassado el dicho libro, conforme a la dicha cedula tassaron el precio de cada cuerpo del dicho libro por enquadernar a dos Reales y medio y no mas, y mandarõ que esta cedula y tassacion y dos fojas que van en el dicho libro al fin del firmadas del Licenciado Mercado corrector de los dichos libros, vayan insertas en cada libro que assi se imprimiere. En fe de lo qual lo firme de mi nombre.

Domingo de çauala.

A 2 POR

LICENCIA.

POR mandado del Consejo real de su Magestad, vistos estos seys libros del Papa Innocencio, que tienen por titulo de Sacro altaris mysterio. Los quales en si tienen mucha erudicion y catholica doctrina, y las addiciones de mano coteji con el exemplar correcto de Colonia de 1552. y estan fielmente sacadas. Digo que se puede imprimir sin escrupulo, y conuiene se imprima. En sant Martin. 6. de Octubre. 1563.

Fray Rodrigo de Vadillo,

NO S el Licenciado don Luys de Alcocer Prior y Canonigo en la sancta yglesia Cathedral de Salamanca, gouernador general en todo el Obispado de Salamanca, por el Illustrissimo y Reuerendissimo señor don Pero Gonçalez de Mendoza, Obispo de la dicha ciudad del consejo de la real Magestad &c. Damos licencia para que vos Alexo Garcia librero vezino de Salamanca, o a quien vuestro poder ouiere, podades imprimir è imprimays este libro de suyo escripto, con las enmiendas y partes que estan en el puestas por el Reuerendo padre fray Iuan de la Peña, frayle del monesterio de Santisteuan de esta ciudad, y cathedratico de Visperas en Theologia, el qual por el esta visto y examinado: por lo qual vos damos licencia, sin que incurrays en pena alguna. Fecho en Salamanca, a diez y siete de Agosto, de 1563. años.

El Licenciado Alcocer Prior.

Por mandado del dicho señor Gouernador.

Iuan Baptista Polanco.

SERENISSI

MO PRINCIPIS AC

D. D. FERDINANDO REGI

Romanorum Vngariæq; ac Bohemiæ, &c.

Archiduci Austriæ, Infanti Hispaniæ,

Duci Burgundiæ, &c. domi-

no suo clementissimo

Ioânes Cochleus.

S. P. D.

Nuictissime princeps, Rex
gloriosissime, ac Domine cle-
mentissime, pietas tua & im-
mobilis in fide catholica con-
tra quassibet hæresum noui-
tates animi constantia atque

etiam paterna & auita in eruditos ac studio-
sos homines liberalitas publicè omnibus nota
& cõfessa, Regia insuper erga paruitatem meã
(licet indignam & immeritam) munificentia,
iam pridem incitauerunt animum meum, vt
egregio aliquo ad posteros monumento meri-
tis virtutibusque tui testimonium post me re-
linquerem. Non defuit quidem bona volun-
tas, nec tepida intra me fuit cordis affectio, be-
nefactorumque memoria, & animi gratitudo.
Verùm ingenioli mei vires mecum perpen-
dens ac remetiens, comperi eas longè inferio-
res, quàm vt tanto Principi aliquid ex proprijs

A 3 lucu-

E P I S T O L A.

Incubrationibus dignè offerre queam. Nunc ve-
 rò quando Lutherus iam olim publicè terque
 quaterq; damnatus hæreticus, nouo libro sum-
 ma cum impietate sacratissima religionis my-
 steria ad rudem populum germanicè traduce-
 re, irridere, calumniari ac detestari apostolica
 perfidia nõ veretur, excutit mihi sua improbi-
 tate verecundiam, vt ausim tandem urgente ne-
 cessitate obuiandi tam graui scandalo, contra
 tam impias & falsas illius insanias, Maiestati
 tuæ suppliciter offerre, & in publicum exhibe-
 re insigne ac eruditum quoddam opusculum
 Innocētij Papæ tertij, quod ante CCC. annos
 ab eo scriptum, & mihi nuper à R. D. Episco-
 po Misnensi, Domino & patrono meo beni-
 gnissimo commodato datum, malè renouatos
 hoc tempore veterum Albigēsiū, Pighardo-
 rum, Albanensium, Dulcinistarum: V valden-
 sium, V viclephistarum, Taboritarum, & id ge-
 nus aliarū barbaricæ fæcis pestiū errores, plano
 quidē dicēdi stylo, sed plena ex scripturis sacris
 eruditione & acutis rationibus cōfutāt. Nõ ar-
 bitror mihi ad maiestatem tuā scribenti vel deco-
 rū vel necessariū fore, exquisitis declarare argu-
 mētis, quāto iustius securiusq; credendū sit tā
 pio ac erudito Pontifici, quā desperato & in re-
 probū sensum dato apostatæ, cuius amarulen-
 tia, furor, inconstantia, fastus animi, & excæca-
 tæ mentis malitia, iam pridem vario rerum tra-
ctā

E P I S T O L A.

Etatumq; experimento Maiestati tuæ probe cognita sunt. Nec dignum existimo aut rationabile, vt tam insanus, infamis & impius Diaboli satelles vlla ex parte vel doctrinæ vel virtutis cum tanto Pontifice conferatur, aut in cõparationem vllam admittatur, cum in eo nemica quidem vllius virtutis aut sanæ doctrinæ amplius sit reliqua. Operæpretium tamen fuerit paucis commemorare ad profectum & ædificationem lectoris qualis quantusque fuerit Pontifex iste.

Etenim cum esset genere nobilis, ex illustri familia Comitum Anagninæ oriundus ac prognatus, literarum studio vitæq; probitate longè nobilior illustriorque factus, Celestino Papa Tertio in numerum Cardinalium ascitus est, dictus proprio nomine Lotharius, factusque ita Cardinalis, scripsit opusculum de miseria conditionis humanæ, sapientissimum in hoc imitatus Ecclesiasten, vt mentes hominum à superbia & à vanitatibus huius mundi deterreret, atque futura diligentius consideranda pelliceret. Mortuo autem Celestino hic licet inter Cardinales iunior esset, mox omnium consensu in demortui locum suffectus est. Factus ergo Papa, viuax & versatile ingenium suum sic ad omnia vtriusque vitæ, actiue inquã & contemplatiue, munia intendit, vt quocunq; verteret illud, quã maximè va-

Vita Innocentij.

E P I S T O L A.

leret perinde ac si illi vni rei fuerit intentus.

Quantū ergo ad bella attinet, à quibus tempora sui Pontificatus quam turbulētissima fuerunt, tam longè lateq; animi curas extendit, vt nihil aliud præter bellorum negotia curasse videri queat. Quantū enim laborum sumptuūq; impendit bello Asiatico, pro recuperanda terra sancta? Quantum pro pellendo ex Hispanis maximo Saracenorum exercitu, qui duce Hil milino ex Aphrica traiecerat, atque omnem Hispaniam peruagatus incendijs populationibusq; ac cædibus Arelatum vsq; & Auenionem peruenerat? Nec modicū curæ & laboris impendit tuendo Siciliae regno, quod Henricus sextus Imperator eius fidei cōmiserat morturus, vt Frederico. II. adhuc puero filio suo Pontificis ope & autoritate cōseruaretur. Quā tum verò molestiarum pertulerit idem iste Pōtifex in diuturnis Germanorum bellis, dum schismate in Imperio exorto, pars Philippum Henrici Imperatoris fratrem Ducem Sueuiæ & Hetruriæ, pars Othonem Quartum Saxonix Ducem in Regem Germaniæ & Romanorum Imperatorem elegisset, longum esset referre, extat in decretalibus eius epistolis ea de re capitulum bene longum, sub titulo De electione & electi potestate, cui initium est, Venerabilē. Interempto autē Philippo, ipse Otho quem Papa fouerat ac prætulerat, beneficiorū
imme-

ANNO.
M. CC.

EPISTOLA

inmemor, non leues & Patrimonio Sancti Pe-
tri & regno Siciliae vexationes intulit. Vnde no-
uum in Imperio schisma enatum fuit. Excom-
municato enim Othone & Imperij dignitate
priuato, pars principum elegit Fredericum se-
cundum adhuc adolescentem, qui in Germa-
niam profectus multum bellorum contra Otho-
nem gessit, donec eo deuicto & mortuo solus
imperaret. Deniq; cum longa & graui fuissent
inter reges Franciae & Angliae bella, Papa iste
restituta inter eos pace, sic Anglos eo merito si-
bi deuinxit, vt ei quotannis ex Anglia & Hi-
bernia vectigal penderetur. Et tamen interim
in ipsa quoque Italia varijs bellorum motibus
angebatur eius animus, dum Veneti contra Dal-
matas, Pisani contra Genuenses, & Cisalpinæ
Galliae ciuitates inter sese confligerent ac belli-
gerarentur. Quæ igitur mentis tranquillitas pro
literarum studio sanctisque contemplationibus in
tantis bellorum tumultibus terroribusque reliqua
esse potuisset, nisi excelsus eius animus spei suæ
anchoram in Deo firmiter & vnicè figens, cun-
cta terrena prospera & aduersa equanimiter tu-
lisset? Quid dicam de perpetuo Ecclesiastici fo-
ri strepitu, & inquietis causarum fluctibus, ac infi-
nitis ex vniuerso orbe allatis dubitantium Epi-
scoporum questionibus? quibus pia mens eius
quotidie in tam diuersas curas distrahebatur,
vt verissimè dicere potuerit cum Apostolo: In

A 5 labore

E P I S T O L A.

labore & ærumna, in vigilijs multis, præter illa quæ extrinsecus sunt instantia mea quotidiana, sollicitudo omnium Ecclesiarum. Quoties enim scripsit in prolixis epistolis decretalibus, de rebus magnis & difficilibus interrogatus, Consultationi tuæ taliter respondemus? Certè quisquis Iuris Canonici quinque libros Decretalium vel semel perlegerit, facilè comperiet plura ibi esse rescripta vnius huius Innocentij quàm omnium aliorum Põtificum in vnum. Et ea quidem tam cautè, doctè ac luculenter posita, vt omnium Iurisconsultorum iudicio nihil possit discerni vel iuri & æquitati conformius, vel rectæ rationi & honestati magis consentaneum. Quod si addas ad hæc omnia latissimæ administrationis curas quas necessario impendit, & gubernandæ vrbi Romæ & dispensando Sancti Petri patrimonio totque regendis populis, & prouincijs sedi Apostolicæ subiectis, haud immerito fatis fuisse grauatus vel solis ijs occupationibus videretur. Adde in super curas & impensas ædificationum, quantas nimirum hodie vix vllus Põtificum perferre posset. Ipse enim hospitale sancti spiritus nõ adeò longe à Basilica Sancti Petri in Saxia (vt ait Blondus) à fundamentis extruxit, tantisque prouentibus in perpetuũ adauxit, vnde alatur peregrini, egroti, ac vulgo cõcepti orphani, vt adhuc hodie tã opulentũ ac bene institutũ, omnibusq;

EPISTOLA.

nibusque necessarijs ad ægrotantiũ curam instructum Xenodochiũ aut Nosocomium non facile in toto orbe terrarum reperias. Ipse altissimam erexit pro familia sua munitionem, quæ in præsentem vsque diem Turris comitum appellatur in Vrbe. Ipse altare Basilicæ Sancti Petri opere vermiculato insigniter exornauit, id quod eius imago & literæ in fornice ipso scriptæ adhuc hodie testantur. Ipse beati Sixti ecclesiam in Auentino vetustate collapsam magnificè restituit. Ipse vniuersis Romanæ vrbis ecclesijs libram argenti singulis dedit, vnde calices sacrificandi gratia conficerentur. Ipse denique in pauperes ciues: qui honestè domi viuentes, in publico mendicare aut stipem accipere erubescerbãt, largas in occulto elemosynas fecit. Cumq; Tyberis inundatione multis maxima illata fuissent damna, ipse pius pater pauperum larga manu illis subueniens dedit & frumētum in panes & pecuniam in reparationes domorũ. Fuit igitur & eiusmodi causis & operibus pietatis quàm maximè occupatus & sollicitus. Accessit & alia sollicitudo nec leuis nec breuis, vt pote labor in extirpandis hæresibus. Eius nanq; auspicijs damnati sunt nominatim, errores, tum Almerici Episcopi Parisijs, tum Ioachim Abbatis in Calabria. Et generaliter contra omnes hæreses maximũ indixit & Romæ celebrauit Concilium Lateranense, in quo

EPISTOLA.

in quo sanè ipsomet præfidente personaliter
adfuerunt. II. Patriarchæ : Constantinopoli-
tanus & Hierosolymitanus Archiepiscopi.
LXX. Episcopi. CCC. Abbates duodecim.
Priores conuenticales. DCCC. Duorum Im-
peratorum Romani scilicet & Constantinopo-
litani legati, ac Regis Hierusalem, Franciæ,
Hispaniæ, Angliæ, &c. Oratores. Cuius sa-
nè Concilij constitutiones aliquot passim re-
citantur in libris Decretalium. Aliud quoque
præsidium ecclesiæ contra hæreticorum ma-
chinationes feliciter instituit, sanctos inquam
ordines religiosæ conuersationis fratrum men-
dicantium, in quibus viri plurimi vita & eru-
ditione probati & populum rectè docerent, &
hæreticorum peruersitatibus resisterent. Ip-
se enim sanctissimos viros, Dominicum Cala-
guritanū ex Hispania, & Frācisū Asisiatem ex
Vmbria Italiæ prouincia ad se Romā veniētes
in sancto proposito cōfirmavit. Ipsius auspicijs
alij quoque instituti sunt ordines, vti fratres
Sācti Augustini Eremitæ, fratres Sāctæ Mariæ
Carmelitæ, fratres Crucigeri, fratres Guilielmi-
tæ, quorum ordines sub hoc Pontifice aut à no-
uo instituti, aut in melius restituti sunt. Vnde
ait Sabellicus præclar⁹ nostris tēporibus histo-
riarū scriptor, in sexto Nonæ Enneadis libro:
Prouidentia euenit (vt credere æquū est) nō ca-
su, quòd Innocentio Tertio sedēte multum sit
innocen-

EPISTOLA.

innocentiæ virtus illustrata multa : multum & religio innocentiæ mater. Nam & Carmelitana religio per id tempus vel orta est, vel tandem in lucem ædita. Et duo Christianæ pietatis lumina terris affulsere, quibus multo maxima parte orthodoxa crevit fides, autores incrementi huius, Dominicus & Franciscus. Hi æquales tempore, sanctitate clari, & vterque alterum vidit. Hæc ille. Cõstat igitur hunc Innocentium admodum insignem fuisse virtutibus Pontificem, labore strenuum, curis pervigilem, consultationibus cautum, iuris prudentia instructum, rerum administratione amplum, opibus florentem, honore præcipuum, dignitate maximum, sacrarum literarum cognitione eminentem, pietatis operibus præfulgentem, vt non immeritò decantari possit de eo ecclesiasticum illud responforium: Iustum deduxit dominus per vias rectas, & cætera. Cumque tantus esset vir iste & coram Deo & coram hominibus, ipse tamen egregia humilitate parvulus erat in oculis suis, vti scripta eius vbi que indicant, maximè verò Prologus & Conclusio huius de Missa tractatus. Cum igitur vir iste dicat apertè, quòd inter omnia sacramenta cõstet illud esse præcipuum, quod in officio Missæ supra mensam altaris sacratissimè celebratur, idque sex libris pulcherrimè declaret, nullus profectò vir mentis compos iudicare poterit mi-

E P I S T O L A.

rit minus credendum esse huic tanto Pontifici,
 quàm Lutherò apostatæ, qui vt omnium vir-
 tutum pfor, & omnium carnis voluptatum im-
 purus assertor est, ita nihil sapit eorum quæ
 sunt spiritus Dei. Proinde nihil ei credendum
 est in ijs quæ contra Ecclesiam deblaterat, quũ
 ex professo nunc tandem scribat & ingenue fa-
 teatur à diabolo sibi suggesta esse illa, quæ con-
 tra Missam nuper effutiuit argumenta. Hos
 itaque Innocentij libros Serenissime Rex. M.
 T. supplici voto à mente nuncupatos, serena
 obsecro fronte ac placido vultu suscipe, pro-
 pter Missæ assertionem & veritatis patrocinium,
 è situ vetustatis in lucem restitutos. Quòd si
 Deus alia quoque huius Pontificis opuscula
 & sermonum eius volumina in manus meas
 dederit, sub nullius profecto potius quàm sub
 T. M. auspicijs in orbem diuulgabuntur. Quis
 enim regum, principum, &c. aut liberalius fo-
 uet studiosos, aut clementius alloquitur erudi-
 tos? Quis magnatum promptius aut elegãtius
 in offenso perpetuæ orationis sermone loqui-
 tur latinè? Quis in cõsultationibus aut rectum
 iudicium deprehendit acutius, aut consiliario-
 rum vota recitat memoriter ex tempore atque
 expendit exactius? Vno Cæsar. August. Caro-
 lo. V. fratre tuo germano potentia minor es,
 vnus in cæteris bonis illi par. Nemo in terris te
 nobilitate aut steminate superat, nullus princi-
 pum

EPISTOLA.

pum te maiorum claritate vincit, nullus laborum tolerantior, nullus in periculis præsentiori animo, nullus coniugij fide integrior, nullus coniugis foecunditate felicior, nullus in liberorum educatione diligentior, nullus iustitię studiosior. Breuiter nullus mortalium optimis quibusque ornamentis & virtutibus, quæ bonum regem aut principem decent, te vno per Dei gratiam & benignitatē ornatior, auctior, aut cumulatio existit. Deus optimus maximus Rex regum, & Dominus dominantium, hæc virtutum tuarum bona tibi perpetuo cum incremento feliciter conseruet, atque etiam in liberos tuos prosperiori successu transfundat. Bene vale. S. domine rex optim. ac clem. princeps. Dresdæ ad Albim, sexto Calendas Martij. Anno domini. M. D. XXXIII.

En
in
co
in
di
qu
in
D
in
in
in
in
in

TRACTATUS

De sacro Altaris My-

sterio, conditus à domi-

no Innocentio Pa-

pa Tertio.

RIA sunt, in quibus præcipue diuina lex consistit: mandata, promissa, & sacramenta. In mandatis, est meritum, in promissis est præmium, in sacramentis est adiutorium. Sacramentis enim ad utrumq; iuuamur, ad exequendum mandatum, & ad obtinendum promissum. Verùm inter omnia sacramenta, illud constat esse præcipuum, quod in officio missæ supra mensam altaris sacratissimè celebratur: illud ecclesiæ representans conuiuium, in quo filio reuertenti pater occidit vitulum saginatum, panem vitæ proponens, & vinum quod miscuit sapientia. Hoc autem officiũ ipse Christus instituit, cum hæredibus suis nouũ cõdidit testamentũ, disponens eis regnũ, sicut pater suus sibi disposuit, vt super mēsam eius edant & bibant in regno suo quod ecclesia cõsecrauit. Coenantibus enim il-

B lis ac-

Missa ab A.
posolis ce-
lebrata.

1. Corin. 11.

Lex diuina
in tribus cõ-
sistit.

2. Petrus.

*D. Tho. 3.
p. q. 65. ar. 3.
Lucæ. 15.
Ioan. 6.
Prouerb. 39.

*D. Tho. 3.
p. q. 73. ar. 5.
Institutio
Missæ.
Lucæ. 22.
Matth. 26.

sitates verborum, orationes, modulationes, le-
 ctiones. Tres rerū materies, ornamenta, instru-
 menta, & elemēta. Hæc omnia diuinis sunt ple-
 na mysterijs, ac singula cœlesti dulcedine redū-
 dantia. Si tamen diligentem habeant inspecto-
 rem, qui norit sugere mel de petra: oleumq; de
 saxo durissimo. Quis autem nouit ordinē cœ-
 li, & ponit rationes eius in terra? puteus enim
 altus est, & in quo hauriam aquam vas non ha-
 beo, nisi porrigat ille qui dat omnibus affluen-
 ter, & non impropert: vt inter medium mon-
 tium transeuntem hauriam aquam, in gaudio
 de fontibus Saluatoris. Pulsans ergo pulsabo, si
 fortē clavis David aperire dignetur, vt introdu-
 cat me rex in cellam vinariam, in qua mihi su-
 pernum demonstret exēplar, quod Moy si fuit
 in monte mōstratum, quatenus sacrosanctum
 altaris officium eo valeam reuelante differere,
 qui linguas infantium facit esse disertas, cuius
 spiritus vbi vult spirat, diuidens singulis prout
 vult: ad laudem & gloriam trinitatis, ad profe-
 ctum & vtilitatem legentium, ad meorū veniā
 & indulgentiam peccatorum. Si quid ergo di-
 gnum in hoc reperietur opusculo, diuinæ gra-
 tiæ penitus ascribatur. Nam omne datum o-
 ptimum, & omne donum perfectū: desurfum
 est descendens à patre luminum, si quid indi-
 gnum, insufficientiæ deputetur humana, nam
 corpus quod corrumpitur aggrauat animam,

Omnia quæ
 in missa fiūt
 mysterijs
 plena sunt.
 Deuter. 32.
 Iob. 38.
 Ioan. 4.
 Iacobi. 1.
 Psal. 103.
 Esai. 12.
 Inuocatio.
 Apocaly. 3.
 Cantic. 1.
 Exod. 25.
 Sapien. 10.
 Ioan. 3.
 1. Corint. 11.

Humilis &
 pia protesta-
 tio.
 Iacob. 1.

INNOCENTII. PP.

Sapient. 9. & deprimunt terrena inhabitatio sensum multa cogitantem. Consuetudinem autem apostolicæ sedis, non illam quam olim legitur habuisse, sed eam quam nunc habere dinoscitur, prosequendam disposui, quæ disponente domino, cæterarum ecclesiarum mater est & magistra.

CAPITVLA.

LIBRI PRIMI.

1. De sex ordinibus clericorum, quos Romanus pontifex habet secum in missa, ubi senarium mysterium explicatur.
2. De primicerijs & cantoribus, ubi conijcitur, quare primicerius in ecclesia medius inter cantores existit.
3. De acolytis, ubi quod sit eorum ministerium, & unde processerit assignatur.
4. De subdiaconibus, ubi traditur quod ipsi legem continentie debent observare.
5. De diaconibus, ubi traditur quid eorum spectet officium, unde leuitarum ordo tam in nouo quam in veteri testamento processerit, quare diaconus supra sinistrum humerum fert orarium, & quare diaconicardinales semper ducunt Papam Romanum Pontificem.
6. De maioribus & minoribus sacerdotibus, quorum differentiam tam in nouo quam in veteri legitur in testamento.

- 7 De significatione nominum episcopi & presbyteri.
- 8 De primatu Romani pontificis, vbi patenter ostenditur, quòd Christus & ante passionem, & circa passionem, & post passionem, Petro commisit ecclesie principatum.
- 9 De conuenientia & differentia potestatum inter episcopos & presbyteros, vbi forma sacerdotalis ordinationis exprimitur, & ostenditur qualis debet esse sacerdos.
- 10 De communibus & specialibus indumentis pontificis & sacerdotum, vbi etiam quae fuerint ostenduntur, & numeri mysterium assignatur.
- 11 De legalibus indumentis secundum Historiam, vbi quot & qualia fuerint explicatur, ponuntur etiam diuersa nomina secundum diuersitates linguarum.
- 12 De typo legaliũ indumentorũ secundũ allegoriã.
- 13 De vestimentis legalibus secundum tropologiam, vbi agitur de fensoralibus.
- 14 De linea.
- 15 De zona.
- 16 De tunica.
- 17 De malogranatis & tintinnabulis aureis.
- 18 De superhumerali.
- 19 De duabus oris.
- 20 De duobus onychinis.
- 21 De duodecim nominibus filiorum Israel.
- 22 De duabus catenulis.
- 23 De duobus vncinis.

INNOCENTII. PP.

- 24 De rationali.
- 25 De quadratura rationali & duplicitate.
- 26 De quatuor ordinibus lapidum.
- 27 De duodecim lapidibus.
- 28 De cydari.
- 29 De lamina aurea.
- 30 De nomine domini Tetragrammaton.
- 31 De varietate operis.
- 32 De quatuor coloribus, purpura, cocco, bysso, hyacintho.
- 33 De vestibus evangelici sacerdotis.
- 34 De pontificalibus indumentis secundum quod Christo conueniunt, ubi agitur de caligis, sandalijs, de ligulis quoque, quibus sandalia pedibus colligantur.
- 35 De amictu, ubi redditur ratio, cur idem in Christo per calceamentum pedis & per amictum capitis designatur.
- 36 De alba.
- 37 De cingulo & succinctorio.
- 38 De stola.
- 39 De tunica.
- 40 De dalmatica.
- 41 De chirothecis.
- 42 De planeta, ubi agitur de anteriori & posteriori parte planeta.
- 43 De manipulo.
- 44 De mitra.
- 45 De baculo.

46 De annulo.

47 De quinque psalmis dicendis dum pontifex preparatur.

48 Item de pontificalibus indumentis secundum quod membris conueniunt, ubi agitur de caligis & sandalijs, ubi quoque forma sandaliorum exponitur.

49 De ablutione manuum.

50 De amictu, ubi agitur de duobus vasculis, quibus amictus ante pectus ligatur.

51 Quare Romanus pontifex post Albam orale, & post orale crucem assumat.

52 De Alba.

53 De stola.

54 De tunica.

55 De dalmatica.

56 De chirothecis.

57 De planeta.

58 De manipulo.

59 De mitra.

60 De Annulo.

61 De Baculo, ubi traditur, quare summus Pontifex pastoralis virga non utitur.

62 De pallio, ubi materia & forma secundum mysterium exponuntur.

63 De Armatura virtutum.

64 De quatuor coloribus principalibus, quibus secundum proprietates dierum vestes sunt distinguenda.

INNOCENTII. PP.
LIBER PRIMVS
De sex ordinibus Cle-
ricorum.

CAPVT PRIMVM.

Q V V M Apostolicæ sedis Anti-
stes celebriter agit missarum solen-
nia, sex habet secum ordines Cleri-
corum, id est, Episcopos, Presbyte-
ros, Diacones, Subdiacones, Acolytos, & Can-
tores, ipso numeri sacramento perfectionē hu-
ius officij manifestans. Senarius enim numerus
est perfectus, eo quòd redditur ex suis partibus
aggregatis. Vnde sexto die perfecit Deus cœ-
lum & terram, & omnem ornatum eorum, &
quum in plenitudine temporis sexta venisset
ætate, sexta quoque die, sub hora sexta, genus
redemit humanum. Sed & sex ordines mini-
strorum legimus in veteri testamento, Pontifi-
ces, Sacerdotes, Leuitas, Nathinneos, Ianitores,
& Psaltes, quos ex maiori parte distinxit Arta-
xerxes in epistola quam Esdræ scribæ direxit.
Notum (inquit) facimus de vniuersis sacerdo-
tibus, Leuitis, Cantoribus, & Ianitoribus, Na-
thinneis, ministris domus Dei, vt eis vectigal
& tributum & annona nullatenus imponatur.

¶ De

*D. Tho. 3.
p. q. 83. arti.
5. ad. 12.

Senarius un-
merus per-
fectus est.

Gene. 1.

Galat. 4.

Sex ordines
ministorū
veteris testa-
menti.
1. Esdr. 8.

De primicerijs, & cantoribus.

CAP. V. T. I I.

David prophetarum eximius, volens cultum Dei solennius ampliare, cantores instituit, qui coram arca foederis domini musicis instrumentis & modulatis vocibus decantarent, inter quos praecipui fuerunt Heman, cuius vicem nunc in ecclesia obtinet primicerius, qui cantoribus est praelatus, unde legitur in Paralipomenon, isti sint quos constituit David super cantores domus Domini, stantes iuxta ordinem suum in ministerio, de filiis Caath, Heman cantor filius Ioel, & a dextris eius Asaph filius Barachiae, ad sinistram autem Ethan filius Chusi. Debent ergo cantores consonis vocibus & suaui modulatione concinere, quatenus animos audientium ad deuotionem Dei valeant excitare.

Institutio
Canticorum
per David.

1. Paral. 6.

Heman.
Asaph.
Ethan.

De acolytis, quod sit eorum ministerium.

CAP. V. T. I I I.

Acolyti verò, qui latine Ceroferarij nuncupantur, ab Aaron & filiis eius ministerij sumere possunt exemplum. Scriptum est enim in Exodo. Praecipe filiis Aaron, ut offerant oleum de arboribus oliuarum purissimum, piloq; contusum, ut ardeat lucerna semper in tabernaculo testimonij, & collocabunt eam Aaron & filij eius, & usque mane luceat coram domino. Quod ergo tunc sacerdo-

*De muneribus cuiusque ordinis.
4. sententia distinct. 24.

Exodi. 27.

B 5 tes

INNOCENTII. PP.

Multa p̄ tē-
pus superad-
dita, aut mu-
tata sunt.
1. Paral. 23.

Ioan. 8.

1. Esdr. 8.

Ioan. 1.
Nathinnei.

Esai. 52.

Ioan. 15.

tes agebant, hoc nunc acolytifiaciunt in mini-
sterio lucernarum. Multa quippe non solum
in nouo, sed & in veteri testamento legi Moy-
si superaddita legimus & mutata. Vnde Dauid
in libro Paralipomenon dixisse narratur. Non
erit officij Leuitarum, vt ultra portent taberna-
culum, & omnia vasa eius ad ministrandū. Aco-
lyti cærens ferunt accensos, dum legitur Euan-
gelium. Non vt tenebras aëris illuminent, sed
vt proximis opera lucis ostendant. Hoc officiū
dominus testatur se habere, cum dicit Ego sum
lux mundi. Qui sequitur me, non ambulat in
tenebris, sed habebit lumen vitæ.

De subdiaconibus. CAP. IIII.

Subdiacones Nathinneorum vitam in ec-
clesia representant. De quibus in Esdra le-
gitur, quòd Dauid dederat Nathinneos
ad ministeria Leuitarum. Vnde græcè dicuntur,
hypodiacones, ex quorum ordine fuit ille Na-
thanaël, quē dñs in Euāgelio cōmendauit. Ec-
ce verè Israëlita, in quo dolus nō est. Nathinnei
verò dicuntur. i. in humilitate dño seruientes.
De quibus rectè patribus placuit, vt qui sacra-
mysteria contractāt, legē cōtinentiæ debeāt ob-
seruare. Sicut scriptū est in propheta, Munda-
mini qui fertis vasa dñi. Horum officio dñs vti
dignatus est, quando facta cum discipulis cœ-
na, mittens aquā in peluim, lauit pedes discipu-
lorum, & linteo quo erat præcinctus, extersit.

De

De diaconibus. CAP. V. T. V.

Ordō diaconorū à tribu Leui sumpsit exordiū. Vnde dñs ad Moysen locut⁹ est, dicens: Applica tribum Leui, & fac stare in cōspectu Aaron sacerdotis, vt ministrēt ei & excubent, & obseruent quicquid ad cultū pertinet multitudinis coram tabernaculo testimoniij, & custodiāt vasa tabernaculi in ministerio seruientes. A viginti quinque annis & supra, iussi sunt in tabernaculo seruire, tanq̄ ad onera portāda robusti, qui possint arcam foederis, mensam propositionis, & vasa tabernaculi deportare. Quod, & in nouo testamēto recolitur, quum diaconibus supra sinistrum humerū stola imponitur. Et in diebus ieiunij supra eūdem humerum casula complicatur. Quia quicquid laboris in hac vita sufferimus, tanquam in sinistra portamus, donec à sinistra transeamus in dexterā, in qua requiē habeamus. Hinc etiam Diaconi Cardinales mensam Lateranensis altaris supra humeros suos in die coenæ deportāt, & reportant in sabbato. Semper ipsi summum pontificem velut arcā foederis Leuitæ portātes. Cæterū in nouo testamēto sumpsit initium ab apostolis, qui septem viros boni testimonij, plenos spiritu sancto, diacones elegerunt, oratione præmissa, per impositionem manū ordinantes. Hi sunt in Apocalypsi septem angeli tuba canentes. Hi septem candelabra aurea, hi voces

Num. 3.
Leuitæ.

Diacones.

vij. Diaconi.

Actuū. 7.

Apacaly. 8.

toni-

INNOCENTII. PP.

tonitruorum, qui pacem annunciant, prædicant Euangelium, mensam componunt, offerunt Eucharistiam &c. Quæ licet humiliter, tamen excellenter ad eorum spectant ministerium. Hoc officium Christus exercuit, quando post coenam sacramenta confecta proprijs manibus dispensauit, & cum dormientes excitauit Apostolos ad orandum, Vigilate, inquit, & orate, vt non intretis in tentationem.

¶ De minoribus & maioribus sacerdotibus.

CAPVT. VI.

Sacerdotalis ordinis institutio à veteri lege sumpsit originem, secundum quod legitur dominus Moyse præcepisse. Applicata, inquit, Aaron fratrem tuum ad te cum suis filijs, de medio filiorum Israël, vt sacerdotio fungantur mihi. Veruntamen ante legem sacerdotes fuisse leguntur. Vnde Melchisedech sacerdos Dei altissimi legitur extitisse: cui decimas ex omnibus spolijs, tanquam sacerdoti Abraham persoluit. Erant autem multi minores sacerdotes, quos Nazareos communiter appellabant. Vnus autem erat summus sacerdos, quem vocabant specialiter Arabarchum. Porro Dauid. 24. sacerdotes instituit. 16. de Eleazar, & 8. de Ythamar, quibus tamē omnibus vnum præfecit, quem statuit principem sacerdotum. Singulis autem per sortes vicis suæ diuisit hebdomadas, quarum octaua prouenit Abiæ, de cuius ge-

Matth. 26.

Lucæ. 22.

Exod. 28.

Genes. 14.

Hebr. 7.

Nazarei.

1. Paral. 24.

ius genere Zacharias pater Ioannis Baptistæ descendit. Verum in nouo testamento Christus ipse maiores & minores sacerdotes instituit, scilicet. 12. Apostolos, &. 72. discipulos, quos præmittebat binos in omnem ciuitatem & locum quò erat ipse venturus. Sicut enim pontifices summos Moyles regendis populis in lege præfecit, sed ad eorum societatis & operis adiutorium, sequentis ordinis viros, & secundæ dignitatis elegit. Nam in Eleazaro & Ythamar filijs Aaron: paternæ transfudit plenitudinis abundantiam: vt ad hostias salutare & frequentioris officij sacramenta, ministerium sufficeret sacerdotum. Et in eremo per. 70. virorum prudentium mentes Moyse spiritum propagauit. Quibus ille vsus in populo, innumerabiles multitudines gubernaret. Sic Christus apostolis suis discipulos addidit, quibus illi suis prædicationibus totum orbem impleuerunt. Apostolorum itaq; vices, maiores obtinent sacerdotes, id est, episcopi. Discipulorum verò minores, id est, presbyteri.

Lucæ. 2.
Matth. 10.
Lucæ. 10.

Sacerdotij
distinctio.

Numer. 11.

De significatione nominum episcopi, & presbyteri. CAP. VII.

Nomen episcopi plus sonat oneris, quàm honoris. Episcopus græcè superintendens interpretatur latine, speculatoris gerens officium. Iuxta quod dominus inquit prophætæ, Fili hominis, speculatorem dedi te domui Israël,

Episcopus
* 4. sent. di.
24. lit. L. &
d. 21. c. Cle-
ros.

INNOCENTII. PP.

Ezech. 3.
 1. Timot. 3.
 * i. arduum
 & diuinum
 opus & mi-
 nisterium
 Theodor.
 Presbyter.
 Sapien. 4.

Numer. 11.

Israël, Plebi ut sibi commissæ non negligenter incumbat, sed diligenter prospiciat. Ob hoc, inquit Apostolus: Qui episcopatû desiderat, bonum opus desiderat. Non dicit honorem, sed opus. Quoniam episcopus, non tam ut præsit quàm ut proficitur. Presbyter autem non ab ætate dicitur, sed à prudentia. Presbyter em̄ græcè, latinè senior intelligitur. Senectus enim venerabilis est, non diuturna, nec annorum numero computata, sed cani sensus sunt hominis, & ætas senectutis vita immaculata. Nam dominus inquit ad Moysen. Congrega mihi septuaginta viros de senioribus Israël, quos tu nosti, quòd senes populi sunt & magistri.

¶ De primatu Romani pontificis.

C A P. VIII.

Primatus
 Petri.
 * Th. V Val
 dens. 1. To.
 lib. 2. arti. 3.
 ca. 32. & 33.
 Turre cre.
 libr. 2. sum.
 mæ.
 Matth. 19.
 Ioan. 20.

Omnibus enim apostolis Christus vnû præposuit, videlicet Petrû, cui totius ecclesię principatum, & ante passionē, & circa passionē, & post passionē cõmisit. Ante passionē, cû dixit: Tu es Petrus, & super hęc petram ædificabo ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam, & tibi dabo claues regni cælorum. Licet enim vniuersis apostolis communiter dixerit, Quorû remiseritis peccata remittuntur eis: Et quodcunq; solueris super terrã, erit solutum & in cælis: & quorum retinueritis, retenta sunt, principaliter tamen Petro concessit, Quodcunq; ligaueris su-

per

per terram, erit ligatum & in cælis. Petrus ergo potest ligare cæteros, sed ligari non potest à cæteris. Nam illis particulariter dictū est: Quorū remiseritis peccata, remittūtur eis. Huic autem vniuersaliter dicitur: Quodcunq; ligaueris &c. Circa passionem verò, cum pluraliter dixisset de omnibus: Simō, ecce Satanas expetiuit vos, vt cribraret sicut triticum. Singulariter autem pro Petro subiūxit: Ego autem pro te rogavi, vt non deficiat fides tua. Statimq; præcepit: Et tu aliquādo cōuersus, cōfirma fratres tuos. Ad eum igitur tanquā ad magistrum pertinet cæteros confirmare, cuius fides in nulla tentatiōe deficit. Fides enim Apostolicæ sedis super firmam petram stabili soliditate fundata, nullis vnquā errorum sordibus potuit inquinari. Sed absque ruga manēs & macula, pro necessitate temporum, à cæteris maculas deterfit errorum. Post passionē autem, cum tertio quæsisset à Petro: Simon Ioannis, diligis me plus his? Et ille tertio respondit: Domine tu scis, quia amo te. Tertioque præcepit: Pasce oues meas: Statimq; subiūxit: Sequere me. Petrus enim sequutus est Christum: non solū genere martyrij, sed & in ordine magisterij. Quod Christus ostendit cum ait: Tu vocaberis Cephas. Licet enim Cephas secundum vnā linguam interpretatur Petrus, secundum alteram verò exponitur Caput. Nam sicut habet plenitudinē sensum

Lucæ. 22.

Ioan. 21.

Petr' caput
aliorum.

Ioan. 1.

**Præcipuus
vbique Pe-
trus fuit.**

**Matth. 16.
Ibidem. 14.**

Ioan. 6.

Matth. 18.

Lucæ. 22.

Ioan. 21:

suum in se, cætera verò membra partem reci-
piunt plenitudinis: ita cæteri sacerdotes vocati
sunt in partem sollicitudinis, sed summus Pon-
tifex assumptus est in plenitudinem potestatis.
Hinc est, quòd non sine magni mysterij sacra-
mento, cum Christus vniuersos interrogasset
apostolos: Vos autem quem me esse dicitis? so-
lus Petrus, quasi primus & potior respòdit pro
omnibus. Tu es Christus filius Dei viui. Cum-
que timore periculi cuncti simul exterrerentur
apostoli, solus Petrus descendit intrepidus, vt
super undas maris ad dominum ambularet. Et
cum multi discipulorum abiissent retro, dicen-
tes: Durus est hic sermo, dixit Iesus ad duode-
cim: Nunquid & vos vultis abire? Respondit Si-
mon Petrus. Domine, ad quem ibimus? verba
vitæ æternæ habes, & nos credimus & cognoui-
mus, quia tu es Christus filius Dei. Cumq; Ie-
sus respexisset discipulos, ait Simoni Petro: Si
in te peccauerit frater tuus, vade & corripe eum
inter te & ipsum. &c. Cùm Petrus dixisset: Do-
mine, quoties peccabit in me frater meus & di-
mittam ei? vsque septies? Respondit illi Iesus.
Non dico tibi vsque septies, sed vsque septua-
gies septies: & cùm omnes apostoli fugam arri-
perent, solus Petrus educens gladium percussit
seruum Pontificis, & dextram eius abscidit au-
riculam. Cùmque post resurrectionem alij di-
scipuli nauigio venissent ad Dominum, Petrus
succin-

succingens se misit in mare. vt inter vndas ad ipsum accederet. Quapropter & Christus, cum surrexisset à mortuis, prius se Petro quàm cæteris ostendit apostolis: quia secundum apostolum visus est Cephæ, post hoc vndecim. Deinde visus est plus quàm quingētis fratribus simul.

1. Corint. 15.

De conuenientia & differentia potestatum inter episcopos & presbyteros.

CAPVT. IX.

Differt autem inter episcopos & presbyteros, quod omnes sacerdotes cõmuniter pertinet catechizare, baptizare, prædicare, cõficere, soluere & ligare. Sed specialiter ad põtifices spectat, clericos ordinare, virgines benedicere, põtifices cõsecrare, manus imponere, basilicas dedicare, degradãdos deponere, synodos celebrare, chrisma cõficere, & vasa consecrare. Vnguntur autem manus presbyteris ab episcopo, vt cognoscant hoc sacramento se per Spiritum sanctum suscipere gratiam consecrãdi. Vnde cum eas vngit episcopus, dicit: Cõsecrare & sanctificare digneris domine manus istas, per istam vnctionem & noitram benedictionem: vt quæcunq; consecrauerint, cõsecrẽtur: & quæcunq; benedixerint, benedicãtur in nomine domini. Vnguntur etiam manus presbyteris, vt opera misericordiẽ pro viribus ad omnes debeãt exercere. Per manus enim opera,

*D. Thom.

2. 2. qõ. 184.

arti. 6. ad. 1.

VValden. 1.

Tom. lib. 2.

arti. 3. c. 60.

Turrecre. li

bro. 1. c. 79.

4. sent. dist.

24. lit. 1. Vn-

ctio manus.

C

per

INNOCENTII. PP.

Lucæ. 10.
Sacerdotes
egerunt vi-
ces Christi.

2. Corint. 5.

Galat. 1.

Stola super
vtrunq; hu-
merum.

2. Corint. 6.

Matth. 11.

per oleū misericordia designatur. Vnde Sama-
ritanus, appropians vulnerato, vinum sperin-
fudit & oleum. Veruntamen maiores & mino-
res communiter in quibusdam vices gerūt sum-
mi pōtificis, idest, Christi, dum pro peccatis ob-
secrant, & peccatores per pœnitentiam reconci-
liant. Vnde dixit Apostolus: Deus erat in Chri-
sto, mundum reconcilians sibi, & posuit in no-
bis verbum reconciliationis. Pro Christo ergo
legatione fungimur, tanquam Deo exhortāte
per nos. Obsecramus ergo vos pro Christo, re-
conciliamini Deo Mediatores enim sunt sacer-
dotes inter Deum & homines, dum præcepta
Dei deferunt prædicando, & vota populi Deo
porrigunt supplicando. Quocirca tales debent
existere sacerdotes, vt & Deo sint grati, & ho-
minibus sint accepti. Nam vt inquit Apostol⁹,
Mediator non est vnus. Discordes enim recō-
ciliare non potest, qui simul vtriq; societatis &
amicitię vinculo nō est concors. Si enim is qui
displicet, ad intercedendum mittitur, irati ani-
mus ad deteriora prouocatur. Hi post inuoca-
tionem sancti spiritus super vtrunq; humerum
stolā accipiunt, vt ex hoc intelligant, se per ar-
ma iustitiæ à dextris & à sinistris esse munitos.
Quatenus nec aduersis frangantur, nec prospe-
ris eleuentur. Vnde cum stolam accipiūt, dicit
illis episcopus. Accipite iugum domini, iugum
enim eius suaue est, & onus eius leue. Suaue in
prospe-

prosperis, leue in aduersis. Accipiunt quoq; calicem & patenam de manu Pontificis, quatenus his instrumentis potestatem se accepisse agnoscant, placabiles hostias offerendi. Vnde cum hæc Episcopus tribuit. Accipite, inquit, potestatem offerendi sacrificium Deo, missamq; celebrandi tam pro viuis quam pro defunctis in nomine domini. Officio sacerdotis vsus est dominus Iesus Christus, quando post cœnam panem & vinum in corpus & sanguinem suum diuina virtute conuertit. Accipite, inquit, & comedite, hoc est corpus meum, hoc facite in meam commemorationem. Excellentiùs enim vsus est hoc officio, cum pro peccatis humani generis seipsum in ara crucis obtulit, idem ipse sacerdos & hostia.

Matth. 26.

¶ De communibus & specialibus indumentis Pontificum & sacerdotum.

C A P. X.

HÆc autem communitas & specialitas potestatum inter episcopos & presbyteros, ipso numero communium & specialiũ vestium designatur. Sex enim sunt indumenta communia presbyteris & episcopis, videlicet Amictus, Alba, Cingulus, Stola, Manipulus, & Planeta. Quia nimirum sex sunt quibus communis presbyterorum & Episcoporum potestas consistit, videlicet catechizare, baptizare, prædicare, conficere, soluere & ligare. Nouem autem sunt ornamenta Pontificum specialia, videlicet Caligæ,

Nouem ornamenta &

C 2 San-

INNOCENTII. PP.

officia spe-
cialia Ponti-
ficum.

Sandalia, Succinctorium, Tunica, Dalmatica,
Mitra, & Chirothecæ, Annulus, & Baculus.

Quia munia nouem sūt in quibus specialis Epi-
scoporum potestas consistit, videlicet Clericos
ordinare, Virgines benedicere, Pontifices con-
secrare, Manus imponere, Basilicas dedicare,
degradādos deponere, synodos celebrare, Chris-
ma cōficere, Vestes & vasa cōsecrare. Pallium
autem, quod Metropolitanorum & Primatū
& Patriarcharum est propriū, vt scilicet per il-
lud à cæteris episcopis discernantur, & priuile-
giatam obtineāt dignitatem. Hoc ergo tam in
nouo quàm in veteri testamento legitur cōsti-
tutum, vt pōtifices præter communes vestes ha-
beant speciales. Sed ibi erant quatuor commu-
nes, & quatuor speciales, hic autem sex sunt cō-
munes, Nouem autem speciales. Id enim mysti-
ca ratio postulabat. Nam illa data sunt carnali-
bus & mundanis: hæc autem data sunt spiritua-
libus & perfectis. Quaternarius enim conuenit
carni propter quatuor humores, & mūdo pro-
pter quatuor elementa. Senarius autem perfe-
ctis, quia numerus est perfectus, qui redditur
suis partibus aggregatis. Vnde sexto die perfe-
cit Deus coelum & terram & omnem ornatum
eorum. Nouenarius spiritualibus, quia nouem
sunt ordines angelorum, qui secūdum prophe-
tam per nouem species lapidum designantur
XV. ergo sunt ornamenta Pontificis. XV. gra-
dus

Differentia
inter. 4. 6.
& 9.

Genes. 2.

Ezech. 28.

us virtutum ipso numero designantia, quos per XV. cantica graduū Psalmista distinxit. Vestes enim sacerdotis virtutes significant, quibus debent sacerdotes ornari secundum illud propheticum: Sacerdotes tui induantur iustitia, & sancti tui exultent. Psal. 131.

De legalibus indumentis secundum Historiam. CAPVT. XI.

Quatuor erant indumenta legalia, tam minoribus sacerdotibus quam principisacerdotum communia. Primum dicebatur Manathasim, hebraicè, græcè, & latinè femoralia diei potest, de bysso retorta contextum. Secundum Cathemone, quod nos lineam siue subuculam: sed Moyse Abanec appellauit, Hebræi verò discentes à Babylonijs, Emissane vocauerunt, eratque byssinum & duplex. Tertium Baltheus, id est, zonalis cingulus, latus quasi digitis quatuor, sic reticulatus, vt quasi* pellis videretur, contextum de bysso, cocco, purpura & Hyacintho. Quartum Thyara, quod Hebræi Manephei, nos autem infulam appellamus, à Cydari, id est, mitra Pontificali plurimum differens, quasi formam rotundæ cassidis representās. Super hæc, quatuor proprijs indumentis Pontifex utebatur. Primum erat tunica Hyacinthina, quam Hebræus dixit Nathir, græcè dicitur Poderis, latinè Talaris. Habebat autem pro fimbrijs ma-

Vide Exod. 28. p totu. Quatuor indumenta sacerdotalia.

Lego* pel- lis viperea. Diuinet alij meli° sic habet exēplar vt vides.

Quatuor pō tificialia.

INNOCENTII. PP.

lagranata cum octoginta tintinnabulis aureis,
 interscalari modo disposita, ut audiretur sonus
 quum Pontifex ingrederetur sanctuarium, ne
 forte moreretur. Secundum erat Ephod, id est,
 superhumerales de quatuor predictis coloribus
 auroq; contextum, sine manicis, ad modum Co-
 lobij, habens aperturam in pectore quadram,
 ad magnitudinem palmi. In qua Logion eius-
 dem mensuræ inferebatur. In cuius parte supe-
 riori, videlicet super humeros, infibulati erant
 auro duo lapides Onychini, quibus duodecim
 nomina filiorum Israël erant insculpta, sex in
 vno, & sex in altero, quo autem Samuel & Da-
 uid induci leguntur. Ephod aliud erat lineum, &
 propriè quidem Ephotar dicebatur. Tertium
 Hebraicè dicebatur Heusen, Græcè Logion, La-
 tinè verò Rationale vocatur, quod pontifex fe-
 rebat in pectore. Dictum est autem rationale iu-
 dicij, quia ibi erat lapis, in cuius splendore Deū
 sibi esse propitium cognoscebant. Erat autem
 rationale quadrangulum &c. Quadrangulum,
 duplex de quatuor prædictis coloribus auroq;
 contextum, habens duodecim lapides per ordi-
 nes quatuor. In primo Sardium, Topasium &
 Smaragdum. In secundo Carbunculum, Sapphi-
 rum & Iaspidē. In tertio Ligurum, Achatem,
 & Amethystum. In quarto Chrysolitum, Ony-
 chium, & Berillum. In quibus erant scripta duo-
 decim nomina filiorum Israël in singulis singu-
 la. Erant

1a. Erant autem in eo scripta hæc duo nomina Purim & Tynim, id est, veritas & doctrina. In-
 ferebatur autem Logion superhumerali, id est,
 superiori parte per duos annulos & duas cate-
 nulas aureas, immixtas duobus vncinis, qui sub
 duobus prædictis Onychinis, in superhumera-
 li cōtinebant, infixi ab inferiori parte per duos
 annulos aureos cum duobus vittis Hyacinthi-
 nis colligabatur Ephot. Vltimum capitis orna-
 mētum erat Cydaris, id est, mitra in acutū pro-
 cedens, habens circulum aureum cum malagra-
 natis & floribus. De qua super frontem pende-
 bat aurea lamina, quam Petalum dicūt, ad mo-
 dum lunæ dimidiæ. In qua scriptū erat * Ayoch
 Adonay, id est, sanctum nomen domini Tetra-
 grāmaton, id est, quatuor literarum, He, Yoth,
 Het, Vau. Ne verò quum mouebatur Ponti-
 fex, moueretur & lamina, colligabatur vitta
 Hyacinthina perspicua, quæ summitates po-
 sterius diffundebat. Noster autem Pontifex
 pro femoralibus habet sandalia, pro linea Al-
 bam, pro baltheo cinctum, pro podere tuni-
 cam, pro Ephot amictum de Dalmaticavel sto-
 lam, pro Logio pallium, pro Cydari Mitram,
 pro lamina crucem. Et quædam ex his diuer-
 sam habent formam ab illis secundum figu-
 ram eandem.

Lego 107
 * Agios 101

Rationalis 101

¶ De typo Legalium indumentorum secundū
 Allegoriam. CAPVT. XII.

C 4 His

INNOCENTII. PP.

His vestibus ornatus Pontifex totius orbis præferebat imaginem, femoralia namque Byssina congruè terram figurabāt, quia byssin de terra procedit. Baltheus cum vitris & vasculis circumuolutionem Oceani designabāt. Tunica Hyacinthina ipso colore aërea præferebat. Per Tintinnabula sonitus tonitruorum. Per malagranata coruscationes & fulgura figurabantur. Quatuor minoris sacerdotis & quatuor Sūmi Pōtificis indumēta, quatuor Microcosmi & quatuor Megacosmi partes ipso numero designabāt, id est, quatuor humores & quatuor elemēta. Ephod sui varietate cœlū & dereū ostēdebat. Quod autē erat aurū in textū coloribus, figurabat, quod color vitalis penetrat vniuersa. Duo lapides Onychini, solē & lunā vel duo Hemispheria denotabāt. XII. gēmx pectorales. XII. signa in zodiaco præferebāt. Rationale, quod erat in medio, quia ratiōe plena sunt vniuersa, quæ terrena cœlestibus hærent. Imò ratio terrenorum & temporum, caloris & frigoris, & duplex inter vtrunq; temperies de cœli cursu & ratione descendit. Per annulos, catenulas & vncinos elementorum, humorum & temporum colligamēta signantur. Cydaris cœlum Empyreū, Lamina superposita Deum signabat omnibus præsentem. Hanc allegoriā libri Sapientiæ confirmat autoritas dicens, In veste poderis quā habebat, totus erat orbis terrarum,

Fortè * ca.
Ior.

Rationale.

Sapient. 10.

rarum, & parentum magnalia in quatuor ordinibus lapidum erant sculpta, & magnificentia tua in Diademate capitis illius erat scripta.

¶ De vestibus Legalibus secundum Tropologiam. CAP. V. T. XIII.

His indumentis Legalibus sacerdos induebatur, hoc ordine. Lotis prius manibus & pedibus induebat Manathasim, id est, femoralia, figurans, quod sacerdos mundatis operibus & affectibus, lachrymis poenitentiae, debet assumere continentiam, ut offerat hostiam immaculatam, sanctam, Deo placentem. Noster autem Pontifex, qui iugem debet habere continentiam, non induit in sacrificio femoralia, sed sandalia. Ac si dicatur. Qui lotus est, non indiget nisi ut pedes lauet, & est mundus totus.

Exod. 29.

Rom. 12.

Ioan. 13.

¶ De veste Linea. CAP. XIIII.

Secundo induebatur Cathemone, id est, linea veste: significans, quod sacerdos debet induere innocentiam. Ut quod sibi non vult fieri, alij ne faciat. Linum enim propter candorem significat innocentiam, secundum illud. Omni tempore vestimenta tua sint candida.

Matth. 7.

Eccles. 9.

¶ De zona. CAP. V. T. XV.

Tertio, cingebat se Baltheo, significans castitatem, qua circa lumbos debet accingi, ut restringat concupiscentiam. Vnde veritas ait, Sint lumbi vestri praecincti, & lucernae vestrae ardentes in manibus vestris.

Luca. 12.

C 5 ¶ De

INNOCENTII PP.

De tunica. CAP. V. T. XVI.

Vartò, induebat tunicam poderē, id est, Q^ualarem. Significans, quod Pōtifex debet induere perseuerantiam, quia qui perseuerauerit vsq; in finem, hic saluuserit. Per talem enim propter extremitatem perseuerantia designatur, secundum illud: ipsa cōteret caput tuum, & tu insidiaberis calcaneo eius.

Matth. 19.

Genes. 3.

De Malagranatis & Tintinnabulis aureis.

CAP. V. T. XVII.

D^ependebant ante pro fimbrijs malagrana ta cum tintinnabulis aureis. Per malagranatum intelligitur operatio. Per tintinnabulū aureum prædicatio. Que duo debēt in sacerdote coniungi, ne sine illis ingrediens sanctuariū, moriaf. Coepit enim Iesus facere & docere, Sacerdotibus relinquens exemplum, vt sequantur vestigia eius, qui peccatū non fecit, vt sit honestas in cōuersatione. Nec inuentus est dolus in ore eius, vt sit veritas in prædicatione.

Actu. 1.

1. Pet. 2.

De superhumerali. CAP. XVIII.

Vintò, induebat Ephod, id est, superhumere Q^uale, significans, quod Pontifex debet induere patientiam, vt in patientia sua possideat animam suam. Humeris enim supportamus, secundum illud. Supposuit humerum suum ad portandum, factusque est tributis ferniens.

Lucæ. 21.

Gene. 49.

De duabus Oris. CAP. XIX.

Habe-

HAbebat autem duas oras coniunctas in v-
troque latere summitatum, significans, q̄
Pontifex debet habere arma iustitiæ à dextris
& à sinistris, vt non erigatur prosperis, nec de-
primatur aduersis.

Exod. 28.

2. Corint. 6.

De duobus Onychinis. CAP. XX.

HAbebat & duos lapides Onychinos infer-
tos humeris. In quibus erāt sculpta. XII.
nomina filiorū Israël, Sex in vno, & sex in al-
tero. Per duos Onychinos significatur veritas
& synceritas. Veritas per claritatem, synceri-
tas per soliditatem. Per filios Israel significan-
tur sancta desyderia & sancta opera. Secun-
dum illud: Maledictus homo qui non reli-
querit semen in Israël. Per senarium signifi-
catur perfectio: pro eo quòd Deus sexto die
perfecit coelum & terram & omnem orna-
tum eorum.

Exod. 28.

Deuter. 1.

1. Corint. 1.

De XII. nominibus filiorum Israël.

CAP. V. T. XXI.

Quòd autem sex nomina filiorum Israël
sculpta erant in vno lapide, & sex in alte-
ro, significabant quòd desyderia sacer-
dotis & opera perfici debent, non in fermento
malitiæ & nequitiae, sed in azymis synceritatis
& veritatis, vt synceritas formet intentionem,
& veritas finem.

1. Corint. 3.

De duabus catenulis. CAP. XXII.

Habebat

INNOCENTII. PP.

Habebat & duas catenulas auri purissimi, sibi inuicem cohærentes: quæ duobus inferebantur vncinis. Significans, quod Pontifex debet habere duos charitatis affectus, ad Deum scilicet, & ad proximum. De quibus præcipitur: Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & proximum sicut te ipsum. Sicut enim aurum præeminet vniuersis metallis, ita charitas extollitur vniuersis virtutibus. De qua dicit Apostolus. Horum maior est charitas.

Deuter. 6.

Matth. 23.

2. Corin. 13.

¶ De duobus Vncinis. CAP. XXIII.

Duo Vncini sunt intentio & finis, quibus Catenulae inseruntur, ut tam Deum quam proximum diligat. Deum propter seipsum, Proximum propter Deum: ex puro corde & conscientia bona, & fide non ficta.

1. Timot. 1.

¶ De Rationali. CAP. XXIIII.

Sexto induebatur Logion, id est, Rationali, significans, quod pontifex debet induere discretionem, per quam discernat inter lucem & tenebras, inter dextram & sinistram.

1. Corint. 6.

Quia non est conuentio lucis ad tenebras, neque Christi ad Belial.

¶ De quadratura Rationalis & duplicitate. CAP. XXV.

Rat autem Rationale quadrangulum, significans, quod Pontifex debet discernere inter quatuor. Inter verum & falsum, ne deuiet in credendis. Et inter bonum & malum,

lum, ne deuiet in agendis. Erat & duplex, Quia debet discernere pro duobus, pro se videlicet, & pro populo, Ne si cæcus cæcum duxerit, ambo in foueam cadant.

Matth. 18.

¶ De quatuor ordinibus lapidum.

CAP. XXVI.

H Abebat & quatuor ordines lapidum, significans, quòd Pontifex debet habere quatuor principales virtutes, iustitiam, fortitudinem, prudentiam, & temperantiam.

¶ De duodecim lapidibus.

CAP. XXVII.

I N singulis ordinibus autē habebat tres lapides, significans, quòd Pontifex in primo debet habere fidem, spem & charitatem. In secundo modestiā & māsuētinem & benignitatem. In tertio pacē, misericordiam & largitatem. In quarto vigilantiam, sollicitudinē, & longanimitatem, Per lapides enim figurantur virtutes, secundum illud. Si quis autem superædificat supra fundamentum hoc aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, fenum, stipulam, vniuscuiusque opus manifestum erit.

1. Corin. 3.

¶ De Cydari. CAP. XXVIII.

S Vpreum capitis ornamentum erat Cydaris vel Thyara, quam vltimò pontifex assumebat, significans humilitatē, de qua dominus ait: Omnis qui se exaltat, humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur. Hanc autem

Lucæ. 18.

tem

INNOCENTII. PP.

Matth. 11.

Ibid. 6.

tem gestabat in capite, significans quòd pontifex debet gerere humilitatem in mente, exemplo capitis nostri sic dicentis: Discite à me, quia mitis sum & humilis corde. Per caput enim mens intelligitur, secundum illud. Vnge caput tuum, & faciem tuam laua.

¶ De lamina aurea. CAP. XXIX.

Canti. 5.

DE Cydari dependebat à fronte lamina aurea, significans sapientiam: qua præcellere debet pontifex secundum illud: caput eius aurum optimum.

¶ De nomine Dñi tetragrammatò.

CAP. V. T. XXX.

IN qua quidem lamina erat scriptum nomen Domini tetragrammaton, id est, quatuor literarum: He, Ioth, Het, Vau, id est, principium passionis vitæ iste: Ac si diceretur apertius: Ille cuius pōtifex iste gerit personam, scilicet **C**hristus, est principium, id est, author vitæ passionis, id est, vitæ restauratæ per passionem, quia mortem nostram moriēdo destruxit, & vitam resurgendo reparauit. Nomē domini quod scribebatur in lamina aurea erat, Anathot, Adonay, id est, Sanctum nomen domini tetragrammaton, quod ineffabile dicitur: non quia effari nō potest, sed quia rem ineffabilē significat.

¶ De varietate operis. CAP. XXXI.

ERant autē hæc indumenta pro maiori parte cōtexta opere poylmito, id est, vario p-

pter varietatem virtutum. De qua dicit Psal-
mographus. Astitit regina à dextris tuis in ve- Psalm. 44.
stititu deaurato, circumdata varietate.

¶ De quatuor coloribus. CAP. XXXII.

Contexta verò erant de quatuor pretiosis
coloribus: purpura, cocco, bysso, Hyacin-
tho. Per purpuram regie dignitatis, significa-
tur pōtificalis potestas, quæ via regia debet in-
cedere, ne declinet ad dexteram vel deuiet ad
sinistram: ne liget dignos: aut soluat indignos.
Per coccum coloris ignei: qui & bistinctus fuis-
se narratur, significatur pontificalis doctrina,
quæ sicut ignis lucere debet & vrere. Lucere de-
bet per promissionem, vt: Omnis qui relique- Matth. 10.
rit domum aut patrem & matrē, &c. centuplū
accipiet, & vitam æternā possidebit, Vrere de-
bet per comminationem, vt, Omnis arbor quæ Matth. 7.
non facit fructum bonū excidetur, & in ignem
mittetur. Per byssum candoris eximij, signifi-
catur præclaritas famæ, quæ debet esse retorta,
vt pontifex habeat bonum testimonium, secū-
dum Apostolum, & ab his qui sunt intus, & ab 1. Timo. 3.
his qui sunt foris. Per hyacinthū coloris aërei
signatur serenitas conscientie, quam intra se
pontifex debet habere secūdem quod dicit A- 1. Corint. 13.
postolus: Gloria nostra hæc est, testimonium
conscientie nostræ.

¶ De vestibus euangelici sacerdotis.

CAP. XXXIII.

Velles

INNOCENTII. PP.

VEstes autem euāgelici sacerdotis, aliud designant in capite, aliud figurāt in mēbris. Nā & caput & membra sacerdotis nomine nūcupātur. Ad caput enim dicit Psal-
Psal. 109. mographus: Tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedec. Ad membra verò dicit Apostolus: Vos estis genus electum, regale sacerdotium. Prius enim exponenda sunt eorū mysteria, iuxta quod capiti cōgruūt, ac demum, secundum quod membris conueniunt.

1. Petr. 1.

¶ De pōtificialibus indumentis secūdum quod Christo conueniunt.

C A P. X X X I I I.

Pontifex ergo in altaris officio capitis sui Christi, cuius est membrum, representās personā: dum pedibus assumit sandalia, illud incarnationis dominicę insinuat calciamentū, de quo domin⁹ inquit in psalmo: In Idu mæā extēdam calciamentū meū. i. in gētibus notam faciam incarnationē meā. Venit enim ad nos calciata diuinitas, ut pro nobis Dei filius sacerdotio fungeretur. Per ligulas, quibus ipsa pedibus sandalia constringuntur, illud idem accipimus, quod per corrigiam calciamenti Ioannes Baptista signauit, cū ait: Cuius nō sum dignus corrigiam calciamenti soluere. Vnionem ergo ineffabilē copulamq; indissolubilē quib⁹ verbi diuinitas se carni nostræ coniunxit, per sandaliorū corrigias intelligimus. Mediātibus
verò

Psal. 59.

Matth. 3.

verò caligis pedes sandalijs coniunguntur. Quoniam anima mediante carni diuinitas est cōiuncta. Sicut enim pes corpus sustentat, ita diuinitas mūdū gubernat. Vnde ait Psal. Adorate scabellum pedum eius, quoniā sanctum est.

¶ De amictu, * vbi reddit ratio, cur idē in Christo per calciamentum pedum, & per amictum capitis designatur.

CAP. XXXV.

Amiectus autē, quo sacerdos caput obnubit, illud significat quod in apocalypsi describitur: Angelū Dei fortē, descēdisse de coelo, amictū nube. Et in Esaia: Ecce dominus ascēdet super nubē cādidam. Veniēs autem ad saluationem mundi Dei filius, magni consilij angelus, amictus est nube, dum deitatem abscondit in carne. Nam caput viri Christus, caput Christi Deus. Hoc ergo carnis latibulū amictus sacerdotis significat. Quod per illam syndonem expressius designatur, qua summus pōtifex caput obducit. Et pulchrè quidē, quod per calciamentum pedum, hoc ipsum per amictum capitis designatur, quia diuinitas in carne latuit, & per carnem innotuit. Nam cum notus esset in Iudēa Deus, & in Israel magnum nomen eius, in Idumæam extendit calciamentum suum, & ante conspectum gentium reuelauit iustitiam suam.

De Alba. CAP. XXXVI.

D Alba

Psal. 98.
* De vsu & significatio-
ne vestium
sacerd. con-
ci. Rhem. c.
50. Burcar.
li. 2. & 3. ca.
97. V. Valde.
Tom. de Sa-
cramen. tit.
4. c. 29.

Apoc. 10.
Esa. 19.

1. Corin. 128

Psal. 75.

Psal. 59.

Alba lineum vestimentum, longissimè distans à tunicis pelliceis, quæ de mortuis animalibus fiunt, quibus Adam vestitus est post peccatum: nouitatem vitæ significat, quam Christus habuit, & docuit & tribuit in baptismo, de qua dicit Apostolus: Exuite veterem hominem cum actibus suis, & induite nouum hominem qui secundum Deum creatus est. Nam & in transfiguratione resplenduit facies eius sicut sol, & vestimenta eius facta alba sicut nix. Semper enim vestimenta Christi munda fuerunt & candida, quia peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in lingua eius.

De cingulo & succinctorio.

CAP. XXXVII.

Zona sacerdotis illud significat, quod Ioannes Apostolus ait: Conuersus vidi similem filio hominis, præcinctum ad mammillas zona aurea. Per zonam auream perfecta Christi charitas designatur. Quam dicit Apostolus super eminentem scientiæ charitatem Christi, feruentem in corde, radiantem in opere. Cuius succinctorium illud significat, quod Esaias de Christo loquens, prædixit: Erit iustitia cingulum lumborum eius, & fides cinctorium renum eius. Nam iustus dominus, & iustitias dilexit, æquitatem vidit vultus eius. Fidelis dominus in omnibus verbis suis, & sanctus in omnibus operibus suis. Duæ summitates illius, duæ sunt partes natura

lis

Genes. 3.

Ephes. 4.

Matth. 17.

Esai. 35.

Apoca. 1.

Ephes. 3.

Esai. 11.

Psal. 50.

Psal. 144.

His iustitiæ, quã Christus fecit, & docuit. Quod Matth. 7.
tibi nõ vis fieri alij ne feceris, sed quæcunq; vul-
tis vt faciant vobis homines: & vos facite illis.

¶ De stola. CAP. XXXVIII.

STola, quæ super amictũ collo sacerdotis in-
cumbit, obediẽtiam & seruitutem significat
quam dominus omnium propter salutẽ suorũ
subiuit. Nam cum in forma Dei esset non rapi Philip. 2.
nam arbitratus est esse se æqualem Deo. Exi-
naniuit seipsum, formam serui accipiẽs, factus
est obediẽs vsque ad mortem, mortem autem
crucis. Causam quippe mortalitatis nec contra-
xit origine, nec commisit in opere: quia quod
nõ rapuit, hoc exoluit. Dedit enim illi calicem
pater: non iudex, amore, non ira: voluntate, nõ
necessitate: gratia, non vindicta. Hic est ille Ia- Gene. 28. &
cob, qui parens præcepto patris Isaac & consi- 39.
lio matris Rebeccæ seruiuit Laban, vt Rachel
& Lyam ducret in coniugium.

¶ De Tunica. CAP. XXXIX.

Tunica poderis, quæ Hyacinthini coloris
erat in veteri sacerdotio, tintinnabulis &
malis punicis ab inferiori parte procedẽtib;
vt pontifex totus vocalis incederet, coelestem
Christi doctrinam insinuat. Cuius notitiã ha-
buerunt omnes, quibus Deus per prophetam Esai. 40:
ait: In montem excelsum ascende tu, qui euan-
gelizas Sion. Præcipuè tamen hanc habuit tu-
nicam euangelicæ textrix doctrinæ, sapientia

D 2 Dei

INNOCENTII. PP.

Ioan. 15.
Ioan. 19.

Dei Iesus Christus, & dedit illam apostolis suis. Omnia, inquit, quæcūque audiui à patre meo, nota feci vobis. Hanc ergo significauit illa tunica domini quam milites scindere noluerūt, eò quòd esset inconsultilis, de super contexta per totum, damnum fore maximum existimātes, si qui doctrinam euangelicam hæresibus scindere moliantur.

De Dalmatica. C A P. XL.

Lucæ. 6.
Matth. 5.

SVper hanc tunicam pontifex vestit Dalmaticam, quæ sui formam largam misericordiam Christi significat, quam ipse præ cæteris & docuit & impendit. Estote, inquit, misericordes, sicut & pater vester misericors est. Beati nãq; misericordes, quoniam ipsi misericordiã consequētur. Iudicium verò sine misericordia fiet ei, qui non facit misericordiã, quia misericordia superexaltat iudiciũ. Ergo dimittite, & dimittetur vobis, sicque, inquit, orabitis: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Hic est ergo Samaritanus ille proximus noster, qui fecit nobiscum misericordiã, superinfundens vulneribus nris vinum & oleum. Nam per viscera misericordię suæ visitauit nos oriẽs ex alto. Qui nõ ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secũdum misericordiam suã saluos nos fecit. Qui pro peccatoribus venit, vt de peccatis veniã indulgeret. **Misericordiã, inquit, volo & non sacrificium.**

Iaco. 2.
Matth. 6.

Lucæ. 10.

Ibid. 1.
Titum. 3.

¶ De

De chirothecis. CAP. XLI.

Chirothecæ sunt hœdorū pelliculæ, quas **Gene. 27.**
 Iacob manibus Rebecca circūdedit, vt pi-
 losæ manus maioris similitudinē exprimerēt.
 Pellis hœdi similitudo peccati, quam Rebecca
 mater, id est, spiritus sancti gratia, manibus ve-
 ri Iacob operibus Christi circūdedit: & simili-
 tudinē maioris, id est, prioris Adæ Christus ex- **Roma. 2.**
 primeret. Christus enim similitudinem pecca-
 ti sine peccato suscepit, vt incarnationis myste-
 rium diabolo celaretur. Nam ad similitudinē
 peccatorū esuriit, sitiuit, doluit & expauit, dor-
 miuit & laborauit. Vnde cū ieiunasset quadra **Matth. 4.**
 ginta diebus & quadraginta noctibus, postea
 esuriit. Accedēs ad eum diabolus: eum ad simi-
 litudinē prioris Adæ tētauit. Sed qui primum
 vicerat, eisdem modis victus est à secundo.

¶ De planeta, vbi etiam agitur de anterio-
 ri & posteriori parte planetæ.

CAP. XLII.

Casula magni sacerdotis est vniuersalis ec- **Gala. 3.**
 clesia, de qua dicit Apostolus: Quotquot
 in Christo baptizati estis, Christum induistis.
 Hęc est illud Aaron vestimentū, cuius in oram **Psal. 131.**
 descendit vnguentum: sed à capite descendit in
 barbam, & à barba descendit in oram. Quoniā **Ioan. 1.**
 de plenitudine spiritus eius nos omnes accepi-
 mus, primū apostoli, postmodū cæteri. Quòd
 autem casula, cū vnica sit & integra, extensio

D 3 ne ma-

INNOCENTII. PP.

Matth. 21.

ne manum in anteriorem & posteriorem partem quodammodo diuiditur, designat & antiquam ecclesiam, quæ passionē Christi præcessit, & uouam, quæ passionem Christi subsequitur. Nam & qui præibant & qui sequebantur, clamabant, dicentes: Osanna filio David, Benedictus qui venit in nomine domini.

Psal. 125.

Cant. 3.

recurrebat.

Ioan. 3.

Psal. 8.

Philip. 2.

¶ De Manipulo. C A P. XLIII.

Quod sacerdos manipulam portat in læua, designat, quod Christus brauium obtinebat in via. Per manipulum enim præmium designatur, iuxta quod legitur: Venientes autem venient cum exultatione, portantes manipulos suos. Per læuam vita præsens accipitur, secundum quod scriptum est: Læua eius sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me. Christus autem simul fruebatur & merebatur. Fruebatur in patria, merebatur in via. Nam simul & brauiū cōprehendebat, & stadium* præcurrebat: quia simul erat & in patria, & in via. Nemo, inquit, ascendit in cœlum, nisi qui de cœlo descendit, filius hominis qui est in cœlo.

¶ De Mitra. C A P. XLIIII.

Mitra Pontificis illud significat, quod propheta loquēs de filio dicit ad patrem Gloria & honore coronasti eum domine, & constituisti eum super opera manuum tuarum. Hoc est illud nomē, quod est sup omne nomē, ut in nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium, & in-

& infernorum. Nam & in aurea lamina Cydaris pontificalis sculptum erat nomen domini Tetragrammaton, cuius mysterium superius prælibauimus. Per Mitram ergo capitis Chri summam illam honorificentiam intelligimus, quæ propter diuinitatem debetur humanitati. Nã ppter pedem adoratur scabellũ: Adorate, inquit scabellũ pedũ eius, quoniã sanctum est. Psal. 98.

¶ De Baculo. CAP. XLV.

Virga pontificis, Christi potestatem significat. De qua dicit Psalmista. Virga recta est virga regni tui, Quia dilexisti iustitiã & odi sti iniquitatem, propterea vnxit te Deus Deus tuus. Et alibi dicit: Reges eos in virga ferrea. Duritia ferri rigorem significat æquitatis, quia Christus tanquam vas figuli confringet peccatores. Verũ potestas Christi non solũ virga, sed & baculus est, quia non solũ corripit, sed & sustentat. Vnde Psalmista: Virga tua & baculus tuus ipsa me consolata sunt. Psal. 44. Psal. 3. Psal. 12.

¶ De Annulo. CAP. XLVI.

Annulus digiti donum spiritus sancti significat. Digitus enim articulatus atq; distinctus spiritum sanctũ insinuat. Secundum illud: Digitus Dei est hic. Et alibi, Si ego in digito Dei eicio dæmonia, &c. Annulus aureus & rotundus perfectionem donorũ eius significat, quã sine mensura Christus accepit, quoniam in eo plenitudo diuinitatis habitat corporaliter. Nã

D 4 qui

INNOCENTII PP.

Ioan. 3.

Esai. 11.

**1. Corin. 12.
Ephes 4.**

qui de caelo venit, super oēs est. Cui Deus non dedit spiritum ad mensuram. Super quem vide ris spiritum, inquit, sanctum descendentem & manentem, hic est qui baptizat in spiritu san- cto. Nā requiescit super eum spiritus sapientiae & intellectus, &c. Ipse verò de plenitudine sua differentes donationes distribuit. Alij, secundū Apostolum, dans sermonem scientiae, alij gra- tiam sanitatum, alij operatiōem virtutum, &c. Quod & visibilis Pontifex imitatur, alios in ec- clesia constituens sacerdotes, alios diacones, a- lios subdiacones, & huiusmodi.

De quinque psalmis. CAP. XLVII.

Psalm. 49:

**Psal. 83. 84.
85. 115. &
129.**

Celebraturus Episcopus missarum solēnia, quosdam psalmos & orationes praemittit, secundum exhortationem Psalmistae dicentis: Praoccupemus faciem eius in confessione, & in psalmis iubilemus ei. Dicit autem hos psal- mos. Quam dilecta. Benedixisti. Inclina. Credi di. De profundis. Ut quicquid immundū quin- que sensuum transgressione commisit, quinque psalmorum oratione detergat. Quaedam enim continentur in ipsis quae recte conueniant ce- lebraturis altaris mysterium, & Eucharistiae sa- cramentum. In primo: Concupiuit & defecit anima mea in atria domini. Altaria tua domi- ne virtutum, rex meus & Deus meus. Domine Deus virtutum exaudi orationem meam, auri- bus percipe Deus Iacob. Protector noster aspi- ce Deus,

ce Deus, & respice in faciem Christi tui. In secundo: Conuerte nos Deus salutaris noster, & auerte iram tuam à nobis. Nunquid æternum irascéris nobis? Ostende nobis domine misericordiam tuam, & salutare tuum da nobis. Veruntamen propter timentes eum salutare ipsius, vt inhabitet gloria in terra nostra. In tertio: Auribus percipe domine orationē meam, & intende voci deprecationis meæ. Omnes gentes quascunque fecisti, venient: & adorabunt coram te domine. Cōfitebor tibi domine Deus meus in toto corde meo, & glorificabo nomen tuum in æternum. In quarto: Calicem salutaris accipiam, & nomen domini inuocabo. Dirupisti domine vincula mea, tibi sacrificabo hostiā laudis, & nomen domini inuocabo. Vota mea domino reddam in conspectu omnis populi eius, in atrijs domus domini, in medio tui Hierusalem. In quinto: Fiant aures tuæ intendentes in vocem deprecationis meæ. Sustinuit anima mea in verbo eius, sperauit anima mea in domino. Quia apud dominū misericordia, & copiosa apud eū redēptio. Orationes verò quas addit, manifestè pertinent ad impetrandū cordis & corporis munditiam & munimen.

¶ De pontificalibus indumentis, secundum quod membris conueniunt:

vbi agitur de caligis & sanda-

lijs. CAP. XLVIII.

D 5 Inter

INNOCENTII. PP.

INter hæc, pedes Pontificis in præparatione
Euangelij & pacis, & caligis & sandalijs calci-
ciatur, quorū pulchritudinē admirabatur pro-
pheta cum diceret: Quam speciosi sunt pedes
euāgelizantium bona. Sandalia uerò de subtus
integram habent solem, desuper autem coriū
fenestratū: quia gressus prædicatoris debent &
subtus esse muniti, ne polluantur terrenis: secū-
dum illud: Excutite puluerē de pedibus uestris
& sursum aperti: quatenus ad cognoscenda coe-
lestia reuelentur, secundum illud propheticū:
Reuela oculos meos, & considerabo mirabilia
de lege tua. Quod autem sandalia quibusdā lo-
cis aperta, quibusdā clausa sunt, designat q̄
Euāgelica prædicatio nec omnibus debet reue-
lari, nec omnibus debet abscondi. Sicut scriptū
est: Vobis datum est nosse mysteriū regni Dei,
cæteris autem in parabolis. Nolite sanctum da-
re canibus, nec margaritas spargatis ante por-
cos. Prius autem caligis induitur, vsque ad ge-
nuaprotensis ibique constrictis, quōd prædica-
tor pedibus suis rectos facere gressus & genua
debilia reparare debet. Nam qui fecerit & do-
cuerit, hic magnus est in regno coelorum.

De ablutione manuum.

CAP. XLIX.

DEinde corporaliter lauat manus, vt spiri-
tualiter mundet actus, autoritate Psalmi
stæ dicentis: Lauabo inter innocentes manus
meas,

Esai. 53.

Matth. 10.

Psal. 118.

Lucæ. 8.

Matth. 13.

Ibidem. 7.

Ibidem. 5.

meas, & circūdabo altare tuum domine. Non enim diuina sacramenta lutum manuum cōtaminat, sed si qs indignè māducat & bibit, iudiciū sibi māducat & bibit. Quia non lotis manibus manducare, non coinquinat hominē. Quę verò procedunt de ore & de corde exeunt, ea coinquināt hoīem, cogitationes malę, homicidia, furta, fornicationes, falsa testimonia, blasphemix. Hęc sunt quę coinquinant hominē. Vndè sollicitè satagendū est, vt nō tam exteriora manuum quàm interiora mentium inquinamenta purgentur.

¶ De amiētū, vbi agitur de duobus vasculis, quibus amiētū ante pectus ligatur. CAP. L.

Lotis itaque manibus assumit amiētū, qui super humeros circunquaque diffunditur. Per quem operū fortitudo significatur. Humeri quippe fortes sunt ad opera peragenda, secundū illud patriarchę Jacob. Supponit humerū ad portandum, & factus tributis seruiens. Duo vasculi quibus amiētū ante pectus ligatur, signant intentiōem & finem, quibus informandum est opus, ne fiat in fermento malitię & nequitie, sed in azymis synceritatis & veritatis. Sacerdos enim non debet otiosus existere, sed bonis operibus insistere & insudare, secundum illud quod Apostolus ait ad Timotheum: Labora sicut bonus miles Iesu Christi.

¶ De Alba. CAPVT. LI.

Alba

Alba membris corporis conuenienter apta
 ta nihil superfluū aut dissolutum in vita
 sacerdotis esse debere demonstrat. Hæc ob spe-
 ciem candoris designat mūditiā, secundū quod
 legitur: **Eccles. 9.** Omni tempore vestimenta tua sint cā-
 dida. Fit aut de bysso vel delino. Propter quod
Apoca. 19. scriptum est, Byssinum sunt iustificationes san-
 ctorū. Sicut enim byssus, vel linum cādorem,
 quem ex natura non habet, multis tansionib⁹
 attritum, per artem acquirit, Sic & hominis ca-
 ro munditiam, quam nō obtinet per naturam,
 multis castigationibus macerata, fortitur per
 gratiam. **1. Corin. 2.** Vnde sacerdos, secundum Aposto-
 lum, castigat corpus suum & in seruitutem
 redigit, ne fortè quum alijs prædicet, ipse re-
 probus fiat. Hæc vestis in veteri sacerdotio
 stricta fuisse describitur propter spiritum ser-
 uitudinis in timore. In nouo larga est, propter spi-
 ritum adoptionis in libertate. Quòd autem Au-
1. Corin. 3. rirrigium habet, & gemmata est in diuersis lo-
 cis, & varijs operibus ad decorem, illud insinuat
Psal. 44. qđ propheta dicit in Psalmo: Astitit regina à
 dextris tuis in vestitu deaurato, circumdata va-
 rietate. Debet autem Alba circa lumbos zona
 præcingi, vt castitas sacerdotis nullis incentiuo-
Lucæ. 12. rum stimulis dissoluatur. Vnde. Sint lumbi ve-
Tob. 40. stri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus
 vestris. Et. Virtus eius, in lumbis: eius fortitu-
 do illius in vmbilico ventris eius. Debent ergo
 lumbi

lumbi præcingi per continentiam. Debent & subcingi per abstinētiam: quoniam hoc genus demonij non eijcitur nisi in oratione & ieiunio. Hinc etiam Apostolus ait. State succincti lumbos in veritate. Matth. 17.
Ephes. 6.

Quare Rom. Pōtifex post Albam Orale,
& post Orale crucem assumat.

CAPVT. LII.

Romanus autem Episcopus post albam & cingulum assumit Orale, quod circa caput inuoluit, & replicat super humeros, legalis Pontificis ordinem sequens, qui post lineam strictam & zonam induebat Ephot, id est, superhumeralē, cuius locum modo tenet amictus. Et quia signo crucis auri lamina, cessit, pro lamina, quam Pontifex ille gerebat in fronte, Pontifex iste crucem gerit in pectore. Nam mysterium, quod in quatuor literis aureis lamina continebat, in quatuor partibus forma crucis explicuit. Iuxta quod inquit Apostolus: Vt cōprehendatis cum omnibus sanctis quę sit longitudo & latitudo & sublimitas & profundum. Ideoq; Rom. Pontifex crucem quandam insertam catenulis à collo suspensam, sibi statuit ante pectus, vt sacramētū, quod ille tunc præferebat in fronte, hic autem recondat in pectore: Cum corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Ephes. 3.

De Stola. CAPVT. LIII.

Per

Roma. 10.

PER Stolam, quæ alio modo vocatur Orariū
super collum sibi sacerdos imponit, vt iugū
domini se suscepisse significet, quæ à collo per
anteriora descēdens, dextrū & linistrum latus
adornat, quia per arma iustitiæ à dextris & à si-
nistris, id est, prosperis & aduersis, sacerdos de-
bet esse munitus. Stola quippe significat sapiē-
tiam vel patientiam, de qua scriptum habetur
Patientia vobis necessaria est vt reportetis pro-
missiones. Et iterum: In paciētia vestra posside-
bitis animas vestras, Hinc est ergo, quòd Stola
cum zona nexibus quibusdā colligatur, quia
virtutes virtutibus sociantur, ne aliquo tenta-
tionis moueantur impulsu. Debet autem sacer-
dos secundum decretum Bracharen-
sij de vno eodemque Orario ceruicem pariter
& vtrunque humerum premens, signum cru-
cis in pectore suo præparare. Si quis autē aliter
egerit, excōmunicationi debitæ subiacebit.
Nisi fortè quis dixerit hoc decretum per con-
trariam Ecclesiæ Romanæ consuetudinem ab-
rogatum.

1. Cor. 1.
Hebr. 10.
Lucæ. 21.

Exod. 3.
Concil. Bra-
charen.

De tunica. CAPVT. LV.

Gene. 37.
Matth. 10.

DEinde Pontifex induit tunicam Poderim
id est talarem, significantem perseueran-
tiam. Vnde Ioseph inter fratres suos talarē tu-
nicā habuisse describitur. Cū verò cæteræ vie-
tutes currant in stadio, perseuerantia tamen ac-
cipit brauiū: quoniam qui perseuerauerit vsq;

in fi-

In finē, hic saluus erit. Vnde præcipitur. Esto fidelis vsq; ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ. Habebat autem hæc vestis in veteri sacerdotio, pro fimbrijs mala punica cum tintinnabulis aureis, quorū supra mysteriū exposuimus.

Apoca. 2.

De Dalmatica. CAPVT. LV.

Super hæc tunicam Episcopus vestit Dalmaticam, sic dictam, eò quòd in Dalmatia fuit reperta. Quæ sui forma figurat largitatem, quia largas habet manicas & protensas. Vnde secundum Apostolum: Oportet Episcopum non esse turpis lucri cupidum, sed hospitalem, Non ergo manum habeat ad dandum collectam, & ad recipiendum porrectam, sed illud efficiat, quod propheta suadet: Frange esuriēti panem tuum, & egenos vagosq; duc in domū tuam. Quum videris nudum, operi eum, & carnem tuam ne despexeris. Ob hoc fortè specialiter vtuntur diaconi Dalmaticis, quod principaliter electi sunt ab apostolis, vt mēsis ex officio ministrarēt. Debet autem Dalmatica habere duas lineas coccineas, hinc inde, ante & retro, à summo vsq; deorsum. Vt Pōtifex habeat feruorem charitatis ad Deum & ad proximū, in prosperis & aduersis, iuxta veteris & noui Testamenti præceptum, quod est: Diliges dominū Deū tuum ex toto corde tuo, & proximū sicut te ipsum. Vnde Ioānes: Charissimi, non nouum mandatum scribo vobis, sed mandatum vetus, quod habuistis ab initio.

1. Cor. 13.

1. Timo. 5.

Esaie. 38.

Actuū. 6.

Deuter. 6.

Matth. 22.

1. Ioan. 7.

INNOCENTII. PP.

initio. Atq; iterum: Mādātum nouū scribo vobis, &c. In sinistro quoq; latere Dalmatica fimbrias habere solet. i. sollicitudines actiuae vitae signantes, quas Episcopus debet habere pro subditis. Iuxta quod dicit Apostolus. Præter illa quæ extrinsecus sunt instantia quotidiana sollicitudo omnium ecclesiarum.

1. Corint. 11.

¶ De chirothecis. CAP. LVII.

Via verò pleriq; bonū opus quod faciūt, inani fauore corrūpunt, statim episcopus manus operit chirothecis, vt nesciat sinistra sua, quid faciat dextra sua. Per chirothecā ergo congruē cautela designatur, qua sic facit opus in publico, quod intentionem cōtinet in occulto. Nam & si domini⁹ dixerit, Luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in cœlis est. Propter hoc chirotheca circulum aureum desuper habet. Ipse tamē præcepit. Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis, alioquin mercedem nō habebitis apud patrē vestrū qui in cœlis est.

Matth. 6.

Ibidem. 5.

Matth. 6.

¶ De planeta. CAP. LVIII.

Postremò super omnes vestes induit casulā vel planetam, quæ significat charitatē. Caritas enim operit multitudinem peccatorū, de qua dicit Apostolus: Adhuc excellentiorē viā vobis demonstro, si linguis hominū loquar & angelorum, charitatem autem non habuerō, fa-

1. Petr. 4.

1. Corint. 13.

ctus

stus sum velut æs sonans & cymbalū tinniens. Et hæc est vestis nuptialis, de qua loquitur dominus in euāgelio: Amice, quomodo huc intrasti, non habens vestem nuptialē? Quòd autem amictus super os planetæ reuoluitur, innuit, quod omne opus bonum debet ad charitatē referri. Nam finis præcepti charitas est de corde puro & conscientia bona, & fide non ficta. Quòd autem extensione manuum in anteriore & posteriore partē diuiditur, significat duo brachia charitatis, ad Deum scilicet & ad proximū. Diliges, inquit, dominum Deum tuū ex toto corde tuo, & proximū tuum sicut te ipsum. In his duobus mādatis pendet tota lex & prophetæ. Latitudo planetæ significat latitudinem charitatis, quæ vsq; ad inimicos extenditur. Vnde: Latum mandatum tuum nimis.

Matth. 22.

1. Timot. 1.

Matth. 22.

Psalm. 118.

De Manipulo. CAP. LVIII.

CA Eterum quia mētibus bene compositis & diuino cultui mancipatis sæpe subrepat acidia, quæ quodam torpore reddit animū dormientem, dicente Psalmista: Dormitauit anima mea præ tædio. In sinistra manu quædam apponitur mappula, quæ manipulus vel sudariū appellatur, qua sudorem mentis abstergat, & soporem cordis excutiat, vt depulso tædio vel torpore, bonis operibus diligēter inuigilet. Per manipulum ergo vigilantia designatur, de qua dominus ait: Vigilate, quia nescitis qua hora

Psalm. 118.

Matth. 24.

E domi-

INNOCENTII. PP.

Cant. 5.

dominus vester venturus sit. Vnde sponsa dicit in Canticis: Ego dormio, & cor meum vigilat.

De Mitra. CAP. V. T. LIX.

Matth. 13.

Ibid. 15.

Osee. 4.

Mitra Pontificis scientiam vtriusque testamenti significat: nam duo cornua duo sunt testamenta, duae fimbriae, spiritus & litera. Circulus aureus, qui anteriorem & posteriorem partem complectitur, indicat quod omnis scriba doctus in regno caelorum de thesauro suo noua profert & vetera. Caueat ergo diligens episcopus, ne prius velit esse magister, quam norit esse discipulus, ne si caecus caecum duxerit, ambo in foveam cadant. Scriptum est enim in propheta: Quia tu scientiam repulisti, ego te repellam, ne sacerdotio fungaris mihi.

De annulo. CAP. V. T. LX.

Cantic. 5.

Luca. 15.

Annulus est fidei sacramentum, in quo Christus sponsam suam sanctam ecclesiam subarravit, ut ipsa de se dicere valeat: Annulo suo subarravit me dominus meus. i. Christus. Cuius custodes & paedagogi sunt episcopi & prelati, annulum pro signo ferentes in testimonium. De quibus sponsa dicit in Canticis: Inuenerunt me vigiles, qui custodiunt ciuitatem. Hunc annulum dedit pater filio reuertenti, secundum illud: Date annulum in manum eius.

De baculo, & quare summus Pontifex pastoralis virga non utitur.

CAP. LXI.

Baculus

Baculus correptionem significat pastoralē, propter quod à consecratore, dicitur consecrato: Accipe baculū pastoralitatis. Et de quo dicit Apostolus: In virga veniam ad vos. Quod autem est acutus in fine, rectus in medio, retortus in summo, designat quod Pōtifex debet per eam pungerē pigros, tegere debiles, colligere vagos. Quod vno carmine versificator quidam expressit. Collige, sustenta, stimula vaga, morbida, lenta. Romanus autē Pontifex pastoralī virga non vtitur, pro eo q̄ B. Petrus apostolus baculū suum misit Eucharīo primo episcopo Treuerorū, quē vnā cum Vacerio & Materno ad predicandum Euangelium genti Teuthonicæ destinavit, Cui successit in episcopatu Mater-nus, quo baculo sancti Petri de morte fuerat suscitatus. Quem baculū vsq; hodie cum magna veneratione Treuerensis seruat ecclesia.

1. Corint. 4.

Baculus sancti Petri apud Treuerenses.

¶ De pallio, vbi materia & forma secundum mysterium exponuntur.

CAP. LXII.

Pallium, quo maiores vtūtur episcopi, significat disciplinam, que seipso & subditos Archiepiscopi debent regere. Per hanc acquiritur torques aurea, quā legitimè certantes accipiūt, de qua dicit Salomon in parabolis: Audi fili mi disciplinam patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ, vt addatur gratia capiti tuo, & torques collo tuo. Fit enim pallium de candida lana cō-

Prover. 2,

E 2 textum,

INNOCENTII. PP.

Forma pallij. textum, habens desuper circulū humeros constringentem, & duas lineas ab vtraq; parte dependentes. Quatuor autem cruces purpureas, ante & retro, & à dextris, & à sinistris: sed à sinistris est duplex, & simplex à dextris. Hæc omnia moralibus sunt imbuta mysterijs, & diuinis grauida sacramētis. Nam vt scriptura testatur: in thesauris sapiētiae significatio disciplinæ. In lana quippe notatur asperitas, in cādore benignitas designatur. Nam ecclesiastica disciplina cōtra rebelles & obstinatos seueritatem exercet, sed erga pœnitentes & humiles exhibet pietatē. Propter quod de lana nō cuiuslibet animalis, sed ouis tantum efficitur, quæ mansuetū est animal. Vnde Propheta: Tanquam ouis ad occisionem ductus est, & quasi agnus corā tondeute se obmutuit, & non aperuit os suū. Hinc est, q̄ illius semiuui vulneribus, quē Samaritanus duxit in stabulum, & vinum adhibetur & oleum, vt per vinum mordeātur vulnera, & per oleum foueantur, quatenus qui sanandis vulneribus præest, in vino morsum seueritatis adhibeat, in oleo mollitiē pietatis. Hoc nimirum & per arcam tabernaculi designatur, in qua cū tabulis virga continetur & manna. Quoniam in mente rectoris cum scripturæ sciētia debet esse virga districtiōnis, & manna dulcedinis, vt seueritas immoderatē nō sæuiat, & pietas plus q̄ expedit nō indulgeat. Circulus pallij, per quē humeri

Eccles. 1.

Esai. 53.

Lucæ. 10.

Hebr. 9.

humeri constringuntur, est timor domini, per quem opera coercuntur, ne vel ad illicita defluant, vel ad superflua relaxentur. Quoniã disciplina sinistra cohibet ab illicitis formidine poenæ: dextrã verò temperat à superfluis amore iustitiæ. Beatus ergo vir qui semper est pauidus. Nam iuxta sententiã Sapiētis. Timor domini peccatũ repellit, qui verò sine timore existit, iustificari non poterit. Hinc est ergo, quòd pallium & ante pectus & sup humeros frequenter aptat. Quatuor cruces purpureæ, sunt quatuor virtutes politicæ iustitia, fortitudo, prudentia, temperantia: quæ nisi crucis Christi sanguine purpurentur, frustra sibi virtutis nomẽ vsurpant, & ad veram beatitudinis gloriam nõ perducunt. Vndè dñs inquit apostolis: Nisi abundauerit iustitia vestra plus quàm scribarum & pharisæorum, non intrabitis in regnũ coeloru. Hæc est purpurea regis, *tinçta canalibus, quã Salomon commemorat in Canticis canticorum. Is ergo qui gloria pallij decoratur, si cupit esse quod dicitur, in anteriori parte debet habere iustitiam, vt reddat vnicuiq; quod suum est. Prudentiam in posteriori, vt caueat quod vnicuiq; nociuum est. Fortitudinem à sinistris, vt eũ aduersa non deprimant. Temperantiam à dextris vt eum prospera nõ extollant. Duæ lineæ, quarum vna post dorsum, & altera progreditur ante pectus, actiuam & cõtemplatiuam vitã significat.

Prouer. 28.
Ecclesi. 1.

Matth. 5.

* Alias iuncta, aliàs vincta.
Canti. 7.

Vita actiua
& contēplatiua.

E 3   ficat.

INNOCENTII. PP.

Exodi. 24 & 34. ficat. Quas ita debet exercere prælatus, vt exē-
plo Moyſi nunc in montē ascendat, & ibi phi-
loſophetur cum domino: nūc ad caſtra deſcen-
dat, & ibi neceſſitatibus immineat populorū,
prouiſurus attētius, vt cum ſepe ſe dederit alijs,
interdum ſe ſibi reſtituat. Quatenus & cū Mar-
tha circa frequens fatagat miniſterium, & cum
Maria verbum audiat Saluatoris. Vtraq; tamē
grauat inferius, quia corpus quod corrūpitur,
grauat animam, & deprimit terrena inhabita-
tio ſenſum multa cogitantem. Quapropter &
palliū duplex eſt in ſiniſtra, & ſimplex in de-
xtra. Quia vita præſens, quæ pro ſiniſtra accipi-
tur, multis eſt ſubiecta moleſtijs: ſed vita futu-
ra, quæ per dextram deſignatur, in vna ſemper
collecta quietē eſt. Quod veritas ipſa deſigna-
uit, cum intulit: Martha Martha, ſolicita es, &
turbaris erga plurima. Porro vnum eſt neceſſa-
rium, Maria optimam partem elegit, quæ non
auferetur ab ea in æternū. Pallium duplex eſt
in ſiniſtro, quatenus ad tolerandas vitæ præſen-
tis moleſtias prælatus fortis exiſtat. Simplex in
dextra, quatenus ad obtinendam vitæ futuræ
quietem, toto ſuſpiret affectu, iuxta verbum
Pſalmiſtæ, dicentis: Vnam petij à domino, hāc
requirā, vt inhabitem in domo domini omni-
bus diebus vitæ meæ. Tres autem acus, quæ pal-
lio inſignantur ante pectus ſuper humerum &
poſt tergum, deſignant compaſſionem proxi-
mi,

Lucæ. 10.

Sapient. 9.

Lucæ. 10.

Pſal. 26.

Tres acus
quid deſi-
gnent.

mi, administrationem officij, distinctionemq; iudicij. Quarum prima pūgit animum per dolorem, secunda per laborem, tertia per terrorem. Prima pungebat Apostolum, cū dicebat: **2. Corin. 11.** Quis infirmatur, & ego non infirmor? quis scādalizatur, & ego non vror? Secunda est, præter illa quæ extrinsecus sunt instantia mea quotidiana sollicitudo omnium ecclesiarum. Tertia, **1. Petr. 4.** si iustus vix saluabitur, impius & peccator vbi parebunt? Super dextrum humerum nō infigitur acus, quoniā in æterna quiete nullus est afflictionis aculeus, nullus stimulus punctiois. Absterget enim Deus omnem lachrymam ab oculis eorum, & iam non erit amplius neq; luctus, neq; clamor: sed necvllus dolor, quoniam priora transierunt. Acus est aurea, sed inferius est acuta, & superius rotunda, lapidem continens pretiosum, quia nimium bonus pastor ppter curam ouium in terris affligitur, sed in coelis æternaliter coronatur, vbi pretiosam illam margaritam habebit, De qua dominus ait in Euangelio: **Matth. 13.** Simile est regnum coelorum homini negotiatori quærenti bonas margaritas. Inuenta autem vna pretiosa margarita, abiit & vendidit omnia quæ habuit, & emit eam. Dicitur autem pallium plenitudo pontificalis officij, quoniam in ipso, & cum ipso cōfertur pontificalis officij plenitudo. Nam antequam Metropolitanus pallio decoretur, non debet cleri

INNOCENTII PP.

cos ordinare, pontifices cōsecrare, vel ecclesias
dedicare, nec Archiepiscopus appellari.

¶ De armatura virtutum. C A P. L XIII.

Ista sunt arma quæ pontifex debet induere,
cōtra spirituales nequitas pugnaturus. Nam,
vt inquit Apostolus. Arma militiæ nostræ nō
sunt carnalia, sed ad destructionem munitionū
potētia Deo. De quibus idem Apostolus in alia
dicit epistola: Induite vos armaturā Dei, vt pos-
sit stare aduersus insidias diaboli. State ergo
succincti lumbos vestros in veritate, & induiti
lorica iustitiæ, & calciati pedes in præparatio-
nem euangelij pacis, in omnibus sumentes scu-
tum fidei, quo possit isoīa tela nequissimi ignea
extinguere: & galeam salutis assumite: & gla-
dium spiritus, quod est verbū Dei. Prouideat
ergo diligenter episcopus, & attendat sacerdos
studiosè, vt signum sine significato non ferat,
vt vestem sine virtute non portet. Ne fortè simi-
lis sit sepulchro de foris dealbato, intus autem
omni pleno spurcitia. Quisquis autem sacris in-
dumentis ornatur, & honestis moribus non in-
duitur, quanto venerabilior apparet homini-
bus, tanto indignior redditur apud Deum. Pō-
tificalem itaque gloriam iam honor non com-
mendat vestium, sed splendor animarum. Quo-
niam illa quæ quondam carnalibus blandiebā-
tur obtutibus, ea potius, quæ in ipsis erant intel-
ligēda poscebāt. Vt quicquid illa velamina in
fulgore

11. 1110. 3.

2. Corin. 10.

Ephes. 6.

Salubris ex
hortatio.

Matth. 23.

Matth. 23.

fulgore auri & in nitore gemmarum, & in multiformi operis varietate lignabant, hoc iam in moribus actibusq; clarescat. Quod & apud veteres venerantiam ipsa significationum species obtineret, & apud nos certiora sint experimenta rerum, quàm ænigmata figurarum. Tunc enim valles abundant frumento, quum arietes ouium sunt induiti.

¶ De quatuor coloribus principalibus, quibus secundum proprietates dierum vestes sunt distinguendæ.

CAP. LXV.

Quatuor autem sunt principales colores, quibus secundum proprietates dierum sacras vestes Ecclesia Romana distinguit, Albus, Rubeus, Niger, & Viridis. Nam & in legalibus indumentis quatuor colores fuisse leguntur: byssus & purpura, hyacinthus & coccus. Albis induitur vestimētis in festiuitatibus confessorum & virginum. Rubeis in solēnitatibus apostolorum & martyrum. Hinc spōsa dicit in canticis: Dilectus meus candidus & rubicundus, electus ex millibus. Candidus in cōfessoribus & virginibus, rubicūndus in martyribus & apostolis, Hi & illi sunt flores rosarū & lilia conuallium. Albis indumentis igitur vtendum est in festiuitatibus cōfessorum & virginū propter integritatem & innocentiam. Nam candidi sunt facti. Nazaræi eius, & ambulāt semper

E 5 cum

Psalm. 64.

Exod. 28.

Canti. 5.

Quibus festis vtendum est albis.

INNOCENTII PP.

- Apocal. 14.** cum eo in albis. Virgines enim sunt, & sequuntur agnum quocumque ierit. Propter eam ceterum uentum est albis in solennitatibus angelorum. De quorum nitore dominus ait ad luciferum. Vbi eras, cum me laudarent astra matutina? In natiuitate Saluatoris & praecursoris, quoniam uterque natus est mundus, id est, carens originali peccato. Ascendit enim dominus super nubem leuem, id est, sumpsit carnem a peccatis immunem, & intrauit Aegyptum, id est, uenit in mundum, iuxta quod angelus ait ad virginem: Spiritus sanctus superueniet in te, & uirtus altissimi obumbrabit tibi. Ideoque quod nascetur ex te, sanctum, uocabitur filius Dei. Ioanes autem & si fuit conceptus in peccato, fuit tamen sanctificatus in utero, secundum illud propheticum: Antequam exires de uulua, sanctificaui te. Nam & angelus ait ad Zachariam: Spiritu sancto replebitur adhuc ex utero matris suae. In Epiphania propter splendorem stellae, quae magos adduxit secundum illud propheticum: Et ambulabunt gentes in lumine tuo, & reges in splendore ortus tui. In Hypopanti, propter puritatem Mariae, quae iuxta canticum Simeonis, obtulit lumen ad reuelationem gentium & gloriam plebis tuae Israel. In coena domini, propter confectionem Chrysmatis, quod ad mundationem animae consecratur. Nam & Euangelica lectio munditiam principaliter in illa solennitate commendat. Qui lotus est, in-

Iob. 38.

Esai. 19.

Luca. 1.

Hiere. 1.

Luca. 1.

Esai. 66.

Vide Rationale diuinorum. li. 7. de festo Purificationis beatae Mariae.

Ioan. 13.

est, inquit, nō indiget, nisi vt pedes lauet, & est mundus totus, Et iterum. Si non lauerote, non habebis partem mecum in resurrectione, propter angelum testem & nuntium resurrectionis, qui apparuit stola candida coopertus, de quo dicit Matthæus, quod erat aspectus eius sicut fulgur, & vestimentum eius sicut nix. In Ascensione, propter nubem candidam in qua Christus ascendit. Nā & duo viri steterunt iuxta illos in vestibus albis, qui & dixerunt: Viri Galilæi, quid statis aspicientes in coelum, &c. Illud autem non otiose notandum est, quod licet in consecratione pontificis talibus indumentis sit vtendum, consecrantibus scilicet & ministris (nam consecrandus semper albis vtitur) qualis secundum proprietatem diei cōueniūt. In dedicatione tamen ecclesiæ semper vtendū est albis, quocunque dierum dedicatio celebretur. Quoniam in consecratione pontificis cantatur missa diei, sed in dedicatione Basilicæ dedicationis missa cantatur. Nam & ecclesia virgineo nomine nūcupatur, secundum illud Apostoli: Despondi enim vos vni viro virginem castam exhibere Christo. De qua spōsus dicit in Canticis: Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te. Veni de Libano sponsa mea, veni de Libano, veni coronaberis. Rubeis autem vtendum est indumentis in solennitatibus apostolorum & martyrum, propter sanguinē passionis,

Marc. 16.

Matth. 28.

Actuum. 1.

I Corin. 11.

Canti. 4.

INNOCENTII. PP.

Apocal. 7. passionis, quem pro Christo fuderunt. Nam ipsi sunt qui venerunt ex magna tribulatione, & lauerunt stolas suas in sanguine agni. In festo Crucis, de qua Christus pro nobis sanguinem suum fudit. Vnde propheta: Quare rubrum est vestimentum tuum, sicut calcantium in torculari? Vel in festo crucis melius est albis utendum, quia non passionis, sed inuentionis, vel exaltationis est festum. In Pentecoste, propter sancti spiritus feruorem qui super apostolos in linguis igneis apparuit. Nam apparuerunt illis dispersitæ linguæ tanquam ignis, seditque supra singulos eorum spiritus sanctus. Vnde propheta: Misit de coelo ignem in ossibus meis. Licet autem in apostolorum Petri & Pauli martyrio rubeis sit utendum, in conuersione tamen & Cathedra utendum est albis. Sicut licet in natiuitate Ioannis sit albis utendum, in decollatione tamen ipsius utendum est rubeis. Cum autem illius festiuitas celebrat, qui simul est martyr & virgo, martyrium alias, præfertur virginitati, quia signum est perfectissimæ charitatis, iuxta quod veritas ait: Maiorem charitatē nemo habet, quàm ut animam suam ponat quis pro amicis suis. Quapropter in commemoratione omnium sanctorum quidam rubeis utuntur indumentis: Alij verò, ut curia Romana candidis: quum non tantum in eadem, sed & de eadem solennitate dicat Ecclesia, quia sancti, secundum

Apoca-

Esa. 63.

Actuū. 2.

Thre. 1.

**Virginitati
præferitur mar-
tyrium.**

Ioan. 15.

Apocalypsin Ioānis, stabant in cōspectu agni, Apocal. 7.
 amicti stolis albis, & palme in manibus eorum.

Nigris autem indumentis vtendum est in die
 afflictionis & abstinentiæ, pro peccatis & pro de
 functis. Ab aduētū scilicet vsq; ad Natalis vigi
 liam, & à Septuagesima vsque ad sabbatum pa
 schæ. Spōsa quippe dicit in Cāticis: Nigra sum,
 sed fermosa, filiæ Ierusalem, sicut tabernacula
 Cedar, sicut pellis Salomonis, Nolite me consy
 derare, q̄ fusca sim, quia decolorauit me sol.

Canti. 16

Innocentum autem die, quidam nigris, alij ve
 rò rubeis indumentis vtendum esse contēdūt.

Festum in
 nocētum.

Illi propter tristitiam, quia vox in Rama audi
 ta est, ploratus & vlulatus multus, Rachel plo
 rans filios suos, & noluit cōsolari quia nō sunt.
 Nam propter eandem causam cantica lætitiæ
 subtinentur, & non aurifrigio mitra defertur.

Hierem. 31.

Matth. 23

Isti propter martyrium, quod principaliter cō
 memorans inquit Ecclesia: Sub throno Dei o
 mnes sancti clamabant, vindica sanguinem no
 strū qui effusus est Deus noster. Propter tristi
 tiam ergo, quam & silentiū innuit lætitiæ can
 ticorum, mitra quæ defertur non est aurifrigio
 insignita, sed propter martyriū rubeis est indu
 mentis vtendum. Hodie vtimur violaceis, sicut
 in Lætare Hierusalē, propter lætitiā, quā au
 rea rosa significat. Romanus Pōtifex portat mi
 tram aurifrigio insignitam, sed propter abstinē
 tiam nigris imò violaceis vtitur indumentis.

Lucæ. 18.
 Apocal. 7.

Restat

INNOCENTII. PP.

Restat ergo, q̄ in diebus ferialibus & cōmunibus, viridibus sit indumentis vtendum. Quia viridis color medius est inter albedinē & nigredinē & ruborē. Hic color exprimitur, vbi dicitur: Cypricum Nardo, & Nardus cum Croco.

Canti. 4.

Ad hos quatuor cæteri referūtur. Ad rubeū colorem coccineus, ad nigrum violaceus, ad viridem croceus. Quanuis nonnulli rosas ad martyres, Crocum ad confessores, Liliū ad virgines referant.

CAPITVLA.

LIBRI SECVNDI.

1. *De accessu Pontificis ad altare.*
2. *De presbytero & diacono, qui deducunt hinc inde pontificem.*
3. *De subdiacono, qui precedit, clausum portans codicem Euangely.*
4. *De pontifice qui peruenit ad altare, codicem osculatur apertum.*
5. *De processione Romani Pontificis à secretario ad altare, vbi agitur.*
6. *De duobus diaconis qui ducunt pontificem.*
7. *De mappula quatuor baculis colligata, qua super Pontificem portatur extensa.*
8. *De cereis & incenso.* (choro.)
9. *De igne quem manipulo stuppe Pōtifex apponit in*
10. *De*

- 10 De primicerio qui pontificis precedentis dextrum humerum osculatur.
- 11 De tribus sacerdotibus, qui coram altari reuenter inclinant os, & pectus pontificis osculantes.
- 12 De processionis dispositione.
- 13 De confessione & pectoris tunctione, in qua tria notantur, ictus, tactus, & sonus.
- 14 De incenso, quod sacerdos representat in capsula, & episcopus apponit Thuribulo.
- 15 De triplici osculo, videlicet oris, altaris, et pectoris.
- 16 De Thurificatione, qua pontifex incensat altare, & sacerdos Episcopum.
- 17 De forma Thuribuli, & de duplici causa thurificandi, spirituali & literali.
- 18 De antiphona qua dicitur ad introitum, & cur ipsa repetitur interposita gloria Trinitatis, & quis eam cantari constituit.
- 19 De Kyrie eleison, & quare novies decantatur, & quare sex vicibus dicitur Kyrie eleyson & tribus Christe eleyson.
- 20 De Gloria in excelsis, & de triplici pace, & quis hymnum angelicum cantari ad missam constituit.
- 21 De candelabris & Cruce, qua super medio collocantur altaris.
- 22 De situ orandi, ubi agitur de mutatione sacerdotis ab una parte altaris ab alteram.
- 23 De salutatione maioris & minoris ad populū, ubi agitur de reuelatione capitis cū oratur. Etiam ostenditur quotiens populus salutatur ad missam.

INNOCENTII. PP.

- 24 *Utrum sacerdos minus quàm duobus presentibus debeat celebrare, vbi agitur q̄ in officio missæ angeli presentes existunt.*
- 25 *De oratione, conclusione, & responsione, vbi docetur vnde sit forma orationis, conclusionis, & responsionis assumpta.*
- 26 *Quare orationes dicuntur collectæ, & quot sunt in missa dicendæ, vbi traditur qui fuerunt authores.*
- 27 *De extensione manuum sacerdotis in missa, vbi traditur quare ministri sustentant hincinde manus pontificis, & quare sacerdos tenet coram eo librum sacramentorum.*
- 28 *De epistola quæ præmittitur euangelio, vbi traditur quare subdiaconum legente epistolam solus comitatur acolytus: diaconum verò legentem Euangelium, tam subdiaconi, quàm acolyti comitantur, ostenditur etiam quod epistola nec semper legitur de apostolis, nec semper legitur de prophetis, sed interdum sumitur de veteri testamento, interdum de nouo.*
- 29 *De reuerentia, quam subdiaconus exhibet episcopo post epistolam, vbi traditur quare subdiaconus post finem epistolæ, diaconus autem ante principium euangelij reuerentiam exhibet sacerdoti.*
- 30 *De graduale, vbi monstratur, cur in die Pentecostes Graduale non dicitur. Ostenditur etiam vnde dicatur, & qualiter sit cantandum.*
- 31 *De Alleluia, quare post graduale cantatur, vbi docetur quid significet Alleluia, qualiter nomē istud*
inter-

- interpretet, & quis instituit vt cantet ad missam.
- 32 De versu, qualis esse debeat, & quare interponatur, & quur in officio missæ trium linguarum concurrat diuersitas.
- 33 De sacerdotis sessu, dum epistola legitur, & graduale cantatur.
- 34 De mutatione sacerdotis ab vna parte altaris ad alteram, cum lecturus est Euangelium.
- 35 Quare diaconus, qui lecturus est Euangelium, dextram pontificis osculatur.
- 36 Quando manus & pedes summi pontificis debeant osculari, vbi docetur, q̄ præter oblationem panis, & eam quæ pro defunctis offertur, quas manibus tangit, ceteras recipit oblationes ad pedes.
- 37 De benedictione, quam diaconus petit & accipit.
- 38 De susceptione codicis Euangely de altari.
- 39 De his qui præcedunt Diaconem cum cereis & incenso.
- 40 Qualiter subdiaconus in eundo sequitur, & in redeundo præcedit, referens Euangelium.
- 41 Quare diaconus per vnâ partem ascendit in pulpitum, & per aliam partem descendit: vbi docetur, q̄ diaconus cum silentio debet procedere, nihil ferens præter codicem Euangely.
- 42 Quare versus Aquilonem legitur Euangelium, vbi traditur quòd Euangelium pronuntiari debet in alto, vt qui lecturus est Euangelium, consignet sibi os, pectus, frontem, & librum.
- 43 De crucis mysterio & de multiplici eius effectu.
- F 44 Quo-

INNOCENTII. PP.

- 44 Quomodo signum crucis sit exprimendum.
- 45 De salutatione quæ præmittitur euangelio.
- 46 De præ eminentia euangely.
- 47 Quare post euangelium liber &thuribulum ad episcopum reportantur.
- 48 De symbolo quod post euangelium decantatur, ubi traditur quot & qui fuerint eius authores, & quis illud constituit ad missam cantari.
- 49 De duodecim partibus vtriusque symboli, tam apostolici quam Constantinopolitani.
- 50 Quibus diebus symbolum sit dicendum in missa.
- 51 A quibus, & ubi symbolum sit cantandum.
- 52 De offertorio, ubi traditur quare post euangelium cantatur symbolum. & quare post symbolum cantatur offertorium.
- 53 De silentio post offertorium.
- 54 De ablutione manuum antequam sacrificium offeratur.
- 55 De corporalibus, ubi docetur cur vna pars extenditur, & altera complicatur.
- 56 De oblatis & incenso, vt dicitur, quare sacerdos tertio circumducit & superducit incensum, & quare totum vndique incensatur altare.
- 57 De modo & ordine sacrificium offerendi, ubi agit de aqua, quæ cum vino miscetur in calice, ostenditur etiam cur sacerdos signat vniuersa quæ accipit.
- 58 De patina super quam sacrificium panis offertur, ubi docetur, quare post susceptam oblatam, sacerdos abscondit sub corporalipatenam, vel ab altari remota, sub diacono traditur conseruanda, donec tem
remota

pore fractionis ab eo resumatur.

59 De sacerdotis inclinatione.

60 De præfatione, ubi agitur de hymno partim angelico, partim humano, traditur etiam quis hymnum cantari constituit, quisue præfationem dictavit.

61 De præfationis expositione, ubi quæritur & ostenditur, quare cum novem sint ordines angelorum, tres præmittuntur ex illis.

LIBER

Secundus.

¶ De accessu pontificis ad altare.

C A P. I.

H S indumētis ornatus Episcopus ad altare procedit, duobus eum ducentibus hinc inde, sacerdote videlicet, & leuita, subdiacono præcedente, qui clausum portat codicem Euāgelij, donec episcopus ad altare perueniat, ibiq; codicem osculatur apertum. Hæc omnia diuinis plena sunt sacramentis. Episcopus enim illum in se representat pontificem, de quo dicit Apostolus: Christus assistens pontifex futurorū bonorū, per amplius & perfectius tabernaculū nō manufactum, id est, non huius creationis. &c.

Hebr. 9.

F 2 ¶ De

INNOCENTII. PP.

¶ De presbytero & diacono qui deducunt pontificem hinc inde.

C A P. I I.

Sacerdos & Leuita significant legem & prophetiā, secū dū illud quod dominus ipse proponit in parabola fauciati, quia sacerdos quidā descēdit eadem via, & viso illo præteriuit, similiter & leuita. Moyses & Elias ī figura legis & prophetiæ apparuerunt in monte cum Christo loquentes. Sacerdos ergo & leuita ducunt episcopum. Quia lex & prophetia Christum annuntiauerunt & promiserunt. Moyses enim inquit in lege, prophetā suscitabit nobis Deus de fratribus nostris, ipsum tanquam me audietis. Et Esaias: Ecce veniet propheta magnus, & ipse renouabit Hierusalem.

Lucę. 10.

Matth. 17.

Deuter. 18.

Esa. 66.

¶ De Subdiacono qui præcedit, clausum portāscodicem euangelij.

C A P. I I I.

Subdiaconus qui præcedit, Ioannem Baptistam significat, qui præcessit Christū in virtute Elię, parare domino plebē perfectam. Hic ante pontificē portat codicem Euangelij: quia Ioan ante Christum, prædicationem euangelic choauit. Poenitentiam (inquit) agite, at inquabit enim regnū coelorum. Quod autei ber clausus tenetur, donec pōtifex ad altare perueniat, & tunc aperitur, hoc insinuat, qđ in Apocalypsi describitur. Quoniā nemo inuen

Lucę. 1.

Matth. 3.

Apoca. 5.

inuen

inuentus est dignus aperire librum qui scriptus erat intus & foris, & signatus sigillis septem, nisi Leo de tribu Iuda, radix David, qui librum aperuit, & septem eius sigilla soluit. Per altare signatur ecclesia, iuxta quòd dominus dixit in Exodo: Si altare lapideum feceris mihi, non ædificabis illud de sectis lapidibus. Quòd sectio nem lapidum prohibet in altari, diuisionem fidelium reprobatur, ne ecclesia diuidatur per errores & schismata.

Altare eccle
siæ designat.
Exod. 20.

¶ De Põtificis qui peruenit ad altare.

C A P. I I I I.

TVnc ergo liber aperitur, cū episcopus peruenit ad altare. Quoniam vbi Christus primitiuam apostolorum congregauit ecclesiam docens & prædicans, scripturæ mysteria reuelauit, Vobis inquit, datum est nosse mysteriũ regni Dei, cæteris autem in parabolis. Vnde post resurrectionem aperuit illis sensum, vt intelligerent scripturas. Rectiùs ergo facit episcopus, cū ipsemet aperit librum euāgelij, quanuis & per ministros suos Christus patefecerit mysteria scripturarum. Quòd episcopus codicem euāgelij osculatur, insinuat quòd Christus pacem in euangelio prædicauit. Pacem meam, inquit, do vobis, pacem relinquo vobis: non quomodo mundus dat, ego do vobis.

Luca. 8.

Luca. 24.

Ioan. 14.

¶ De processione Romani pontificis à secretario ad altare. C A P. V.

F 3 Cùm

INNOCENTII. PP.

Cum autem stationalis solennitas celebratur, Romanus pontifex cum sex præfatis ordinibus à secretario processionaliter ad altare progreditur, designans, quod Christus exiit à patre & venit in mundum. Hic autem processionis ordo generationis Christi seriem representat: quã Matthæus Euāgelista describit: in qua sex inveniuntur ordines personarum, à quibus Christus secundum carnem traxit originem, in mundum processit: patriarchæ videlicet & prophete, reges & principes, pastores & duces. Abraham patriarcha, David propheta, Salomon rex, Salmon princeps, Iudas pastor, Zorobabel dux.

De duobus diaconis qui ducunt pontificem.

CAP. VI.

Duo diaconi qui ducunt pontificem, designant Abraham & David, quibus facta est incarnationis Christi repromissio. Nam illi promissum est, In semine tuo benedicentur omnes gentes: isti pollicitum. De fructu venteris tui imponam super sedem tuam. Propter quod Euāgelista signanter hos duos in generatione Christi premissit. Liber, inquit, generationis Iesu Christi filij David, filij Abraham. Isti sunt duæ columnæ, quas verus pacificus in vestibulo templi posuit ante ostium, quas ambit funicul⁹ duodecim cubitorum, id est, quod fides duodecim Apostolorum complectitur, de quorum medio Christus

Matth. 1.

Sex ordines personarum in generatione Christi.

Gene. 22.

Psal. 131.

Matth. 1.

Paral. 3.

Ioan. 10.

flus ostium aperitur credentibus.

¶ De mappula, quæ portatur super Pontificem, quatuor baculis colligata.

CAPVT. VII.

Quatuor autem ministri super Pōtificem ferūt Mappulam quatuor baculis colligatam, propter quod ipsi ministri mappularij nuncupant. Mappula quæ diuersis imaginibus est figurata, sacram scripturam signat, quæ multis mysterijs est insignita. Hæc quatuor baculis super pōtificem portatur extensa, quia sacra scriptura quatuor modis super Christum fertur exposita, secundum historiam, secundum allegoriam, secundum tropologiam, & anagen. Hic est fluuius paradisi, qui quatuor in capita diuisus progreditur. Hæc est mensa propositionis, quæ quatuor pedibus eleuata subsistit. Hæc autem super pontificem extensa portatur, vt is venisse monstretur, quem lex scripserat & propheta. Nam ipse in et incipiens Christus à Moyse & prophetis, interpretabatur in omnibus scripturis, quæ de ipso erant. Propter quod alibi dicit: Si crederetis Moyse, crederetis & mihi, ille enim de me scripsit.

Quatuor sensus scripturæ.

Genes. 2.

Exod. 25.

Lucæ. 24.

Ioan. 3.

¶ De cæreis & incenso. CAP. VIII.

ET ideò præferuntur duo lumina cum incenso, quia lex & propheta cum psalmis Christi pronuntiauerūt aduentum. Christo at

F 4 testante

INNOCENTII. PP.

Lucæ. 24.
 Septem can-
 delabra se-
 ptiformis
 spiritus.
 Apocaly. 1.

 Esai. 11.

 testante qui ait: Necessè est impleri omnia quę
 scripta sunt in lege Moyſi & prophetis & psal-
 mis de me. In maioribus autem solennitatibus
 septem candelabra coram pontifice deferun-
 tur, per quod illud ostenditur, quod Ioannes
 in Apocalypſi describit. Conuerſus, inquit, vi-
 di septem candelabra aurea, & in medio se-
 ptem candelabrorũ aureorũ similem filio ho-
 minis veſtitum podere, vt ille per hoc adueni-
 re monſtretur, super quem requieuit ſpiritus
 gratiæ ſeptiformis ſecũdum vaticinium Eſaiæ.
 Egredietur, inquit, virga de radice Ieſſe, & flos
 de radice eius aſcendet, & requieſcet ſuper eum
 ſpiritus domini, ſpiritus ſapiētiae & intellectus,
 ſpiritus conſilij & fortitudinis, ſpiritus ſcientiæ
 & pietatis, & replebit eũ ſpiritus timoris dñi.

¶ De igne quem manipulo ſtuppæ pon-
 tifex apponit in choro.

CAP. IX.

Psalm. 42.

In quibusdam baſilicis circa medium chori
 manipulus ſtuppæ ſuper columnam appen-
 ditur, cui pontifex ignem apponit, vt in cõſpe-
 ctu populi ſubitò comburatur. Per hoc ſecun-
 dum aduētum commemorās, in quo Chriſtus
 iudicabit viuos & mortuos & ſeculũ per ignẽ.
 Nam ignis in conſpectu eius exardeſcet, & in
 circuitu eius tempeſtas valida. Ne quis ergo ma-
 lè ſecuras exiſtat, qui per primum blanditur,
 per ſecundum exterret. Quia qui iudicandus
venit

venit in primo, iudicaturus veniet in secundo.

Vel potius, quia secundum Apostolum Iacobum vita nostra vapor est ad modicum parens, pontifex ignem apponit in stuppam, ne forte qui gloriosus incedit, in temporali gloria deletetur. Nam omnis caro foenum, & omnis gloria eius quasi flos foeni.

Iacob. 4.

Esai. 40.

1. Petr. 3.

¶ De primicerio, qui pontificis dextrum humerum osculatur.

CAPUT. X.

¶ Cum autem pontifex appropinquat altari, primicerius scholæ cātorū accedēs, dextrum ipsius humerū coram astantibus osculatur. Quia quū Christus nasceretur in mūdo, angelus ille cū quo facta est coelestis militiæ multitudo laudātiū Deū, natiuitatē eius pastorib⁹ patefecit. De quo dicit ppheta. Puer natus est nobis, & filius datus est nobis. &c.

Lucæ. 2.

Esai. 3.

¶ De tribus sacerdotibus, qui coram altari reuerenter inclinant: os & pectus Pontificis osculantes.

CAP. XI.

¶ Tres sacerdotes qui pontifici venienti coram altari reuerenter occurrunt, & inclinantes os eius osculātur & pectus, tres illos magos signant, qui venerunt Hierosolymā, dicentes: Vbi est qui natus est rex Iudæorū? Et pro-

Matth. 1.

F 5 rham.

INNOCENTII. PP.

tham. Per geminum osculum, geminā in Christo naturam confitentur, diuinā scilicet, & humanā, diuinā quasi latentem in pectore, humanam quasi patētē in ore, quas quoq; per oblata munera magi mysticē figurarunt, Osculum enim est signū reuerētiae. Iuxta qđ Hester summitatem virgæ regis legitur osculata.

Hester. 56

¶ De processione dispositione.

CAPV T. XII.

Cant. 6.

Disponitur autē ista processio velut castrorum acies ordinata. Nam & maiores & fortiores quasi custodes exercitus præueniunt & sequuntur. Minores quasi debiliores colligunt in medio, præcedunt ep̄i & presbyteri, subsequuntur p̄otifex & diaconi, colligunt in medio subdiaconi & acolyti. Catores quasi tubicines præcedunt exercitū, vt eū ad prælium cōtra dæmones excitent & inuitent. De quo prælio inquit Apostolus: Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiae in caelestibus. Vndē: Buccinate in nœomenia tuba in die insigni solēnitatis vestræ. Cruz ergo quasi regale vexillum præmittitur & præfertur, vt fugiant qui oderunt eum à facie eius. Nobis ergo absit gloriari nisi in cruce domini nostri Iesu Christi, per quem mundus nobis crucifixus est, & nos mundo crucifigi debemus.

Catores velut tubicines.

Ephes. 6.

Psal. 80.
Cruz vexillum.

Psal. 67.

Gala. 6.

¶ De

De confessione & pectoris unctione, in
qua tria notantur, ictus, tactus, &
sonus. C A P. XIII.

Quia iustus verò in principio sermonis ac-
cusator est sui, Pontifex* ad altare perue-
niens, & ad seipsum reuertens, antequam
ordietur sacrum officium, de peccatis suis cum
astantibus confitetur, psalmum illum præmit-
tens, qui manifestè per totum sibi ad hoc dino
scitur pertinere & conuenire. Iudica me Deus,
&c. vt discretus à gente non sancta: & ab homi-
ne liberatus iniquo, ad altare Dei dignus in-
troeat, Illud autem in hac confessione notan-
dum est, quia non (vt quidam minus provide
faciunt) in specie, sed in genere confitenda sunt
peccata, quoniam ista confessio non est occul-
ta, sed manifesta. Percutimus autem pectus,
cum cõfitemur peccata, quatenus exemplo pu-
blicani, qui percutiebat pectus suum, dicēs: Do-
mine propitius esto mihi peccatori, iustifica-
ti descendamus in domum. In percussione tria
sunt, ictus, sonus, & tactus. Per quæ signantur il-
la tria quæ sunt in vera poenitentia necessaria,
videlicet cordis contritio, oris cõfessio, & ope-
ris satisfactio. Nã sicut tribus modis peccamus:
scilicet, corde cogitando, ore loquendo, & ope-
re perpetrando, Ita tribus modis poenitere de-
bemus, scilicet, corde per dolorem, ore per pu-
dorem, & opere per laborem.

Prouer. 18.
* Ritus mis-
sæ ab Apo-
stolis deri-
uari doceet
Vvaldès. de
sacrament.
tit. 4. ca. 31.
Psalm. 42.
Cõfessio ge-
neralis.

Lucæ. 18.

Tria in poe-
nitentia quæ-
runtur.

De

INNOCENTII. PP.

De incenso, quod sacerdos representat in capsula, & episcopus apponit Thuribulo.

CAPVT. XIII.

Ingressurus * ergo pōtifex ad altare, incensum apponit thuribulo, per hoc illud insinuans, quòd angelus venit & stetit ante altare habens thuribulum aureum, quod impleuit de igne altaris, & data sunt ei incensa multa, vt daret de orationibus sanctorum. Angelus enim Christus, thuribulum aureum corpus immaculatum, altare Ecclesia, ignis charitas, incensum oratio, secundum illud propheticum, Dirigatur oratio mea, &c. Venit ergo angelus, id est, Christus stetit ante altare, id est, in conspectu Ecclesie, habens thuribulum aureum, id est, corpus immaculatum, plenum igne, id est, charitate, & data sunt ei incensa multa à fidelibus, id est, orationes, vt daret, id est, præsenteret eas patri de orationibus sanctorum, non dicit orationes tantum, quia Christus non omnes orationes exaudit, sed de omnibus illis quæ pertinent ad salutē. Vnde cum Paulus ter rogasset dominum, vt ab eo stimulum carnis auferret, Respondit ei Dominus: Sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur. Episcopus ergo thus apponit thuribulo, quia Christus orationem inspirat animo, vt per ipsum offeratur incensum dignum in odorem suauitatis,

*D. Tho. 3.

p. q. 83. arti.

5. ad. 2.

Apoca. 8.

Psal. 140.

1. Corin. 12.

tatis, ipse nos præuenit in benedictiōe dulcedi-
 nis, vt eius donum sit nostrum meritū, quia nō
 accipit nisi quod tribuit. Sine me (inquit) ni-
 hil potestis facere, quia palmes nō potest ferre
 fructum à semetipso nisi manserit in vite. Sacer-
 dos autem incensum representat Episcopo, quia
 lex illud pretiosum thymiama cōfecit quod in
 odorem suauitatis offertur altissimo, de quo
 dominus subdit in Exodo: Talem compositio-
 nem non facietis in vsus vestros, quia sanctum
 est dño. Homo quicūq; similē fecerit, vt odore
 illius perfruatur, peribit de populis suis. Fuerūt
 qui dicerent, quòd si thuribulum descendat ab
 altari, tunc aliud ibi thus sine benedictione po-
 nendum est, & hominibus offerendū, tanquā
 illud spectat ad latrariam, istud ad dulciā. Melius
 tamen secundum spiritum quàm secundum li-
 teram intelligitur. Nam litera occidit, spiritus
 autem viuificat.

Merita no-
 stra dona
 Christi sunt
 Ioan. 15.

Exod. 30.

2. Corin. 13.

¶ De triplici osculo, videlicet oris, alta-
 ris, & pectoris.

C A P V T. X V.

TVnc accedens Episcopus ad altare, oscula-
 tur sacrum altare, significans, quòd Chri-
 stus adueniēs, sanctam sibi copulauit ecclesiam
 secundum illud epithalamium. Osculetur me
 osculo oris sui. In osculo siquidem os ori cōiun-
 gitur. Et in Christo non solum humanitas est
 vnita diuinitati, verū etiā sponsa sponso est co-
 pulata,

Chrs spon-
 sus ecclesie.
 Cantic. 1.

INNOCENTII. PP.

Esai. 61. pulata, secundum illud propheticū: Quasi sponsam decorauit me corona, & quasi sponsam ornavit me monilibus. Vnde Ioānes, Qui habet sponsam sponsus est. Nā in sole posuit tabernaculum suū, & ipse tanquā sponsus procedēs de thalamo suo. Deinde cōuersus episcopus osculatur diacones, vt ostendat pacem illam, in aduentu Christi venisse, quā prophetae promiserant. Vnde David, Orietur in diebus eius iustitia & abundantia pacis, donec extollatur luna. Alius iterum propheta. Pax erit in terra nostra cum venerit. Et ideò Christo nascēte, vox intonuit angelorum. Et in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Osculum enim quādoq; pacē signat. Iuxta quod dicit Apostolus. Salutate vos inuicem in osculo sancto, Deus autem pacis sit cum omnibus vobis. Diaconus ergo statim inclinans osculatur pectus episcopi, designans quod inspiratione diuina prophetae prædixerunt pacem futurā. Nam & Ioannes supra pectus Christi recumbens, euangelij fluentia, de ipso sacro dominici pectoris fonte potauit.

¶ De Thurificatione, qua pontifex incensat altare, & sacerdos Episcopum.

CAPVT. XVI.

EPiscopus ergo thuribulum accipiens à diacono, sacrum incensat altare. Quia Christus corpus assumens de genere prophetarū factus ex semine David secundum carnem, suis orationibus

nibus fouet Ecclesiam, secundum quod orat in Euangelio, Pater sancte, ego pro eis rogo, & non tantum pro eis, sed pro illis, qui credituri sunt per verbum eorum. Quod autem diaconus thuribulum recipit, ut incenset Episcopo, moraliter instruit, quod si dignè volumus incensum orationis offerre, thuribulum incarnationis debemus tenere. Nam sine fide mediatoris homines Deo placere non possunt, sed iuxta verbum promissionis ipsius. Si quid perierint credentes in oratione accipient. Per thuribulum enim verbum accipitur incarnatum.

Christ' orat pro ecclesia.

Ioan. 17.

Hebr. 11.

Matth. 12.

De forma thuribuli, & de duplici causa thurificandi, spirituali & literali.

CAP. XVII.

NAM sicut in thuribulo pars superior & inferior tribus catenulis vniuntur: Ita tres in Christo sunt vniones, quibus diuinitas & humanitas coniunguntur. Vnio carnis ad animam vnio diuinitatis ad carnem, & vnio diuinitatis ad animam. Quidam autem quartam vnionem assignant, videlicet Deitatis ad compositum ex anima simul & carne. Nam & quedam thuribula quatuor habent catenulas. De hoc thuribulo Moyses specialiter inquit ad Aaron: Tolle thuribulum, & hausto igne de altari, mitte incensum desuper. Præter mysticam rationem, ob hoc etiam incensatur altare, quatenus ab eo omnis demonis nequitia propellatur. Fumus enim incensi

Tres in Christo vniones.

Nume. 16.

Fumo fuga demonum.

INNOCENTII. PP.

Tobias. 6.
 * D. Tho.
 3. p. q. 83. ar.
 ti. 4. V Val.
 den. de his
 omnibus li.
 de sacramē
 tal. titul. 4.
 cap. 31.
 * Cōci. Va.
 senſe. ca. 7.

centi valere creditur ad demones effugandos. Unde cum Tobias interrogasset angelum, quod remedium haberet ea quæ de pisce iusserat seruari, Respondit, cordis eius particulam si super carbones pones, fumus eius omne gen⁹ dæmoniorum extricat.

* De Antiphona quæ dicitur ad introitum, & cur ipsa repetitur, interposita gloria Trinitatis, & quis eam cantari constituit.

CAPV T. XVIII.

Matth. 13.
 Luc. 10.

Introitus
 missæ.

Esaiæ. 16.

Lucæ. 8.

INterea chorus concinit Antiphonam ad introitum, quam repetit, interposita gloria Trinitatis. Porro introitus sicut sacerdotis aduentum Christi signat: Sic antiphona quæ dicitur ad introitum, desiderium aduentus eius signat. De quo dominus inquit apostolis: Multi reges & prophetae voluerunt videre quæ vos videtis, & non viderunt, & audire quæ auditis, & non audierunt. Chorus ergo dilatat animam suam, & in iubilo cantat introitum. Quoniam prophete, patriarche, reges & sacerdotes, omnesq; fideles aduentum Christi cum magno desiderio expectebat, clamantes & implorantes. Emitte agnum domine dominatorem terræ de petra deserti ad montem filia Sion. Veni domine & noli tardare, relaxa facinora plebis tuæ Israël. Hinc ergo Simeon ille iustus & senex, benedixit & dixit. Nunc dimittis seruum tuum domine, secundum verbum tuum in pace, Quia viderunt oculi mei salu-

salutare tuum. Ex eorum ergo persona cātatur introitus, per quos Christus intrauit in mūdū. Iuxta quod Apostolus. Et cum introducit primogenitum in orbem, dicit: Et adorēt eum omnes angeli ei⁹, Antiphonæ repetitio multiplicationem clamoris insinuat. Vnde propheta: **Manda remanda, expecta, & reexpecta, modicum ibi, modicum ibi.** Si morā fecerit expecta eū quia veniēs veniet, & non tardabit. Interpositio Gloriæ designat captationē beneuolētiae, vt enim quod expectabāt facilius obtinerēt, ad totam Trinitatem cū glorificatiōe cantabant: **Ostende nobis domine misericordiā tuā, & salutare tuum da nobis, Qui sedes super Cherubin, appare corā Effraim, Benjamin & Manasse.** Quorū tandem clamorē spiritus sanctus exaudiuit, vngens eum oblectatione præ cōsorbibus suis. Et ad euangelizandum pauperibus destinauit. Secundum quod ipse filius per prophetā testatur. Spiritus domini super me eo quod vnxit me, ad euangelizandum pauperibus misit me. Hoc ergo desyderium antiquorum introitus presentat, non secundū intellectum literæ, sed iubilo cantilenæ. Celestinus papa constituit, vt psalmi David C L. ante sacrificiū canerētur *antiphonatim ex omnibus, quod antea non fiebat, sed epistola tantum & Euangelium legebātur, excerpti sunt ergo de psalmis introitus, gradualia quæcūq; ac offertoria, nec

Hebr. 1.

Esaiæ. 28.

Abac. 1.

Psalm. 84.

Psalm. 79.

Esai. 61.

Lucæ. 4.

Celestinus
Papa.* Vvalden.
ca. 31. citato
doct hæc
esse ab apo-
stolis institu-
ta. Dionys.
ca. 3. Eccles.
Hier. Iusti.
apolo. 2. ad
Antonium.

G

non

INNOCENTII. PP.

non communitiones quæ cū modulatione cœperunt, ad missam in Ecclesia Romana cātari: Antiphona. Antiphona Græcè, Latinè dicitur vox reciproca, quia duo chori reciprocando vicissim melodiarum cantus alternant.

*De Kyrie eleison, & quare nouies decantatur, & quare sex vicibus dicitur Kyrie eleison & tribus Christe eleison.

CAPVT. XIX.

*Vvaldens. ca. citato ex Grego. li. 9. registri episto. 8. ad loã n̄c. D. Tho. artic. 4. supra citato. cōci. Vafen se. cap. 5. Psalm. 101. Esai. 33. Noem genera peccatorum.

CVm ergo iam tempus plenitudinis, & annus benignitatis aduenerit, sicut prædictū fuerat à Psalmista, Tu exurgens misereberis Sion, quia venit tempus miserendi eius, cōgrue chorus tunc concinendo subiungit Kyrie eleison, quod interpretatur, domine miserere. Unde propheta, Domine miserere eius & exaudi. Dicit autem hic nouies contra nouem genera peccatorū, Est enim peccatum originale, mortale & veniale, hoc est, serpens, mulier, & vir. Serpens enim, id est, concupiscentia suggerit originaliter. Mulier, id est, delectatio comedit venialiter. Vir, id est, ratio cōsensit mortaliter. Item est peccatum cogitationis, locutionis, & perpetrationis. Cogitationis in corde, locutionis in ore, perpetrationis in opere, hoc est, mors in domo, mors in porta, mors in monumēto. Rursus est peccatum fragilitatis, simplicitatis, & malignitatis. Fragilitatis per impotentiam, simplicitatis per ignorantiam, malignitatis per inui

inuidētiam. Hoc est, peccatum in patrem, peccatum in filium, peccatum in spiritum sanctū. Et ideò chorus dicit ter ad partem Kyrie eleison, ter ad filium Christe eleison, ter ad spiritū sanctū Kyrie eleison. Sed ab patrem & spiritū sanctū, sub eodem tantū vocabulo. Quia pater & spiritus sanctus sunt eiusdem naturæ tantū. Ad filium verò sub alio, quia filius etsi sit eiusdem naturæ cum illis, est tamen etiam alterius, vt geminæ gigas substantiæ. Vel ideò dicitur nouies, vt ordo decim⁹ ex hominibus reparatus, nouem associetur ordinibus angelorum. Beatus Gregorius Kyrie eleison ad missam cātari præcepit à clero, quod apud Græcos ab omni populo cantabatur.

Grego. 1.

De Gloria in excelsis, & de triplici pace, & q̄ hymnum angelicum cantari ad missam constituit. C A P. XX.

MOx sequitur hymnus angelicus, tēporali Christi natiuitati perhibens testimonium, quem ille primus inchoādo pronūciat, qui angelum magni consilij representat. Chorus autem concinēdo prosequitur, quia subito facta est cū angelo multitudo militiæ cœlestis laudantium & dicentium: Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Hymnus iste, nō tātum est angelorum, sed hominum congratulantium, quòd mulier illa quæ perdidit drachmam decimā iam lucer

Luca. 9.

G a nam

INNOCENTII. PP.

Lucæ. 15.

Tres inimi-
citiarum pa-
rietes.

Ephes. 2.

Ioan. 10.
Triples per
Christum re
conciliatio.

Coloss. 1.
Lucæ. 1.

nam accenderat vt drachmam perditam inueniret. Et pastor dimissis nonaginta nouem ouibus in deserto, iam venerat, vt quæreret centesimam ouem quã amiserat. Ante natiuitatē eim Christi, tres erāt inimicitiarū parietes, Primus inter Deum & hominem. Secundus inter angelum, & hominem. Tertius inter hominē & hominem. Homo nanq; per inobedientiã creatorem offenderat, per suum casum restaurationē angelicam impedierat, per varios ritus se ab homine separauit. Iudæus nanq; cæremonias excolebat. Gentilis idololatriã exercebat, vtrifq; ritus alterius displicebat. Sed veniēs pax vera, fecit vtraq; vnum, destruxit inimicitiarum mæcerias, & cōcurrentes parietes in se angulari lapide copulauit, vt de cætero vnum esset ouile & vnus pastor. Abstulit ergo peccatū, & reconciliauit hominem Deo. Reparauit casum, & reconciliauit hominem Deo & angelo. Destruxit ritus, & reconciliauit hominē homini. Restaurauit ergo secundum Apostolū, quæ in cœlis & quæ in terris sunt. Et ob hæc cœlestis militiæ multitudo psallebat: Gloria in excelsis, id est, in angelis, Deo: & in terra pax Iudæis hominibus & Gentibus bonæ volūtatis. Hinc est etiam quòd angelus loquitur & congaudet pastorib⁹. Quia pax est inter homines & angelos reformata. Nascitur Deus homo, quia pax est inter Deū & hominem restaurata, Nascitur in

præsepi

præsepi bouis & asini, quia pax est inter homines & homines reparata. Per bouem enim Iudaicus, per asinum Gentilis populus figuratur, secundum illud: Cognouit bos possessorē suū, & asinus præsepe domini sui. Symmachus Papa constituit tam die dominico, quàm natalitijs martyrum Gloria in excelsis ad missam cantari, quem hymnū* Thelesphorus nonus à B. Petro ad missam nocturnā Natalis domini (quā idem constituit) cantari præceperat. Et in eo, ea quæ sequuntur, verba angelorum adiecit. Quāquam à pluribus asseratur, quòd ea. B. Hilarius Pictauiensis adiecerit.

Esai. 1.
Symmachus
Papa.

Thelesphorus
Papa.
* Epistola
prima De-
cretali.

De candelabris & Cruce, quæ super medio collocantur* altaris.

CAP. XXI.

AD significandum itaque gaudiū duorum populorum, de natiuitate Christi lætantiū, in cornibus altaris duo sunt constituta candelabra, quæ mediante cruce, faculas ferunt accensas, Angelus enim pastoribus inquit: Annūtio vobis gaudiū magnū, quod erit omni populo, quia natus est vobis saluator, &c. Hic est verus Isaac, qui risus interpretatur. Lumē autē candelabri, fides est populi, nam ad Iudaicum populū inquit propheta: Surge illuminare Hierusalē, quia venit lumē tuum, & gloria domini super te orta est. Ad populū verò gētilem dicit Apostolus: Eratis aliquando tenebræ, nunc autem

* De altari
Optatus e-
pisco. lib. 6.
contra Do-
natis. Chry-
sosto. hom.
36. 1. ad Co-
rint. D. Th.
3. p. q. 83. ar-
ticu. 3.
Luca. 2.
Genes. 21.

Esai. 60.

Ephes. 5.

INNOCENTII. PP.

lux in domino. Nā & in ortu Christi noua stel-
la Magis apparuit, secundum vaticinium Ba-
laam. Orietur, inquit, stella ex Iacob, & confur-
get virga ex Israēl. Inter duo candelabra in alta-
ri crux collocat̄ media, quoniā inter duos po-
pulos Christus in ecclesia mediator existit, la-
pis angularis, qui fecit vtraq; vnū. Ad quem pa-
stores à Iudæa, & Magi ab oriente venerunt.

¶ De situ orandi. CAP. XXII.

Pontifex oraturus ad sedem ascēdit, & stans
collektam pronūtiat, quam libro legit aper-
to. Quia secundum euangelica testimonia ve-
nit Iesus in Nazareth, vbi erat nutritus, & intra-
uit secundum consuetudinem die sabati in sy-
nagogam, & surrexit legere. Et traditus est ei li-
ber Elaiæ prophetæ, quem vt reuoluit, inuenit
locum vbi erat scriptū: Spiritus domini super
me, propter quod vnxit me. Et cū plicuisset li-
brum, reddidit ministro, & sedit. Porro secun-
dum cōsuetudinem aliorum episcoporū, cum
episcopus orat, ad dextram consistit altaris. In
hoc illud signans, quod fuerat pphetatū, Deus
ab austro veniet. Et quoniā ea quæ sunt læta, si-
gnantur per dextram, ea quæ sunt tristia, per si-
nistram, Idcirco pōtifex ad dextram partem al-
taris primum accedit, vt gaudiū dominicæ na-
tinitatis ostendat. Deinde post euangelium ad
sinistram conuertitur, vt tristitiam passiōis in-
suet. Sed iterum redit ad dextram, vt gaudiū
resurre-

Numer. 24.

1. Petr. 2.
Ephes. 2.

Lucæ. 4.

Esaiæ. 61.

Abac. 3.
Dextrum &
sinistrum in
altari quid
designant.

resurrectionis annuntiet. Hoc ipsum Ezechiel in descriptione quatuor animalium figuravit. Facies, inquit, hoīs, & facies leonis à dextris ipsorum quatuor. Per hominem quippe natiuitas, per leonem resurrectio, per bouem immolatio designat. Et ideo facies hominis & facies leonis erat à dextris, facies autem vituli erat à sinistris, quia natiuitas & resurrectio gaudium intulerūt, passio verò tristitiam inspirauit, propter quod ipse dicebat: Tristis est anima mea vsq; ad mortem. Debet ergo sacerdos * versus orientem orare, quia visitauit nos oriens ex alto. De quo legitur: Ecce vir oriens nomē eius, cuius argumētum in libro Sapiētiae reperitur. Oportet, inquit, ad lucis orientem adorare. Nō quod diuina maiestas localiter in oriente cōsistat, quę tamē essentialiter est vbiq;. Coelū, inquit, & terram ego impleo. Sed quia timētibus Deū oriatur sol iustitię, qui illuminat omnē hominem in hunc mundum veniētem. Nam & templum Salomonis, & tabernaculum Moyfi legitur ad orientem ostiū habuisse. Magister in historia libri Regum. Quia sub veteri testamēto ingressus templi erat ab oriente in occidētem, ad significandum, quia omnes ante Christi passionem tendebant ad occasum, id est, ad infernum post mortem: nūc verò fit ingressus in tēplum ab occidente in orientem, ad figurandū ortum nostrum & ascensum ad gloriā. In illis

Matth. 26.

Orare versus orientē.

* Damascenus lib. 4. d.

fid. orthodox.

cap. 13. Basi.

de spiri. sancto. cap. 27.

Tertul. lib. de corona

mil.

Zach. 6.

Sapien. 16.

Hiere. 23.

Iudæi versus occiden-

tē orabant.

INNOCENTII PP.

autem ecclesijs quæ habent ostium ab occidente, sacerdos coram altari consistens ut adoret ad orientem, semper in salutatiõe se conuertit ad populum, excepto præfationis & fractionis articulo, cum orationibus totus intentus, & cor habet, sursum ad dominum, & eucharistiæ per agit sacramentum.

¶ De salutatione maioris & minoris ad populum. Et de reuelatiõe capitis cum oratur.

CAPVT. XXIII.

ORaturus episcopus mitram deponit, quia vir secundum Apostolum reuelato capite debet orare, quatenus inter ipsum & Deum nullum malitiæ sit velamen, ut reuelata facie, domini gloriam contempletur.

* De salutatione Pontificis & Sacerdotis ad Populum. CAP. XXIIII.

Pontifex ergo salutatiõem præmittit ad populum, dicens: Pax vobis, illius utens eulogio, cuius fungitur pontificio. Minor autem sacerdos cum salutat populum, ait: Dominus vobiscum. * Quod utiq; verbum Booz legitur dixisse messoribus, quod intelligitur Booz quoq; figuram saluatoris expressisse. Quia Ruth Moabiticam duxit uxorem. Chorus autem utriq; respondit: Et cum spiritu tuo. Quod sumptum est ex epistola Pauli ad Timotheum, Dominus, inquit, Iesus Christus cum spiritu tuo. Ut autem episcopus ostendat se Christi vicarium, prima vice

1. Corint. 11.
* De his omnibus que sequuntur Dionysius. ca. 3. li. de ecclesiast. Hier. & Iustinus mart. in apolog. aduersus gentes. 2. Dominus vobiscum
* Chrysostr. hom. 18. secundæ ad Corinth. V. valde. de sacramenta. titu. 4. capi. 31. Ruth. 2. Pax vobis.
* Chrysostr. homil. 33. in Matth. & homi. 3. ad Colossæ. Cyril. li. 12. in Ioan. capite. 54

vice dicit: Pax vobis. Quoniã * hæc fuit prima vox Christi ad discipulos, cum eis post resurrectionem apparuit. Ad instar verò sacerdotum cæterorum dicit postea: Dominus vobiscũ, vt se vnũ ex ipsis ostēdat. Ceterũ septē vicibus populus salutatur in missa, quaten⁹ exclusis septē vitijs capitalibus, suscipiat gratiam septiformē.

* Vtrum sacerdos non minus quàm duobus præsentibus debeat celebrare.

CAP. XXIII.

Statutum est autem in sacris canonibus, vt nullus presbyterorum missarum solēnia celebrare præsumat, nisi duobus præsentibus, sibi que respōdentibus ipse tertius habeatur. Quia cũ pluraliter ab eo dicitur: Dominus vobiscũ. Et illud in secretis. Orate p̄ me, apertissime cōuenit, vt illius salutationi respondeatur à pluribus. Verũ aliud est necessitatis articulus, & aliud religionis contemptus. Piè quoq; credendum est, & sacris authoritatib⁹ comprobatur, quòd angeli Dei comites assistant orantibus, secundum illud propheticum, In cōspectu angelorum psallam tibi &c. Et angelus ad Tobiam. Quando orabas cũ lachrymis, ego obtuli orationem tuam domino. Sed & in canone cōtinetur: Supplices te rogamus omnipotēs Deus, iube hæc perferri per manus angeli tui sancti in sublime altare tuũ, &c. Sanè quilibet homo habet angelũ suũ ad custodiã. Vnde legit̄ in actis

Septem salutatiões in missa.

* Anaclet. episto. 1. Sother. episto. 2. D. Thom. 3. p. q. 83. artic. 5. ad. 12. De cōsecratione distinctione. 1. ca. Hoc quoq;

Angelorum presentia in missa.

Psalm. 137. Tob. 12.

INNOCENTII. PP.

Actuum. 12. Apostolorum, quæ cum puella, quæ cucurrit ad
Matth. 18. ostium, Petri nuntiaret aduentum, dicebat: Ange-
 lus eius est. Et dominus loquens in Evangelio de par-
 uulis. ait: Angeli eorum semper vident faciem
 patris. Illos igitur habemus in oratione partici-
 pes, quos habebimus in glorificatione consortes.

De oratione, conclusionem, & orationem.

CAPITULUM XXV.

Salutatione præmissa, per quam auditores
 reddantur attentissimi, subditur orationes quæ de-
 signantur in Apocalypsi, per fumum aroma-
 tum qui ascendit in conspectu domini de ma-
 nu angeli. Christus enim verus homo passio-
 ni propter nos destinatus, cuius illa vox est,
 Holocausta & pro delicto non postulasti, tunc
 dixi, ecce venio, semper unum sibi verbum
 pro nobis orabat. Qui secundum Apostolum,
 in diebus carnis suæ preces supplicationesque
 ad Deum, qui saluum illum facere posset à mor-
 te, cum clamore valido & lachrymis offerens
 exauditus est in omnibus pro sua reuerentia.

Quod autem in fine orationis subiungitur,
 Per dominum nostrum Iesum Christum: Il-
 lud signat, quod ipse dicit in Evangelio. Quic-
 quid petieritis patrem in nomine meo, fiet vo-
 bis. Non enim per aliam viam ad nos æterna
 Dei beneficia possunt deuenire, quam per eum
 qui est mediator Dei & hominum, homo Chri-
 stus Iesus. Sicut per mediãtem crystallum mu-

tuamus

tuamus ignem, in escam suppositam in sole longinquo. Sumptum est autem de epistola Ad Romanos. Gloriamur, inquit, in Deo per dominum nostrum Iesum Christum. illud autem quod sequitur. Qui tecum vivit & regnat in unitate spiritus sancti Deus, ita potest simpliciter, sed non imprudenter intelligi, Qui cum patre vivit & regnat in unitate spiritus sancti Deus, id est, una cum sancto spiritu. Nam pater & filius & spiritus sanctus sunt unus Deus. Vel in unitate spiritus sancti, id est, in spiritu sancto, qui est unitas patris & filii, amor & conexio utriusque. Per omnia secula seculorum, hoc consecutiue & antonomastice, sicut cetera canticorum. Amen optantis vel affirmantis ostendit affectum, nam in fine psalmorum ubi dicimus, fiat, fiat, Hebræus dicit, amen, amen. Et Christus in euangelio sæpe dicit, amen, amen dico vobis, hoc est, verum verum dico vobis, secundum illud quod alibi dicit: Sit sermo vester, est est. Respicit ergo vel ad formam orationis, ut quod oratur optetur. Vel ad modum conclusionis, ut quod concluditur, affirmetur, verbi gratia, cum sacerdos orat: Da nobis quaesumus domine salutem mentis & corporis, populus optando respondet, Amen, id est, fiat. Vel cum sacerdos concludit, qui tecum vivit & regnat in unitate spiritus sancti Deus, per omnia secula seculorum. Populus affirmando respondet. Amen, id est, verum est.

1. Tim. 2.

Qui tecum
vivit. &c.

Amen.

* 1. Corint.

14.

Iustin. mar-
tyr apolo. 12

Matth. 5.

¶ Quare

INNOCENTII. PP.

Quare orationes dicuntur collectæ, & quot in missa dicendæ. C A P. X X V I.

Orationes quæ circa principium missæ dicuntur, collectæ vocantur, eò quòd sacerdos qui fungitur ad Deum legatione pro populo petitiones omnium in eis colligat & concludat propriè tamen collectæ dicuntur, quæ super collectâ populi fiunt, dum colligitur populus, vt ad stationem faciendam, de vna ecclesia procedant ad alteram. Orationum verò plures & varij fuerant autores, & intantum earundè numerus & diuersitas excrescebat, quòd octauū Africanum concilium, cui B. Augustinus interfuit, ita constituit. Nullæ preces vel orationes, vel missæ, vel præfationes, vel commédationes, vel manus impositiones dicantur, nisi in concilio fuerint approbatæ. Nã & Gelasius papa tã à se quàm ab alijs compositas preces dicitur ordinasse. Beatus autem Gregorius seclusis his, quæ nimia vel incongrua videbantur, rationalia coadunauit, & cõgrua multa per se necessaria superaddens. Quidam verò modum & ordinem excedentes, intantum orationes multiplicant, vt auditoribus suis tedium generent & fastidium. Cum econtra dominus dicat in euãgelio: Cum oratis, nolite multũ loqui, sicut faciunt ethnici, putãt enim se in multiloquio exaudiri. Vndè cum ei dixissent apostoli Dñe, doce nos orare, compediõsam orationem eos edocuit.

Varij orationum authores.

Conci. Mileuitanum.

C. 12. & Lao dic. c. 59.

Matth. 6.

Lucæ. 11.

edocuit. Paternoster qui es coelis, &c. Huius ergo orationis formam sequentes sacerdotes in missa septenarium numerum non excedat. Nam Christus septem petitionibus omnia corporis & animæ necessaria comprehendit, Quia Deus numero impari gaudet, summopere quidam observant, ut impares dicant orationes in missa, vel unam, vel tres, vel quinque, vel septem. Unam vel tres, propter unitatis sacramentum vel mysterium trinitatis. Quinque, vel septem, propter quinque partitam domini passionem, vel spiritum gratiæ septiformis. Deus enim divisionem & discordiam detestatur. Unde cum cæterorum dierum operibus benedixit, operibus secundæ diei benedixisse non legitur. Quia binarius numerus ab unitate recedit, & ab eo ceteri divisibiles numeri sortiuntur originem. Et cavendum est. Si forte collecta pro defuncto misceatur, non finalis sed penultima, vel antepenultima dicatur: quia finis ad suum debet torqueri principium. In missa autem pro defunctis non debet interponi oratio pro vivis, nisi illa communis, Omnipotens sempiternus Deus, qui vivorum &c.

Collectæ in numero impari sunt.

De extensione manuum sacerdotis in missa. CAP. XXVII.

Stans ergo pontifex ad orandum manus eleuat & extendit, altatibus hinc inde ministris, qui manus eius sustentant, sacerdote coram eo tenente sacramentarium. Lex quippe istud sacramentum insequat,

INNOCENTII. PP.

- Exodi. 17.** nuat. Legit enim in Exodo: Quòd cū Israel pugnet aduers⁹ Amalech ī deserto, Moy ses ascēdit ī verticē collis, cumq; leuaret Moy ses manus, vincebat Israel. Si autē paululum remisisset, Amalech superabat, Aarō & Hur sustentabāt manus eius ex vtraq; parte. Et factū est vt man⁹ eius nō lassarētur, vsq; ad solis occasum, fugauitq; Iosue Amalech & populū ei⁹ in ore gladij. Propter hoc ergo sacerdos extēdit manus in missa cū orat. Nam & Christus cum expandisset manus in cruce, pro persecutoribus orauit & dixit: Pater dimitte illis, quia nesciūt quid faciūt. Moraliter instruēs, quia Christus semper paratus est recipere poenitentes. Iuxta quod ipse promisit: Omne qđ venit ad me nō eijciā foras. Cū autē verus Moy ses, id est, Christus eleuat man⁹, id est, impēdit auxiliū & solatiū, vincit Israel, id est ecclesia. Nā si Deus pro nobis, quis cōtra nos? Sin autem paululum man⁹ remittit, id est, si peccatis exigētibus subtrahit auxiliū & solatiū, superat Amalech, id est, diabolus. Quia non est volētis, neq; currētis, sed Dei miserentis. Quia verò Christus promisit ecclesiæ: Ecce ego vobiscum sum vsq; ad cōsummationē seculi. Ob hoc Aaron, id est, mōs fortitudinis, & Hur, id est, ignis charitatis, sustentant manus ipsius, vt in fortitudine ferat auxiliū, & ex charitate solatiū, ne manus eius lassentur vsque ad solis occasum, id est, vsq; ad finem
- nem

nem mūdi. Sicq; Iosue duce, id est, Christo du-
ctore Israël fugit Amalech, & populum eius, id
est ecclesia superat diabolum & exercitum dæ-
monum in ore gladij, id est, per virtutem ora-
tionis. Gladius enim est verbum Dei. Siquis er-
go vult orationis virtute superare diabolū, de-
bet eleuare manus, id est, actus ad Deū, vt eius
conuersatio fit in coelis. Vndē demissas manus
erigite, & genua debilia roborate. Nam eleua-
tio manū est sacrificium vespertinum. Bona
est oratio cū ieiunio & eleemosyna. Fides au-
tē sine operibus mortua est. Leuemus ergo pu-
ras manus sine disceptatione, quærētes quę sur-
sum sunt, nō quę super terram, Vbi Christus
est in dextra Dei sedens.

* De epistola quę præmittitur euangelio.

CAPVT. XXVI.

E Pistola quę præmittitur euāgelio, præcur-
soris designat officium, quod Ioannes ante
Christū exercuit, qui præiuit ante faciē domi-
ni parare vias eius. Sicut ipse testatur, Ego vox
clamantis in deserto parate viam dñi. Ioannes
ergo quasi subdiaconus fuit, id est, subminister
illi⁹ qui de se dicit. Nō veni ministrari, sed mini-
strare. Lex enim quasi prædagogus, infantem
Dei populū per manū Moyfi custodiendū su-
scipiens, illius aduētum docuit expectare, quē
eidem populo iam adulto, per os digitumque
Ioannis præsentem in carne monstrauit, vnde
cura

Ephes. 6.
Philip. 3.
Hebr. 12.
Psalm. 140.
Iacob. 2.
1. Timot. 2.
Coloss. 3.
* Dionys. c.
3. lib. de ec-
clesi. Hier.
D. Tho. 3.
q. q. 83. arti.
4. Vvalden:
de sacramē.
tit. 4. c. 32.
Subdiacon⁹
Ioannē Ba-
ptistam re-
presentat.
Ioan. 1.

Matth. 20.

INNOCENTII. PP.

Ioan. 1.
Collatio legis ad euangelium.

Ioan. 1.

Hebr. 7.

Ioan. 3.

eum ducēs sequeretur ad regnum. Ecce, inquit agnus Dei ecce qui tollit peccata mundi. Præcessit nāque lex euangelium, sicut vmbra lucē, virga spiritum, timor charitatem, initium perfectionem, dominantis præceptum, amātis cōsiliū. Nam lex per Moysem data, gratia & veritas per Iesum Christum facta est. Epistola verò vox legis est, suam imperfectionem Ioānis testimonio profitētis, & ad perfectionem euāgelicam transmittentis, Hic est, inquit, de quo dixi vobis. Qui post me venit, ante me factus est, cuius non sum dignus corrigiam calciamēti soluere: me oportet minui, illum autem crescere. Non erat ille lux, sed vt testimoniū perhiberet de lumine. Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hūc mundū, Lex quippe neminem duxis ad perfectionem. Hinc est ergo quòd subdiaconum legentē epistolam vnus acolytus comitatur, diaconum verò legentem Euangelium, tam subdiaconus quàm acolyti comitātur. Quia prædicationem Ioannis pauci sequuti sunt, sed prædicationem euangelij plurimi susceperunt. Vndē discipuli leguntur dixisse Ioanni. Rabbi qui erat tecum trans Iordem, cui testimoniū perhibuisti, ecce hic baptizat, & omnes veniūt ad eum. Vt ergo cognouit Iesus, quia pharisei audierunt, quod Iesus plures discipulos facit quàm Ioannes, reliquit Iudæam, &c. Quia verò Ioannes fuit li-

mes

mes præcedētium & sequentium, medius inter apostolos & prophetas. Nam lex & prophetæ usque ad Ioannem, & ex eo regnum Dei euangelizatur, & omnis in illud vim facit: ideo nec epistola semper legitur de prophetis nec semper de apostolis, sed interdum sumitur de veteri testamento, interdum de nouo, quia Ioannes, cuius vocem representat epistola, cum antiquis prædixit Christum venturum: Qui post me venit, ante me factus est, & cum modernis Christum ostendit præsentem, Ecce agnus Dei qui tollit peccata mundi. Epistola verò Græcè, Latine supermissio vel supererogatio nuncupatur, quod nomen bene congruit literis apostolicis, quæ supererogata sunt euangelio, de quibus frequentius leguntur epistolæ. Apostolicus enim ordo per illum stabularium intelligitur, cui Samaritanus commisit hominem à latronibus spoliatum, vulneratum & seminuum relictum, proferens duos denarios, & dicens eis: Curam illius habe: & quodcūque supererogaueris, ego cum rediero, reddam tibi.

Ioannes Bapti. vt limes fuit.
Matth. 11.

Epistola supererogationem significat.

Lucæ. 10.

¶ De reuerētia, quā subdiaconus exhibet episcopo post epistolam.

C A P. X X I X.

Quòd autem subdiaconus, cum acolyto ad sacerdotem post lectam epistolam accedit, illud insinuat, quòd Ioannes cum audisset in vinculis opera Christi, mittens duos ex

Matth. 11.

H disci-

INNOCENTII. PP.

discipulis suis: ait illi, Tu es qui venturus es, an aliū expectamus? ut per visa miracula Christum iam venisse cognoscerent. Vnde respondens Iesus, ait illis: Euntes renuntiate Ioanni quæ vidistis & audistis. Cæci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, pauperes euangelizantur. Et quia dextra domini fecit virtutem, ideò subdiaconus osculatur sacerdotis dextram. Quia verò per visa miracula cognouit hunc esse de quo magister prædixerat, Qui post me venit, ante me factus est, cuius non sum dignus corrigiam calciamenti soluere. Pronus ad pedes, calciamentum Romani pontificis osculatur. Sacerdos verò subdiaconum benedicit, quia Christus commendauit Ioannem. Quid, inquit, existis in desertum videre, prophetam? Etiam dico vobis, & plusquam prophetam. Amen dico vobis, inter natos mulierum non surrexit maior Ioanne Baptista. Subdiaconus ergo post finem, sed diaconus ante principium lectionis ad sacerdotem accedit, & exhibet reuerentiam, quia lex accepit finem in Christo, sed euangelium originem sumpsit ab ipso. Nam lex & prophetæ usque ad Ioannem, euangelium & apostoli post Ioannem.

*D. Tho. &
Vvald. locis
citatis. c. 28.

De graduali.*

CAPVT. XXX.

Verum quia Ioannes poenitentiam prædica-
bat. Poenitentiam, inquit, agite, appropin-
quabit

quabit enim regnum coelorum. Et iterum: Facite dignos fructus poenitentiae, Merito post epistolam graduale consequitur, quod poenitentiae lamentum insinuat. Propter quod in diebus Pētecostes tollitur de officio, quia videlicet dies illi futurum in regno Dei felicem ecclesiae statum significat. Quando iam area Christi ventilabro quod est in manu eius purgata, grana reponentur in horreo felicitatis aeternae. Dicitur autem graduale à gradibus humilitatis, ut pote illi conueniens, qui necdum ascendit de virtute in virtutē, sed adhuc in valle lachrymarum positus, iam tamen ascēiones in corde disposuit. Rectius ergo faciūt, qui graduale nō festiuus, aut modulationis vocibus efferūt. Sed quasi cantum grauem & asperum simpliciter potius & lamentabiliter canunt. Potest tamen responsum illud quod graduale vocatur, ad vocationem apostolorum referri, quādo Christo vocante, Venite post me, ipsi nō tātummodo verbo se opere responderunt, quia relictis omnibus secuti sunt eum, & ideò graduale cantatur: quoniam apostoli gradiebantur post dominum, discipuli post magistrum. Post epistolam ergo graduale cantatur, quia post praedicationem Ioannis discipuli sunt secuti Christum. Sicut Ioānes Euangelista describit. Sta-

Graduale lā
mentū poe-
nitentiae.

Psalm. 83.

Apostolorū
vocatio post
praedicationem
Ioānis
Baptistae.

Ioan. i.

INNOCENTII. PP.

Andreas.

ecce qui tollit peccata mundi: & audierunt eum discipuli duo loquentem, & sequuti sunt Iesum. Erat autem Andreas frater Simonis Petri vnus ex duobus, qui audierunt à Ioāne, & sequuti eū fuerant. Hic graduale cātauit, cum inuenit fratrem suum Simonē, & dicit ei. Inuenimus Messiam, quod est interpretatum Christus, & adduxit eum ad Iesum. Philippus quoq; graduale cantauit, cum inuenit Nathanaëlem, & dicit ei: Quem scripsit Moyses in lege, & propheta, inuenimus Iesum filium Ioseph à Nazareth, veni & vide.

Philippus.

* Alleluia est, laudate aīnīquit, Hierony. ad Marcelliam. D. Tho. & Vvald. locis citatis. c. 38. Matth. 5. Psalm. 83. & 141.

De Alleluia.*

CAPVT. XXXI.

Post luctum sequitur consolatio, nam beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur. Et ideo post graduale cātatur alleluia, quod significat ineffabile gaudium angelorum & hominum in æterna felicitate lætantium, hoc est semper laudare Deum. Nam beati qui habitāt in domo tua domine, in secula seculorū laudabunt te. In voce exultationis & confessiōis sonus epulantis. Quid sit alleluia. 112. psalmus exponit, cui cū alleluia præmittatur in titulo: Statim psalmus exponēdo titulum incipit, Lauda te pueri dominum. Hoc ineffabile gaudiū, vitæ præsentis inopia nullaten⁹ habere meretur, sed prægustans illud in spe, sitit & esurit quod gustauerit, donec spes mutetur in rem, & fides in spe-

in speciem. Quapropter hoc nomen Hebraicū Alleluia.
 in interpretatum remansit, id est, interpretatū
 non fuit, ut peregrinum ab hac vita gaudium,
 peregrinum quoq; vocabulum signaret potius
 quā exprimeret. Cui⁹ mysteriū, velut quod-
 dam gaudij stillicidiū, de diuitijs supernæ Hie-
 rusalem, primum in mētem patriarcharum &
 prophetarū, post in apostolorum ora plenius
 per spiritum sanctum delapsū est. Quoniam
 igitur alleluia futuræ beatitudinis quali ppriū
 est vocabulū, iure magis eo tempore frequēta-
 tur, quo Christus resurgens, eiusdem beatitudi-
 nis spem nobis tribuit & promissum meritum.
 Ut autem alijs temporibus caneretur ad mis-
 sam, olim ecclesie Romanæ consuetudo no e-
 rat, sed à beato Gregorio constitutum, imò po-
 tius restauratum est. Nam à tēpore Damasi pa-
 pæ, cum prius fuisset, eadem cōsuetudo defece-
 rat. Deniq; cum de his & quibusdam alijs quos-
 dam murmurare sentiret, tanquam Constanti-
 nopolitanæ ecclesie consuetudinem sequere-
 tur, non est dedignatus reddere rationem, di-
 cens: Nos in nullo horum aliam ecclesiā secu-
 ti sumus. Nam ut alleluia hic non diceretur, de
 Hierosolymorū ecclesia ex beati Hieronymi
 traditione tempore beatæ memoriæ Damasi
 papæ traditur tractum, & ideo in hoc magis il-
 lā consuetudinē amputauimus, quæ hic à Græ-
 cis tradita fuerat. Canimus ergo alleluia post

Rō beati
 Gregorij
 Allelu. a. li-
 br. 9. regist.
 episto. 8.

H ; gra-

INNOCENTII PP.

graduale canticum lætitiæ post luctum poenitentiæ, summopere volentes exprimere magnitudinem consolationis, quæ reposita est lugentibus, iubilantes potius quam canentes, vnamque breuem digni sermonis syllabam in plures neumas protrahimus, vt iocundo auditu mens attonita repleatur, & rapiatur illuc, vbi semper erit vita sine morte, dies sine nocte, certè sine fortè, iocunditas sine dolore, securitas sine timore, tranquillitas sine labore, fortitudo sine debilitate, rectitudo sine peruersitate, pulchritudo sine deformitate, veritas sine fallacia, charitas sine malitia, felicitas sine miseria. Potest tamen alleluia referri ad exultationem eorum, qui de miraculis Christi gaudebant laudantes dñm, & dicentes: Quia vidimus mirabilia hodie, & quia visitauit dominus plebem suam. Tunc em̄ cantabatur in iubilo alleluia, cū omnis plebs vt vidit dedit laudē Deo, omnis populus gaudebat in vniuersis quæ gloriose fiebant ab eo. Nā & septuaginta duo reuersi sunt cum gaudio dicentes. Domine, etiam dæmonia subiiciuntur nobis in nomine tuo. Hinc est quod à septuagesima vsque ad pascha non cantatur alleluia. Quia tēpore tristiciæ non debet carmen lætitiæ decantari, secundum illud propheticū: Quomodo cantabimus canticū domini in terra aliena? Septuagesima nāq; tēpus Babylonicæ captiuitatis representat spiritualiter: in qua sup flumina Babylonis

Luc. 5. & 7.
Ibidē. 10. &
13.

Septuagesima.

Psal. 139.

bylonis sedentes & flentes in salicibus organa suspenderunt. Canitur autem tractus, qui cum asperitate vocum tum prolixitate verborum miseriam presentis incolatus insinuat. De qua dicit psalmista: Heu mihi quia incolatus meus prolongatus est, habitavi cum habitantibus Cedar, multum incola fuit anima mea.

Tractus.

Psalm. 119.

De versu, qualis esse debeat, & qualiter interponatur.

CAPUT. XXXII.

Quod autem interposito versu bis Alleluia cantatur, designat quod interiecta letitia, sancti geminam latificationis stolam accipient, mentis & carnis: siue cordis & corporis. Nam secundum stolam mentis, exultabunt sancti in gloria, lætabuntur in cubilibus suis. Secundum stolam carnis, fulgebunt iusti, & tamquam scintillæ in arundine discurrent. Versus ergo nihil sinistrum aut triste, sed totum iocundum & dulce debet sonare, quales sunt: Dominus regnavit decorem induit, Dominus regnavit, exultet terra. Iubilate Deo. Iustus ut palma florebit: Quoniam absterget Deus omnem lachrymam ab oculis sanctorum, & iam non erit amplius neque luctus neque clamor, sed nec ullus dolor, quoniam priora transierunt. Hoc ipsum significat, quod in quibusdam ecclesijs sequentia post alleluia cantatur, suavi iubilo dulci que canore. Notandum est autem quod in of-

Gemina stola sanctorum.

Psalm. 140.
Sapient. 3.

H 4 ficio

INNOCENTII. PP.

Trium lin-
guarum di-
uersitas in
missa.

Philip. 2.
Joann. 19.

ficio missæ trium linguarum concurrat diuersitas, vt omnis lingua confiteatur, quia dominus Iesus Christus in gloria est Dei patris. Quod & titulus crucis ostēdit, qui scriptus fuit literis Hebraicis, Græcis, & latinis, Iesus Nazarenus rex Iudæorum.

¶ De sacerdotis confessu, dum epistola legitur, & graduale cantatur.

CAP. XXXIII.

Marc. 11

Matth. 4.

HActenus tacitus sedebat sacerdos, illud insinuans, quod prædicante Ioanne, Christus quodammodo tacebat, quia non prædicabat aperte. Sed vt tradit Euangelista. Postquam traditus fuit Ioannes, venit Iesus in Galilæam, prædicans Euangelium regni Dei. Vel quia sedere victoris est, sessio sacerdotis Christi victoriam signat, qui post ieiunium vicit diabolum. Nam reliquit eum tentator, & accesserunt angeli & ministrabant ei.

¶ De mutatiōe sacerdotis ab vna parte altaris ad aliam, cum lecturus est Euangelium.

CAP. XXXIII.

*Conci. Va-
lentinū. c. 1.
Anastasi^o pri-
musi epi. ad
episc. Germ.
c. 1. D. Tho.
& Vvalden.
locis citatis
ca. 28.

Matth. 9.

Matth. 25.

HIs ergo rite præmissis, sacerdos ad sinistra partem altaris accedens, pronunciat Euangelium, significans quod Christus non venit vocare iustos, sed peccatores ad poenitentiam. Iuxta quod ipse dicit in euangelio: Quia non indigēt qui sani sunt medico, sed qui malè habēt:

per

per dextrā enim iusti, per sinistram peccatores figurantur. Propter quod dominus quidem in iudicio statuet oves a dextris, hœdos autem a sinistris. Quidam tamen in hoc loco dixerunt, q̄ ideò sacerdos in principio missæ consistit ad dextram. Cum autem pronunciat euangeliū, conuertitur ad sinistram. Et circa finem, iterū redit ad dextram. Quia cultus fidei, primo fuit in populo Iudæorum, deinde transiit ad gentes. Et circa finem iterū reuertetur ad Iudæos, p̄ prædicationē Enoch & Eliæ, qui conuertent corda patrum in filios, quoniam in diebus illis saluabitur Iuda, & reliquæ Israël saluæ fient, Sed cum sacerdos qui pronūciat Euangelium, ipsius Ch̄i repræsentet personam, & Christus nō prædicauerit Gētibus, sed Iudæis, iuxta qđ ipse dicit in Euāgelio: Non sum missus nisi ad oves, quæ perierunt domus Israël: vtrum illud rectē dicatur, prudens auditor aduertat.

Alia ratio.

Malac. 4.

Apoca. 11.

Roma. 11.

Matth. 15.

¶ Quare diaconus, qui lecturus est Euangelium, dextram pontificis osculatur.

CAP. XXXV.

PORRÒ cum Episcopus celebrat, omnia solen-
nius peraguntur. Diaconus enim dextra Pō-
tificis osculata, codicem Euangelij suscipiēs de
altari, benedictionem postulat ab Episcopo,
qua data procedit ad pulpitem præcedentibus
ceroferarijs, qui faculas ferunt accensas & thu-
ribulum cum incenso. Iam figura mutatur. Nā

H 5 Dia-

INNOCENTII. PP.

Matth. 11. Diaconus, qui prius representabat prophetā,
 modo repræsentat Euangelistam. Inquit enim
 lex & prophetæ usque ad Ioannem, ex eo autē
Esai. 12. regnum cœlorum euangelizatur. Puteus altus
 est, sed si fuerit diligenter eruderatus, haurie-
 mus aquam in gaudio de fontibus saluatoris.
Cantic. 1. Diaconus ergo dextrā Pōtificis osculatur, quia
Marc. 16. prædicator euangelizare debet pro gloria sem-
 piterna, pro qua spōsa dicit in Cāticis. Dextra
 illius amplexabit me. Nam & angelus, qui re-
 surrectionis Christi gloriam venerat nuntiare,
1. Corint. 9. sedebat ad dextrā, stola candida coopertus. Li-
 cet ergo secūdū apostolū, qui semināt spiritua-
 lia, metere possunt carnalia. Nō est tamē semi-
2. Corint. 9. nandū pro carnalibus & terrenis, sed pro spiri-
 tualibus & æternis. Nam qui semināt in bñdi-
 ctionibus, de benedictionibus & metet vitam
Mercena- æternam: Mercenarius enim est, qui de prædi-
rius. cationis officio non quærit premium sempiter-
 num, sed commodum temporale.

¶ Quando manus & pedes summi pon-
 tificis debeant osculari.

CAP. XXXVI.

Osculum pe- **C**Aeterum subdiaconus vel Diaconus non
 dum. manus, sed pedes Romani Pontificis oscu-
 latur, vt & summo Pontifici summā exhibeat
 reuerētiam: & cum illius ostendat vicarium es-
Lucæ. 7. se, cuius pedes osculabat mulier quæ fuit in ci-
Psalm. 98. uitate peccatrix. Adorandum est enim scabel-
 lum

Ium pedum eius, quoniam sanctū est, cuius pedes mulieres tenentes resurgentē à mortuis adorauerunt. Generaliter autem nemo debet manus summi pontificis osculari, nisi cū de manibus eius aliquid accipit, vel cum ad manus eius aliquid tribuit, vt ostendatur quòd ex vtroque debem⁹ ei gratias exhibere. Quia sicut semper dat propria, sic nunquam recipit aliena. Ipse verò præter oblationem panis nullam aliam oblationem manibus tangit, nisi quæ pro defunctis offertur. Quam ideò manibus accipit, vt eorū sugillet errorem, qui dogmatizant, elemosynas non valere defunctis. Panem verò tangit propter reuerentiam sacrificij, quod ex pane conficitur. Eo quia vicarius est illius qui de se dicit: Ego sum panis viuus, qui de coelo descendi. Cæteras autem oblationes ad pedes accipit, propter illud quod in Actibus apostolorū habetur quoniam offerebant pretia eorum quæ vendebantur, & ponebant ante pedes Apostolorum,

De benedictione quam diaconus petit & accipit.

CAPVT. XXXVII.

Uscipiens ergo diaconus codicem Euangelij, benedictionē postulat ab episcopo, quia nullus debet prædicare, nisi mittatur secūdum illud Apostoli: Quomodo prædicabunt nisi prius mittātur? Et dominus inquit Apostolis:

Messis

Ioann. 20.

Osculari.
manum.

Oblatio pro
defunctis.

Ioan. 6.

Actu. 4.

Roma. 10.

Matth. 9.

INNOCENTII PP.

Lucæ. 10. Messis quidem multa, operarij autē pauci. Rogate ergo dominū messis, vt mittat operarios in messem suam. **Esai. 6.** Esaias quoq; cum audisset vocem domini dicentis: Quem mittā? & quis ibit ex vobis? Respōdit, Ecce ego, mitte me. Dixitq; dominus. Vade, & dices populo huic, audite audientes, &c. Pontifex ergo visibiliter benedicit Diacono, qui lecturus est Euāgelium, quod non fecit subdiacono qui lecturus erat epistolam: quia Christus inuisibilis manēs, legem & prophetas, quæ per epistolam significantur, inuisibiliter misit & docuit, Eū es (inquit) prædicate dicentes, appropinquabit regnū coelorum. Sed postquam in terris visus est, & cū hominibus conuersatus est, Apostolos & Euangelistas visibiliter misit. Illi autem egressi circuibant castella, euangelizantes & curantes vbique.

¶ De susceptione codicis Euāgelij de altari.

CAP. V. T. XXXVIII.

Textus Euangelij sumitur de altari, quia de Sion exhibit lex, & verbum domini de Hierusalem: nō vtiq; lex Mosaica, quæ quondam exierat de mōte Sinai, sed euāgelica lex de qua dicit Propheta: Ecce dies veniunt dicit dñs, & conseruabo testamētum nouum super domū Israēl, & super domum Iuda, non secundum testamentum quod dedi patribus eorum, cum educerem eos de terra Aegypti. Sed dabo leges meas in mentes eorum, & in corde eorum super

per

Cur diacono, & non subdiacono bñdicitur.

Matth. 10.

Baruc. 3.

Lucæ. 9.

Esai. 8.

Differentia inter legem Mosaicam & euangelicam.

Hiere. 31.

perscribam eas, & ero illis in Deū, & ipsi erunt mihi in populū. Lex quippe Mosaica scripta fuit in tabulis lapideis. Sed lex euangelica scribitur in tabulis cordis digito Dei. Nam illa dabatur habētibus cor lapideum. Sed hæc datur obedientibus, sicut ipse dicit in psalmis: Populus quem non cognoui seruiuit mihi, in auditu auris obediuit mihi.

2. Corint. 3.
Psalm. 17.

¶ De his qui præcedunt Diaconem cum cereis & incenso. CAP. XXXIX.

Diaconus præmittit ceroferarios cum faculis & incenso, quia prædicator debet ex se odorē bonæ opinionis emittere. Secundū illud apostoli: Christi bonus odor sum⁹ Deo, in omni loco. Nam cui⁹ vita despicitur, restat vt eius prædicatio contemnatur, & dicitur. Medice cura te ipsum. Eijce primū trabē de oculo tuo, & tunc eijcies festucā de oculo fratris tui. Debet etiam desyderium & gaudium in cordibus auditorum accendere, quatenus & libēter audiāt & gratanter obediant. Quis autem non desyderat bonum nuntium, & de bono nūtio quis nō gaudet? Euangeliū enim bonum nuntiū, ipsa sui nominis interpretatione signat. Vel p hoc quod Episcopus duos præmittit acolytos ante diaconem, qui lecturus est Euangeliū portātes cæreos & incensum, notatur q Christus præmittebat binos ante faciem suam, in omnem ciuitatem & locū, quō ipse erat venturus, præferentes

Prædicator bonæ opinionis esse debet.

2. Corint. 3,
Lucæ. 4.
Matth. 7.

Lucæ. 10.

INNOCENTII PP.

rentes coruscationes miraculorum, & odorem virtutum. Unde reuersi dixerunt: Domine in nomine tuo etiam demonia subiiciantur nobis. Facies enim Christi conuenienter hic intelliguntur Apostoli, qui formam doctrinae suae populis ostendebant. Propter quod ipsis aiebat: Qui vos recipit me recipit. Vel ideo librum Evangelicum praecedunt thuribulum & candelabrum, quia doctrina Christi virtus & fama praebat, Euangelista testante. Exiuit Iesus in virtute spiritus in Galileam, & fama exiuit in uniuersam regionem de illo, & ipse docebat in synagogis eorum.

Lucæ. 48

Qualiter subdiaconus in eundo sequitur, & in redeundo praecedit, referens Evangelium. CAP. XL.

Diaconus praecedit ut doctor, subdiaconus autem sequitur ut auditor. Ille praecedit ut praedicet, iste sequitur ut ministret, quia dignus est operarius mercede sua. Secundum quod dominus in lege praecipit, non claudes os bouis triturantis. Post vero lectionem subdiaconus quasi sufficienter edoctus praecedit referens euangelium, quoniam mercedem Euangelij de sua ministracione reportat. Secundum illud quod ipse Dominus promisit in Euangelio: Qui recipit prophetam in nomine prophetae, mercedem prophetae recipiet. Quae ideo praemittit diaconus ad episcopum, ut ostendat fructum praedicationis referre, de quo dominus iusserat: Posui vos

ut catis

Matth. 19.

Deuter. 25.

Matth. 10.

Ioann. 15.

ut eatis & fructū afferatis, & fructus vester maneat. In quibusdam tamen Ecclesijs subdiaconus præcedit diaconum, ferens puluillū, quem libro supponat ut molliter sedeat, per puluillum, qui fesso supponitur ad quietem, signatur vitæ solatium, ut videlicet auditores, quasi pro mercede laboris prædicanti sibi necessaria subministrent. Nam inquit Apostolus: Qui al-
 tari deseruiunt, cum altari participant.

Quid puluillus designat.

1. Corint. 9.

¶ Quare diaconus per vnā partem ascendit in pulpitum, & per aliam descendit.

CAP. V. T. XL I.

Procedit ergo diaconus cum silētio, nihil ferens præter codicem Euāgelij. Propter illud quod Dominus ipse præcepit, neminem salutaueritis, & nihil tuleritis in via. Subdiaconus autē per vnā viam. Et diaconus per aliā ascendit in pulpitū. Quoniā ille docendo, iste discendo procedit in augmētū scientiæ: vel quia ministrator per meritū operis, & prædicator p̄ meritū oris progreditur in augmētū iustitiæ. De quo dicit Psalmista: Iustitia tua sicut mōtes Dei. Sed per eādē viā reuertitur ad præfulem. Quia per finalē perseueratiā pertingitur ad premiū. Sicut dñs ait. Qui perseuerauerit usque in finē, hic saluus erit. Et quia prædicatio nō sufficit sine opere. Coepit enim Iesus facere & docere. Idcirco prædicator per eādē viā reuertitur, per quā ministrator accesserat. Vel ideo dia-

Matth. 10.

Lucæ. 10.

Psalms. 35.

Matt. 10. &

24.

Actu. 2.

INNOCENTII. PP.

diaconus qui lecturus est Euāgeliū, ab vna parte progreditur, & ab altera parte regreditur: quia apostoli prius p̄dicauere iudæis, & postea gentilibus p̄dicauere: Secūdū quod inquit ad iudæos: Quia repulistis verbū Dei & indignos vos fecistis, ecce conuertimur ad gentes.

¶ Quare versus Aquilonem legitur Euangelium.

CAPVT. XLII.

Diaconus ergo in ambonem ascendit, vt annuntiet Euangelium, secundum illud propheticum: Super montem excelsum ascēde tu, qui euangelizas Sion, exalta in fortitudine vocem tuā. Et dominus inquit in euāgelio: Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine: & qđ in aure auditis, p̄dicete super tecta. Nam & ipse dominus ascendit in montem, vt Euangeliū p̄dicaret. Et aperiens os suum, docebat discipulos suos dicens, Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnū cœlorum, &c. Faciem autem suam versus aquilonem apponit, vt ostēdat p̄dicationem Christi contra eum specialiter dirigi, qui ait: Ponam sedem meam ad aquilonem, & ero similis altissimo. Nam secundum prophetam, ab aquilone pandetur omne malum super habitatores terræ. Aduersus ergo aquilonem legitur Euangelium, vt aquilo surgat & auster adueniat, id est, vt diabolus fugiat, & spiritus sanctus accedat. Vnde diaconus inquit,

Actu. 13.

Esai. 40.

Matth. 10.

Matth. 5.
Ad aquilonem.

Esai. 4.

Hier. 1.
Cantic. 4.

Lecturus euāgeliū facit.
4. cruces.

munit se signaculo crucis, ne diabolus qui bonis insidiatur operibus, tollat ei deuotionem de corde, vel sermonem de ore. Sacerdos itaque vel diaconus cum lecturus est euangeliū, signare se debet in fronte, signare se debet in ore, signare se debet in pectore, ac si dicat: Ego crucē Christi nō erubesco, sed corde credo, quod ore prædico. Prædicamus, inquit Apostol⁹, Iesum Christum, & hūc crucifixum: Iudæis quidem scandalum, Gentibus autem stultitiam. Nos autem gloriari oportet in cruce domini nostri Iesu Christi, in quo est salus. Quia dominus inquit in Euangelio, Qui me erubuerit, & meos sermones hūc filius hominis erubescet, cum venerit in maiestate sua, & patris, & sanctorum angelorum. Debet etiam signare librum & osculari. Librum osculatur diaconus vel presbyter, dicto euangelio, & non prius, quasi dicat: Hic est liber crucifixi, per quem reconciliationem accepimus.

1. Corint. 1.

Galat. 6.

Lucæ. 9.

¶ De crucis mysterio, & de multiplici eius effectu.

CAP. V. XLIII.

Quam* profundum est crucis mysterium? Quam arduum est sacramentum? Legitur enim quod Moyses ad mandatum domini serpentem erexit æneum pro signo. Quem aspicientes qui percussi fuerant à serpentibus sanabantur, quod ipse Christus exponens in euangeli-
 I gelio,

*D. Damasc. li. 4. de fid. orthodox. cap. 12. Tertul. libr. de corona militis.

INNOCENTII. PP.

Figure crucis ex veteri testamento. Num. 21. Ioan. 3. Gene. 48.

gelio inquit: Sicut Moyfes exaltauit serpētem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis, vt omnis qui credit in ipso, non pereat. &c. Legitur etiā quod quum Ioseph applicuisset Manassen & Effraim ad Iacob, statuens maiorem ad dextram, & minorem ad sinistram, vt eis secundum ordinem benediceret Iacob. Ille verò manus commutans, id est, modum crucis cācellās, dextram posuit super caput Effraim minoris, & sinistrā super caput Manassæ maioris, & dixit: Angelus qui eruit me de cūctis malis, benedicat pueris istis, &c. Ezechiel autē audiuit dominū dicētē ad virum vestitū lineis, habentē atramentarium scriptoris ad renes. Transi per medium ciuitatis, & signa Thau in frōtibus virorum dolentium & gementiū. Post hoc dicit septem viris: Transite per mediam ciuitatem, & percutite omnem super quē non videritis Thau. Nemini parcat ocul⁹ vester. Ioānes quoque vidit angelum ascendentem ab ortu solis, habentem signum Dei viui, & clamauit voce magna quatuor angelis, quibus datū est nocere terræ & mari, dicens: Nolite nocere terræ, & mari, neque arboribus, quoadusque signemus seruos Dei nostri in frōtibus eorum. Hinc est, cum dominus percuteret Aegyptiorū primogenita, domos Hebræorum absq; læsione transcendit, eò quòd sanguinē in superluminari & in vtroque poste vidisset. Dum Moyfes manus tenebat

Ezech. 9.

Apocal. 7.

Exod. 18.

Exodi. 17.

tenebat extensas, Israël pugnans, Amalech superabat. Lignū missum in Marath, aquas dulcorauit amaras. Et ad lignum missum in Iordanem ferrum quod* inciderat enatauit. Hoc est lignum vitæ in medio paradisi, de quo Sapiens protestatur: Benedictū lignum per quod fit iustitia quoniam regnauit à ligno Deus. Etenim correxit orbem terræ qui nō commouebitur. Qui dixerunt. Morte turpissima condemnemus eum nescierunt sacramenta Dei. Nec comprehenderunt quæ sit latitudo & longitudo, quæ sit sublimitas & profundū. Crux ergo sanitatem restituit, benedictionem impendit, discernit à perfidis, liberat à periculis, hostes expellit, victores constituit. Crux mysterium fidei, firmamentum spei, clavis scientiæ, forma iustitiæ, magnificentia regum, gloria sacerdotum inopum sustentatio, pauperum consolatio, cæcorum dux, claudorum baculus, spes desperatorum, resurrectio mortuorum.

Exod. 15.
4. Regū. 6.
Aliàs* ceciderat.
Genes. 3.
Sapient. 14.
Psalm. 92.
Sapient. 2.
Ephes. 3.

Laudes crucis.

¶ Quomodo signum crucis sit exprimendum.

CAPVT. XLIIII.

Est autem signū crucis tribus digitis exprimendum, quia sub inuocatione trinitatis imprimitur, de qua dicit propheta: Quis appēdit tribus digitis molem terræ? ita quod à superiori descendat ad inferius, & à dextera transeat ad sinistram. Quia Christus de cælo descendit in terram. Et à Iudæis transiuit ad gentes. Qui

Esai. 40.

INNOCENTII. PP.

dam tamen signum crucis à sinistra producūe in dextram: quia de miseria transire debemus ad gloriam. Sicut & Christus transiuit de morte ad vitam, & de inferno ad paradisum, præsertim vt seipfos & alios vno eodemq; pariter modo consignēt. Cōstat autē quòd cum super alios signū crucis imprimimus, ipsos à sinistris consignamus in dextram. Verūm si diligenter attendas, etiam super alios signum crucis à dextra producimus in sinistram, quia non consignamus eos quasi vertentes dorsum, sed quasi faciem præsentantes.

¶ De salutatione quæ præmittitur euangelio.

CAPVT. XLV.

Matth. 10.

Lucæ. 10.

Actuum. 11.

Diaconus ergo in ambone consistens, salutat populum, dicens: Dominus vobiscum, illud obseruans quod dominus iusserat. In quā cūq; domum intraueritis, primum dicite: Pax huic domui. Stans ergo populus quod ante nō fecerat, cum epistola legeretur deuotus & attentus, respondet: Et cum spiritu tuo. Statimq; diacon⁹ vt eos beneuolos reddat & dociles subdit: Sequentia sancti euangelij, &c. Sed & ipsi cum reuerentia & honore respondēt: Gloria tibi domine, glorificantes dominum q̄ miserit eis verbum salutis, sicut in Actibus apostolorū habetur. Et glorificauerunt dominum, dicētes: Ergo & gentibus dedit Deus poenitentiam ad vitam.

¶ De

De præ eminentia euangeliij.

CAP. XLVI.

SANÈ sicut caput præeminet corpori, & ei cætera membra subseruiunt, sic euangeliũ toti officio præcellit, & ei cæteræ partes intellectuali ratione cõsentiũt. Hoc est verbum verbi, sermo sermonis, sapientia sapientiæ. Verbum verbi quod erat in principio apud Deum, omnia per ipsum facta sunt & sine ipso factũ est nihil. Sermo sermonis, qui venit à regalibus sedibus, in simulatum portās imperiũ, viuus & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti. Sapientia sapientiæ, quæ attingit à fine vsq; ad finẽ fortiter, & disponit vniuersa suauiter. Paradisus deliciarum, hortus aromatum, cella vinaria, cocnaculum vitæ, mēsa propositiõnis, quadriga Aminadab, turris David, gozophylacium templi, thesaurus patrisfamiliæ. Hic est fons hortorũ, puteus aquarum viuētium, quæ fluunt impetu de Libano. Quocirca diaconus corde purũ, ore mundũ, opere castum se studeat exhibere, quatenus sacrosanctum Euangelium possit dignè proferre, quia puteus aquarum viuentiũ, id est, euangelica prædicatio nõ fluit impetu, id est, liberè, nisi de Libano, id est, de corde casto, & ore candido. Non enim est speciosa laus in ore peccatoris. Sed peccatori dicit De⁹: Quare tu enarras iustitias meas, & quare assumis testamētum meum per os tuũ? Hic iam non loquitur Moy

Laudes euāgelij.

Sapient. 18.

Hebr. 4.

Sapient. 8.

Canti. 4.

Qualis debet esse diaconus.

Ecclesia. 15.

Psalm. 49.

Exod. 4.

INNOCENTII. PP.

ses, qui ab heri & nudius tertius non eloquens est, sed impeditioris & tardioris linguæ factus est. Ex quo dominum loquentem sibi audiuit. Hic non loquitur Esaias, qui de se dicit: Væ mihi quia tacui, quia vir pollutus labijs ego sum. Hinc non loquitur Hieremias, qui dicit: A à à domine Deus, nescio loqui, quia puer ego sum. Sed loquitur pater in filio, quem constituit heredem vniuersorum, per quem fecit & secula.

¶ Quare post euangelium liber & thuribulum ad episcopum reportantur.

C A P. XLVII.

EVangelio perlecto liber & thuribulum ad episcopum reportantur, quoniam ad eum omnia bona sunt referenda, à quo cuncta procedunt. Vnde multi psalmorum intitulatur, in finem psalmus David, Quia Christus est finis consummans, sed non consumens, alpha & ω primus & nouissimus, initium & finis. Episcopus ergo thus odorat, & codicem osculatur. Quia Christus quod inspirauit & docuit, hoc approbat & acceptat. Deus enim nihil accipit, nisi quod efficit, nec remunerat, nisi quod donat. Quia sicut cuncta quæ facit, sunt bona: sic nulla sunt bona: nisi quæ facit. Nam vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona,

* De symbolo quod post euangelium cantatur.

C A P V T. XLVIII.

Quia

Esai. 6.

Hierem. 1.
Hebr. 1.

Qualis finis
est Christus.

Genes. 1.

* Concil. A-
gathens ca.
9. Toletan.

Quia vero corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem, ut ostendat ecclesia, quod euangelij verbum corde recepit, mox fidei symbolum ore decantat, quod tamen episcopus incipit, ut significet quod omne bonum à Christo procedat. Nam omne datum optimum & omne donum perfectum desursum est, descendens à patre luminum. Quocirca ne musicus ille cœlestis diceret: Cantauimus vobis, & non saltastis, chorus catholicus euangelicæ doctrinæ consona voce responderet, & solenni tripudio fidem catholicam profiteretur. Symbolum autem græcè, latinè sonat indicium vel collatio. Tum quia fidei plenam indicat regulam & perfectam rationem, tum quia simul in vnum continet articulos fidei. Traditur enim, quod postquam apostoli sanctum paracletum acceperunt, cum iam forent ad prædicandum euangelium profecturi, conferentes in vnum super articulos fidei, statuerunt, ut sicut omnes erant in fide cōcordes, sic omnes vnam fidem cōcorditer prædicarēt, & ideò symbolum cōponentes, vnusquisq; bolū, id est, particulam vnā apposuit. Vndè secundum apostolorū catalogum duodecim particulas dinoscit cōtinere. Symbolū ergo post euangeliū, fidem post prædicationē ostendit. Vndè Ioannes, Hæc eo loquente, multi crediderunt in eum. Nam & secundum Apostolum fides ex

3. can. 2. Floret. in vnione Armenorum. Diuus Thomas, & Vvaldēs. locis citatis.

cap. 28.

Roma. 10.

Cur episcopus incipit symbolum.

Iacob. 1.

Matth. 11.

Ioan. 7.

Roma. 10.

I 4 auditu,

INNOCENTII. PP.

auditu, auditus autem per verbum Christi. Damasus autem papa constituit, ut symbolum can-
tetur ad missam, ex decreto sanctæ vniuersalis
Synodi apud Constantinopolim celebratæ.
¶ De duodecim partibus vtriusq; symboli, tam
apostolici quam Constantinopolitani.

CAPVT. XLIX.

- Petrus.** Credo in Deum patrem omnipotentem,
creatorem cœli & terræ.
- Andreas.** Et in Iesum Christum filium eius vnicum do-
minum nostrum.
- Jacobus.** Qui conceptus est de spiritu Sancto, natus ex
Maria virgine.
- Ioannes.** Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus
& sepultus.
- Thomas.** Descendit ad inferna, tertia die resurrexit à
mortuis.
- Jacobus mi-
nor.** Ascendit ad cœlos, sedet ad dexteram Dei pa-
tris omnipotentis.
- Philippus.** Inde venturus est iudicare viuos & mortuos.
- Bartholo-
mæus.** Credo in spiritum sanctum.
- Matthæus.** Sanctam ecclesiam catholicam, sanctorum com-
munionem.
- Simon.** Remissionem peccatorum.
- Thaddæus.** Carnis resurrectionem.
- Mathias.** Et vitam æternam. Amen.

¶ Constantinopolitanum quoq; symbo-
lum dinoscitur continere duo-
decim clausulas.

Credo

Credo in vnum Deū. Patrem omnipotētē:
 factorem coeli & terræ: visibilibus omnium
 & invisibilium. Et in vnum dominū Iesum Chri-
 stum filiū Dei vnigenitū. Et ex patre natū ante
 omnia secula. Deum de Deo lumē de lumine:
 Deū verū de Deo vero. Genitū non factū, con-
 substātialem patri: per quem omnia facta sunt.
 Qui propter nos homines: & propter nostram
 salutem descēdit de coelis. Et incarnatus est de
 spiritu sc̄to ex Maria virgine. Et homo factus
 est. Crucifixus etiā pro nobis sub Pontio Pila-
 to: passus & sepultus est. Et resurrexit tertia die
 secundum scripturas. Et ascendit in coelum se-
 det ad dexteram patris. Et iterum venturus est
 cum gloria iudicare vivos & mortuos: cuius re-
 gni nō erit finis. Et in spiritum sanctum domi-
 num & viuificātem: qui ex patre filioq; proce-
 dit. Qui cū patre & filio simul adoratur & con-
 glorificatur, qui locutus est per prophetas. Et
 vnam sanctam catholicam & apostolicam ec-
 clesiam. Confiteor vnum baptisma in remissio-
 nem peccatorum. Et expecto resurrectionem
 mortuorum. Et vitam venturi seculi. Amen.

Isti sunt duodecim panes qui recētes & cali-
 di super mensam propositiōis, coram domino
 ponebantur. Hæc sunt dona quæ principes tri-
 buum in consecratiōe altaris duodecim obtu-
 lere diebus. Duodenarius em̄ numerus multi-
 pliciter est cōsecratus. In. xij. Apostolis, in. xij.

Leuiti. 24.

Nume. 7.

Numerus

xij.

H 5 Pro-

INNOCENTII. PP.

Prophetis, in. xij. Patriarchis, in. xij. explorato
 ribus, in. xij. principib⁹, in. xij. tribubus, in. xij.
 fontibus, in. xij. lapidib⁹, in. xij. sedibus, in. xij.
 horis, in. xij. mēsis, in. xij. annis, in. xij. signis
 in. xij. stellis, in. xij. gēmis, in. xij. portis, in. xij.
 angulis, in. xij. fundamētis, in. xij. virgis, in. xij.
 cubitis, in. xij. cophinis, in. xij. phialis, i. xij. ace
 tabulis, in. xij. mortariolis, in. xij. bobus, in. xij.
 leunculis, in. xij. arietibus. Est autem numerus
 superabundans, constans ex duobus senariis si
 gnantibus perfectionem cogitationis & ope
 ris siue mentis & corporis. Ex ternario multi
 plicato per ter quaternarium, & quaternario
 per ternarium, signantibus fidem individuæ
 trinitatis, & quatuor Euangeliorum doctrinā,
 siue tres virtutes Theologicas catholicas, &
 quatuor virtutes politicas. Hic numerus ex
 suis partibus aggregatis, excrescit in se dena
 rium, qui constat ex denario & senario, manda
 torum executionem significans. Quia decem
 sunt legis mādata, quæ sex diebus exequimur,
 excrescentes in charitatis perfectionem, quæ se
 cundum apostolum. xvj. proprietates habere
 dinoscitur. Caritas (inquit) patiens est, beni
 gna est, non æmulatur, non agit perperā, non
 inflatur, non est ambitiosa, nō quærit quæ sua
 sunt, non irritatur, non cogitat malum, nō gau
 det super iniquitate, congaudet autem veritati,
 omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, om
 nia

Myſteria hu
 ius numeri.

XVI. pprie
 tates chari
 tatis.

I. Corint. 13.

nia sustinet, charitas nunquam excidit.

Quibus diebus symbolum sit dicendum
in missa. CAP. V. T. L.

Symbolum autem in illis tantum solēnitati-
bus cantari debet ad Missam, de quibus ali-
qua mentio fit in symbolo, videlicet omnibus
diebus dominicis, Natali domini, Epiphania do-
mini, Coena domini, Pascha, Ascensione, Pente-
coste, omnibus festiuitatibus beatæ Mariæ, san-
ctæ Crucis, Angelorū, Apostolorū, Dedicatio-
nibus ecclesiarum, & commemoratiōe omniū
Sanctorum, quanquam & ipsa sit dedicationis
festiuitas. Infra octauas Natalis domini, exce-
pta die Innocentiū, in qua cantica lætitiæ subti-
centur. Tum quia vox in Rama audita est plo-
ratus & ululatus multus. Rachel plorans filios
suos, tum quia innocentes descenderunt ad in-
feros, tum etiam quia non loquēdo, sed moriē-
do confessi sunt. In octaua tamen cantatur can-
tica lætitiæ, propter resurrectiōis gloriā, quā o-
ctaua signat. Infra octauas Epiphanię, Paschæ,
Ascensionis, Pentecostes Apostolorum Petri,
& Pauli. & Assūptionis virginis Mariæ. Vnde
licet in natiuitate sancti Ioannis Baptiste, & fe-
stiuitate sancti Laurētij symbolum nō cantet,
in octauis eorum tamen cantatur, eo quòd in-
fra octauas Apostolorum & assumptiōis adue-
niat, & ob hoc in octauis sanctis Ioannis præfa-
tio de apostolis, & in octauis sancti Laurentij præfa-

*Cōci. Aga-
thenf. ca. 9.

Infra octa-
uas.
Hierem. 31.
Matth. 20.

INNOCENTII. PP.

Mentio festorum in symbolo.

præfatio de Assumptiōe cantatur. Horum omnium commemoratio fit in symbolo, quorū dā tamen obscure, vt Epiphaniæ quæ est festū baptismatis, de quo continetur in symbolo, cōfiteor vnū baptisma. Coenę domini quę est solēnitas eucharistiæ, ad quā respicit illud, quod in symbolo continetur sanctorum communio nem. Angelorum qui nomine cœli debēt intelligi, cum in symbolo dicitur: Creatorem vel factorem cœli & terræ. Secundum illud: In principio creauit Deus cœlum & terram, id est, naturam angelicam & mundanam. Quibusdam tamen videtur, in festiuitatibus angelorū nō esse symbolum decantādum, eo q̄ angeli nūquam habuerūt fidem sed speciem, non credentes sed agnoscentes, Dedicationis ecclesiarum, ad quā respicit illud Sanctam ecclesiam catholicam. Tunc enim (vt infra dicam) sanctificatur catholica ecclesia, cū dedicatur. Ad octauas respicit resurrectio mortuorum, de qua continetur in symbolo, Expecto resurrectionē mortuorum. In festo tamen Agnetis secundo symbolū non cantatur, quia licet celebretur in octaua, non tamen est festum octauæ. Vndē nec in Kalēdario scribitur, nec in ecclesia pronuntiatum octaua. Quidā non absurdē singulis diebus paschalib⁹ sicut omnibus diebus dominicis symbolū cantant, à die resurrectionis vsq; ad festū Ascensionis. Quidam etiam in festiuitate sanctæ Mariæ

Ma-

Magdalena dicentes illam apostolorum apostolam, symbolum cantat. Et in capella proprie cantatur, pro eo quod ipsa proprie vel prima resurrectionis gaudium apostolis nuntiavit. De quibusdam tamen mentio fit in symbolo, in quorum commemoratione symbolum non cantatur, ut passionis & sepulture quoniam illorum dierum officium, aliorum officiorum regulam non sectatur.

Ioan. 10.

¶ A quibus symbolum sit cantandum.

CAPUT. LI.

Quia verò Christus non venit predicare Gentibus, sed Iudæis, iuxta quod ipse dicit in euangelio Apostolis, in viam gentium ne abieritis, & in civitatem Samaritanorum non intraueritis, donec post resurrectionem precepit eisdem. Euntes in mundum uniuersum, predicare Euangelium omni creaturæ. Idcirco Romano Pontifice solenniter celebrante, symbolum fidei non cantores in choro, sed subdiacones ad altare decantant, ipsi & generaliter ad uniuersa respondent, usque dum Pontifex dicit: Pax domini sit semper vobiscum. Quoniam usque post Christi resurrectionem, sola Iudeorum ecclesia, que per subdiacones designatur, qui sursum ad altare consistunt, corde credidit ad iustitiam, ore autem confessa est ad salutem. Sed ex tunc cantores in choro respondent, & uniuersa decantant quia post resurrectionem ecclesia gentium quam cantores designant, qui deorsum in choro consistunt, fidem

Matth. 10.

Marc. 16.

Singularis ritus Roma. Pontificis in Missa.

INNOCENTII PP.

fidem Christi recepit, & laudū præconia saluatori persoluit. Inter Euangelium tamen & sacrificium chorus cōcinit offertorium. Quoniam inter prædicationem & passionem gētilitas fidei votum offerens decantauit, quando mulier Cananæa de finib⁹ Tyri & Sydonis egressa clamauit, & dixit: Misere mei dñe fili David, filia mea à dæmonio malè vexatur, cuius tādē fidem commēdans Dominus ait, O mulier, magna est fides tua, fiat tibi sicut vis.

Matth. 5.

De offertorio. CAP. LII.

Dicturus sacerdos Oremus, præmittit Dominus vobiscum, quia nisi nobiscū sit dominus, ad salutem nostram orare nō possum⁹. Statim autem canitur* offertorium, trahens nomen ab offerendo, quia dum offertorium cantatur, sacerdos accipit oblationes à populis vel hostias à ministris. Hilarem enim datorem diligit Deus. Ordo conueniens, vt post prædicationem sequatur fides in corde, laus in ore, fructus in opere. Fides in symbolo, laus in offertorio, fructus in sacrificio. Quapropter offerenda cantatur, quia sacrificium laudis offertur. Vndè Psalmus: Circuibō & immolabo in tabernaculo eius hostiam iubilationis, cantabo & psalmum dicam domino. Et in Paralipomenon, Cum offerrent holocausta, coeperunt laudes canere domino: Et in diuersis organis, quæ Dauid rex compererat concrepare.

*D. Thom.
3. p. q. 83. ar
ti. 4. Vvald.
de Sacramē
tal. titul. 4.
cap. 32.

Psal. 20.

1. Paral. 5.

De

De silentio post offertorium.

CAP. LIII.

Post hoc sacerdos silentium solitudinem ex-
petit, in stāte memoria dominicæ passionis:
illud in sinuans, quòd Iesus iam non palam am-
bulabat apud Iudeos, cum cogitarēt eum inter-
ficere, sed abiit in regionem, iuxta desertum in
ciuitatē quæ dicitur Effrem, & ibi morabatur
cum discipulis suis. Collegenter ergo pōtiffices
& pharisæi cōcilium, & dicebāt: Quid facimus?
quia hic homo multa signa facit, si dimittimus
eum sic, omnes credent in eū, & venient Roma-
ni, & tollent nostrū locum & gentē. Vnus autē
ex illis, Caiphas nomine, cum esset Pōtifex an-
ni illius dixit eis. Vos nescitis quicquā nec co-
gitatis, quia expedit vobis, vt vnus homo pro
populo moriatur. & nō tota gens pereat. Ab il-
lo ergo die cogitauerunt, vt interficerent eum.
Silentiū ergo sacerdotis, latibulū Chri signat.

De ablutione manuum antequam sacrifi-
cium offeratur. CAP. LIIII.

Notandum verò, quòd quum sacerdos di-
xisset: Oremus, nō statim orationem sub-
iungit, sed antequā ad altare procedat, manus
abluit, quatenus lotis manibus oblationē acci-
piat, incensum offerat, & orationem effundat.
Scriptū est enim in Exodo: Facies labiū æneū,
ponesque illud in tabernaculum testimonij ad
altare, & missa aqua lauabunt in ea Aaron & fi-
lij eius,

*Vvald. to.
de Sacramē
tal. titul. 4.
cap. 35.

Ioan. 11.

*Diony. de
eccle. Hier.
c. 3. Vvaldē.
de Sacramē
tal. titul. 4.
capit. 34. D.
Tho. 3. p. q.
83. ar. 5. ad. 1
Exod. 30.

INNOCENTII PP.

Bina lotio.

Psal. 30.

Psal. 6.

Joan. 11.

**Constitutio
de pallis li-
neis.**

lij eius, manus suas & pedes, quando ingressuri sunt in tabernaculum testimonij, & quando accessuri sunt ad altare. Cū ergo iam manus suas lauisset Episcopus, ingressurus tabernaculum, tunc iterum manus abluit, cū accessurus est ad altare, vt magis magisque mundatus offerat hostiam immaculatam, sanctam Deo placentem.

Vndè Psalmista, cū esset mūdatus, petebat amplius emūdari. Amplius (inquit) laua me ab iniustitia mea, & à delicto meo munda me. Sacerdos igitur hostiam oblaturus, debet consciētiā lauare lachrymis poenitētiæ. Secundum illud: Lauabo per singulas noctes lectum meū lachrymis meis stratum meum rigabo. Nam & Christus antequam verum & vnicum sacrificiū in ara crucis offerret, in resurrectione Lazari lachrymas effudit miseratus, Euangelista testante. Iesus (inquit) infremuit spiritu, turbauit semetipsum & lachrymatus est.

¶ De corporalibus, & quare vna pars extenditur, & altera complicatur.

CAPVT. LV.

INterim verò diaconus corporales pallas super altare disponit, quæ significant linteamina, quibus inuolutū fuit corpus Iesu. Pars autē quæ plicata ponitur super calicem, signat sudariū, quod fuerat super caput eius separatim inuolutū in vnum locū. De his itaque tantū reperitur in canone, Cōsulto omnium cōstituimus vt sacrificium

ficiū altaris non in serico panno aut intincto quisq̄ celebrare præsumat, sed in puro lineo ab episcopo consecrato, terreno scilicet lino pro creato atq; contexto, sicut corpus domini nostri Iesu Christi in sindone linea mūda sepultū fuit. Potest tamen & in his aliud figurari. Duplex est enim palla, quę dicitur corporalis, vna quam diaconus super altare totam extendit, altera quam super calicem plicatā imponit. Pars extensa, signat fidem: pars plicata signat intellectum. Hic enim mysterium credi debet, sed cōprehendi non valet, vt fides habeat meritum, cui humana ratio non præbet experimentum. Credamus ergo de corde puro, conscientia bona & fide non ficta. Sed nō præsumamus discutere, quia defecerunt scrutantes scrutinio. Scriptum est enim, quia perscrutator maiestatis opprimetur à gloria. Nam qui dixerūt, durus est hic sermo, & quis potest illum audire? abierūt retro, & iam non ambulant cum Christo.

¶ De oblatione & incenso, & quare sacerdos tertio circumducit & reducit incensum, & quare totum vndiq; incensatur altare. CAP. LV I.

TVnc exurgens sacerdos ad altare procedit, vbi mysticam oblationem accipit à ministris. Illud insinuans quod Ioānes euāgelista describit. Iesus, inquit, ante sex dies Paschæ venit in Bethania, vbi fuerat Lazarus mortu⁹, quē susci-

K tauit

De cōsecra.
distin. 1. ca.
Consulto.

*D. Thom.
3. p. q. 83. ar.
tic. 3. ad. 7.

Ne perscrutemur, sed credam⁹ mysteria.

1. Timo. 1.

Psal. 63.

Prouer. 25.

Ioan. 6.

* Incensum significat aromata delata à sanctis mulieribus ad sepulchrum.

Vval. de sacramentali.

titu. 4. c. 31.

D. Thomas

3. p. q. 83. ar.

ti. 5. ad. 2.

Ioan. 12.

INNOCENTII. PP.

tauit Iesus. Fecerunt autem ei coenam ibi, & Martha ministrabat. Oblatione suscepta, statim adole-
tur incensum, per quod illud innuit, quod statim
per euangelistam subiicitur. Maria ergo accepit
libram unguenti Nardi pistici pretiosi, & unxit
pedes Iesu, & domus impleta est ex odore un-
guenti. Quod autem sacerdos tertio superducit
& circumducit incensum, designat quod Maria
ter exhibuit & adhibuit unguentum circa cor-
pus Iesu. Primo cum unxit pedes ipsius in domo
Simonis Pharisei. Secundo cum in domo Simo-
nis leprosi super caput eius unguentum effudit.
Tertio cum emit aromata ut veniens ungeret
Iesum, iam positum in sepulchro. Voluntas enim
pro facto reputatur, cum & per ipsam non stete-
rit, quo minus expleuerit quod incepit. Quod
vndique totum incensatur altare, designat quod
factum illud, totam vndique respargit ecclesiam.
Sicut dominus ipse testatur. Amen dico vobis,
vbiunque predicatum fuerit hoc euangelium
in toto mundo dicetur quod haec fecit in memo-
riam eius. Moraliter autem incensum deuotio-
nis adolendum est in thuribulo cordis, igne cha-
ritatis, ut odorem suauitatis emittat. De quo di-
cit scriptura: Fungi sacerdotio, & habere lau-
dem in nomine ipsius, & offerre illi incensum di-
guum in odorem suauitatis. Hoc enim incensum
sacerdos accepit, id est, Christus acceptat, & in-
censat ex eo sacrificium & altare.

Magdalena
ter unxit Ie-
sum.

Lucæ. 7.

Ioan. 12.

Marc. 16.

Matth. 16.

Eccles. 45.

¶ De

De modo & ordine sacrificium offerendi.

CAPVT. LVII.

Verum libet adhuc oblationis mysterium explicare. Subdiaconus* enim calicē præparat, panem & vinum in illo disponens, quia nimirum lex, quæ per subdiaconum hic congruè designatur, huius oblationis mysterium præsignauit, docens quòd Melchisedech rex Salem protulit panem & vinum. Erat enim Dei sacerdos altissimi. Quod exponens Propheta dicit ad Christū. Tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech. Diaconus autem calicem præparatum accipiens, in altari componit. Quoniam euāgellum, cuius est figura diaconus, huius sacrificij ritū commendauit ecclesiæ, quam per altare suprā diximus figurari. Prius tamen diaconus patenam cum hostia tradit episcopo, quam episcopus ipse super altare disponit, insinuans quòd ipsemet Christus* hoc sacramentum primum instituit, & ecclesiæ tradidit celebrandū, dicens: Hoc est enim corpus meum, quod pro vobis tradetur, hoc facite in meam commemorationem. Episcopus* aquam vino commiscet in calice, quia Christus populum reconciliauit in morte. Scriptum est enim quòd aquæ multæ sunt populi multi, Christus autē sanguinem suum effudit pro populo, sicut ipse testat, Hic est sanguis meus noui testamenti, qui pro

*Dionys. c.
3. de eccles.
Hierarch.
Ministeriū
subdiaconi.

Genes. 24.

Psalms. 109.

Ministeriū
diaconi.

*D. Tho. 3.
p. qō. 73. ar-
ticu. 5.

1. Corin. 11.

Cur aqua ad-
miscetur vi-
no.

Apoca. 17.

*D. Thom.
3. par. q. 74.
artic. 6. 7. 8.

K 2 multis

Valdés. de multis effundetur in remissionem peccatorū.
 sacra. tit. 4. Et d̄ latere Christi simul exiit sāguis & aqua.
 ca. 32. 6. Sy- Quatenus nec Christus sit sine populo, nec po-
 nod. gene- pulus sine Christo. Quia cum aqua vino misce-
 ra. c. 33. Flo- tur, Christus & populus adunātur. Verū hoc
 rét. sub Eu- quoque mysterium lex Mosaica figurat, sicut
 genio. 4. exponit Apostolus, dicēs: Bibebant autem de
 1. Corin. 10. spiritali consequente eos petra, Petra autem
 erat Christus. Quapropter ampullam cū aqua
 subdiaconus tradit episcopo, quā ep̄s fundit in
 calicem, vt sicut aqua non separatur à vino, sic
 nunquā populus separetur à Christo. Calix po-
 nitur ad dextrum latus oblatae, quasi sanguinē
 suscepturus: qui de latere Christi dextro credi-
 tur vel cernitur profluxisse. Nam sicut panis in
 corpus, ita profecto vinum transubstantiatur
 in sanguinem. Porro cum sacerdos accipit pate-
 nam & vrceolum, calicem & thuribulum: pate-
 nam cum hostia, vrceolum cum aqua, calicem
 cum vino, thuribulū cum incēso, efficit super
 ea crucis* signaculum, vt per crucis virtutem
 omnis* comitatus diabolicæ malignitatis effu-
 giat, ne contra sacerdotem vel sacrificiū aliquo
 modo præualeat, ob hoc & in modū crucis su-
 perducit & circumducit incensum & sacrificiū
 ad altare, quatenus & crucis signaculo & thu-
 ris incenso diabolicæ fraudis malignitas extri-
 cetur. Sicut prædiximus & ostendimus ad id
 vtrumque valere.

Crucis signa-
culum.

*D. Tho. 3.
p. q. 83. arti.
5. ad. 3.

Alias* cona-
tus.

De

De patena super quam sacrificiū panis
offertur. CAP. LVIII.

Patena dicitur à patendo, cor latum & amplum signat, super hanc patenam, id est, super latitudinem charitatis, sacrificium iustitiæ debet offerri, vt holocaustū anime pingue fiat. Hanc latitudinē cordis Apostoli habebant, cū Petr^o aiebat: Et si oportuerit me mori tecū, nō te negabo. Similiter & omnes discipuli Christo dixerūt. Propter quod dominus intulit dicens Spiritus quidem promptus est, caro autē infirma. Sed latitudo cordis ad eis aufugit & latuit: cum omnes discipuli relicto magistro fugerūt & latuerunt. Et ideò post susceptam oblatam sacerdos abscondit sub corporali patenam, vel ab altari remotam subdiaconus retro continet inuolutam, per quod discipulorum fuga vel latibulum designatur, qui dum verum sacrificium offerretur, fugerūt relicto Christo, sicut eis ipse prædixerat: Omnes vos fugam & scandalum patiemini in me in hac nocte. Scriptū est enim: Percutiam pastorem, & dispergentur oves gregis, postquā autem surrexero, præcedam vos in Galileā. Et ideò sacerdos dominicæ resurrectionis annunciaturus* euangelium, resumit patenā, quia cum esset sero die illo vna sabbatorum & fores essent clausæ, vbi erant discipuli cōgregati propter metum Iudæorum, venit Iesus, & stans in medio dixit eis: Pax vobis, resumens

Patena latitudinē charitatis designat.

Matth. 26,

Discipulorum fuga.

Zacha. 13.

* alias eulogium.

Ioan. 20.

K 3 oues

INNOCENTII. PP.

oues quæ trepidantes aufugerunt.

¶ De sacerdotis inclinatione.

CAP. LIX.

TVnc sacerdos inclinans, orat primū pro se, deinde pro populo, monēs vt populus oret pro ipso. Orate, inquit, p̄ me fratres. Debemus enim pro inuicem orare secundum Apostolū, vt saluemur. Nam & dominus inquit in euāgelio: Amē dico vobis quia si duo vel tres consenserint de omni re super terrā quancunq; petierint, fiet eis à patre meo q̄ est in coelis. Orauit* autem & Christus primum pro se, deinde pro populo dicens: Pater, venit hora, clarifica filiū tuū, vt & filius tu⁹ clarificet te. Pater sancte, serua eos quos dedisti mihi, vt sint vnum, sicut & nos. Per hoc autem quod sacerdos inclinat se, humiliationem Christi signat, qui ex inaniuit semetipsum, formam serui accipiēs, factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis. Nunc tandem sacerdos dicit orationem quam intermisit, quia tunc demū Christus redit Hierosolymam ad domum orationis quā ad tempus deseruerat, cū secesserat in Effrem. Sic em̄ habetur in Euangelio: Cum venisset Iesus Hierosolymam, intrauit in templum Dei, & eiecit vendentes & ementes de templo, dicens: Domus mea domus orationis vocabitur.

¶ De præfatione.*

CAP. V. T. LX.

Quia

Iacob. 5.
Matth. 18.
*D. Thom.
3. par. q. 21.
Oratio Christi.
Ioan. 17.

Philip. 2.

Ioan. 11.

Matth. 21.

*Vvald. de sacramental.

Quia verò iterum iam palam ambulabat Iesus, ita quòd in crastinum turba multa quæ conuenerat ad diem festum, cum audissent quia Iesus venit Hierosolymam, acceperunt ramos palmarum, & obuiam processerunt clamantes: *Osanna, benedictus qui venit in nomine domini rex Israël.* Leuat ergo sacerdos manus & vocem, dicendo palam: Per omnia secula seculorum. Finis orationis est principium præfationis, per quod sacerdos insinuat, quod Christus est lapis angularis, qui fecit vtraque vnum, Iudæos continens & Gentiles, vt sit vniuersale & vnus pastor. Vnde post laudem Iudeorum Euangelista describit fidem Gentilium. Erant, inquit, Gentiles quidam ex his qui ascenderant vt adorarent in die festo, hi rogauerunt Philippum dicentes: Domine: volumus Iesum videre. Dicturus autem sacerdos orationem dignissimam, præmittit salutationem, optans nos tales existere, cum quibus dominus manere dignetur, & illud nobiscum celebrare conuiuium, ad quod mulier attulit alabastrum vnguenti Nardistici pretiosi, & illud effudit super caput domini recumbentis. Vnde statim sacerdos subiungit: Sursum corda. Chorusque subiungit. Habemus ad dominum, vt ecclesia sit verè mulier vnguentaria, ac sursum ad ipsam verbi diuinitatem cor eleuet, & illud caput æquale Deo patri fide contingens vnguento catholicæ confessionis

titu. 4. c. 35.
 num. 10.

Ioan. 12.

Finis orationis
 sit principium
 præfationis.

Sursum corda,
 Cypria. in cõci. ora.
 Dominica.
 Chryso. hom. in en-

K 4 perun-

INNOCENTII. PP.

cænijs. Augusti: de virtute. c. 16. & libr. 2. de bon. perseverat. c. 16. ferm. 44. de tempore & epist. 57. Gratias agamus.

Hymnus angelorum, & hominum.

Esai. 7.

Matth. 21.

* Vvald. de sacramenta lib. tit. 4. ca.

perungat. Cuius sanè præconium sacerdos prosequitur dicens: Gratias agamus domino Deo nostro. Chorusq; respondet: Dignum & iustū est. Gratias enim debemus referre omnipotenti Deo per Christum dominum nostrum. Credentes & confitentes quòd per ipsum maiestatem eius laudant angeli: adorant dominationes, tremunt potestates, &c. Nimirum hoc diuinitatis arcanum eius cōtingere, est præcipuum super caput eius vnguentū effundere, quod ex euangelici pigmenti medulla Ioannes euangelista confecit. In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factū est nihil. Hoc sacræ cōfessionis præconiū, ita rectè cōcludit ecclesia, vt cum angelis & hominibus decātent hunc deuoti pectoris hymnum: Sanctus, Sanctus, Sanctus, &c. oratio ista, vel hymnus partim angelorum partim hominum verba complectitur. Legitur enim in Esaiā, q̄ Seraphim clamabant, alter ad alterum, & dicebant: Sanctus, Sanctus, Sanctus, dominus Deus exercitū, plena est omnis terra gloria eius. Legitur quoque in Euangelio, quòd qui præibāt, & qui sequebantur, clamabant dicentes: Osanna filio David, benedictus qui venit in nomine domini, Osanna in altissimis. Vox * angelorū trinitatis & vnitatis in Deo commendat arcanum, vox hominum diuinitatis & humanitatis in

tis in Christo personat sacramentum. Potest ta-
 men præfatiōis officium ad illud referri, quod
 Iesus ascendit in coenaculum magnū stratum.
 In quo multa locutus est cum discipulis suis, &
 gratias agēs, hymnum retulit Deo patri, quod
 Ioannes euāgelista describit, vsque dum egres-
 sus esset trans torrentem Cedron, de quo dicit
 Matthæus: Et hymno dicto, exierunt in mon-
 tem oliueti. Gelasius Papa tractus & hymnos
 composuit, & sacramētorum præfationes cau-
 to & eliminato sermone dictavit. Sixtus autem
 hymnum Sanctus, Sanctus, Sanctus, cantari
 constituit.

35. conc. Va
 sence. cā. 6.
 Lucæ. 21.

Ioan. 18.

Matth. 26.

PER omnia secula seculorum. Amen.
 Dominus vobiscum. Et cum spiritu
 tuo. Sursum corda. Habemus ad domi-
 num. Gratias agamus domino Deo no-
 stro. Dignum & iustum est. Verè dignū
 & iustum est, æquum & salutare. Nos ti-
 bi semper & vbique gratias agere. Domi-
 ne sancte pater omnipotēs æterne Deus.
 Per Christum dominum nostrum. Per
 quem maiestatem tuam laudant angeli,
 adorant dominationes, tremunt potesta-
 tes Cœli cœlorumque virtutes ac beata
 seraphin socia exultatione concelebrant.

K 5 Cum

INNOCENTII. PP.

Cum quibus & nostras voces, ut admitti iubeas deprecamur, supplici confessione dicentes.

De expositione præfationis eiusdem.

CAPVT. LXI.

Sursum corda.

Colof. 3o

Matth. 6.

Esai. 26.

Ne sit cor ab ore diuisum.

Gratias agamus domino Deo nostro.

Monet ergo sacerdos, ut corda sursum habeamus ad dominum, secundum exhortationem apostoli dicentis: Quæ sursum sunt quaerite, & non quæ super terram. Nam ubi est thesaurus tuus, ibi & cor tuum. Multi quidem dum ore loquuntur coelestia, corde meditatur terrena. Quibus dominus impropert per prophetam: Populus hic me labijs honorat, cor autem eorum longè est à me. In qualibet ergo oratione peccatum est, sed in ista periculum, Cor habere diuisum ab ore, os habere diuisum à corde. Nam qui semetipsum non audit, Deus illum non exaudit. Chorus ergo respondens profitetur se sacerdotis monita suscepisse, cum ait: Habemus ad dominum. Diligenter ergo prouideat, ne cor habens deorsum ad seculum, spiritui sancto damnablemter mentiatur. Sacerdos postquam attentos reddit & deuotos, hortatur ut gratias agamus domino Deo nostro. Quonia ipse est Deus id est, creator, ipse est dominus, id est, redemptor. Ipse enim est noster Iesus. id est, Saluator. Tunc erit verissime noster, cum erit omnia in omnibus, id est, sufficietia singulorum, quoniam ipse est

se est Deus qui de nihilo nos creauit, ipse est do-
 minus, qui sanguine suo nos redemit. Ipse est no-
 ster, qui sui munere nos saluabit. Qui creando
 nobis dedit naturam, qui redimendo dedit gra-
 tiam, & saluando conferet gloriam. Chorus er-
 go respondens, sacerdotis verbum approbat &
 affirmat. Dignum, inquit, & iustum est, Dignū
 quantum ad dominum, quia ipse est dominus
 Deus noster, Iustum est, quantum ad nos, quia
 nos sumus populus eius, & oues pascuæ ei⁹. Ve-
 rē dignū & iustum est, æquū & salutare. Nos
 tibi semper, &c. Dignum, quia nos mera volun-
 tate fecisti. Iustum, quia nos pura misericordia
 redemisti. AEquum, quia gratuito nos iustifi-
 cas. Salutare, quia nos perpetuò glorificas. Age
 re gratias tibi domine sancte, vbique pater om-
 nipotēs, semper æterne Deus. Vndè Psalmista. *Psalm. 102.*
 In omni loco dominationis eius benedic ani-
 ma mea domino. Et iterū: *Psalm. 33.* Benedicā dominum
 in omni tempore, semper laus eius in ore meo.
 Per Christum dominum nostrum. Aduocatū *1 Ioan. 2.*
 enim habemus apud patrem Iesum Christum *Hebr. 5.*
 dominum iustum, qui interpellat pro nobis, &
 ipse est propitiatio p̄ peccatis nostris, qui exau-
 ditur in omnibus pro sua reuerentia. Per eum
 ergo quasi per mediatorem laudes efferimus.
 Per eum quasi per aduocatum gratias exhibe-
 mus. Per quem maiestatem tuam laudāt ange-
 li, adorant dominationes, tremunt potestates.
 Per

INNOCENTII PP.

Per illum itaq; laudant, adorāt & tremunt, per
 quē omnia facta sunt, per quē oēs spirituū ordi-
 nes sunt creati. Nā dixit Deus, fiat lux, & facta
 est lux. Verbo dixit, & verbo fecit, quia verbo
 domini cœli firmati sunt. Et in principio erat
 verbū, & verbū erat apud Deū. Omnia per ip-
 sum facta sunt, & sine ipso factū est nihil. Lau-
 dant. Vndè Psalmista. Laudate eū omnes ange-
 li eius. Adorāt. Vndè Esdras, Exercitus cœli te
 adorant. Tremunt. Vndè Iob: Colūnx cœli cō-
 tremiscunt, & pauēt aduentū eius. Tremere ve-
 rò dicuntur, non metu formidinis, cū sint perfe-
 ctè beati, sed a dministrationis affectu, vel obe-
 dientix famulatu, cum secundum apostolum,
 Omnes sunt administratorij spirit⁹ in ministe-
 rium destinati. Cœli dicuntur laudare, quia lau-
 dis præstant materiam. Vndè Propheta: Cœli
 cœlorū & aquæ quæ super cœlos sunt laudent
 nomen domini. Vel per cœlos hic thronos ac-
 cepit, quia domin⁹ ait: Cœlum mihi sedes est.
 Seraphin ardens vel succendens interpretatur,
 eo quòd præ cæteris ardent & succenduntur in
 charitate. Reperitur autem hoc nomen & neu-
 trum & masculinum. Sed neutraliter termina-
 tur in, n, vt in hoc loco beata Seraphin. Mascu-
 li nè terminat in, m, vt in propheta, Seraphim
 clamabāt, alter ad alterum. Verùm cum nouē
 sint ordines angelorum, quare tribus exclusis,
 tantum sex in præfatione ponuntur? an non il-
 licum

Psal. 32.

Psal. 148.

3. Esdr. 19.

Iob. 26.

Quomodo
tremunt an-
geli.

Hebr. 1.

Quomodo
cœli laudāt
Deum.

Esai. 66.

Seraphin.

Esai. 6.

Cur in præ-
fatione non

li cum cæteris maiestatem diuinam glorificant & adorant? Absit. Nam virtutes coelorum, omnes comprehendunt. Vnde Psalmista: Verbo dñi coeli firmati sunt, & spiritu oris eius, omnis virtus eorum. Et iterum: Dominus virtutum ipse est rex gloriæ. vel forte licet occulta, tamen certa prouisum est ratione. Dionysius quippe tres esse tradit ordines angelorum trinos in singulis ponēs, vt similitudo trinitatis eis in sinuetur impressa. Sunt em̄ tres ordines superiores, tres inferiores, tres in medijs. Superiores, Seraphin Cherubin, throni. Medij, dominationes, principatus, potestates. Inferiores, virtutes, archangeli, angeli. De singulis autem hic ordo medius subtrahitur, de superioribus Cherubin, de medijs principatus, de inferioribus autem archangeli. Quia ad comparationē trinitatis æternæ (cuius maiestas hic præcipuè commendatur) omnis alia trinitas diminuta reperitur & imperfecta. Nā quis in nubibus æquabitur domino? aut quis similis erit Deo inter filios Dei? Quoddam enim increatæ trinitatis vestigium* relucet in omnibus creaturis, tam in angelo quàm in homine quàm in mundo. Nā ad angelum inquit propheta. Tu signaculum similitudinis plenus sapientiæ: & perfectus decore. De homine dicit scriptura. Fecit Deus hominem ad imaginem & similitudinem suam De mundo dicit apostolus. Inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt

exprimuntur nouem ordines angelorum.

Psal. 32.

Psal. 23.

Dionysii de

cœlesti Hie

rarc. c. 6. &

D. Thom. 1.

p. q. 108.

*1. lib. sent.

d. 3. d. Tho.

1. p. q. 45. ar

ticu. 7.

Psal. 88.

Vestigium tri

nitatis si crea

turis.

Ezech. 28.

Genes. 1.

Roma. 1.

à crea-

INNOCENTII PP.

à creatura mundi conspiciuntur intellecta. Quælibet autem trinitas, siue spiritualis in angelo, siue corporalis in mundo, siue spiritualis & corporalis in homine, similitudinem quandam diuinæ trinitatis ostendit, ipsius tamē similitudinis non perficit veritatem. Deus enim est spiritus increatus, immensus, incommutabilis: summe potens, summe sapiens, summe bonus. Increatus, quia non incepit in tempore vel ex tempore, Immensus, quia non circūscribitur loco. Incommutabilis, quia non variatur* in facto, Summe potēs, cui nihil est impossibile. Summe sapiens, cui nihil est ignoratiæ. Summe bonus, cui nihil est inuidentiæ. A quo omnia, in quo omnia, per quem omnia. A quo sunt potēter creata. Per quem omnia sunt sapienter formata. In quo omnia sunt diligenter cōseruata. Creata per potētiam, formata per sapientiam, cōseruata per diligentiam. Creata per potentiam, patrem causam efficientem. Per sapientiam, filium causam afficientem. Per diligentiam, spiritum sanctū causam perficientem. Tres em̄ sunt qui dant testimoniū in celo, pater, verbū, & spiritus sanctus, & hi tres vnū sunt. Tres personaliter, sua quisq; ratione distinctus. Pater generatione, Verbū filiatione, Spiritus sanctus processione, vnum* efficialiter. Totum omnes quod singuli natura, potētia, volūtate. Et omnino quidquid secundum substātiā prædicatur.

Hanc

3

Hanc æternam & indiuiduam trinitatem laudant angeli, adorant dominationes, tremunt potestates. Cũ quibus & nostras voces. Duas em̄ omnipotēs Deus rationabiles cōdidit naturas, angelicā & humanā, quæ laudibus diuinis insisterent, & ei gratiarũ actiones redderent, quas dũ pari voto concelebrant, tanquã superiores & inferiores chordæ in coelesti cithara socientur. De qua dicit Ioannes. Et audiui vocem citharædorũ citharizantium in citharis suis, & cantabant quasi canticũ nouũ. Supplici cōfessione, quasi nõ superba præsumptione, sed humi- li laude dicentes. Sanctus, Sanctus, Sanctus dominus Deus Sabaoth. Ter dicitur sanctus, & semel Deus dicitur, vt trinitatis & vnitatis mysteriũ cōprobetur. Hoc non solũ Seraphin clamabant, sub excelso Dei solio secundũ prophetã, Sed & quatuor animalia, secundũ Apocalypsim in circuitu sedis, requiẽ non habebant die ac nocte dicentia: Sãctus, Sanctus, Sanctus, dominus Deus omnipotēs. Sanctus dicitur, id est, sanctificã, non autẽ sanctificatus. Vndẽ sancti estote, quia ego sanctus sum dñs Deus vester, Sanctus pater dicente filio: Pater sanctifica eos in veritate quos dedisti mihi, quia tu sanctus es: Sanctus filius angelo p̄testãte. Quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei. Sanctus spiritus Christo dicente: Accipite spiritum sanctũ, quorũ remiseritis peccata, remittuntur eis. Dicitur

Apoca. 15.

Esai. 6.

Apocaly. 4.
Sanctus dominus.

Leuit. 19. &

20.

Ioan. 11.

Lucæ. 1.

Ioan. 20.

INNOCENTII. PP.

Deus Sa-
baoth.

citur autem dñs Deus Sabaoth. id est, dñs exer-
cituū, videlicet angelorū & hominū, quorū ter-
ribilis vt castrorum acies est ordinata: tot enim
exercitus habet Deus in terra, quot sunt ordi-
nes in Ecclesia: tot habet in coelis, quot ordines
sunt in angelis. Pleni sunt coeli & terra gloria
tua. Nomine cælorum & terræ, angeli & homi-
nes diuina pleni gratia, perhibentur, vel ad lite-
ram coelum & terra gloria diuina replentur,
quia* deitas est vtiq;. Vnde Propheta. Si ascen-
dero in coelum, tu illic es, Si descēdero ad infer-
num ades. Super omnia non elatus, subter om-
nia non prostratus, intra omnia nō inclusus, ex-
tra omnia nō exclusus. Vnde reperitur in Iob,
Excelsior cælo est, & quid facies? profundior
inferno, & vnde cognosces? longior terra men-
sura eius, & latior mari. Quia vero necessariū
est ad æternā salutem, incarnationis mysteriū
confiteri, rectè subiungitur: Benedictus qui ve-
nit in nomine domini. Ego, inquit, veni in no-
mine patris mei, nomē patris est filius, de quo
dicit propheta: Ecce nomē dñi venit de longin-
quo. Osanna in excelsis. Verbū Hebræum est,
quod signat, salua obsecro, compositū ex Osi,
quod est salua, & Anna quod est interiectio ob-
secrantis. Vel Osi & Anna duæ sunt dictiones
per eclipsem prolatae. Bis autem dicitur Osa-
na ppter duas partes salutis, quæ sunt stola mē-
tis & stola carnis, quibus sancti beatificantur in
gloria.

*Aliàs diui-
nitas.

Psal. 138.

Iob. 11.

Ioan. 5.

Esai. 30.

Osanna.

Matth. 21.

gloria. Hic laudis versiculus in psalmo. cxvij. reperitur. Quod enim turbæ dixerūt: Osanna, hoc est, quod ibi dicitur: O domine saluū me fac, & eisdem verbis subiungitur, Benedictus qui venit in nomine domini.

CAPITVLA

LIBRI TERTII.

- 1 De silentio post præfationem, vbi triplex ratio ipsius assignatur, allegorica, tropologica, & historica, agitur etiam de flabello.
- 2 De his quorum memoria colitur in secreta, vbi dicitur quur ante canonem in plerisq; sacramentarijs imago Christi depingitur.
- 3 De primis signis quæ fiunt primò super oblatam & calicem, vbi agitur de trina Christi traditione, quæ facta est à Deo, à Iuda, à Iudæo. Docetur etiã quòd ea quæ sacris offeruntur altaribus, & dona & munera & sacrificia nuncupantur, cur sacrificia pluraliter nominentur, cum vnum sit sacrificium singulariter, & quod dicitur sanctum sacrificium illibatum.
- 4 De tribus ecclesiæ sacrificijs.
- 5 Pro quibus sacrificium offeratur, vbi distinguitur, quibus videlicet, & pro quibus sacrificium altaris sit offerendum, agitur etiam de duplici potestate, spirituali & temporalis, ecclesiastica & mundana, quur

INNOCENTII PP.

- na, quur etiam sacerdos vel presbyter dicat, Offerimus, quum vnus sit ille qui offert.
- 6 In quo loco debeant viuorum nomina recitari, vbi traditur, quod vsque ad finem missæ fideles debent in ecclesia permanere, quid sit Deum meminisse & obliuisci, Qua ratione sacrificium laudis Eucharistia nuncupatur.
  - 7 De tribus bonis, pro quibus sacrificium laudis offertur, temporalibus, spiritualibus & æternis.
  - 8 Quod sacrificium altaris equaliter offertur toti trinitati.
  - 9 De trina commemoratione sanctorum qua fit in secreta.
  - 10 Quare non fit commemoratio in canone confessorum.
  - 11 Quod sacrificium soli Deo offerendum est, vbi distinguuntur duæ species seruitutis, videlicet Latria & Dulia, agitur etiam de tribus petitiõibus, quas B. Gregorius adiecit in canone. Et de triplici pace qua postulatur in missa.
  - 12 De quinque signis qua secundo fiunt super oblatam & calicem, vbi agitur de Christi venditione, de persona venditoris & venditi & euentis. Exponitur etiam tripliciter & illa clausula. Quã oblationem digneris facere benedictam, ascriptam, ratam rationabilem & acceptabilem.

LIBER

LIBER

Tertius.

De silentio post præfationem.*

CAPVT. I.

Ost acclamatum præconium, sequitur secretum silentium. Nam vt Ioannes Euangelista describit, vbi Iesus honorifice fuit receptus à turbis: cum pal-

*Vvald. de sacramental. titul. 4. c. 35. D. Thom. 3. p. q. 83. arti. 4. ad. 6.

Quid designat silentium.

Ioan. 12.

mis & laudibus, abiit & abscondit se ab eis, non vtique trepidantis formidine, sed dispensantis officio, quia nondum venerat hora eius, quæ postquam aduenit, spontaneus

Matth. 26.

ad passionem accessit. Surgite (inquit) eamus, ecce appropinquat qui me tradet, oblatus est

Esai. 53.

enim quia ipse voluit, vnde cum cohors & ministri venissent cum laternis & facibus & ar-

Ioan. 12.

mis, vt comprehenderent illum, sciens Iesus omnia quæ ventura erant super eum processit

& dixit eis: Quem quæritis? Responderunt ei, Iesum Nazarenum, dicit eis: Ego sum. Illud er

Oradum in

go latibulum Christi hic secretum silentium repræsentat, in quo cessante verborum tumultu,

secreto cogitatio

sola dirigitur ad Deum intenta deuotio. Tunc enim sacerdos debet intrare in cubiculum cordis, & ostio sensuum intercluso, Deum pa-

dis.

L 2 trem

INNOCENTII. PP.

Matth. 6.   trê orare, nō multiloquio, sicut Ethnici faciūt:
1. Timo. 1.   q̄ putāt multiloquio exaudiri, sed in corde pu-
Hiere. 17.   ro: & consciētia bona, & fide nō ficta. Deus em̄
                          nō est exauditor vocis sed cordis, nec est admo-
                          nēdus clamoribus, quia renum est scrutator &
                          cordium. Quod Anna typum gerens Ecclesie,
1. Reg. 1.   legitur obseruasse, quæ nō petitione clamosa,
                          sed tacita deuotiōe impetrauit quæ pctijt. Scri-
                          ptum est enim in libro Regum, q̄ Anna loque-
                          batur in corde suo, tantūq; labia illius commo-
                          uebantur, & vox penitus nō audiebatur. Item
Psal. 4.   in psalmo: Dicite in cordibus vestris, & in cubi-
Ioan. 4.   libus vestris compungimini. Spiritus est Deus,
                          & eos qui adorāt in spiritu & veritate oportet
                          adorare. Ne verò muscæ moriētes perdant sua-
Eccles. 4.   uitatem vnguenti, flabello spiritus abigantur.
Canti. 4.   Quatenus auster adueniens perflet hortum, vt
                          aromata fluāt: hoc est, ne importunę cogitatio-
                          nes tollant deuotionem orationis, in spiratiōe
                          gratiæ repellātur. Quatenus spiritus sanctus ac-
                          cedens mentem foecundet, vt virtutes abundēt.
Cur Canon   Cærerū ne sacrosancta verba vilescerēt, dum
in secretoca   omnes pene per vsum ipsa scientes, in plateis &
nitur. Vide   vicis, alijsq; locis incongruis decantarent, decre-
Ratiōale di   uit Ecclesia, vt hæc obsecratio quæ secreta cen-
u norum. li.   fetur, à sacerdote secretè dicatur, vndè fertur,
4. De secre   quòd cum ante consuetudinem quæ postmo-
ta.   dum inoleuit, quidam pastores ea decantarent
                          in agro, diuinitus sunt percussi.

¶ De

De his quorum memoria colitur in secreto.

CAPVT. II.

IN secreto recolitur memoria passionis, videlicet, eorum quæ gesta sunt per hebdomadã antepaschalem, à decima luna primi mensis, quã Iesus adijt Ierosolymã, vsq; ad septimã decimã quãdo resurrexit à mortuis. Propter quod inter præfationem & canonem in plerisq; sacramentarijs imago Christi depingitur, vt non solum intellectus literæ, verùm etiam aspectus pieturæ memoriam dominicę passionis inspiret. Et forte diuina factum est prouidentia, licet humana non sit industria procuratum, vt ab ea litera canõ inciperet, quæ sui forma signum crucis ostēdit & exprimit in figura Thau. Namq; mysterium crucis insinuat, dicēte domino per Prophetã: Signa Thau in frõtibus virorum dolentium & gementium, &c.

Literai pri
pio Cano-
nis.

Ezech. 9.

TE igitur clementissime pater per Iesum Christum filium tuum dominum nostrum supplices rogamus & petimus: vti accepta habeas & bñdicas. Hæc ✝ dona. Hæc ✝ munera. Hæc ✝ sancta sacrificia illibata. In primis quæ tibi offerimus pro ecclesia tua sancta Catholica: quam pacificare: custodire adunare, & re

L 3 gere

INNOCENTII. PP.

gere digneris toto orbe terrarū: vnā cum famulo tuo Papa nostro. N. & antistite nostro. N. & Rege nostro. N. & omnibus orthodoxis: atque catholicæ & apostolicæ fidei cultoribus.

¶ De tribus signis quæ fiunt super oblatam & calicem. CAPVT. III.

*D. Thom.
3. p. q. 83. ar
ticu. 5. ad. 3.
Vvald. de sa
cramentali.
titu. 4. c. 37.
Exod. 12.

Triples
Christi tra-
ditio.
Roma. 8.
Matth. 26.
Ioan. 11.
Lucæ. 21.
Ephes. 5.

TE igitur clementissime pater. Eadem die qua laudes à turbis sunt acclamatae: videlicet decima luna primi mēsis, quando secundū legem typicus agnus in domos Hebræorū inferebatur, verus agnus ingressus est Hierosoly mam, & à nequissimis lanistis obsessus, multis insidijs quærebatur ad mortē. Traditus est autē à tribus, à Deo, à Iuda, à Iudæis. De prima traditione dicit Apostolus: Proprio filio suo non percit Deus, sed p nobis oibus tradidit illū. De secunda scribitur in Mattheo: Quærebat Iudas opportunitatē vt eū traderet. De tertia legitur in Ioanne: Gens tua & pōtifices tui tradiderūt te mihi. Prima fuit ex grā, q̄a dilexit nos, & tradidit semetipsam p nobis. Secūda ex auaritia, quia cōstituerunt ei triginta argenteos, & exinde quærebat opportunitatem vt traderet eū sine turbis. Tertia ex inuidia, Sciebat enim Pilatus, q̄ ex inuidia tradidissent eū. Deus ergo tradidit illum ex dono, Iudas pro munere, Iudeus in sa-

in sacrificium illibatum, quod utiq; non Iudæi libauere, sed gentes. Quoniam ablatum est regnum à Iudæis, & datum est genti facienti fructus eius. Ad hoc igitur designandum, sacerdos facit tres cruces super oblatam & calicem, dum dicit: Hæc dona, hæc munera, hæc sancta sacrificia illibata, commemorans illam traditionem, quã Deus fecit ex dono, Iudas pro munere, Iudæus in sacrificium illibatum. Singuli tamen ad mortem, mortẽ autem crucis. Nam licet diuersa fuerint operantia, tamen vnum & idem extitit operatum. Hæc trina traditio tũc incoepit, cũ filius, ex Dei patris decreto, & ex consilio spiritus sancti, nec nõ ex proprio bene placito veniẽs Hierosolymam, semetipsum exposuit passioni, qui cum venisset, ibidem exposuit ad quid venisset. Nisi, inquit, granum frumẽti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet: si autem mortuum fuerit, multũ fructum affert. Et ego si exaltatus fuero de terra, omnia traham ad me ipsum, hoc autem dicebat significans qua morte esset moriturus. Vel potius quia indiuisa sũt opera trinitatis, potest referrì totum ad indiuiduam trinitatem, quæ tota tradidit Christum in mortem, vt tota per Christũ redimeret nos à morte. Donum enim est dantis, munus accipientis, sacrificiũ offerentis. Et pater dedit, filius obtulit, spiritus sanctus accepit. Hinc ergo dicit Apostolus: Chrs per

Matthæ. 22.
Hæc dona,
hæc munera
hæc sancta
sacrificia.

Ioan. 11.

Opera trinitatis indiuisa.

* 3. Sentet.
d. 1. ca. 1. &
4. ex Augu.
Toleta. 6.
can. 1. Dionys.
ca. 2. de diuin. nomin.
Heb. 9.

L 4 fan.

INNOCENTII. PP.

sanctum spiritum semetipsum obtulit Deo immaculatum. Singuli tamen obtulerunt, & dederunt, & acceperunt. Sed ad distinctionem dicitur pater dedisse propter auctoritatem, filius obtulisse propter humanitatem, Spiritus sanctus accepisse propter benignitatem. O liberalis gratia liberalitas gratiosa, quod Deus dedit nobis in donum, hoc accepit à nobis in munus, eadem enim sacrificia dona sunt simul & munera. Dona sunt nobis collata, munera sunt à nobis oblata. Nam quæ sacris offeruntur altaribus, & munera nuncupantur & dona. Vnde dominus inquit in euangelio: Si offers munus tuum ad altare, vade prius reconciliari fratri tuo. Et Apostolus de pontifice ut offerat dona & sacrificia pro peccatis. Daniel quoque dixit ad Balthasar. Munera tua tibi sint, & dona tua alteri da. Sermo igitur inculcatio, piæ deuotionis est excitatio vel ineffabilis commendatio sacramenti. Non enim vnum aliquod inuenitur vocabulum quod tantum sacramentum dignè valeat appellare nisi quod Græcè dicitur eucharistia, quod exponitur bona gratia. Dicuntur autem dona pluraliter, munera, sacrificia, quia panis & vinum antequam consecrentur, & diuersæ sunt species substantiarum, & diuersæ specierum substantiæ. Sed vbi consecratio coelestis accesserit, species quidem remanent, sed substantiæ conuertuntur ita quod diuersa sunt continentia, sed vnicum est

conten

Matth. 5.
Hebr. 3.

Danie. 5.

Cur pluraliter dona dicuntur.

contentum. Nam idem sub vtraq; specie conti-
 netur, licet non in idem vtraq; substantia con-
 uertatur, sicut infra planius & plenius ostende-
 tur. Dicuntur & sancta & illibata, quia panis &
 vinum significant sacrosanctum corpus & im-
 maculatum sanguinem Iesu Christi: Nō enim
 dicuntur illibata quasi nondū gustata. Sed poti⁹
 illibata dicuntur, id est, immaculata, quę sine ma-
 cula cordis & corporis oportet offerri, quate-
 nus & cor ab iniquitate purgetur, & corpus ab
 immunditia, quoniā vt inquit Apostolus: Qui
 cunq; māducauerit panem vel biberit calicem
 domini indignè, reus erit corporis & sanguinis
 domini. Probet autem seipsum homo, & sic de
 pane illo edat, & de calice bibat. Qui autē man-
 ducat & bibit indignè, iudiciū sibi manducat &
 bibit, non dijudicans corpus domini. Ideò mul-
 ti sunt infirmi & imbecilles, & dormiūt multi.

Sacrificia illibata.

2. Corin. 11.

¶ De tribus sacrificijs ecclesię.

C A P. I I I I.

Porrò tria sunt ecclesię sacrificia, quę signifi-
 cata sunt in veteri testamento per propitia-
 torium, thuribulum & altare, videlicet, sacrifi-
 cium pœnitentię, sacrificium iustitię, & sacrifi-
 cium eucharistię. De primo* Sacrificium Deo
 spiritus contribulatus. De secundo: Tunc acce-
 ptabis sacrificium iustitię. De tertio. Tibi sacri-
 ficabo hostiam laudis. Super altare caro maeta
 tur, intra thuribulum thus adoletur. Ad propi-

* Missam esse sacrificiū definitur in Niceno. ca. 14. Triden. sess. 22. ca. 1. & 2.

Addo* an Psalmista. Psalm. 50. Ibidem. Psalm. 115.

L 5 tiato.

Triplicis sa-
crificij tri-
plex panis,
triplex vi-
num, & tri-
plex aqua.

tiatoriū sanguis infertur. Caro mactatur in cō-
tritione, thus adoletur in deuotione. Sanguis in-
fertur pro redemptione super altare corporis,
intra thuribulum cordis, ad propitiatoriū Dei
patris. In sacrificijs illis panis & vinum & aqua
spiritualiter offeruntur. In sacrificio poenitētiæ
vinum doloris & compūctiōnis, aqua mœroris
& plorationis, panis laboris & afflictionis dolo-
ris in corde, mœroris in ore, laboris in opere. In
sacrificio iustitiæ panis fortitudinis & constan-
tiæ, vinum rectitudinis & prudentiæ, aqua mā-
suetudinis & temperatiæ: fortitudinis inter ad-
uersa; rectitudinis inter iniqua, māsuetudinis in-
ter probra. In sacrificio eucharistiæ panis vnita-
tis, vinum charitatis, & aqua fidelitatis: panis
pro corpore, vinum pro anima, & aqua pro po-
pulo, sicut infrā planius & plenius ostēditur. In-
ter hæc sacrificia primum educit, secundum de-
ducit, tertium autem inducit. Educit incipien-
tes, deducit proficientes, inducit perficiētes ex
Aegypto per desertum in patriam, ex Aegy-
pto cōfusionis, per desertum peregrinationis,
in patriam glorificationis. Hęc tria sacrificia sa-
cerdos offert in missa. Primum in confessione,
secundum in præfatione, tertiū in actione. Nā
& tria sunt quæ secūdum prophetam, Deus re-
quirit ab homine: diligere misericordiam, face-
re iudicium, & sollicitum ambulare cum Deo.
Diligat ergo misericordiam qui vult offerre sa-
crifi

Tria requi-
rit Deus ab
homine.
Mich. 6.

crificium poenitentiae, faciat iudicium qui vult offerre sacrificium iustitiae, cum Deo ambulet sollicitus qui vult offerre sacrificium eucharistiae.

De* quibus sacrificium offertur.

CAPVT. V.

IN primis igitur, &c. Hic primo inuestigandum occurrit, quibus videlicet & pro quibus, qualiter & quare sacrificium laudis debeamus offerre. Quae quatuor ex ipso eanone possumus euidenter aduertere. Quibus, soli Deo scilicet, & indiuidue trinitati. Pro quibus, pro ecclesia sancta catholica, videlicet pro omnibus orthodoxis. Qualiter, in unitate fidei, videlicet in communione sanctorum. Quare, pro beneficijs temporalibus & spiritualibus & aeternis, sed omnibus propter Deum. Primum notatur cum dicitur, tibi reddunt vota sua aeterno Deo viuo & vero. Secundum, pro ecclesia tua sancta catholica. Tertium, communicantes & memoriam venerantes. Quartum, pro redemptione animarum suarum, pro spe salutis & incolumitatis suae. Sacrificium ergo laudis offertur & generaliter pro cunctis, & specialiter pro quibusdam prelati & subditi, ibi, una cum famulo tuo Papa nostro, & omnibus orthodoxis, pro viris & mulieribus ibi astantibus. Memeto domine famulorum famularumque tuarum pro sacerdotibus & astantibus, ibi, & omnium circumstantium. Et qui tibi offerunt hoc sacrificium pro nobis & nostris, ibi, pro se suisque omnibus.

In pri-

*D. Thom.
3. p. q. 83. ar
ti. 4. Vvald.
de Sacramē
tali. titul. 4.
cap. 37.

Quibus, pro
quibus, qua
liter, & qua
re offeren
dum est.

INNOCENTII PP.

**Pro ecclesia
catholica.**

In primis, id est, principaliter offerimus tibi **p** ecclesia sancta tua catholica, id est, vniuersali toto orbe terrarū diffusa, sed fidei sacramentis vnita, quam pacificare digneris, vt pacem habeat ab hæreticis & schismaticis, & adunare quæ dispersa est inter paganos & perfidos, quæ etiam custodire digneris à vitijs & demonijs, & regere in prosperis & aduersis. Id ipsum tamen videtur esse pacificare, coadunare, custodire & regere. Tunc enim pacificat, cum fideiū mentes adunat, vt per spiritum sanctum charitate diffusa, multitudinis credentium sit cor vnum & anima vna. Tunc custodit, cum inter mundi pericula regit, vt de sancto mittens auxiliū, eā de Siō tueatur. Licet enim septē in Apocalypsi scribantur ecclesie, vna tamē in Canticis est columba, nam sapientia ædificauit sibi domū, excidit columnas septem, vna ergo est ecclesia, septem ordinibus distributa, vel septē charismatibus insignita, quæ ille pacificat & adunat. Ille custodit & regit, qui propter ipsius regimen & munimen vnum preposuit vniuersis, vt omnes ab vno, sicut corpus à capite gubernentur. Pro quo statim oratur, vnā cū famulo tuo Papa nostro. Vndè cōstat, vt inquit Pelagius, ab vniuerso orbe separatos esse, qui qualibet dissentione inter sacra mysteria apostolici pōtificis memoriam secūdam consuetudinē non frequētant. Qui verò nō sunt de Romana dioecesi, pro suo quoque

Actuum. 4.

**Psalm. 9.
Apoca. 1.
Canti. 6.
Prouer. 9.**

Pro papa.

quoque dicuntur orare pontifice, quatenus unitatem spiritus in vinculo pacis obseruet. Orandum etiam esse pro principe Apostolus docet ad Timotheum. Obsecro, inquit, primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones, pro omnibus hominibus, pro regibus, & pro omnibus qui in sublimitate sunt constituti, ut quietam & tranquillam vitam agant in omni pietate & castitate. Sicut enim sunt duae vitae, coelestis videlicet & terrena, una qua spiritus vivit ex Deo, altera qua caro vivit ex spiritu. Sed utraque vita nutritur ut possit subsistere coelestis spiritualibus, & terrena carnalibus. Ita sunt duae potestates, ecclesiastica & mundana, una quae moderatur spiritualia, & alia quae moderatur carnalia. Ista per clericos, illa per laicos, ut ista vacet coelestibus quantum ad animam, & illa terrenis quantum ad corpus. Post utramque potestatem, orandum est pro omnibus orthodoxis, qui sub utraque fide catholicam & apostolicam venerantur & colunt. Orthodoxi quasi recte gloriosi dicuntur, qui Deum rectae fidei confessione glorificent. Licet autem unus tantum offerat sacrificium, pluraliter tamen dicit: Offerimus, quia sacerdos non tantum in sua, sed in totius ecclesiae persona sacrificat. Quapropter in sacramento corporis Christi nihil a bono magis nihil a malo minus perficitur sacerdote, dummodo sacerdos cum ceteris in arca con-

Pro rege.
1. Tim. 2.

Duae vitae &
duae potestates.

Pro omnibus
orthodoxis.

Oblatio sacerdotis in
persona ecclesiae.

ca con-

INNOCENTII PP.

ca consistat, & formam obseruet traditam à columba. Quia nō in merito sacerdotis est, sed in verbo cōficitur creatoris. Non ergo sacerdotis iniquitas effectum impedit sacramēti, sicut nec infirmitas medici virtutem medicine corrūpit.

Quomodo
est bona mis-
sa semper.
Titum. 2.
1. Corin. 11.

Quauis igitur opus operans aliquando sit immundum, semper tamē opus operatum est mundum. Sed sicut omnia sunt munda mundis, sic omnia sunt immunda immundis. Malus ergo cum vitam accipit, mortem incurrit. Sic è contra bonus cū mortē sustinet, vitā acquirit. Nā qui manducat indignè, iudiciū sibi manducat.

MEmento domine famulorum famularumque tuarum. N. & omnium circumstantium: quorum tibi fides cognita est: & nota deuotio pro quibus tibi offerimus: vel qui tibi offerunt, hoc sacrificium laudis pro se suisque omnibus pro redemptiōe animarum suarum, pro spe salutis & incolumitatis suæ tibiq; reddunt vota sua: æterno Deo viuo & vero.

¶ In quo loco debeant viuorum nomina recitari. C A P V T. V I I.

MEmento famulorum famularumque tuarum. N. & omnium circumstantium. Ex hac iunctura verborum manifestè conijcitur q̄
quasi

quasi quidam sit locus ubi sacerdos specialiter quos voluerit debeat nominare. Viuorum tamen nomina hic debet recēdere, quoniam in sequētib; locus occurret, ubi defunctorū poterit agere memoriam specialem. Hinc euidenter apparet, quā sanctū sit ac salubre missarū interesse mysterijs, cum sacrificiū eucharistię pro circūstantibus offeratur specialius. Vnde cautū est in Canonibus, q̄ omnes fideles qui cōueniūt in sacris solēnitatib; ad Ecclesiā, & scripturas Apostolorum & Euangeliū audiat. Qui vero non perseuerauerint in oratione vsq; dū missa peragatur, velut inquietudinis ecclesię cōmouentes, conuenit cōmunionē priuari. Verū cū Dñs nihil ignoret, nec alicuius valeat obliuisci quid est q̄ petim; vt Deus nr̄i meminerit. Porro Deus dicitur scire quos approbat. Vndē, Nouit Dñs qui sunt eius. Et dicitur nescire quos reprobat. Vnde, Nō noui vos. Rursus dicit obliuisci malorum, cum malus ad bonum cōuertitur. Vnde, Si impius egerit pœnitentiā, omnium iniquitatū eius non recordabor. Et dicitur obliuisci bonorum, cum bonus ad malum cōuertitur, siue peruertitur. Vnde, Si iustus à iustitia se auerterit, oēs iustitias eius non recordabor. Deus quandoq; ergo recordatur ad misericordiam. Vndē, Memento mei Deus, quia ventus est vita mea. Quandoq; recordatur ad puniendum. Vndē: Memēto domine filiorum Edom in die

forte + pos
sit.

De consec.
dist. 1. c.
Omnes fide
les.

1. Ti. 2.
Matthæi. 7.
& 25.
Obliuisci.
Eccles. 18.

Ibidem.

Meminisse.
Iob. 7.
Psalm. 136.

INNOCENTII. PP.

in die Hierusalem. Ergo petimus, vt non tantū meminerit, sed hic petimus vt nostri misereatur. Secundum illud: Reminiscere miserationū tuarum domine, & misericordiarū tuarū, quæ à seculo sunt. Quorum tibi fides cognita est, & nota deuotio. Quasi qui ppitiaris fidelibus & deuotis, qui solus vides in cōscientijs, qui rectè credant & deuotè te diligant, vt poterent seruator & cordium, Deus scientiarum dominus, occultus omnium occultorum perscrutator, In cuius cōspectu nulla creatura est inuisibilis. Pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerunt quasi, Memento domine eorum pro quibus offerimus, sed & sacerdotum qui offerunt. Cum enim sacerdos offert pro populo nihilomin⁹ & pro se. Vel ideò dicit pro quibus offerimus, vel qui tibi offerunt, quia non solum offerunt sacerdotes. sed & vniuersi fideles. Nam quod specialiter adimpletur ministerio sacerdotum, hoc vniuersaliter agitur voto fidelium, Dicitur autem sacrificium laudis, secundum illud Apostoli: Quicquid facitis, omnia in laudē Dei agite, vt Deus laudetur in vobis. Vel sacrificium laudis dicitur, quia cum Deo quicquā offerimus, sua sibi reddimus, non nostra largimur. Vnde: Si esuriero nō dicam tibi, meus est orbis terre, & plenitudo eius. Ergo immola Deo sacrificiū laudis, & redde altissimo vota tua. Vel poti⁹ sacrificium laudis dicitur, quia ppter hoc maxime

Psalm. 24.

Psalm. 7.

Hebr. 4.

Sacrificium laudis.

Coloss. 3.

Psalm. 49.

mè Deum laudare debemus, quia nō solūm se dedit pro nobis in pretium, sed etiam se dedit nobis in cibū, vt per pretium redimeret nos à morte. Per cibū aleret nos ad vitā. Vnde, Qui manducat me viuít propter me. Pro se suisque omnibus. Videlicet cōsanguineis vel affinibus, familiaribus vel amicis. Licet enim diligere tenemur etiam inimicos. Secundum illud. Diligite inimicos vestros. Seruare tamen debemus ordinem charitatis, secundum illud Introduxit me rex in cellam vinariam, & ordinauit in me charitatē. Nam & Apostolus ait: Dum tempus habemus operemur bonum ad omnes, maximè autem ad domesticos fidei.

Ioan. 6.

Lucæ. 6.

Canti. 2.

Galat. 6.

De tribus bonis pro quibus sacrificiū laudis offertur, temporalibus, spiritualibus, & æternis. CAP. VII.

Pro redemptione animarum suarum: quasi dicat, non pro tēporali lucro & appetitu terreno, sed pro spe salutis & incolumitatis, id est, pro salute vel incolumitate sperata, Spenanq; salui facti sumus, pro salute mentis & incolumitate corporis. Nā vtraq; sanitas est ab illo, qui dicit, Salus populi ego sum, &c. Verum vtraq; sanitas prouenit ex redemptiōe animæ, id est, remissione peccati, sicut ecōtra de reatu peccati procedit infirmitas vtriusq;. Iuxta sententiā veritatis: Ecce sanus (inquit) factus es, iam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat. Por

Roma. 18.

Ioan. 5.

M

rò tria

Triplicis ho-
minis bona.

ro tria sunt hominis bona, corporalia, spiritua-
lia, & æterna, videlicet, infima, media, & supre-
ma. pro quib⁹ sacerdos dicit se offerre. Pro cor-
poralibus, id est pro incolumitate. Pro spiritua-
libus, id est, pro redēptione. Pro æternis, id est,
pro salute. Nam & dominus docet nos pro his
trib⁹ orare. Pro æternis, vndè, Adueniat regnū
tuum. Pro spiritualibus, vndè, Fiat volūtas tua,
sicut in celo & in terra. Pro corporalibus, vn-
dè, Panem nostrum da nobis quotidianū. Offe-
rimus ergo sacrificium pro æternis, vt dentur
nobis in prēmium, Pro spiritualibus, vt dentur
nobis ad meritū, Pro corporalibus, vt dentur
nobis ad adminiculum, vt per hac & ista perue-
niamus ad illa. Aliquando non offerimus Deo
sacrificiū nisi propter seipsum, quia ipse est do-
minus Deus noster. Vnde propheta: Cōfitemi-
ni domino quoniam bonus. Verum cum dicat
apostolus, quòd virt⁹ in infirmitate perficitur,
& iterū: Cum infirmor tunc potens sum, Quid
est quod pro corporis incolumitate sacrificiū
laudis offerimus? vt conseruata nobis sanitate
vel reddita, gratiarum actiones in ecclesia refe-
ramus.

Psalm. 117.

1. Corin. 12.

1. 1. 1. 1.

Quòd sacrificium altaris æqualiter offertur
toti Trinitati. CAP. VIII.

Bonū opus
Dei & no-
strum est.

Tibi reddunt vota sua, cum nostra donemus,
& aliena reddamus. Quomodo vota si sua
sunt reddūt, & non potius donāt? Vel si reddūt
quomo-

quomodo sua sunt & nō potius aliena? Sane vo-
 tum bonum & hominis est & Dei, sed Dei pro-
 pter autoritatē gratiæ, hominis propter liber-
 tatem arbitrij. Propter quod dicit Apostolus; * Cōcil. Araus.
 Non autem ego, sed gratia Dei mecum. Et ite-
 rum: Coadiutores Dei sumus. A Eterno Deo vi-
 uo & vero. Dij nanq; dicuntur homines & dæ-
 mones & imagines, sed homines adoptiue, dæ-
 mones vsurpatiue, imagines nuncupatiue. Per
 adoptionē, vt ibi. Ego dixi dij estis & filij excel-
 si omnes. Per vsurpationem, vt ibi, Omnes dij
 gentiū dæmonia. Per nuncupationē, vt ibi: Ap-
 pellauerunt deos opera manuum hominū. Pri-
 mi sunt veri & viui, sed non æterni. Secūdi sunt
 viui, sed nec æterni, nec veri. Sed ille solus est
 æternus, viuus & verus, imō veritas & vita &
 æternitas, qui est Deus per essentiā, qui de se di-
 cit. Ego sum Deus, & nō alius præter me. Licet
 autē * Ipecialiter dirigatur ad patrē, propter au-
 toritatē principij. Nā & filius ita docet nos ora-
 re. Pater noster qui es in cælis. Propter hoc in
 principio Canonis dicit. Te igitur clementissi-
 me pater per Iesum Christum filiū tuū domi-
 nū nostrū supplices rogā & petim⁹. Aequa-
 liter tamē indiuiduæ trinitati, sacrificiū laudis
 offertur tā patri quā filio quā vtriusq; spiri-
 tui. Quorū sicut indiuisibilis est maiestas, sic in-
 diuisibilis adoratio. Iuxta quod veritas docet.
 Veri adoratores adorabunt patrem in spiritu

* Cōcil. Araus.
cañ. 9.

1. Corin. 15.

Ibidem. 3.

Quomodo
dij multi
sunt.

Psalm. 81.

Psalm. 95.

Sapien. 13.

Esai. 45.

* hæc obse-
cratio.Sacrificium
toti trinita-
ti offertur.

Ioan. 4.

INNOCENTII. PP.

& veritate. Nam qui Deū fatagit veraciter adorare, patrem adoret in spiritu sancto & veritate, id est, in filio, quia pater essentialiter est in filio, & filius naturaliter in patre, Spiritus sanctus substantialiter in utroque, secundum illud. Ego in patre & pater in me est. Quapropter ita * pot non indiscrete distingui, cū dicitur, æterno viuo & vero, vt quod est cōmune secundum essentiam, approprietur propter notitiā. A Eternitas patri ratione principij, quia pater à nullo est, & omnia sunt ab eo, filius per generationē, spiritus sanctus per processionem, cætera per creationem. Veritas filio qui de se dicit. Ego sum veritas. Et de quo Psalmus dicit. Veritas de terra orta est. Vita spiritui sancto, sicut habetur in symbolo. Credo in spiritum sanctum dominū & viuificantē, qui ex patre filioq; procedit. Totius igit̃ indiuiduæ Trinitatis indiuisa est adoratio, quæ principaliter exhibet̃ in sacrificio.

Communicantes & memoriam venerantes. In primis gloriosæ semperq; virginis Mariæ genitricis Dei & domini nostri Iesu Christi. Sed & beatorum apostolorum, ac martyrum tuorum Petri, & Pauli, Andreæ, Iacobi, Ioānis, Thomæ, Iacobi, Philippi, Bartholomæi, Matthæi, Simonis, & Thaddæi, Lini, Cle-
ti, Cle-

ti, Clementis, Sixti, Cornelij, Cypriani, Laurentij, Grisogoni, Ioannis, & Pauli, Cosmæ, & Damiani. Et omnium sanctorum tuorum: quorum meritis precibusque concedas, vt in omnibus protectionis tuę muniamur auxilio. Per eundē Christum dominum nostrum. Amen.

De* trina commemoratione sanctorum, quæ fit in Secreta.

CAP. V. IX.

Communicantes, &c. Secreta quæ secundum diuersos & Canon & actio nuncupatur, non tota simul ab vno, sed paulatim à pluribus, ex eo quoque perpenditur fuisse composita, quod ter in ea sanctorum commemoratio repetitur. Licet hoc ipsum peruenerit ad laudem & gloriam Trinitatis. In secunda quippe commemoratione supplentur qui de primitiuis sanctis deesse videbantur in prima. Verum in ea commemoratione quæ fit ante consecrationem corporis Christi postulatur sanctorum suffragium. In ea vero quæ fit post consecrationem corporis Christi sanctorum consortiū imploratur: quia nimirum antequam corpus Christi quod est vniuersalis ecclesia consecratur, id est, antequam regnum adueniat, necessarium est nobis in via sanctorum suffragium,

*Diony. de eccles. Hierarchy. ca. 2. Chryso. homil. 21. in act. aposto. August. tractatu. 84. in Ioan. & lib. 22. de ciuit. ca. 10. Vvaldenf. lib. de Sacramentali. tit. 4. c. 37. nu. 12. & sequētibus. Triplex cōmemoratio sanctorum.

M 3 vt me-

ut meritis eorum & precibus diuinæ protec-
 tionis muniamur auxilio. Sed ubi corp⁹ Chri-
 ſti fuerit cōsecratū, id est, ubi regnum aduenerit, asse-
 quemur in patria sanctorū confortiū, ut socie-
 tatē & partē cū sanctis Apostolis & martyrib⁹
 habeamus. In via quippe cōicamus sanctis per
 fidē, quam ipsi habuerūt & nos habemus, in pa-
 tria verò participabimus sanctis per speciē, quā
 ipsi habēt, & nos habebimus. Nos em̄ fidē habe-
 mus, & spē, illi speciē habēt & rem. Nos percur-
 rim⁹ stadiū, illi possidēt brauiū. Nos pugnam⁹
 in via, illi triūphāt in patria. Cōmunicamus igitur
 & memoriā veneramur apostolorū & mar-
 tyrum, & præcipuē glorioſæ genitricis virginis
 Mariæ, ut eorum suffragio de fide perducamur
 ad speciē, de stadio veniamus ad brauium, de
 via trāscamus ad patriam. In hac quidem com-
 memoratiōe sanctorū, illud obseruat ecclesia,
 quod antiquitas cōsuevit agere, ut in orationi-
 bus suis recolat patrū memoriā, quatenus eo-
 rum meritis suffragantibus facilius obtineat,
 quod implorat. Sic Moyses pro peccāte popu-
 lo intercedēs, patrum memoriā interposuit.
 Recordare (inquit) Abraham, Isaac, Israël, ser-
 uorum tuorū, &c. Sic Azarias orasse legitur in
 fornace. Ne quæsumus auferas misericordiam
 tuā à nobis Domine Deus noster, ppter Abra-
 ham dilectum tuum, & Isaac seruum tuū, & Is-
 rael sanctum tuum. Multū enim merita patrū
 filijs

filijs

filijs suffragantur. Vnde cum Ezechias diuinū 4. Regū. 19.
 auxilium postularer, audiuit. Protegam urbem
 hanc & seruabo eam ppter me & propter Da-
 uid seruum meum. Et alibi. Ecce ego scindā re 1. Reg. 11.
 gnum de manu Salomonis, verū tamen vna tri-
 bus remanebit ei propter seruum meū David,
 vt remaneat lucerna David serui mei corā me
 in Hierusalē cūctis diebus. Vndē, Propter Da- Psalm. 131.
 uid seruum tuum non auertas faciem Christi
 tui. Et quoniam extra vnitatem Ecclesie non
 est locus offerēdi sacrificium vnitatis, ideò san-
 ctorum memoriæ cōmunicamus in sacrificio,
 quatenus in cōmuniōe sanctorū sacrificiū
 offeramus. Nam sicut vnus panis ex multis gra-
 nis, ita & vnū corpus ex multis mēbris. Sic ex
 multis fidelibus vna cōstat ecclesia. Scriptum
 est enim, alienigena nō vescetur ex eis, quoniā Exodi. 20.
 sancta sūt. Et ideò solū illū ad esum huius agni
 assumim⁹, qui nostræ coniūctus est domui, vi-
 delicet omnem domesticū fidei à principe vsq;
 ad plebeium, ab apostolo vsq; ad publicanum.

**¶ Quare non fit commemoratio con-
 fessorum in Canone.**

CAP. X.

Illud autem oportet inquiri, cur in Canone
 nulla fit commemoratio Cōfessorum, cū in-
 ter sanctos eorum memoriā magnificè vene-
 ret ecclesia? Sed ad hoc pōt probabiliter respon-
 deri.

deri. Quòd Canon prius fuit editus, quàm me-
 moriam sanctorum confessorum Ecclesia cele-
 braret. Nam omnes ferè sancti, qui commemo-
 rantur in Canone, præcesserunt Syluestrũ, præ-
 ter Ioãnem & Paulum, Marcellinum & Petrũ
 qui proximo successerũt: Ecclesia verò post tẽ-
 pus beati Syluestri coepit sanctorum cõfessorũ
 memoriã venerari. Nam & sedes episcopales,
 quæ iuxta dispositionẽ beati Petri ap̃li sunt in
 ciuitatibus singulis antiquitus constructæ, non
 in memoria cõfessorum, sed ad honorem apo-
 stolorũ & martyrum, & præcipuè beatę virgi-
 nis, veterum deuotio dedicauit. Nam & in Ec-
 clesiasticis reperitur historijs, quòd S. Bonifa-
 cius, qui quartus à B. Gregorio Romani vrbis
 episcopatum tenebat, suis precibus à Phoca Cæ-
 sare impetrauit donari Ecclesie Christi templũ
 Romæ, quod ab antiquis Pantheon antea voca-
 batur. In quo eliminata omni spurcicia fecit ec-
 clesiam Dei genitricis atq; omnium martyru
 Christi. Canon autẽ ex eo conijcitur præcessis-
 se, quòd Apostolorum catalogus nõ ita reperi-
 tur in eo dispositus, sicut in emẽdationib⁹ codi-
 cibus euangelicis reperitur. In prioribus enim
 editionibus (vt inquit Hieronymus) nõ solum
 Euangelistarum mutatus est ordo, sed etiã ver-
 borum ac sententiarum erat confusa commix-
 tio. Traditur autem quod Gelasius papa, quin-
 quagesimus prim⁹ à beato Petro, qui fuit post
 Sylue-

Templũ Pã
 theon à Pho-
 ca donatũ.

Autor Ca-
 nonis.

Syluestrum per. CLX. annos, Canonem principaliter ordinauit. Sed vt beatus Gregorius asserit in Registro, Scholasticus illam orationem composuit, quæ super Eucharistiam dicitur in Secreta.

HAnc igitur oblationem seruitutis nostræ: sed & cunctæ familiæ tuæ quæsumus domine: vt placatus accipias: diesq; nostros in tua pace disponas: atque ab æterna damnatione nos eripi: & in electorum tuorum iubeas grege numerari. Per Christum dominum nostrum. Amen.

*Vvaldens.
de Sacramē
tali. titul. 4.
cap. 38.

Quod* sacrificium soli Deo offerendum sit, vnde distinguuntur duæ species seruitutis. **C A P V T. X I.**

*D. Thom.
2.2. q. 81. ar.
1. lib. 3. sent.
dist. 9.

HAnc igitur oblationem, &c. Duæ sunt species seruitutis, vna quæ debetur soli Deo creatori, & dicitur Latria. Et altera quæ creaturis impenditur, & dicitur Dulia, vtrinq; speciē determinat dominus dicens, Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo. Ad latriam pertinent templa, altaria, sacerdotia, sacrificia, & huiusmodi, quæ sunt soli Deo exhibēda, qui glorificatur in concilio sanctorum magnus & metuendus super oēs qui in circuitu eius sunt. Non enim sanctis, ad honorē Dei, sed Deo potius ad honorem sanctorum dedicantur templa,

Latria & du
lia.
Matth. 22.

Psal. 88.

INNOCENTII. PP.

cōsecrantur altaria, sacerdotia statuuntur, sacri-
 ficia offeruntur, ne forte si secus agatur, nō theo-
 sebia, sed idololatria committatur. Hinc ergo
 Deus in lege præcepit, Dominū deum tuū ado-
 rabis, & illi soli seruias, id est, soli Deo seruitu-
 tem adorationis impendes. Diesq; nostros, &c.
 B. Gregorius has tres orationes in Canone dici-
 tur addidisse, videlicet. Dies nostros in tua pa-
 ce dispone, per eum qui pro nobis est tradit⁹ in
 manus eorum qui pacem oderunt. Ab æter-
 na damnatione nos eripi, per eum qui pro no-
 bis morte temporali damnatus est, Et in ele-
 ctorum grege facies numerari, per eum qui p
 nobis deputatus est cum iniquis. Et autem pax
 peccatorum, & pax iustorū, pax temporis, &
 pax æternitatis. Porro pax temporis interdum
 conceditur bonis & malis. Sed pax æternitatis,
 nunquam dabitur nisi bonis, quia non est pax
 impijs, dicit dominus. De pace peccatorum di-
 cit Psalmista, Zelavi in peccatoribus, pacē pec-
 catorum videns. Aduersus hanc pacem domi-
 nus inquit in euāgelio, Non veni mittere pa-
 cem sed gladium. De pace iustorum dicit Apo-
 stolus, Fructus spiritus est charitas, gaudiū, pax
 patientia. Hanc pacem dominus reliquit Apo-
 stolis dicens. Pacem relinquo vobis. De pace tē-
 poris inquit propheta: Orietur in diebus ei⁹ iu-
 stitia, & abūdantia pacis. Hanc pacem incessan-
 ter petit ecclesia. Da pacem (inquit) in dieb⁹ no-
 stris,

Additio. B.
 Grego.

Quadru-
 plex pax.

Esai. 57.

Psalm. 72.

Matth. 10.

Gala. 5.

Ioan. 14.

Psalm. 71.

stris, quia non est alius, qui pugnet pro nobis,
 &c. De pace eternitatis dominus dixit Apосто-
 lis: Pacem meam do vobis, non quomodo mun-
 dus dat ego do vobis. Hac est secundum prophe-
 tam, pax super pacem de qua dicit Psalmista.
 In pace in idipsum dormiam & requiescam. Pro-
 pter hanc triplicem pacem ter oramus in Missa.
 Dies nostros in tua pace disponas, Da propitius
 pacem in diebus nostris. Dona nobis pacem, ut
 de pace temporis, per pacem pectoris transea-
 mus ad pacem eternitatis. Ob hoc etiam sacer-
 dos ter in Missa osculatur altare, in principio,
 in medio, in fine.

Ioan. 14.
 Psalm. 4.

Quam oblationem tu Deus in om-
 nibus quaesumus. Bene ✠ dictam.
 Ascrite ✠ ptam. Ra ✠ tam, ra-
 tionabilem: acceptabilemque facere di-
 gneris: ut nobis Cor ✠ pus & San ✠ guis
 fiat dilectissimi filij tui domini nostri Je-
 su Christi.

De quinque signis que fiunt secundo super obla-
 tam & calicem, & de Christi venditione,
 De persona venditoris & venditi &
 ementis. C A P. XII.

Quam oblationem, &c. Quarta feria Judas
 vnus ex duodecim, a diabolo supplantatus,
 immane sacrilegium perpetravit, dum fi-
 lium

Christus à
Iuda vendi-
tus. xxx. ar-
genteis.
Ioan. 12.

lium Dei pro triginta siclis argenteis vendi-
dit Pharisæis, in recompositionē damni, quod
incurrerat propter effusionem vnguenti, quare
inquit, hoc vnguentum non venit trecentis de-
narijs, & datum est egenis? Dixit autē hoc, non
quia de egenis pertinebat ad eum, sed quia fur
erat & loculos habens, ea quæ mittebātur por-
tabat. Quilibet autem argenteus valebat decē
denarios vsuales, & ita damnū vnguenti, quod
valuerat. CCC. den. triginta recompensavit ar-
genteis. Si verò dicamus argenteos denarios
fuisse vsuales, dicemus, quòd Iudas vendidit
Christum quasi vile mancipium triginta dena-
rijs, qui sunt decima trecentorum denariorum
quod valuerat vnguentum, propter quod domi-
nus* respectiue loquitur per prophetam. Appē-
derunt mercedē meam triginta argenteis, quo
appretiatus sum ab eis. Ad designandum ergo
pretij quātitatem, quo Christus est vēditus, sa-
cerdos hic facit tres cruces communiter super
oblatam & calicem cum dicit. Benedictā, ascri-
ptam, ratam. Nam & trecenta pariter & trigin-
ta multiplicationem suscipiunt à ternario. Post
modum autem ad designandum venditionem
& emptionem duas cruces imprimi sigillatim
vnam super oblatam & aliam super calicē, cū
dicit, Fiat corpus & sanguis, quasi diceret. Illa
vēditio fuit maledicta, proscripta, irrita, iniqua
& detestabilis, sed tu Deus hāc oblationem di-
gneris

forte * de-
spectiue.
Zacha. 11.

Iudæ vendi-
tio cōtraria
oblatiōi no-
stræ.

gneris facere benedictam, adscriptam, ratam, ra-
 tionabilem & acceptabilem. Iudas enim dilexit Psalm. 108.
 maledictionem, & venit ei, & noluit benedictionem,
 & prologabitur ab eo. Sed tu Deus digne
 ris hanc oblationem facere benedictam, per quam
 nos in celestibus benedicas. Iudas enim deletus
 est de libro vite, & cum iustis non scribetur. Sed
 tu Deus hanc oblationem facere digneris ascri-
 ptam, per quam nos inter electos adscribas. Iudas
 se laqueo suspendit, & episcopatum eius accepit
 alter. Sed tu Deus hanc oblationem digneris fa-
 cere ratam, per quam ratum sit tibi nostre salu-
 tis promissum. Iudas exijt condemnatus, & ora-
 tio eius facta est ei in peccatum. Sed tu Deus hanc
 oblationem facere digneris rationabilem, per
 quam rationabile fiat nostre seruitutis obse-
 quium. Iudas reddidit mala pro bonis, & odium
 pro dilectione retribuit. Sed tu Deus hanc obla-
 tionem digneris facere acceptabilem, per quam
 nos tibi reddas acceptos. Ideo sacerdos facit Quinque
cruces.
 tres cruces communiter super oblatam & calicem, *D. Tho. 3.
p. q. 83. arti.
5. ad. 3.
 quia Christus communiter tria egit circa panem
 & vinum, accepit, benedixit, & dedit. Postmo-
 dum unam crucem facit specialiter super obla-
 tam, quia dixit: Comedite hoc est corpus meum,
 & alteram facit specialiter super calicem, quia
 dixit, Bibite, hic est sanguis meus. Et secundum
 hunc sensum recte subiungit: Qui pridie quam
 pateretur, &c, vel potius quia Iudas vendidit Chri-
 stum

Quum ad crucifigendum sacerdotibus, scribis &
 pharisæis. Idcirco sacerdos ad notandum com-
 muniter tres emptores, facit tres cruces comu-
 niter super oblatam & calicem, dum dicit, Be-
 nedictam, ascriptam, ratam. Ad notandum ve-
 rò discretè venditorem & venditum, facit duas
 cruces discretè, super oblatam & calicem, cum
 dicit, ut fiat corpus & sanguis. Petim⁹ ergo hanc
 oblationem, ut Deus faciat benedictam, ascri-
 ptam, & ratam, ut eam consecret, approbet, &
 confirmet in rationabilem hostiam & accepta-
 bile sacrificium, ut ita nobis, id est, ad nostram
 salutem panis fiat corpus, & vinum sanguis, di-
 lectissimi filij Dei domini nri Iesu Christi. Vel
 oramus, ut Deus hanc oblationem facere digne-
 tur ascriptam, id est, talem quæ de memoria sua
 nulla possit obliuione deleri, & ratam, id est, ta-
 lem quæ de memoria sua nulla possit mutatio-
 ne conuelli. Rationabile autem eam fieri depo-
 scimus, id est, talem quæ diuinæ rationi conue-
 niat. Refert enim inter rationabile & rationale,
 quia rationabile dicitur quod de ratione proce-
 dit. Et rationale, quod utitur ratione. Vel ita,
 quam oblationem tu Deus digneris in omnibus
 facere, benedictam, hoc est, transferre in eam ho-
 stiam quæ est in omnibus benedicta, ascripta, ra-
 ta, rationabilis, & acceptabilis. Benedicta dici-
 tur hostia salutaris, id est, ab omni causa male-
 dictiōis immunis tam originali quàm actuali,
 tam

Ascripta, ra-
 ta, rationa-
 bilis.

Benedicta.

tam criminali quam veniali. Sicut Elisabeth inquit ad virginē, Benedictus fructus ventris tui. Ascripta dicitur, id est, figuris & scripturis veteribus designata, tam in agno paschali, quam in manna coelesti, tam in Isaac immolando, quam in Abel immolato. Quoniā (vt inquit Ioānes) hic est agnus, qui occisus est ab origine mūdi. Rata dicitur, quasi non transitoria, sicut verus quæ recessit & noua successit, sed quæ p̄manet in æternum secundū ordinē Melchisedech. Rationabilis dicitur quasi non peculiaris, sicut erat legalis, quæ sanguine taurorum & hircorū nō poterat à peccato mundare, sed quæ sanguine proprio cōsciētias emūdat ab operibus mortuis. Acceptabilis dicitur, quasi non illa de qua dicit Propheta: Sacrificiū & oblationem nolui sti. Sed sicut dñs ait, Sacrificium laudis honorabit me. Secundum hāc* dispositionem rectē subiungitur, vt fiat corpus & sanguis dilectissimi filij tui domini nostri Iesu Christi.

Lucæ. 1.
Exodi. 11. &
16.
Genes. 4. &
22.
Apoc. 13.

Hebr. 9.

Psalms. 39.
Psalms. 49.
Alias* expo
sitionem.

CAPITVLA

LIBRI QVARTI.

- 1 De sacramento Eucharistiæ.
- 2 De diuersis figuris Eucharistiæ quæ precesserunt in veteri testamento.
- 3 Quare sacramentum corporis & sanguinis Christi fuit in-

INNOCENTII. PP.

- fuit institutum in specie panis, & vini, ubi traditur: quia panis debet esse de frumento, & vinum de vite.
- 4 Quòd panis non fermentatus, sed azymus in sacrificio debet offerri, ubi ponuntur & solvantur obiectiones quas Græci contra Latinos inducunt.
  - 5 De tribus verbis, quæ formæ consecratorie videntur adiecta, ubi monstratur, quòd tam de verbis, quàm de factis dominicis, multa prætermiserunt Evangelistæ quæ Apostoli supplerunt.
  - 6 Quando Christus confecit, & sub qua forma.
  - 7 De veritate corporis & sanguinis Christi, sub specie panis & vini, ubi docetur quòd vertitur panis in corpus, & vinum transubstantiatur in sanguinem. Ostendit etiam quòd ipse Christus in Sacramento comeditur, sed integer & illæsus. Et sicut per transubstantiationem omnino non crescit, ita per comestionem penitus non decrescit.
  - 8 Quòd sub tota forma totum corpus existit. Ubi traditur, quòd totalis panis in totale corpus convertitur. Ita quòd nulla pars panis transit in aliquam partem corporis. Queritur etiam utrum corpus Christi sub Sacramento faciat localem distantiam, & habeat situm localem.
  - 9 De fractione, ubi dicitur, quare fiat fractio & attritio. Utrum accidentia panis & vini post consecrationem sint in subiecto.
  - 10 De confessione Berengarij.
  - 11 Quid etiam à mure comeditur cum Sacramentum

corro

corroditur.

- 12 Quale corpus Christi dedit in cœna, super quo triplex opinio recitatur. Innuitur etiam si pars aliqua sacramenti, per triduum mortis fuisset reseruata, quale permanisset corpus sub illa.
- 13 Vtrum Iudas accepit Eucharistiam, super quod duplex assignatur opinio. Dicitur etiam, vtrum sacerdos negare debet Eucharistiam criminoso. Et vtrū Christus ad bonum, an ad malum Iuda tradiderit. Traditur etiam quod Eucharistia nō debet dari intincta.
- 14 De duobus modis Eucharistiam comedendi.
- 15 Quid fiat de corpore Christi, postquam sumptum fuerit & comestum, vbi dicitur, quandiu presentiamaneat corporalis, quod cibus ille nec sumitur nec digeritur.
- 16 Vnde secessus aut vomitus, post solam Eucharistie perceptionem eueniat. Et vtrum Christus localiter descendit de cœlo, vel ascendit in cœlum, cum exhibet, aut subtrahit presentiam corporalem.
- 17 Quando fiat transsubstantiatio, & quid demonstravit Christus siue sacerdos, cum dicit: Hoc est corpus meum, siue dicendo: manducate ex hoc omnes.
- 18 De forma verborum, vtrum per additionem vel subtractionem, transpositionem, vel mutationem effectum consecrationis amittat.
- 19 Vtrum panis transsubstantietur in Christum.
- 20 De modo transsubstantiationis, vtrum sit formalis an essentialis.

N

21 CHT

INNOCENTII. PP.

- 21 Cur Eucharistia sub duplici specie cōsecratur cum sub alterutra specie sumatur vtrunq̄: vbi queritur, vtrum sanguis sub specie panis, aut caro sub specie vini bibatur aut comedatur.
- 22 Vtrum panis sine vino, vel vinum sine pane valeat consecrari: vbi queritur, si post prolationem verborum istorum: Hoc est corpus meum, & ante prolationem illorum: Hic est sanguis meus, impedimentum accidat sacerdoti, quominus procedere valeat, quid sit in hoc articulo faciendum.
- 23 Et si vinum inueniri non possit, vel in aliquo casu defuerit, vtrum necessitate cogente vel casu intercedente, sola panis materia possit in Eucharistiam consecrari.
- 24 Quid etiam agendum sit sacerdoti, si post consecrationem vinum in calice pretermissum comperiat.
- 25 De diuersis sacerdotibus super eandem oblatam celebrantibus: vbi queritur, an ille solus conficiat, qui primus consecratoria verba pronunciat.
- 26 De hora institutionis, vbi traditur, quare Christus post cœnam hoc sacramentum instituit, & quare nunc ante alium cibum sit ritè sumendum.
- 27 Quòd corpus Christi totum est simul in pluribus locis.
- 28 Quare sanguis Christi nouum testamentū dicatur.
- 29 Vtrum aqua cum vino conuertatur in sanguinem, vbi ostenditur, quare cum sacerdos profuderit eodem die denuo non sacrificat.
- 30 Queritur etiam, vtrum Christus resurgens à mortuis,

omni,

- tuis, sanguinem illum resumpserit quem effudit in cruce.
- 31 Quid de circuncisione præputij vel umbilici præcisione dicendum sit. Et an sit irritum sacramentum, si plus apponatur aquæ quam vini.
- 32 De vino post consecrationem admisto, utrum conuertatur in sanguinem, & an vinum sine aqua in sanguinem conuertatur.
- 33 Utrum frumentum transubstantietur in carnem.
- 34 Quare sub alia specie sumitur Eucharistia, cuius triplex assignatur ratio.
- 35 Quòd sacramentum altaris simul est & veritas & figura.
- 36 De sacramento & re sacramenti, ubi tria distincta notantur, quorum primum sacramentum & non res, secundum est sacramentum & res, tertium est res & non sacramentum.
- 37 Quòd species panis & vini duabus ex causis intelligitur esse sacramentum corporis & sanguinis Christi: quia & continet & significat, ubi queritur, cum post consecrationem non sit in altari panis aut vinum, quid tum ibi sit sacramentum.
- 38 Utrum forma panis & forma vini, vel species accidentis & veritas corporis diuisa sint sacramenta, & cum panis & vini diuersa sint accidentia, quod eorum dicendum est sacramentum.
- 39 De distinctione signorum, ubi ostenditur quod sacramentum actiue, dicitur & passiuè.
- 40 Quòd etiam sacramentum consistit in tribus, in
- N 2   rebus,

INNOCENTII. PP.

rebus, factis, & verbis.

41 Quòd sanguis Christi dupliciter intelligitur in remissionem peccatorum effusus.

42 Quòd sumptio Eucharistia non est nimium differenda.

43 Quòd sacramentum altaris est commemoratio mortis Christi,

44 De diuersis causis institutionis.

LIBER

Quartus.

De sacramento Eucharistia.

CAP. V. T. I.

FCC E nunc ad summum sacramenti verticem accedentes, cum ad ipsum cor diuini sacrificij penetramus quicquid conamur exprimere, vix vliq' apparet esse momenti, deficit lingua, sermo disparet, superatur ingenium, opprimitur intellectus. Quis enim nouit ordinē coeli, & ponit rationes eius in terra? Sed pulsemus ad ostium, & si fortè clavis David aperire dignetur, vt commodet nobis tres panes amicus, qui maximè erunt in hoc conuiuio necessarij.

Iob. 38.

Apoca. 3.

Luc. 11.

sarij. Fides enim petit & accipit, spes quærit & inuenit, charitas pulsat & aperit, petit & accipit vitam, quærit & inuenit viam, pulsat & aperit veritatem. Is enim est via, veritas & vita.

forte huic.
Addo charitas.
Ioan. 14.

Qui pridie quàm pateretur: accepit panem in sanctas ac venerabiles manus suas: & eleuatis oculis in coelum: ad te Deum patrem suum omnipotentem tibi gratias agens. Bene & dixit, fregit, deditque discipulis suis: dicēs. Accipite & māducate ex hoc oēs.

Hoc est enim corpus meum.

¶ De diuersis figuris Eucharistiæ, quæ præcesserunt in veteri testamento.

CAPVT. II.

Quintadecima die mensis primi, quæ tunc extitit sexta feria, passus dominus est, & præcedente nocte, videlicet quartadecima luna primi mensis ad vesperam, vt legis figuras impleret, post typicum pascha corporis & sanguinis sui sacramentum instituit, & ecclesie tradidit frequentandum. Sic enim fuerat præfiguratum in Exod. Decima die mensis primi tollat vnusquisque agnum per familias & domos suas, & seruabit eum vsque ad quartamdecimam diem mēsis huius, immolabitque eum

* Figure Eucharistiæ in vet. testam.
Genes. 14.
Exod. 12. & 16. 1. li. reg. c. 21. & 3. li. reg. cap. 19.
d. Cyprian. epist. 3. li. 2.
Ambros. 4. li. de sacrament. ca. 3.

N 3 vni-

INNOCENTII. PP.

D. Thom. 3. vniuersa multitudo filiorum Israēl ad vesperā,
p. q. 73. arti. & sument de sanguine agni, & ponent super
cu. 6. vtrumq; postem, & in superliminaribus domo
Exod. 12. rum in quibus comedēt illum, & edent nocte

Agnus Pa-
schalis.
Ioan. 12.

illa carnes assas igni & azymos panes cum la-
 ctucis agrestibus, & post pauca. Est enim pha-
 se, id est, transitus domini. Transitū illū Ioan-
 nes euangelista determinat, dicens: Ante diem
 festum Paschæ, sciēs Iesus quia venit hora eius
 vt transeat de hoc mundo ad patrem, cum dile-
 xisset suos qui erant in mundo, in finem dile-
 xit eos, & facta coena cōpleuit ea quę fuerāt fi-
 gurata. Aegyptus est mūdus, exterminator dia-
 bolus, agnus Christus: sanguis agni, passio Chri-
 sti, domus, animarum corpora, superliminare
 domus, cogitationum corda. * Hæc sanguine
 tingimus per passionis fidē. Illa sanguine tingi-
 mus per passionis imitationē, signum crucis in-
 tus & foris opponētes cōtra aduersarias aëreas
 potestates, deniq; carnes agni comedim⁹, & in
 sacramento verū corpus Christi suscipimus, &
 azymos panes, id est, sincera opera, cū lactucis
 agrestibus, id est, amaritudine pœnitētiae. Sicut
 * enim manna fuit datū Hebræis post trāsitum
 maris rubri iam submersis Aegyptijs, sic Eucha-
 ristia dat̄ christianis post * oblationē baptismi
 iam deletis peccatis, vt per baptismū mūdēmur
 à malo, per eucharistiā seruemur in bono. Nā
 sicut manna populum illū * per uastātem inuiae

* Hic deest
 particula,
 forsitan ista:
 postes vtri-
 que intelle-
 ctus & me-
 moria.

Fortē * item
 seu etiam.
 Exod. 16.
 lego * ablu-
 tionem.
 Manna.

solitu-

solitudinis ad terram promissionis perduxit: sic eucharistia populum istum per incolatum vite presentis ad patriam paradisi perducit. Unde rectè viaticum appellatur, quia reficiens in via ducit ad patriam. Sanè quod in manna præcessit, in eucharistia cõsummatur. Nam quantalibet quisq; partem accipit, totam percipit eucharistiã, sicut euenit de mãna, quia nec qui plus collegerat, habuit ampli⁹, nec qui minus parauerat reperit minus. Hanc ergo præfigurabat panis ille coelestis, de quo Sapiens protestatur: Panẽ de celo præstitit sine labore, omne delectamẽtũ in se habẽtem omnis saporis suauitatẽ. Quod de se quasi Christus exponẽs: Ego sum, inquit panis viuus, qui de celo descendi. Si quis mãducauerit ex hoc pane, viuet in æternũ. Et panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Hinc ergo Apostolus ait: Nolo vos ignorare fratres, quia omnes patres nostri eandẽ escam spiritualem mãducauerunt, & omnes eundem potum spiritualem biberunt. Bibebant autem de spiritali conseqente eos petra, Petra autem erat Christus.

Lego * per vastitatẽ in uiam.

Sapient. 16.

Ioan. 6.

1. Corin. 10.

¶ Quare sacramentũ corporis & sanguinis constitutum est sub specie panis & vini.

*D. Thom. 3. p. q. 74 artic. 1.

CAPVT. III.

Accepit panem hũc. Sacrificij ritũ Melchisedech primus legitur celebrasse, offerens panem & vinum. Erat enim sacerdos Dei altis-

Genes. 14.

N 4 simi.

INNOCENTII. PP.

Psal. 109. **simi.** Vnde David inquit ad Christū: Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Sacrificium ergo Evangelicum præcessit legale, nō solum dignitate, sed etiam tempore, sicut Apostolus plenius ostendit in epistola ad Hebræos. Ideo verò panem & vinum in sacrificium corporis & sanguinis sui Christus instituit: quia sicut præ cæteris cibis & potib⁹ corporalibus panis cor hominis confirmat, & vinū lætificat cor hominis: ita corp⁹ & sanguis Christi præ cæteris cibis & potibus spiritualib⁹ interiorē hominem reficit & saginat. Vndè: Poculum tuum inebrians quàm præclarū est. In his enim duobus plena cōsistit & perfecta refectio sicut ipse testatur: Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus. Panis autem debet esse de frumento, & vinum de vite. Quia Christus semetipsum comparavit frumēto, cum ait: **Ibidem. 15.** Nisi granum frumēti cadens in terram mortuū fuerit, ipsum solum manet. Et viti, cū dixit. Ego sum vitis vera. Porro nec racemus vuę, nec granum frumēti debet offerri, nisi vel expressum in vinum, vel redactum in panē, quia Christus & panem se dedit, & frumēto se cōparat. Quia verò Christus accepit panem & calicem in sanctas ac venerabiles manus suas, & sacerdos exēplō Christi panem & calicē in manus accipiēs, utrumq; per se crucis signaculo benedicit. Cū tamen sacerdos plures simul benedicit oblatas, vnam

vnampio omnibus in manibus accipit. Nā & in vnum Christi corpus omnes simul hostiæ conuertuntur.

De azymo & fermentato pane.

CAPVT. IIII.

PANIS autem non fermentatus, sed azymus debet offerri in sacrificium, tum ratione facti, tum etiā ratione mysterij. Sic enim legitur præceptum in Exodo: Primo mense, quartadecima die primi mensis ad vesperam comedetis azyma vsq; ad diem vigesimam primam eiusdem mensis ad vesperam. Septem diebus fermentatum non inuenietur in domibus vestris: qui comederit fermentatum, peribit anima eius de cœtu Israël tam de aduenis q̄ de indigenis terræ, omne fermentatum non comedetis, in cunctis habitaculis vestris edetis azyma. Quum ergo Christus quartadecima die mensis ad vesperam coenauerit cum discipulis, & agnum paschalem comederit, & utiq; ritu legali cum azymis panibus & lactucis agrestibus: constat quod ea hora fermentatum non inueniebatur in domibus Hebræorū. Et ita panem azymum in corpus suū sine dubio consecrauit. Fermentum enim corruptionem signat, apostolo testāte, qui dicit: Modicum fermenti totam massam corrūpit. Vt ergo nihil corruptum siue corrūpens, sed totum syncerum atq; syncerans in hoc esse sacramento monstretur, non fermentatum, sed azymum

*D. Thom.

3. p. q. 74. ar.

tic. 4.

Exod. 13.

Christus in azymo consecrauit.

1. Corin. 5.

N 5 conse-

INNOCENTII. PP.

Argumenta **Græcorum.** ***Non errāt** **Græci cele-** **brantes Sa-** **cramentum** **hoc in fer-** **mēto vt do-** **cet. D. Th.** **3. par. q. 74.** **arti. 4.**

Ioann. 13. & **18.**

Lucæ. 23.

Matth. 26.

Solutio ar- **gumentoo-** **rum.**

confecramus. Nam secundum Apostolum: Pa-
 scha nostrum immolat⁹ est Christus. Itaq; epu-
 lemur non in fermento veteri, neq; in fermēto
 maiitix & nequitix, sed in azymis synceritatis
 & veritatis. Græci autem in suo pertinaces^{*} er-
 rore, de fermento conficiunt, asserentes in pa-
 resceue lunā quartamdecimā extitisse, in qua
 verus agnus est immolatus, vt legis impleretur
 figura, quæ quartadecima luna primi mēsis pa-
 schalē agnum iusserat immolari. Dominus er-
 go ea die se passurum esse prænoscens, præcedē-
 te in vespera necessitate ductus anticipavit co-
 medere pascha, quia tūc licitè poterat comedi-
 fermentatum, & ipsi corpus domini de fermē-
 tato conficiunt. Nam & Ioānes Euangelista te-
 statur, q̄ ante diem festum paschæ Iesus cum
 Apostolis nocte coenauit, dicit etiā Iudæos in
 paresceue non intrasse prætorium, vt nō conta-
 minarentur, sed comederēt pascha. Sabbatum
 quoq; post crucem, magnū diem sabbati nomi-
 nauit, quod dici non solet, nisi cū sabbato fe-
 stum concurrat. Et Lucas ait, quòd mulieres in
 paresceue parauerunt vnguēta, quod eis in die
 festo facere nō liceret. Matthæus quoq; descri-
 bit, quod principes sacerdotum & seniores po-
 puli disposuerāt Christum occidere, sed nō in
 die festo, ne fortè tumult⁹ fieret in populo. Por-
 rò quæ dicta sunt, eorum assertioni non conso-
 nant, si sanè fuerint intellecta. Pascha nāq; di-
citur

citur dies, solēnitas, agnus, & hora. Dies vt ibi,
 Appropinquabat dies festus azymorū qui di- **Lucæ. 22.**
 citur pascha. Solennitas vt ibi, Ante diem festū **Ioan. 13.**
 pascha, Agnus vt ibi. Vbi vis paremus tibi co-
 medere pascha? Hora vt ibi. Scitis quia post bi- **Ibidem.**
 duū pascha fiet. Dies autē festus paschalis erat **Matt. 26.**
 quintadecima luna secundū illud. Et in quinta **Leuit. 23.**
 decima die solennitatem celebrabitis altissimo
 dño. Nā quartadecima nō erat solēnis nisi tan-
 tum à vespera. Ante diem festum hunc dñs pa-
 scha cum apostolis celebrauit. Nam, vt inquit
 Matthæus, prima die azymorum accesserūt di- **Vbi supra.**
 scipuli ad Iesum, dicētes: Vbi vis paremus tibi
 comedere pascha? & vespere facto discubuit cū
 duodecim. Marcus autem primū diem azymo **Marc. 4.**
 rum determinat, dicens: Quādo pascha immo-
 labant, & Lucas, In qua necesse erat occidi pa- **Lucæ. 2.**
 sēha. Constat ergo quòd Chrillus cum aposto- ***D. Thom.**
 lis ea die fecit pascha, quo necessario fiebat ex **q. 74. citata**
 lege, scilicet quartadecima luna primi mēsis ad **ar. 4. ad. 1.**
 vesperā. Hoc etiam incunctāter poterit inueni-
 re, quisquis tabulam cōputi percurrit diligēter.
 Diem magnū sabbati nominabant in tribus so **Magn^o dies**
 lēnitatibus hebdomadalibus, quocūq; septem **sabbati.**
 dierum contingeret. Nam omnes erant solen-
 nes, & si non adeo sicut primus & vltimus, sed
 ad edendum azyma septem diebus oportebat
 eos omnes existere mundos. Vndè quolibet se-
 ptem dierum nō poterāt introire prætorium,
 ne con-

ne contaminarentur, sed comederēt pascha, id est, in pascha. Vel nomine paschæ possunt & azyma designari. Quòd autem mulieres die festo pascæ dicuntur unguenta parasse, non obest, quia non erant sub lege, sed sub gratia. Veruntamen Lucas ait: Quia sabbato siluerūt secundum mandatum. Sed & mandatum erat in lege, quòd in diebus azymorum prima & ultima nihil operis facerēt, exceptis his quæ pertinent ad vescendum. Præterea nemo tunc etiā volentibus emere vendidisset aromata, vt venientes ungerent Iesum. Vt ergo nihil dubietatis remaneat, Lucas reducatur ad Marcum, vt intelligatur, quòd mulieres reuertentes, parauerunt, secundum Lucam, aromata & unguenta, non tunc, sed secundum Marcum, cum sabbatum pertransisset. Quid si longè antè paraauerant, quia frequenter audierant dominum in proximo moriturum? Nonne Magdalena iam parasse videtur, & per inspirationem præoccupasse mysterium vnctionis, teste veritate, quæ dixit: Mittens hoc unguētum in corpus meū, ad sepeliendum me fecit. Et iterum: Sinite illā, vt in die sepulture meæ seruet illud. Sed unguētum quòd prius incoeperat, postea consummauit. Porrò dispositio sacerdotū dispositiōi Dei præualere non potuit, qui disposuerat, vt verus agnus in diebus paschalibus immolaretur, & sicut typicus agn⁹ quartadecima luna primi mē-

lis co-

Lucæ. 23.

Matth. 26.

Ioan. 12.

sis comedebatur in nocte à Iudæis, ita verum
 agnū discipuli eadē hora comederūt, verū et si
 verū esset quod Græci de luna contendūt, cre-
 dendum tamē est ita ritum legis in hoc sicut in
 alijs dominum obseruasse, qui nō venit legem
 soluere, sed adimplere, natus de muliere factus
 sub lege, vt eos qui sub lege erāt redimeret. Sed
 ipsi rursus opponunt, quia cum veritas venit,
 figura cessauit, & euauit vmbra cum lumē ef-
 fulsit. Cum ergo ad verū Pascha peruentū est,
 quæ præcesserunt in typo cessauerūt, secundū
 illud: Nouis superuenientibus vetera proijcie-
 tis, & Apostolus ait: Vetera transierūt, ecce no-
 ua facta sunt omnia. Et ideò Christus sicut ve-
 rū pascha cōfecit sine lactucis agrestibus, sic &
 absq; panibus azymis, ne veterem ritum in no-
 uo sacrificio retineret, ac per hoc nos iudaizare
 doceret. Nam vtrunq; pariter erat in lege præ-
 ceptum. Edent, inquit, carnes nocte illa assas
 igni, & azymos panes cum lactucis agrestibus.
 Sciendū ergo, quod non omnes antiquæ legis
 consuetudines abiicit ecclesia, sed quasdā pro-
 uida consideratiōe retinuit. Vnde sponsa dicit
 ad sponsum in Canticis canticorum. Omnia po-
 ma noua & vetera dilecte mi seruauit tibi. Ad-
 huc enim faciem plenæ lunæ cōsiderat ne pa-
 scha celebretur in defectu. Adhuc cōficit oleū
 vntionis, & thus suauitatis incendit, adhuc sol-
 uit decimas & primitias, adhuc habet candela-
 brum,

Matth. 5.

Galat. 4.

Alia Græco-
rū obiectio.

Leuiti. 26.

2. Corin. 5.

Exod. 12.

Solutio,

*D. Thom.

q. 74. citata

ar. 4. ad. 2.

Addo * ob-
seruat.

INNOCENTII PP.

brum & lucernas, & vestes, & vasa, & pontifices, & Levitas. Nam si propterea repudiandum est azymū, quia lex illud admisit, pari ratione repudietur fermentum, quia lex statuit in Levitico. Offerent panes fermentatos cū hostia gratiarum, quæ offertur pro pacificis. Item in * Petite. Offeretis panes primitiarum de duabus decimis similæ fermentatæ. Non solum enim de cōstitutiōibus legalibus, verum etiam de scriptis gētiliū libenter assumit Ecclesia, si quid in eis probe dictum, vel factum agnoscit, & tanquam mulieris captivæ refecat vngues, pilosq; superfluos, vt ab alienigena superfluitate mundata, thalamū veritatis digna sit introire. Legales ergo cōsuetudines nō penitus sunt abolitæ, neq; contrarijs superueniētibus sunt destructæ, sed interdū in melius commutate. Nam cum Deus circumcisionem mutavit, nō superduxit cōtrarium id est, præputium, sed protulit melius, id est baptismum, quia circumcisio nihil est, * vt dicit Apostolus. Sed fides quæ per dilectionē operatur. At azymum & fermentum penitus sunt opposita, sicut immediata contraria: non ergo decebat, vt Deus tanquàm sibi contrarius abijceret azymum & assumeret fermentatum, quin potius fermentatum quasi minus bonum post poneret, & azymum quasi maius bonum præferret. Nec illud valere putandum est, quod dicuntur ideo se fermentum offerre, quia fermentatum

Leviti. 7.

Legō & pen-
secoste.

Ibidem. 23.

Deute. 21.

de. i. i. i. i.

de. i. i. i. i.

de. i. i. i. i.

Galat. 5.

Addo * ne-

que præpu-

tiū aliquid

valet.

Alia rursus

Gregorū rō

tatum

tatum (vt aiunt) spiritus sancti feruorē signat, quo superueniente corpus Christi de virginis carne conceptum est, sicut angelus illi prędixerat. Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obūbrabit tibi. Ideoq; & quod nasce-
 tur ex te sanctum vocabitur filius Dei; trahentes fortassis hanc significationem fermētū ex illa parabola euangelica. Simile est regnū cęlorum fermento, quod acceptum mulier, abscondit in farinae satis tribus, donec fermētatum est totū. Nam & fermētū manifeste signat tumorem vteri virginalis, & vinculum vnionis. Porro multo religiosius illud insinuat, quod secundum Apostolū Christus de massa peccatrice, corpus sine peccato suscepit, tanquam de fermentato suscepit azymum, & vt inter Christum & populū, ita malitię, & nequitię nihil intersit, sicut inter frumētum & aquam in azymo nihil veteris massę vel alienę corruptiōis interuenit. Nam per frumentum Christus, per aquam populus designatur, secundū illud: Nisi granum frumenti cadens in terram mortuū fuerit, ipsum solū manet. Et illud: Beati qui seminatis super aquas. Aqua sine fermēto, mixta frumento: designat populū sine peccato Christo coniunctum. Quanquā & illud valeat designare, quod sicut azym⁹ panis de pura massa sine fermēto conficitur, ita corpus Christi de il libata virgine sine peccato conceptū est. Cæterū

Luce. 1.

Matth. 13.

Solutio.

Ioan. 13.

Esai. 32.

Roma. eccl.
nūquā hæ
retica fuit.

terūm id solum latinis sufficeret cōtra Græcos, quòd Constantinopolitanam ecclesiam multarum hæreseon corruptio fermentauit: vt nō solum hæreticos, verum etiam hæresiarchas pro-
duceret. Romanam autem ecclesiā super apostolicæ fidei petram, stabili soliditate fundatā, nulla prorsus hæreticæ prauitatis procella potuit conquassare. Sed illud semper integra fide seruauit, quòd ab ipsis accepit apostolis, qui præsentialiter eam sacris vel instituere doctrinis, & ecclesiastici ritus regulam docuere. Ab ipsis ergo beatis Apostolis Petro & Paulo, quos & uiuos habuit, & defunctos custodit, hunc sacrificij ritum accepit, quē hactenus inuiolabili cultu seruauit. Græci verò postquam tunicam domini in consutilem diuiserūt, vt perpetuæ diuisionis scandalum interponerent, sacrificij ritum temerè mutauere, quos Leo nonus per epistolam ad Imperatorem Constantinopolitanum directam super varijs confutauit hæresibus. Qui latinos inter cætera azymitas vocabant, cū ipsi uerius Fermentarij nuncupantur.

*Cōcil. Tri-
dent. sessio.
22. capi. 4.

Quòd Apostoli supplerunt quæ Euan-
gelistæ prætermiserunt.

CAP. V.

ELeuatis oculis in coelum. Tria quædā hic commemorantur in Canone, quæ nullus Euāgelistarum describit, uidelicet eleuatis oculis in coelum, æterni testamenti, mysteriū fidei.

Quis

Quis ergo tantæ præsumptionis extitit & audaciæ, vt hoc de corde suo tētauerit interponere? Sanè formam istam verborum ab ipso Christo acceperunt Apostoli, & ab ipsis Apostolis accepit ecclesia. Multa quippe tam de verbis, quàm de factis dominicis prætermiserunt euangelistæ, quæ tamen Apostoli suppleuerūt, vt est illud quod apostolus dicit in epistola ad Corinthios: Visus est plusquam quingentis fratribus simul, deinde visus est & Iacobo, nouissime omnium tanquam abortiuo visus est & mihi. Nam inter ipsos euangelistas quædam omittuntur ab vno, quæ suppleuntur ab alio. Vndè cum tres Euangelistæ commemorant: Hoc est corpus meum, solus Lucas adiecit, quod pro vobis tradetur. Et cum Mattheus & Marcus dicant, pro multis, Lucas dicit, pro vobis, sed Mattheus addit, in remissionem peccatorum. Et tamē ea quæ adduntur in canone, possunt ex alijs locis euāgelij comprobari. Ioannes enim Lazari suscitationem describens, testatur quòd Iesus eleuatis sursum oculis, dixit: Pater gratias ago tibi quoniam audisti me. Idem alibi dicit. Hęc loquutus est Iesus, & subleuatis oculis in coelum, dixit: Pater clarifica filium tuum. Si enim tunc in coelum oculos leuauit ad patrem, cū animā Lazari reuocabat ad corpus, quanto magis credendum est, quòd tunc oculos in coelū leuarit ad patrem, cum panem, & vinum, in corpus &

Vide c. cum
Marthæ. ex.
de celebra-
tione Missa-
rum.

1. Corin. 15.

Quædam in
canone su-
peraddita
sunt.

Ioan. 11.

Ibidem. 16.

O

san-

INNOCENTII. PP.

sanguinem proprium couertebat? Vtrobique; ta-
men hoc ad nostram instructionem agebat, vt
& nos, oculos cordis ad terram non deprimamus,
sed eleuemus in coelum, si quod oramus,
volumus impetrare. Gratias agēs. Hinc quoque;
colligitur, vnde sacrificiū laudis dicatur. Quia
Christus gratias agens, illud instituit. Gratias
autem agebat non pro se, sed pro nobis, id est,
pro reparatione hominum sic futura.

¶ Quomodo Christus confecit & sub qua for-
ma. **C A P V T. V I.**

Benedixit. Cum ad prolationem verborum
istorum. Hoc est corpus meum: Hic est san-
guis meus, sacerdos conficiat, credibile iudica-
tur, quod Christus eadem verba dicendo, con-
fecit. Porro quidam dixerunt, quod Christus
confecit, cum benedixit, literam construens
hoc ordine. Accepit panem, benedixit, subau-
diendum est dicens: Hoc est corpus meū, & tūc
fregit, & dedit, & ait: Accipite & comedite, &
iteravit, hoc est corp⁹ meū. Prius ergo protulit
illa verba, vt eis vim conficiendi tribueret, dein-
de protulit eadē, vt Apostolos formā conficien-
di doceret. Alij verò dixerunt, q^d & sacramentū
confecit & formā instituit post benedictionē,
cum dixit: Hoc est corpus meum, intelligētes
illam benedictionem fuisse, vel aliquod signū
quod super panē impressit, vel aliquod verbū
quod super panē expressit. Quibus illud vide-
tur ob-

Veram sen-
tentiam pro-
ponit. Diu⁹
Tho. 3. p. q.
81. artic. 1.

Triples opi-
nio.

Prima.

Secunda.

turobsistere, quod prius fregerit quàm dixerit: Hoc est corpus meum. Nec etiam est credibile, quod prius dederit quàm confecerit. Sanè* dici potest, quod Christus virtute diuina confecit & postea formam expressit, sub qua posteri benedicerent. Ipse nanq; per se virtute propria benedixit. Nos autem ex illa virtute quam indidit verbis.

Tertia.

*Hanc sententiam refellit. Diuus Tho. q. 78. ar. 1. ad. 1.

De veritate corporis & sanguinis sub specie panis & vini.

CAP. VII.

*D. Thom. 3. p. q. 75. & Tridēt. con. ei. sessio. 13. ca. 1. & 3.

Quanta virtus est verborum.

Psalm. 32. & 148.

Genes. 19. Exodi. 4. & 6.

Ioan. 2. 4. Regū. 1.

Umenim sacerdos illa Christi verba pronūtiat, Hoc est corpus meū, & hic est sanguis meus, Panis & vinum in carnem, & sanguinem conuertūtur, illa verbi virtute, qua verbū caro factum est, & habitauit in nobis, qua dixit & facta sunt ipse mandauit, & creata sunt. Qua foeminam mutauit in statuā, & virgam conuertit in colubrū. Qua fontes mutauit in sanguinē & aquam conuertit in vinū. Nam si verbū Elię potuit ignem de cœlo deponere, verbum Christi nō potuit panem in carnē mutare? Quis hoc audeat opinari de illo, cui nullum verbū est impossibile, per quē omnia facta sunt, & sine quo factum est nihil? Certē maius est creare quod nō est, quàm mutare quod est. Ac lōgè maius, quod non est, de nihilo procreare, quàm quod est in aliud trāsmutare. Illud autē nemo est qui dubitet, & de hoc aliquis dubitabit? absit omni

O 2 no, la

no. Incomparabiliter maius est, q̄ Deus ita factus est homo, q̄ non desijt esse Deus, quàm q̄ panis ita fit caro q̄ desinit esse panis. Illud p̄ incarnationē semel est factum, istud per cōsecrationē iugiter fit. Sed dixerit aliq̄s: Certus sum omnino q̄ valet, sed non sum certus aliquo modo quòd velit. Aduertat ergo, q̄ Christus cum accepisset panem, bñdixit, & dixit: Hoc est corpus meum. Veritas enim hoc dixit, & ideò verum est omnino quod dixit. Quòd ergo panis fuerat cū accepit, corpus suum erat cū dedit. Panis itaq; mutatus erat in corpus ipsius, & similiter vinum in sanguinē. Non enim vt hæreticus sapit, sed desipit, ita debet intelligi, quod Dominus ait: Hoc est corpus meum, id est, hoc signat corpus meum, sicut quod dicit Apostolus, Petra autē erat Christus, id est, petra significabat Christum. Hoc enim potius dixisset de agno Paschali, q̄ de azymo pane. Nam Paschalis agnus absque dubio figurabat corpus dominicū, sed azymus panis, opus syncerū. Sicut autem Ioānes Baptista, quod dixerat, ecce agnus Dei, per adiunctū determinauit, qui tollit peccata mūdi. Sic & Christus qđ dixerat, Hoc est corpus meū, per adiunctum determinauit, qđ pro vobis tradetur. Sicut ergo corpus Ch̄i veraciter tradebatur, ita verē demonstrabatur, non in figura, quæ iam cessauerat, sed in veritate quæ iam aduenerat. Sanē cum litigarent Iudæi ad inui-

Sensus hæreticus.

Est, id est, significat.

1. Corin. 10.

Ioan. 1.

Lucæ. 22.

Verē est cor

adihui-

ad inuicem dicentes: Quomodo hic poterit carnem suam dare nobis ad manducandum? Dixit illis Iesus. Amen amen dico vobis, nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Qui manducat carnem meam, & bibit sanguinem meum habet vitam æternam. Ideo dicit, Amen amen, id est, in veritate in veritate, vt non figuratiuè, sed verè intelligatur quod dixit: Nisi manducaueritis carnem, &c. & ad maiorem veritatis expressionem adiungit, Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus. Ego verò quia vitam æternam habere desy dero, carnem Christi veraciter comedo, & sanguinem eius veraciter bibo. Illam utiq; carnem quam traxit de virgine, & illum sanguinem què fudit in cruce. Ego credo corde, & ore cõfiteor, quod ipsum dominum nostrum Iesum Christum, in hoc sacramento manduco, fretus auctoritate qua dicit. Qui manducat me, viuet propter me. Non enim cum manducatur, per partes diuiditur, nec laceratur sub sacramento, sicut caro quæ venditur in macello, sed & illæsus sumitur, & integer manducatur. Viuit manducatus, quia surrexit occisus. Manducatus non moritur, quia surrexit non moriturus. Christus enim resurgens a mortuis, iam non moritur, mors illi vltra non dominabitur, quod enim mortuus est peccato, mortuus est semel, quod autem viuit, viuit Deo. Sicut enim vidua Sa

pus Christi
sub specie
panis.
Ioan. 6.

Cõfessio ca-
tholica.

Roma. 6.

2. Regū. 17.

O 3 reptana

reptana quotidie comedebat: & nūquam dimi-
nuebat farinā de hydria, & oleū de lechyto: Sic
vniuersalis Ecclesia quotidie sumit & nūquam
cōsumit carnē & sanguinē Iesu Chri, sub diuer-
sa specie sacramēti. Sicut ergo corp⁹ Chri quo-
tidie māducatur, & nō deficit nec decrescit, ita
panis quotidie transit in corpus Christi, sed ip-
sū corpus nec in aliquo proficit nec accrescit.
Non enim de pane vel de vino materialiter,
nec caro vel sanguis, sed materia panis vel vini
mutatur in substātiā carnis & sanguinis, nec
adijicitur aliquid corpori, sed transubstantian-
tur in corpus.

Aliās forma
tur.

De his om-
nibus Diuus
Thom. 3. p.
quæst. 76.

¶ Quod sub tota forma totum corpus
existit. C A P V T. V I I I.

Verūm an partes in partes, an totum in to-
tum, an totale transeat in totale, nouit ille
qui facit. Ego quod residuum est igni combu-
ro. Nam credere iubemur, discutere prohibe-
mur. Si tamē quærentis instet improbitas, ego
salua fide concesserim, quòd talis panis in tota-
le corpus conuertitur, ita quòd nulla pars pa-
nis transit in aliquam partem corporis. Reor
autem salua fidei maiestate, quòd vbi panis est
cōsecratus, sub tota specie, totum corpus exi-
stet. Sicut enim miraculose tam magnum cor-
pus, sub tam parua forma concluditur, ita mira-
culose totum corpus in singulis partibus conti-
netur: quod inde* cognitio, quoniam in quot-
cunq;

*forte cōij-
cio.

cunque partes species diuidantur, sub singulis partibus totus est Christus, totus in magno, totus in paruo, totus in integro, totus in fracto. Scio tamen quod dicitur à quibusdam, quòd quandiu species panis integra perseuerat, sub totali specie totale corpus existit. Vbi verò diuiditur, in singulis diuisionibus incipit esse totum. Sicut in speculo dum est integrum vna tantum apparet inspicientis imago: sed eo fracto, tot apparent imagines quot sunt in eo fracturae. Porro cum Deus illam virtutem verbis tulerit, vt ad prolationem eorum corpus dominicum incipiat esse sub specie sacramenti, nec illa verba proferantur in fractione, diligenter attendat & ipsi respondeant, vnũ corpus Christi quod ante fractionem non in singulis partibus erat totum, sed sub totali specie totaliter existebat, post fractionem in singulas partes quodammodo sededit, & incipit esse singulatim in singulis partibus quod integraliter erat in integro. Licet autem corpus dominicum sit in loco locale, quaeritur tamen, vtrum in sacramento sit locatum localiter, id est, vtrum faciat localem distantiam, & an habeat localem situm, vt dici debeat quia iacet aut sedet aut stat? Sed & alia * multa circa praesentem articulum possunt inquiri, quae melius est intacta relinquere, quam temerè diffinire. Nam bestia quae tetigerit montem, lapidabitur, tutius est in talibus citra rationem sub

Hanc similitudinem refellit D. Thom. ead. q. 76 ar. 3.

*D. Thom. ead. q. 76. 3. p. ar. 4. 5. 6. Tutius est credere quam discutere. Exodi. 19.

Amos. 2.

sistere, quàm ultra rationem excedere, ne forte, quod absit, ossa regis Idumææ redigantur in cinerem.

¶ De fractione, vbi dicitur, quare fractio fiat & attritio. CAPVT. IX.

Falsa opinio, quæ negat trāssubstantiationē.

Fregit. Solet à multis inquiri, sed à paucis intelligi, quid Christus tunc in mensa fregit, & quid sacerdos in altari nūc frangit. Fuerunt qui dicerent, quòd sicut post consecrationem

Hæretica sententia in Triden. ses. 13. cap. 4. & can. 2.

vera panis remanent accidentia, sic & vera panis substantia, quia sicut subiectum non potest sine accidentibus existere, sic accidentia nō possunt existere sine subiecto: quoniam accidentis esse non est aliud quàm inesse. Sed panis & vini substantijs permanentibus, ad prolationē

Reprobata est hæc opinio sub hoc pontifice in Concil. Lateranē. vtparet extra de summa trinit. & fid. catho. Et longè ante reprobata fuit à S. Ambro.

illorum verborum corpus & sanguis Christive raciter incipiunt esse sub illis, ita quòd sub eisdem accidentibus vtrunq; verè sumitur panis & caro, vinum & sanguis, quorum alterū probat sensus, reliquum credit fides. Hi dicunt, quod substantia panis frangitur & attritur, inducentes ad hoc illud quod dicit Apostolus: Panis quem frangimus, & Lucas: Vna sabbati cum conuenissemus ad frangendum panem, &c. Hi facile soluunt quæstionem illam, qua quæritur, quid à mure comeditur, cum sacramētum corroditur, comeditur secundum illos illa panis substantia, sub qua corpus Christi esse mox desinit. Porro qualem significandi modum ha-

bet

bet nomen accidentis, in physica facultate, talē existendi modum habet accidens nominis in theologica veritate. Nam sicut hoc nomen album significat accidens in substantia, id est, in adiacentia, sed hoc nomen albedo significat accidens sine subiecto, id est, in existentia: sic ante consecrationē accidens est in subiecto, quoniam existit in alio. Sed post consecrationē accidens est sine subiecto, quā existit per se. Transit enim substantia, sed remanent accidentia: nec dicitur accidens in vi participij, sed accipiendū est in vi nominis. Sicut enim ibi substantia corporis est, vbi forma corporis non videtur, sic ibi forma panis videtur, vbi substantia panis non est, nec est alius ibi panis nisi caro Christi, quæ nomine panis aliquā designatur. Iuxta quod Dominus ait: Panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Et Apostolus: Quotiescunq; manducabitis panem hunc & calicē bibetis, &c. Nō enim debemus quærere naturā in gratia, neq; consuetudinem in miraculo. Non solūm accidentales, verum etiam naturales proprietates remanere videntur, vt paneitas quæ saturando famem expellit, & vititas quæ satiendo sitim extinguit. Dicamus ergo quod forma panis frangitur & atteritur, sed corpus Christi sumitur & comeditur. Ea videlicet quæ notant corruptionem referentes ad formam panis, ea verò quæ notant acceptionem ad corpus Christi.

Accidentia
in sacramen-
to sine subie-
cto. D. Th.
3. p. q. 75. ar-
ticu. 5. & q.
77. arti. 1.

Ioan. 6.
1. Corin. 11.

Conclusio.

O 5 De

De confessione Berengarij.

CAP. V. T. X.

Vide. c. Ego
Berengarius.
de consecr.
distin. 2.

De conse. di
stin. 2. capit.
Nos autem.
& capi. Hoc
est.

Match. 26.

* Præcedēs
sententia est
falsa, hęc est
vera, q̄a ac-
cidētia qua

Berengarius quippe quia suspectus habebatur de hæresi, & ne remaneret anguis sub herba, ad maiorem expressionem coram Nicolao Papa multisq; præsulibus est confessus, panem & vinum, quæ in altari ponuntur post cōsecrationem, non solum sacramentū sed etiam verum corpus & sanguinem Christi esse, & sensualiter non solum sacramentum, sed etiam in veritate in manibus sacerdotum tractari & frangi, etiam fidelium dentibus atteri. Non autem corpus Christi vel in partes diuiditur, vel dentibus laceratur, cum sit immortale & impassibile. Sed in qua re fiat fractio vel attritio, beatus Augustinus ostendit, dicens. Quando Christus manducatur, reficit & non deficit. Nec quādo manducamus de illo partes facimus, quod quidem in sacramento sic fit. Nam & Christus carnalem sensum discipulorum redarguit, qui putabant carnem eius sicut aliam carnem diuidendam in partes, & morsibus laceradam. Dicitur autem forma panis non qui sit, sed qui fuit, sicut dicebatur Simon Leprosus, non quod talis existeret, sed quod talis extiterat.

Quid etiam à mure comeditur, cum sacramentum corroditur. CAP. XI.

SI vero quærat quid à mure comeditur, cū sacramentum corroditur, vel quid incinera-
tur, cum

cur, cum sacramentum erematur. Respondetur quòd sicut miraculosè substantia panis conuertitur, cum corpus dominicū incipit esse sub sacramento, sic quodam modo miraculosè reuertitur, cum ipsum ibi desinit esse, non quòd illa panis substantia reuertatur quæ transiit in carnem sed quòd eius loco alius miraculosè creatus, * quanuis huius accidentia sine subiecto possunt sic corrodi, sicut edi. Hic obstante miraculo, falso trahitur argumentum à cōiugatis vel cōiunctis, sicut alibi trahitur falso à cōtrarijs. Est em̄ hic color & sapor, quātitas & qualitas, cum nihil alterutro fit coloratum aut sapidum, quantum aut quale. Miraculum quippe vincit naturam, & legi detrahit dispensatio. Sanè in natura Dei est trinitas personarum, videlicet pater & filius & spiritus sanctus. In hypostasi filij est substantiarū trinitas, videlicet deitas, corpus, & anima. In sacramēto corporis est trinitas specierū videlicet panis, vinū, & aqua. In natura Dei nec est accidens in substantia, nec substantia sub accidente. In hypostasi filij est accidens in substantia, & substantia sub accidente. In sacramento corporis accidens non est in substantia, sed substantia consistit sub accidente.

¶ Quale corpus Christus dedit in coena.

C A P V T. XII.

Dedit. Queri solet quale corpus suum Christus dedit in coena, mortale, an immortale, passibile

manet in eucha. sine subiecto, habet virtute divina esse individuale, quæ prius & ideo quando manent species illæ quæ admodum manerent in subiecto suo, est sub illis verum Christi corpus, & verus sanguis. Dicitur Tho. 3. p. q. 77. arti. 3. & art. 4. Triplex trinitas.

INNOCENTII PP.

Vitæ sunt
 quæstiones
 curiosæ.

2. Reg. 21.

Christi mor-
 talis fuit nō

passibile an impassibile, ac cætera quæ ad hanc
 pertinent quæstionem. Ego diuina sacramenta
 magis veneranda quam discutienda profiteor,
 simplicitati fidei ratus sufficere. Si dicatur quod ta-
 le dedit quale voluit, & rursus, quale dederit
 ipse nouit. Fuerunt tamen qui dicerent, quod si-
 cut idem veraciter ipse erat qui dabat & qui da-
 bat, ita in eo quod dabat erat passibilis & mor-
 talis, & in eo quod dabatur erat immortalis &
 impassibilis, sicut visibiliter gestabat, & inuisi-
 biliter gestabatur, inuisibiliter inquam quantū
 ad formam corporis, non quantū ad speciem
 sacramenti. Nam in eo quod gestabat, quod
 erat hoc apparebat, in eo uero quod gestabatur
 quod erat ipse non videbatur, quia forma panis
 & vini velabat formam carnis & sanguinis. Hic
 est ille verus David, qui coram Achis rege Geth-
 suis manibus ferebatur. Quoniam ergo immor-
 talis dabatur, incorruptibiliter edebatur. Hi
 profecto concedunt, posito quod pars aliqua sa-
 cramenti per triduum mortis Christi reseruata
 fuisset, idem corpus simul & iacebat mortuum in
 sepulchro, & manebat uiuum sub sacramento.
 In ara crucis patiebatur, & sub forma panis nō
 lædebatur. Sed quoniam incredibile iudicatur, ut
 secundum eandem naturam simul esset mortalis &
 immortalis (quod tamen congruebat ei secun-
 dum eandem personam.) Fuerunt alij qui dixe-
 runt, quod Christus mortalis utiq; fuit, sed vo-
 luntate

luntate non necessitate. In eo quippè quòd immunis erat ab omni culpa, liber erat ab omni poena, vt nihil morti deberet, pro eo quòd peccati nihil haberet, sustinuit tamè spòtè mortalitatem, quia mortem sustinere volebat: quia si mortalitatem non suscepisset, omnino mori non potuisset. Vt ergo probaret quòd mortalis erat, non necessitate se voluntate, quando voluit mortalitatem deposuit, & immortalitatem recepit. Legitur enim in Euangelio, quòd cum Iudei duxissent Iesum vsque ad supercilium motis, vt eum precipitarent, ipse transiens per medium illorum ibat. Cum esset ducendus, teneri se sicut passibilem tolerabat, sed cum esset precipitandus, sicut impassibilis per medium illorum transibat. Quatuor enim sunt glorificati corporis propriæ qualitates, videlicet claritas, subtilitas, agilitas, & impassibilitas. De quibus legitur? Fulgebunt iusti & tanquam scintille in arundinetis discurrent, & absterget Deus omnem lachrymam ab oculis sanctorum, & iam non erit amplius neque luctus neque clamor, &c. Hinc etiam dominus, inquit in Euangelio: Mensuram bonam & confertam & coagitatam & supereffluentem reddent in sinum vestrum. Singulas sibi Christus singulatim accepit antequam resurgens à mortuis naturam glorificati corporis induisset. Subtilitatem cum nasceretur ex virgine. Claritatem, cum transfigureretur

necessitate,
sed voluntate.

Lucæ. 4.

Quatuor
tes gloria
ti corporis.
Sapient. 3.
Apocaly. 7.
& .21.

Lucæ. 6.

Hæc est sententia Vgonis de s. Viesto. quæ re-

INNOCENTII. PP.

scilicet Divus Tho. 3. p. 9. Si. ar. 3. & sequitur postrema sententiam huius capi.
 retur in monte, Agilitatem, cū incederet super mare. Impassibilitatem, cum manducaretur in coena. Sicut enim signū passibilitatis exhibuit in corpore immortali, cum post resurrectionē ostendit manus & latus, sic in corpore mortali signum impassibilitatis ostendit, cum carnē, & sanguinem ante passionem exhibuit. Potest tamē salva fide cōcedi, quod tale dedit: quale tūc habuit, mortale, videlicet passibile. Non quod posset pati in sacramēto, sed quod sub sacramēto poterat pati. Nunc autē sumitur à nobis immortale & impassibile, Nec tamen maiorē habet nunc efficaciam, sicut nec maiorem potentiam. Quod ergo passibilis edebatur, & tamen non lædebatur, nō erat humanæ naturę, sed divinę potentię, qua valebat quidquid omnino volebat.

¶ Vtrum Iudas accepit Eucharistiam.

CAPVT. XII.

Quod Iudas affuerit in coena. Lucæ. 22. Marc. 14.
Dedit discipulis suis. Dubitari solet, vtrum Iudas cum alijs acceperit Eucharistiā. Lucas enim ostendit Iudā interfuisse cū alijs, qui statim post calicem traditorem commemorat, dicens: Hic est calix novi testamenti in sanguine meo, qui pro vobis effundetur, Veruntamē ecce manus tradentis me mecum est in mensa. Quotquot autem infuerunt, Eucharistiam acceperunt, Marco attestante, qui ait: Et biberūt ex illo omnes. Iuxta quod Christus ipse preceperat,

perat, teste Matthæo, Bibite ex hoc oēs, Econtra Iudam non interfuisse probatur. Nam secūdam Matthæum statim dixit Iesus bibentibus calicem: Non bibam amodo de hoc genimine vitis: vsq; in diem illum cum illud bibam vobiscum nouum in regno patris mei, Iudas ergo nō aderat, qui cum eo nō erat bibiturus in regno. Bibentium quoque nullum excipiens ait, pro vobis effundetur, sed aliorum multos excepit, cum inquit, pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Vnde cum secūdam Ioannē Christus dixisset Apostolis. Beati eritis si feceritis ea, statim excepit, nō de omnibus dico, ego scio quos elegerim. Et iterum: Vos mūdi estis, sed non omnes. Quid ergo est nobis in hoc casu tenendum? Illud forte sine præiudicio aliorum, quod Ioannes insinuat, quia cum Iudas accepisset buccellam panis exiuit continuo, erat enim nox. *Christus autē post alios cibos tradidit Eucharistiam, Luca testante qui dicit: Similiter & calicem postquam coenauit. Patet ergo quod Iudas prius exiit quā Christus traderet Eucharistiam. Quod autem Lucas post calicem commemorat traditorem, per recapitulationem potest intelligi. Quia sæpe fit in sacra scriptura, vt quod prius factum fuerat posterius enarretur: sicut Matthæus cōmemorat, biduo ante pascha alabastrū vnguenti, quod secūdū Ioannē ante sex dies paschæ mulier effudit in

Matth. 26.
Quod Iudas non affuerit in cena.

Matth. 26.

Determinatio q̄ Iudas non accepit corp⁹ domini.

*Hanc sententiam sequitur Hilar. in Matth. & constitut. aposto. lib. 5. ca. 16. sed potior est sententia quæ sequit̄.

domo

INNOCENTII. PP.

Matth. 26.
 Ioan. 12.
 Cypr. in ser-
 mo. de ped.
 ablu. Augu.
 episto. 63. &
 psalm. 10. &
 tracta. 6. in
 Ioan. Chry-
 so. in ser. de
 latrone. D.
 Tho. 3. p. q.
 81. art. 2.
 Exemplum
 sacerdoti à
 Christo da-
 tum.
 lego * nihil.

Quæstio.

domo Simonis Leprosi. Cōcesso autem quòd
 Iudas acceperit Eucharistiã, quod expositorũ
 pleriq; concedant, quærẽdum est, qua ratione
 medicus salutaris medicinã dabat ægroto, quã
 ei sciebat esse mortiferam? Sciebat enim, quòd
 qui manducat indigne, iudiciũ sibi manducat.
 An vt suo doceret exemplo, quòd sacerdos nõ
 debet illi communionem negare, cuius crimen
 etsi sibi sit notum, non tamen ecclesiæ manife-
 stũ, ne forte nõ sit corrector sed proditor. Vn-
 de cautum reperitur in Canone, Nõ prohibeat
 dispensator domini pingues terræ mensam do-
 mini māducare. Sed moneat exactorẽ time-
 re. Sit ita, si* mihi quod est melius valeat respõ-
 deri. Porrò cum minus malum sit reddi suspe-
 ctum de crimine, quàm committere crimẽ. Et
 de duobus malis, si alterum vrget, minus sit eli-
 gendum, cur discretus sacerdos non neget eu-
 charistiam criminoso, quatenus minus malum
 incurrat, vt maius euitet, id est, vt reddatur su-
 spectus ne manducet indignè? Sanè cum nemo
 debeat vnũ mortale committere, ne proxim⁹
 aliud mortale cõmittat, eligendũ est potius sa-
 cerdoti nõ prodere peccatorẽ: vt ille nõ peccet,
 sed ille potius debet eligere, vt abstinentiõ redda-
 tur suspectus, quàm comunicãdo manducet
 indignè. Si verò quæratur vtrũ Christus ad bo-
 nũ an ad malũ eucharistiæ Iudæ tradiderit. Et
 quidẽ nõ videtur ad bonum dedisse, ne sua frau-
 datus

datus sit intentione. Qui teste propheta fecit vni-
 uersa quæ voluit. Iudas enim nõ ad bonum, sed
 ad malum accepit, sed nec ad malum dedisse vi-
 detur. Quia Christus non est autor malorum,
 sed vltor. Responderi verissimè potest, quòd si
 propositio intentionem denotet vel affectum,
 cum dicitur, dedit ad malũ, falsa est propositio.
 Si autem cõsecutionem insinuat vel effectum,
 vera est. Quia verò Christus buccellã intinctã
 Iudæ porrexit. Vndè cõstitutum est ab ecclesia
 vt Eucharistia non detur intincta. Cõstitutum
 est nihilominus & pro hæresi extirpanda, quæ
 dogmatizauit Christum sub neutra specie to-
 tum existere, sed sub vtraque simul existere to-
 tum. Nec debet intelligi, quòd sub buccella pa-
 nis intincta Christus Eucharistiã dederit tradi-
 tori, sed per buccellam intinctam atque porre-
 ctam, suum denique traditorem expressit, for-
 tassis per panis intinctionem illius significans
 fictionem.

Psalm. 113.

Responso.

Ne detur eu-
 charistia in-
 tincta.

¶ De duobus modis Eucharistiam come-
 dendi. CAPVT. XIII.

Accipite & manducate. Non est intelligen-
 dum, quod sumptum corpus de manu Do-
 mini sibi discipuli ministrarent, sed qui conse-
 crauit idem & ministravit, ac si diceret: Come-
 dite, iterũq; comedite, vtranque huius sacramẽ-
 ti comestionem insinuans. Dupliciter enim cor-
 pus Christi comeditur, quia dupliciter intelli-
 gitur.

*D. Thom.
 3. p. q. 80. ar-
 tic. 1. 2. 3. Cõ-
 cil. Triden.
 sess. 13. ca. 8.
 *D. Tho. 3.
 p. q. 78. art.
 1. ad. 2.

Duplex cor

P

gitur.

pus Christi
verū & my
sticum.

Lucæ. 22.

1. Corin. 10.

1. Corin. 11.

Spiritualis
māducatio.

*D. Tho. 3.

p. q. 80. art.

9. ad. 3.

1. Ioan. 4.

Augusti. de
consec. dist.

2. c. vt quid.

gitur. Verū, quod de virgine traxit & in cruce
pepēdit, & mysticum quod est ecclesia Christi
spiritu vegetata. De vero corpore Dominus
ait? Hoc est corpus meum quod vobis trade-
tur. De mystico dicit Apostol^o: Vnus panis &
vnum corpus multi sumus. Verū corpus Chri-
sti comeditur sacramentaliter, id est, sub specie.
Mysticū autē comeditur, spiritualiter, id est, in
fide sub specie panis, in fide cordis. De come-
stiōe sacramentali domin^o ait: Accipite & come-
dite, hoc est corp^o meū quod pro vobis tradet^r,
hoc facite in meam commemorationem. Hoc
modo tam boni quān mali corpus Christi mā-
ducant. Sed soli boni comedunt ad salutē, ma-
li verò comedunt ad iudicium. Nisi enim mali
corpus Christi comederent, non dixisset Apo-
stolus: Qui manducat indignè iudiciū sibi mā-
ducet & bibit, non dijudicans corpus domini.
Nam & Iudas traditur cum alijs eucharistiā ac-
cepisse. De spirituali comestione dominus ait:
*Nisi māducaueritis carnem filij hominis, & bi-
beritis eius sanguinem, non habebitis vitam in
vobis. Hoc modo corp^o Christi soli boni come-
dunt. Vnde, Qui manducat carnem meam &
bibit sanguinem meum, in me manet & ego in
eo. Nam qui manet in charitate, in Deo manet
& Deus in eo. Vt quid paras dētem & vētrem?
crede & manducaſti. Qui credit in Deum co-
medit ipsum, quoniam incorporatur Christo

per

per fidem, id est, membrum eius efficitur, vel in unitate corporis eius firmitus solidatur. Alibi quod manducatur incorporatur: & qui manducatur incorporat. Hic autem quod manducatur incorporat, & qui manducatur incorporatur. Vtrūque modum Christus edēdi insinuat, vbi dicit: Spiritus est qui viuificat, caro nō prodest quicquā. Quia caro Christi nisi spiritualiter comedatur, nō ad salutē, sed ad iudiciū manducatur. Ioan. 6.

¶ Quid fiat de corpore Christi, postquam fuerit sumptum & comestum.

CAPVT. XV.

Fortassis cogitatio adhuc pulsat animum, quærens quid fiat de corpore Christi, postquam sumptum fuerit & comestū? Tales sunt cogitationes mortalium, vt vix quiescere velint in his maximè quæ quærenda nō sunt. Audi consiliū Sapiētis: Altiora te ne quæsieris, & fortiora te ne scrutaris, sed quæ præcepit Deus illa tu semper cogita, & in pluribus operibus eius ne fueris curiosus. Si verò præsentia quæritur corporis, in cœlo quæritur, vbi Christus est in dextera Dei sedens. Ad tempus tamē præsentiam exhibuit corporalem, vt ad spirituale præsentiam inuitaret. Cum sacramentū tenetur comeditur & gustatur, Christus corporaliter adest in visu, in tactu, & in sapore, quandiu corporalis sensus afficitur, corporalis præsentia

P 2 non

Christus spiritalis est eucharistia.

Matth. 15.

non aufertur. Postquam in percipiendo sensus deficit corporalis, deinceps non est quærenda corporalis præsentia, sed spiritalis est retinenda dispensatione completa. Christus de ore transit ad cor. Melius est enim ut procedat in mentem, quam ut descendat in ventrem. Cibus est non carnis, sed animæ. Venit ut comedatur, non ut consumatur: ut gustetur non ut incorporetur. Ore comedatur, sed stomacho non digeritur. Reficit animam, sed non effluit in secessum. Illud ergo sanè debet intelligi, quod Dominus ait: Omne quod in os intrat, in ventrem vadit, & in secessum emittitur. Cum cõstet illud fuisse dictum non de spiritali cibo, sed de carnali.

¶ Quòd si secessus aut vomitus post solam Eucharistiæ perceptionem eueniat.

CAPVT. XVI.

¶ Quòd si fortè secessus vel fluxus aut vomitus post solam Eucharistiæ perceptiõem euenierit, ex accidentibus & humoribus generatur. Cum interdum humores absque cuiuslibet cibi materia vel effluant in secessum, vel emittantur ad vomitum. Cum ergo post dispensationis officium aliquid iterato sentitur* In hoc quoque species ad proprietatem famulatur, ut veritas similitudinis ubiq; seruetur. Nã in quo similitudo deficeret, in eo sacramentum non esset, sed ibi se proderet, & fidei locum auferret: neque iam crederetur quod ita fieri non oportet.

*Hic deesse videtur particula quædam forsitan ita supplenda. Non ad corporis aut

est.

ter. Itaque quantū ad nos seruat per omnia corruptibilis cibi similitudinem, sed quantum ad se, non amittit inuiolabilis corporis veritatem. Species quādoq; corroditur vel maculatur, sed veritas nūquā corrumpitur aut coinquinatur. Si quādo tale quid videris, noli timere sibi, sed esto sollicitus tibi ne tu malè lædaris si malè credideris. Si verò quæratur vtrum Christus localiter descendat de cœlo, vel ascendat in cœlū, cū exhibet aut subtrahit præsentiam corporalē, an aliter incipiat vel desinat esse sub specie sacramenti, Respondeo non oportere nos in talibus curiosos existere, ne plus quàm possumus præsumam⁹, & nō cōprehēdamus. Salubre cōsiliū dedit Apostolus. Nō plus sapere quàm oportet sapere, sed sapere ad sobrietatē. Ego nescio quomodo Christus accedit, sed & quomodo recedit ignoro, nouit ille qui nihil ignorat.

¶ Quando fiat transubstantiatio.

CAPVT. XVII.

HOc est corpus meū. Si ad probationē istorum verborum, hoc est corpus meum, panis mutatur in corpus. Et ad prolationem istorum verborum, hic est sanguis meus, vinum mutatur in sanguinem. Cum prius proferantur ista verba quàm illa, prius ergo mutatur panis in corpus, quàm vinum in sanguinem. Nunquid igitur corp⁹ est sine sanguine, vel sanguis sine corpore? Propterea dicitur à quibusdam,

P 3 quòd

sanguinis veritatem, sed ad specierū corruptibilitatem referatur.

*D. Tho. 3. p. q. 75. arti. 1. ad. 3.

Quæstiones curiosæ deuitadē sunt.

Roma. 18.

*D. Tho. 3. par. q. 75. articu. 7.

quòd cum totum est dictum, totum est factum,
 nolentes vel nonvalentes ipsius cōversionis de-
 terminare momentum. Alij dicunt & bene, q̄
 licet ad prolationem præcedentium panis à na-
 tura mutetur in corpus, & ad prolationē sequē-
 tium vinum præterea mutetur in sanguinē, nū-
 quàm tamen corpus est sine sanguine, vel san-
 guis est sine corpore, sicut neutrum est sine ani-
 ma, sed sub forma panis sanguis existit ī corpo-
 re, per mutationē panis in corpus. Et ecōverso.
 Non q̄ panis in sanguinē, vel vinū mutetur in
 corpus, sed quia neutrum potest existere sine
 reliquo. Est ergo sanguis sub speciebus panis,
 nō ex vi sacramēti, sed ex naturali concomitan-
 tia secundū fratrem Aegidium. Sed quæritur,
 Quid demōstrat Hoc. quid demonstraerit Christus cum dixit: Hoc
 est corpus meum? non panem, quia de pane nō
 erat verum, quod corpus eius existeret: nec cor-
 pus, quia nondū illa verba protulerat, ad quorū
 prolationē panē mutavit in corpus, quid ergo?
 Similis obiectio fit à logicis, cū dicitur. Hoc vi-
 uum est mortuū, posito q̄ in prolatione sub-
 iecti sit viuū, & in prolatione prædicati sit mor-
 tuum. Sed quantum distat ortus ab occasu, tan-
 tum refert inter miraculū & naturam. Ab hu-
 ius ergo quæstionis laqueo facile se absoluit, *
 qui dicit, quòd Christus tunc confecit cum be-
 nedixit. Nā si opponatur de sacerdote quis tūc
 consecrat cum illa verba pronunciat. Respōde-
 tur,

Naturalis
 concomitā-
 tia.

*D. Thom.
 3. par. q. 76.
 artic. 1.

Si. amos

Quid demō-
 strat Hoc.

*D. Thom.
 3. p. q. 78. ar-
 tic. 1. & 5.

75. 76. p. 769
 7. 1011

*Contrariū
 definit Di.
 Tho. q. cita-
 ra proximè
 artic. 1.

loop 19

tur, quòd sacerdos nihil demonstrat, cum illis
 verbis non vtatur enuntiatiuè, sed recitatiuè.
 Quemadmodū & Christus ait: Ego sum vitis
 vera, Ego sum lux mundi, & innumera talia.
 Sed rursus quæritur, quid demonstrauit cū di-
 xit: Manducate ex hoc oēs? Licet in nullo qua-
 tuor euangelistarum hoc legatur de corpore,
 sed tantum de sanguine, bibite ex hoc omnes.
 Cum enim iam panem fregisset, si demonstra-
 bat aliquid fragmentorum, illud non debebāt
 omnes comedere, cū singulis singula distribue-
 ret. Si demonstrabat corpus, nō poterat ex isto,
 sed illud comedere, q̄a corpus Christi nō man-
 ducatur per partes, sed integrū. Sanè secūdam
 regulam Ticonij debet intelligi, qua frequēter
 in sacra scriptura videtur agi de vno, sed agitur
 de diuersis, vt est illud: Bñdixit, fregit & dedit:
 benedixit panē, formā fregit, & dedit corpus.
 Eodem modo cū dixit: Māducate ex hoc oēs,
 pronomen ostēdit integrum corpus, & præpo-
 sitio innuit formā diuisam, vt iste sit sensus: Co-
 medite hoc corpus integrum sub forma diuisa.
 Nam sola forma per partes diuiditur, & totum
 corpus integrum māducatur. Simili modo po-
 test intelligi, quod subiunxit, hoc est corpus
 meū, id est, illud quod præbeo sub hac forma.

¶ De forma verborum. CAP. XVIII.

Quæritur etiam, vtrum additio vel subtra-
 ctio, transpositio vel mutatio, si fortè fiat

P 4 in illa

Manducate
 ex hoc om-
 nes.

De septē re-
 gulis Tico-
 nij, vide bea-
 tū Augu. de
 doctri. cari-
 stia. libro. 3.
 circa finem,

Varia quæ-
 stiones de for-

ma verbo-
rum.

*D. Tho. 3.
p. q. 78. art.
2. & 3. ad ar-
gumenta.
Eccles. 7.

Non est mu-
tandaverbo-
rum forma.
*D. Tho. 3.
p. q. 60. art.
8. ad. 3.

*D. Tho. 3.
par. q. 75. ar-
ti. 4. concil.
Triden. ses.
13. cap. 4.

in illa forma verborum quam Christus ex-
pressit effectum consecrationis impediatur an-
non: ut si dicatur addēdo, hoc est corpus meū,
quod assumpsi de virgine, vel subtrahēdo, hoc
est corpus, vel transponendo, corpus meū hoc
est, vel interponēdo, hoc est uti corpus meum
siue mutādo, hoc est corp⁹ Iesu. Sanē fecit De⁹
hominē rectū, sed ipse se infinitis miscuit quæ-
stionibus. His itaq; prætermisissis, quæ quādoq;
subuertunt animum, magis quāam ædificant. Il-
lud pro certo sciatur, quod grauius peccat, qui
quodlibet horū quomodolibet attētauerit, ma-
ximē si formam intendat mutare, vel hæresim
introducere, quia forma verborum quā Chri-
stus expressit, per omnia illibata debet seruari,
quanuis secundum philosophū nomina & ver-
ba transposita idem significēt. Nec vtile per in-
utile vitietur.

¶ Vtrum panis transubstantietur in Chri-
stum. C A P V T . X I X .

PORRò cum panis transubstantietur in cor-
pus rationale & utiq; spiritu animatum, vi-
detur quod panis transubstantietur in hominē,
& pari ratione in Christum transubstantietur,
& ita in creatorem. Sic ergo creatura quotidie
fit creator. Quidam voluerūt astruere qd panis
transubstantiatur in Christum, non tamen in
creatorem, quia Christus dicitur secundum na-
turam humanam, secundum quam panis trans-
substan-

substantiatur in ipsum. Nam sicut dicitur Christus manducari, quia corpus eius comeditur, ita panis credendus est ipsum mutari, quoniam in corpus eius convertitur. Ego sum (inquit) panis vivus, qui de caelo descendi, & panis quem ego dabo caro mea est pro mundi vita. Christus igitur seipsum & carnem suam nomine panis appellat, ut ostendat ex hoc, quod panis sicut verè mutatur in carnem ipsius, ita verè mutatur in ipsum. Ego tamè sicut in alijs, ita pariter in hoc divina sacramenta magis veneranda quàm discutienda profiteor. Scriptum est enim: Nō comedetis ex eo crudum quid, nec coctum aqua, sed assum igni. Etsi secundum vim inferentiae non sequatur. Quod si panis transubstantiatur in corpus humanum, ideo panis transubstantietur in hominem, quia non homo sed hominis pars est corpus.

Ioan. 6,

Exod. 12.

¶ De modo transubstantiationis.

CAPVT. XX.

Veritur autem. Vtrum ante consecrationem sit concedendum, panis erit corpus Christi, vel post consecrationem id quod panis fuit, est corpus Christi. Quod inde videtur, quoniam qui sacerdos fit, erit sacerdos & qui sacerdos est factus, sacerdos est. Similiter quod corpus fit, erit corpus, & quod corpus est factum, est corpus. Quis enim dixerit, quod hoc sit illud, si nunquam hoc erit illud? Tradit etiam Augustinus, ante consecrationem panem esse &

P 5 vinum

INNOCENTII. PP.

De cōsecra-
tio. dist. 2. c.
Nos autem.
& ca. Panis
est.

Argutiæ ni-
miam subti-
les.

Simplex re-
sponso.

vinum quod natura formavit, post cōsecratio-
nem verò carnem, & sanguinem, quod benedi-
ctio consecrauit. Et Ambrosius in hæc verba,
quod erat panis ante consecrationem, iam est
corpus Christi post cōsecrationē. Nam etsi pa-
nis nec erit corpus Christi, nec aliud, panis ibi
nihil erit, & ita panis annihilatur, ergo nec fit
corpus Christi, nec aliud. Si verò dicatur, q̄ pa-
nis erit corpus Christi, statim infertur, aliud fo-
re corpus Christi, quod nec fuit natū, nec pas-
sum, nec mortuum, nec sepultum, demonstratis
quoque diuersis panibus, oportebit concedi, q̄
hoc etiam illud erit idem, & non est idem, hoc
igitur fiet illud, rursus si hoc erit panis, & nō est
corpus Iesu, quod est penitus impossibile. Præ-
terea si id quod fuit panis, est corpus Ch̄i, pro-
fectò corpus Ch̄i est illud quod fuit: panis er-
go corpus Ch̄i vel fuit, vel est panis. Diuersa
& innumerabilia talia possent inferri, quæ pe-
nitus à veritate discordant. Propter hæc & alia
quæ circa præsentē articulū subtiliter magis q̄
utiliter possent inquiri, non desunt qui dicunt,
quòd ea ratione dicitur panis mutari, vel con-
verti, seu transubstantiari, siue transire in cor-
pus Christi, q̄ corpus Ch̄i sub eisdē accidenti-
bus loco panis incipit esse, sicut dicit à Grāma-
ticis, q̄ a mutatur in e cum à præsentī forma
præteritū, ago egi, quia loco huius literę a, poni-
tur hæc litera e. Quidā aut expressè dixerūt, q̄

ipsa

ipsa panis essētiaverē mutatur in corporis Chri-
 sti substātiā, nec redigitur panis in nihilum,
 quia desinit esse qđ fuit, sed mutatur in aliud,
 quoniam incipit esse quod non fuit. Sic autē
 ipsa conuersio non fit secūdum vnionē, sed se-
 cundum transitionem, quia nequaquam essen-
 tia essentię accedit, in augmētū, vt per id quod
 accedit id ad quod accedit, maius aliquid fiat,
 sed id quod accedit, sit vnū cum eo ad quod ac-
 cedit, nec corp⁹ accipit esse panis. Sed panis ac-
 cipit esse corporis, quia panis transit in corpus,
 non corpus in panem. Cum ergo concluditur
 quoniā aliud erit corp⁹ Christi, quod nec fuit
 natū, nec passum. Si relatio fiat ad prædicatū,
 est falsum. Si verò ad subiectum, est verum, sed
 inde nō* prouenit. Ergo corp⁹ Christi nec fuit
 natum, nec passum, sicut non sequitur, aliquid
 est pater qđ nec genuit, nec spirauit, ergo nec
 pater genuit, nec spirauit. Quod autē infertur
 hoc & illud erūt idem, & nō sunt idem, hoc igi-
 tur fiet illud, non prouenit, sed ita rectius infer-
 retur, hoc ergo fiet aliquid qđ illud erit. Sicut
 pater & filius sunt idem non tamen pater est fi-
 lius, sed id quod est filius. Licet autem hoc erit
 illud, nunquam tamen erit verum hoc, esse il-
 lud, quoniam hoc desinit esse hoc, & incipiet
 esse illud. Sicut sanū erit ægrum, nunquam ta-
 men erit verum, sanum esse ægrum: quia sanū
 desinit esse sanum, & incipiet esse ægrū. Quā-
 uis

Subtilis di-
 sceptatio.
 alias * pro-
 cedit.

INNOCENTII. PP.

uis etiã id quod fuit panis fit corpus Chri, non tamẽ corpus Christi est aliqd quod fuit panis, quoniã id quod fuit panis, est aliud oĩno quã fuit, sed corpus Christi est oĩno idẽ quod fuit. Sicut iniquũ quod fuit Saulus, est Paulus, non tamẽ Paulus est iniquũ, qđ fuit Saulus. Quod enim secundũ naturã contingit in accidẽtibus, hoc secundũ miraculũ accidit in naturis. Est autem duplex cõuersio, substantialis videlicet & formalis. Nam sicut aliqn̄ forma conuertitur sine substantia, sic interdũ substantia cõuertitur sine forma, nõnunquã vtraq; cum altera. Substantia verò quãdoq; cõuertitur in id, quod fit, & nõ erat, vt virga in colubrũ, & tunc forma cõuertitur cũ substãtia. Quando cõuertitur in id quod erat & non fit, vt panis in Eucharistiã, & tunc substantia cõuertitur sine forma. Sed desinamus scrutare scrutinium, quoniã perscrutator maiestatis opprimetur à gloria. Nã accedit homo ad cor altum & exaltabitur Deus. Sicut ineffabilis est illa vnio qua Deus factus est homo. Sic ineffabilis est illa cõuersio qua panis fit caro. Nõ tamen ita panis dicendus est incarnari, quia panis fit caro. Sicut verbũ dicitur incarnatum, quia verbum factum est caro. Nam verbum manens, quod ita erat factum est caro, qđ carnem assumpsit non transiuit in carnem, sed panis desinens quod erat, ita fit caro, quod transiit in carnem, non assumit carnem.

Simili

Duplex cõ-
uersio sub-
stantialis &
formalis.

Exod. 47.

Psal. 63.

Prover. 25.

Non incar-
natur panis.

Simili modo postea quam cœnatum
est accipiens & hunc præclarum cali-
cem in sanctas ac venerabiles manus suas.
Item tibi gratias agens Bene ✠ dixit: de-
ditque discipulis suis dicens, Accipite &
bibite ex eo omnes.

HIC est enim calix sangui-
nis mei, noui & æterni testa-
menti mysterium fidei: qui
pro vobis, & pro multis effun-
detur in remissionem pecca-
torum.

Hæc quotienscunq; feceritis:
in mei memoriam facietis.

¶ Cur Eucharistia sub duplici specie conse-
cratur. CAPVT. XXI.

*D. Tho. 3.

p. q. 74. ar-
ticul. 1.

Simili modo. Licet sub alterutra specie sum-
atur vtrunq; , id est, corpus & sanguis, vtraq;
tamen species cōsecratur, & neutra superfluit,
vt ostendatur, quòd Christus humanã naturã
totam

INNOCENTII. PP.

totam assumpsit, ut tota redimeret. Panis enim refertur ad carnem, & vinum ad animam, quia vinum sanguinem operatur, in quo sedes est animæ. Moyses quippè testatur, quod caro pro corpore, sanguis autem offertur pro anima. Vnde legitur in Levitico: Anima carnis in sanguine est, quocirca panis & vinum in sacrificio offeruntur, quod valet ad tuitionem carnis & animæ, ne si sub alterutra specie tantum sumeretur, ad alterius tantum putaretur pertinere salutem. Et quanuis sub specie panis sanguis sumatur cum corpore, & sub specie vini corpus sumatur cum sanguine, tamen nec sanguis sub specie panis, nec corpus sub specie vini bibitur, & comeditur: quia sicut nec sanguis comeditur nec corpus bibitur, ita neutrum sub specie panis bibitur, aut sub specie vini comeditur. Etsi concessibile videatur, quod corpus bibendo, aut sanguis comedendo sumatur. Est ergo modus sumendi carnem & sanguinem: quo neutrum manducatur & bibitur.

*D. Tho. 3.
p. q. 74. art.
1. ad. 2.

¶ Vtrum panis sine vino, vel vinum sine pane valeat consecrari. CAP. XII.

Sed quaeritur, vtrum panis sine vino, vel vinum sine pane, non dico debeat, sed valeat consecrari? Cum enim ad prolationem istorum verborum: Hoc est corpus meum, panis mutetur in carnem, & ad prolationem istorum verbo-

rum: Hic est sanguis meus, vinum mutetur in sanguinem. Si post^{*}prolationem istorum, & ante prolationem illorum, impedimentum accidat sacerdoti, quo minus procedere valeat, videtur ergo quod panis sit mutatus in carnem, vino in sanguinem non mutato. Quid ergo iudicabitur in hoc articulo faciendum? an alius sacerdos totum repetet à principio, & sic super panem iterabitur consecratio? an ab eo tantum loco incipiet, in quo sacerdos ille dimisit, & sic diuideretur mysterium vnitatis? De hoc ita statutum legitur in Concilio Toletano. Censuimus conuenire, vt cum à sacerdotibus missarum tempore sacra mysteria consecrantur, si egritudinis cuiuslibet accidat euentus, quo coeptum nequeat consecrationis explere mysterium, sit liberum episcopo vel presbytero alteri, consecrationem exequi coepti officij, vt præcedentibus, libenter alij pro complemento succedant. Porro cum inter Theologos de tempore consecrationis sit diuersa sententia, quibusdam dicentibus, quod cum totum est dictum, totum est factum: alij sautem dicentibus, quod panis antè mutatur in corpus, & postea vinum mutatur in sanguinem. Plerique tutius procedentes affirmant, quod alius sacerdos consecrationem repetere debet atque perficere. Quoniam (vt tradit autoritas) non dicitur iteratum, quod nescitur ante esse factum.

*D. Tho. 3.
P. q. 83. arti.
6. ad. 1.

Vide Cōcil.
Tole: septi-
mum. c. 20.

De consec.
distin. 4. ca.
Cum itaq;

Verum

INNOCENTII. PP.

Verum ne vlla fiat iteratio, vel diuisio sacramēti, nec aliquis scripulus erroris, vel dubitationis remaneat, consultius & tutius iudicatur, vt illa talis oblatio studiosissimè recondatur, & super aliam totum officium celebretur.

Quæritur, vtrum necessitate cogente, vel casu intercedente, sola panis materia possit in Eucharistiam consecrari.

C A P. X X I I I.

ET si vinum inueniri nō possit, vel aliquo casu defuerit, quæritur, vtrum necessitate cogente vel casu intercedente, sola panis materia possit in Eucharistiam cōsecrari, sicut sub sola panis specie debet Eucharistia reseruari? Sūt sane qui dicunt, quòd cum verbum & elemētum efficiant sacramentum, nec forma verborū nec materia rerum, quam Christus expressit, mutari potest siue dimidiari. Quia sicut vinū sine pane, sic panis sine vino minimè consecratur, cum vtrunq; sit de substantia sacramenti: vnde siue aqua pro vino mittatur in calicē, siue hordeum pro frumento formetur in panē. Sicut neutrum per se, sic neutrum cum alio transubstantiatur in carnem, aut mutatur in sanguinem. Nam si panis sine vino, vel vinū sine pane mutari posset in carnem aut in sanguinem. In his regionibus, in quibus alterutrū inueniri non potest, licitè posset alterum sine altero cōsecrari. Minus enim ignorantia quàm necessitas, vel negligentia quàm

*D. Thom.
q. 74. arti. 1.
ad. 2.

tia quàm difficultas excusat. Alij verò dicunt, quod cum Christus prius conuertit panem in carnem, & postea vinum mutauit in sanguinem, sicut Evangelicæ lectionis textus ostendit, & sine vino panem, & sine pane vinum consecrari contingit. Grauius tamen offendit, qui negligenter aut ignoranter alterutram speciem prætermittit, grauius qui scienter aut spontè, maximè si formam intèdit mutare, vel heresim introducere.

¶ Cautela quando sacerdos post consecrationem inuenit prætermissum vinum.

*D. Thom.
3. p. q. 83. ar.
ti. 6. ad. 4.

CAPVT. XXIII.

Quid ergo faciendum est sacerdoti, qui post consecrationem vinum comperiat prætermissum? Dicunt aliqui quòd vinum apponere debet, & super illud solummodo consecrationem repetere. Alij, quòd apposito vino panem consecratum, sicut in die parasceue debet immittere, sicq; sumere sacrificium. Ego verò semper in dubijs quod tutius est, iudico præferendum.

¶ De diuersis sacerdotibus super eandem hostiam celebrantibus.

*D. Thom.
3. p. q. 82. ar.
ticu. 2.

CAPVT. XXV.

Cum autem interdum vni pontifici multi sacerdotes concelebrèt, si fortè nō omnes simul consecratoria verba pronūtiat, Quæritur, an ille solus conficiat, qui primus pronūtiat? Quid ergo cæteri faciunt, an iterant sacramentum? Poterit ergo contingere, quod ille non confi-

Quæstio.

cit qui

INNOCENTII. PP.

Responsio.

Missæ papa-
lis.

cit qui celebrat principaliter, & ille cōficiet, qui secundario celebrabit, & sic pia celebrantis intentio defraudabitur? Sanè dici potest, & probabiliter respōderi, q̄ siue prius, siue posteri⁹ proferant sacerdotes, referri debet eorum intentio ad instans prolationis episcopi, cui principali-ter celebranti concelebrāt, & tūc omnes simul consecrāt, & conficiūt. Quanquam nōnulli cōsentiāt, q̄ qui prius pronuntiat, ille consecrat: nec aliorum defraudatur intentio, quia factū est quod intenditur. Consueuerūt autē presbyteri Cardinales Romanum circumstare pōtificem, & cū eo pariter celebrare. Cumq; cōsummatum est sacrificium, de manu eius cōmunionem recipere, significantes Apostolos, qui cū Domino pariter discumbentes sacram de manu eius eucharistiam acceperūt, & in eo quòd ipsi concelebrant, ostendunt apostolos tunc à Domino ritum huius sacrificij didicisse.

*D. Thom.

3. p. q. 73. ar-
ticul. 5.

Exod. 12.

Lucæ. 22.

De hora institutionis. CAP. XXVI.

Postquam coenatū est. Quartadecima luna primi mensis ad vesperam Christus secundum legistypū pascha cum Apostolis celebrauit, de quo cum dixisset, desiderio desideravi hoc pascha manducare vobiscū antequam patiar. Cur hoc dixerit, statim ostendit, vt scilicet veteri Paschæ imponēs finem, nouum Paschæ substituerit sacramentum. Accipiens enim panem,

nem, benedixit ac fregit, deditq; discipulis suis dicens: Accipite & comedite, hoc est enim corpus meū quod pro vobis tradetur. Similiter & calicem, postquam coenauit, dicens: Bibite ex hoc omnes, hic est sanguis meus noui testamenti qui pro vobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Hoc facite in mensam commemorationem. Hac ergo institutione formati celebramus iugiter per mysterium, quod semel offerabatur in pretium. Nam vbi veritas venit, figura cessauit, & signum est sublatum de medio, cum iam non erat res aliqua quæ futura significarentur, sed quæ præsens perciperetur, mansit tamen figura, donec fuit in veritate completum, quod in similitudinem prius erat exhibitum. Ob id etiam Christus corpus & sanguinē suum post coenam dedit apostolis, vt hoc sacramentum vel vltimum testatoris mandatum arctius memoriæ commendarent. Vnde nouissimum condens hæc dibus testamentum, Vos inquit, estis qui mecum permansistis in tentationibus meis, & ego dispono vobis regnum, sicut pater mihi disposuit, vt edatis & bibatis super mensam meam in regno meo. Patet ergo cum primam acceperūt apostoli eucharistiā, nō eos accepisse ieiunos. Non ideo tamē est calumniādum ecclesie, q̄ a ieiunis semper accipiūt. Placuit em̄ spūi sancto, vt in honorē tanti sacramēti prius in os Chri-

Cur post cœnam Christi instituit.

Lucæ. 228

Nunc à ieiunis accipiendum est.

Q₂

11

INNOCENTII. PP.

Vide Augu.
in episto. ad
Ianuarium.

1. Corin. II.

ni dominicum corpus intraret, sicut vbiq̄e
mos iste seruatur. Non em̄ quia post cibos Do-
minus dedit, ideò pransi vel coenati debēt illud
accipere. Quemadmodū illi faciebant, quos ar-
guit Apostolus, dicens: Cōueniētibus vobis in
vnum, iam non est dominicā coenam māduca-
re, vnusquisq; suam coenā præsūmit ad mandu-
candū, & alius quidē esurit, alius ebrius est. Sal-
uator ergo præsūptis ex causis post coenā tra-
didit eucharistiam, quo autem deinde ordine
sumentem disponendum apostolis reseruauit.
¶ Quòd corpus Christi totum est in pluribus
locis simul. C A P. XXVII.

Vide Am-
brosium de
mysterijs
inici. c. 9.

Accipiens hunc præclarum calicem. Conti-
nens metonymicè, ponitur pro contento.
Nam & vnus, & idem, & tunc, & nūc, & hic, &
alibi sacrificatur ab omnibus, totus in coelo, &
totus in altari, simul & sedet ad dextram patris,
& manet sub specie sacramenti. Miraris q̄ ver-
bum Dei iuxta sacramenti virtutem totum si-
mul in diuersis locis existit: & nō miraris q̄ ver-
bum hominis iuxta vocis naturā totum est si-
mul in auribus diuersorum. Quid quæris natu-
ram in Christi corpore, cum præter naturā sit
ipse natus de virgine? Sic ergo Christus in di-
uersis locis est vnus, sicut in diuersis partibus
totus. Quòd autem vinum in calice consecra-
uerit, patet ex eo quod ipse subiunxit: Non bi-
bam ammodo de hoc genimine vitis.

Quare

Quare sanguis Christi dicatur nouum testa-
mentum. CAP. XXVIII.

*D. Thom.
3.p.q.78.ar
ticu.3.ad.3.
&.4.

HIC est sanguis noui testamenti & æterni.
Vetus testamentum quod hircorum fuit
& vitulorum sanguine dedicatum, pmittebat
homini temporalia: nouū autē quod fuit Chri-
sti sanguine confirmatū, promittit æterna. Et
ideò testamētū illud fuit vetus & transitoriū,
hoc autem nouum est & æternū, vel inde pro-
batur æternum, id est, perpetuum, vnde nouū
asseritur, id est, vltimū. Nouissimū enim homi-
nis testamentum immobile perseuerat, quia te-
statoris firmatur morte, iuxta quod docet A-
postolus. Testamētum, inquit, in mortuis con-
firmatum est, alioquin nondum valet, dum vi-
uit qui testatus est. Porro testamentum dicitur
non solum scriptura, sed & promissio, quemad-
modum dicit Apostolus: Ideò noui testamen-
ti mediator est, vt repromissionem accipiant,
qui vocati sunt, æternæ hæreditatis. Et secun-
dum hunc modū dicitur: Hic est sanguis meus
noui & æterni testamenti, id est, confirmator
nouæ & æternæ promissionis. Sicut dominus
ipse promittit: Qui manducat carnem meam,
& bibit meum sanguinem, habet vitam æter-
nam. Vnde nec primum testamentum (vt in-
quit Apostolus) sine sanguine dedicatum est.
Lectō enim vniuerso legis mandato, Moyse
accipiens sanguinem hircorum & vitulorum,

Nouum &
æternum te-
stamentum.

Hebr. 9.
Testamen-
tum & scri-
ptura & pro-
missio dici-
tur.

Ioan. 6.

Hebr. 9.
Exodi. 24.

Q; ipsum

INNOCENTII. PP.

ipsum quoque librum & omnem populum aspersit dicens: Hic est sanguis Testamenti, quod mandavit ad vos Deus. Ecce quod proprie Moyses verba prædixit, quibus Christus usus est in cœna.

*D. Thom.

3. p. q. 74. ar
tic. 8. & ca.
cū Marthæ.
de celebra.
miss.

Ioan. 19:

¶ Vtrum aqua cum vino conuertatur in sanguinem. CAP. XXIIX.

Sed quaeritur, vtrum aqua cum vino conuertatur in sanguinem? Si conuertitur, ergo sacramentum, sanguis est: imò populi, nam aquæ multæ sunt populi multi, & ob hoc aqua vino miscetur, vt Christo populus adunetur. Nã de latere Christi exiuit sanguis & aqua. Si nõ conuertitur, vbi post cõsecrationem existit? Et quomodo separatur à vino, cui fuerat in vnũ commixta? Præterea nõ solum sanguinem bibit sacerdos in hoc sacramento, si post consecrationem aqua pura perinãserit, post vnã ergo summptionem iterum eodem die communicare non debet, ac si prius aquam bibisset. Nam idcirco sacerdos postquam perfudit, eodẽ die iterum non sacrificat, quia vinum purum assumit. An fortè sicut vinum mutatur in sacramentum redemptionis, sic & aqua transit in sacramentum ablutionis, quæ de latere Christi pariter effluerunt. Quis hoc * valeat diffinire?

aliàs* au-
deat.

*D. Thom.

3. p. q. 54. ar
tic. 2. ad. 2.

¶ Vtrum Christus resurgens sanguinẽ resumpsit quem effudit in cruce. CAP. XXX.

Iam & illud inquiratur, vtrum Christus resurgens à mortuis, sanguinem illum resumpsit quem

quem effudit in cruce. Si enim capillus de capite vestro non perit, quanto magis sanguis ille non perijt qui fuit de veritate naturæ? *Luce. 22.*

De circuncisione præputij, & præcisione umbilici. CAP. V. T. XXXI.

Quid ergo de circuncisione præputij vel umbilici præcisione dicetur? an in resurrectione Christi similiter redijt ad veritatē humanæ substantiæ? Creditur enim in Lateranensi basilica, scilicet in sancto sanctorum conservari. Licet à quibusdā dicatur, quòd præputium Christi fuit in Hierusalem delatū ab angelo, Carolo Magno, qui transtulit illud & posuit Aquisgrani. Sed post à Carolo Caluo positum est in ecclesia Salvatoris apud Carosium. Melius est tamē Deo totum cōmittere, quàm aliud temere diffinire. Illud omnino nephas est opinari, quòd quidā dicere præsumpserūt, videlicet aquā in phlegma cōverti. Nam & de latere Chri nō aquā, sed humorem aquaticum, id est, phlegma mentiūtur exiuisse, nō attendētes quòd de latere Christi duo præcipua ecclesiæ sacramenta fluxerunt, videlicet & sacramētum redemptionis in sanguine, & sacramētum regeneratiōis in aqua. Non enim baptizamur in phlegmate, sed in aqua, iuxta sententiā evangelij: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non intrabit in regnum Dei. Quibusdā verò nō absurdum videtur, quòd aqua cum vi-

Præputium Christi.

Falsa opinio de aqua ex latere Christi.

Ioan. 3.
Recta opinio de aqua

Q 4 no

in calice sa-
cramenti.

no transit in sanguinem ea videlicet ratione, quòd aqua per admixtionem tráfit in vinum, & vinum per consecrationem transit in sanguinem. Quis enim ambigat aquam in vinū transire, cum multo vino modicū infunditur aque? Alioquin tota vini substantia propter guttam aquæ mutatur, vt quoddam fiat ex illis confusum, qd̄ nec sit aqua, nec vinū. Sic ergo tota fontis vel fluminis aqua propter modicā vini stillam in confusionis speciē mutaretur, nec panis ille posset in Eucharistiam cōsecrari, qui factus est de frumento, cui fortè mixtum fuerat vnum granum hordei vel auenæ. Quid autē si plus apponatur aquæ quàm vini, erit irritū sacramentum? Oportet quidem quod tantum vini ibi ponatur, q̄ aqua commixtum saporē vini retineat. Licet autem diligēti studio vinum optimum sit quærendum, vt sacrificium offeratur, vitium tamen vini nō maculat mūditiā sacramenti. Quocirca siue vinū nouum, quod dicitur mustum, siue vinum acidum, quod appellatur acetum, in sacrificium offeratur, sacramētum conficitur & diuinitus consecratur.

*D. Thom.
q. 77. art. 4:

¶ De vino post cōsecrationem admixto.

C A P V T. X X X I I.

SI vero post calicis consecrationem aliud vinum mittatur in calicem, illud quidem non transit in sanguinē, nec sanguini cōmiscetur, sed accidentibus prioris vini cōmixtum corpori, quod

ri, quod sub eis latet, vndiq; circumfunditur, nō
 madidans circumfusum. Ipsa tamen accidentia
 vnum appositū videtur efficere, quod inde cō
 iicitur. Quia si aqua pura fuerit apposita, vini
 saporē assumit. Contingit accidentia permuta
 re subiectū, sicut subiectum contingit accidē
 tia permutare. Cedit quippè natura miraculo,
 & virtus supra cōsuetudinē operatur. Quidam
 autem voluerūt astruere q̄ sicut aqua pura per
 aquæ benedictæ contactū efficitur benedicta:
 Sic vinum per sacramēti contractum efficitur
 consecratum, & transit in sanguinem, quorum
 assertioni ratio minimè suffragatur.* Queritur
 autem, an irritum sit quod geritur, si fortè præ
 termittitur aqua. Cautum est enim in Canone
 quod nō potest calix domini aqua sola esse, ne
 que vinū solū, nisi vtrūq; misceatur. Et Cypria
 n⁹, Calix Dñi nō est aqua sola, neq; vinū solū,
 sicut neq; corpus dñi potest esse farina sola, nisi
 fuerit vtrūque adunatū, & panis vnus cōpage
 solidatum. Hoc quidam constanter affirmant,
 dicentes, quòd sicut aqua sine vino consecrari
 non potest, sic vinum sine aqua transubstantia
 ri non potest, quia de latere Christi simul vtrū
 que manauit. Alij verò cōcedunt, quod si quis
 quam nō intendens heresim introducere, obli
 uione vel ignorantia prætermiserit aquam, ille
 quidem vehementer est corripendus, & graui
 ter, non tamen fit irritum sacramētum. Quod

ergo

*D. Thom.

3. p. q. 74. ar
 ticu. 7.

De consec.
 dist. 2. c. 1. 1.

& 3. c. 1. 1.

I N N O C E N T I I . P P .

ergo prædictum est, hoc est, verum vinū solū offerri non posse: determinari debet, quia recipit exceptionem, hoc modo nō potest nisi fiat simpliciter vel ignorāter, vel non potest, id est non debet: quia nō dicitur posse fieri, quod de iure nō fit. Nam & Græcorum ecclesia dicitur aquam non aponere sacramento. Ait enim Cyprianus, si quis de antecessoribus vel ignorāter vel simpliciter non obseruauerit, quod nos dominus exēplo facere vel magisterio docuit, potest simplicitati eius indulgentia dñi venia concedi, nobis verò non potest ignosci, qui nunc à domino instructi sumus, vt calicem dominicū vino mixtum, secundum quod dominus obtulit, offeramus. Hinc ergo colligitur, q̄ vinum aqua mixtū Chrs in coena discipulis tradidit.

Cyprian. in
epist. libr. 2.
capi. 3.

*D. Tho. 3.
p. q. 74. art.
4. soluit hanc
quest.

¶ Vtrum fermentatum transubstantietur.

C A P V T . X X X I I I .

Quæritur autem, vtrum qui fermentatum sacrificat, sacramentum conficiat, præsertim si negligenter vel ignoranter hoc faciat? Superius enim sufficiēter ostensum est, q̄ Christus azymū consecrauit, cum sacramentū instituit, sed adhuc multi sacrificant de fermentato, quibus tanquā verè catholicis ecclesia Romana cōicet. Verum hæc quæstio melius soluēda differtur, vt aliàs competentius soluatur.

*D. Tho. 3.
p. q. 74. ar.
ticul. 1.

¶ Quare sub alia specie sumitur Eucharistia. C A P . X X X I I I I .

Tribus

Tribus autem ex causis sacramentum corporis & sanguinis sui Christus sub alia specie sumendum instituit, scilicet ad augendum meritum, ad fouendum sensum, ad vitandum ridiculum. Ad augendum meritum, quoniã aliud ibi cernitur, & aliud esse creditur, vt fides habeat meritum, cui humana ratio non præbet experimentũ. Ad fouendũ sensum, ne abhorreret animus, quod cerneret oculus, Quia nõ consueuimus carnẽ crudam comedere, vel sanguinẽ humanum potare. Ad vitandũ ridiculum, ne insultaret paganus, cum id ageret Christianus, & vt ita veritas adsit, & ridiculum desit. Ad hoc ergo Christi sub specie principalis edulij sumendam proposuit Eucharistiam, vt sensus foueretur in vno, & fides ædificaretur in altero. Fouetur enim sensus in vno, dum solita percipit, ædificatur fides in altero, dũ in eo quod videt, quale sit illud quod non videt agnoscit. Proponitur autẽ species panis & vini, quatenus in sumptione corporis & sanguinis Christi doceatur esse perfecta refectio, plena quippè refectio cibus & potus est. Cibi autem & potus, & panis & vini est *principalis substantia.

Tres cause
institutiõis.

aliàs *prin-
cipaliter.

Quod sacramentum altaris simul est veritas & figura. CAP. V. T. XXXV.

Mysterium *fidei. Ex his alijsque scripturæ verbis, quidam munimentum erroris ducere putauerunt dicentes, in sacramento altaris

*D. Tho. 3.
p. q. 78. art.
3. ad. 5. & 6.

verita-

INNOCENTII. PP.

**Error negā-
cium verita-
tem in sacra-
mento.**

**Reproba-
tio.**

Roma. 4.

1. Petri. 2.

Esaiæ. 53.

veritatem corporis & sanguinis Christi non esse, sed imaginem tantum & speciem & figuram, pro eo quòd scriptura memoret aliquotiens id quod in altari suscipitur, esse sacramentum & mysterium & exemplum. Qui profectò laqueum erroris incurrunt, quia nec sacramenta Dei reuerenter suscipiunt, nec autoritates scripturæ conuenienter intelligunt, nescientes scripturas neq; virtutem Dei. Quid enim, Nunquid ideò sacramētum altaris veritas non est, quia figura est? ergo nec mors Christi veritas nō est, quia figura est. Et resurrectio Christi veritas non est, quia figura est. Nam & mortem & resurrectionem Christi figuram & imaginem & similitudinem esse manifestè declarat Apostolus dicēs: Christus mortuus est pro delictis nostris, & resurrexit propter iustificationem nostram. Et Petrus apostolus. Christus passus est pro nobis, vobis relinquēs exemplum, vt sequamini vestigia eius. Ergo mors Christi exemplum fuit, vt peccato moriamur, & resurrectio eius exemplum fuit, vt iustitię viuamus, Nunquid ideò veritas non fuit? ergo Christus verè mortuus non fuit, & verè non resurrexit? Si mors eius vel resurrectio eius vera non fuit absit. Nam propheta de ipso prædixit. Verè langores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit. Altaris ergo sacramētum est, & veritas, & figura.

¶ De

¶ De sacramento & re sacramenti: quorum tria notantur* distincta.

CAP. XXXVI.

TRia quippè In hoc sacramēto sunt discreta: videlicet forma visibilis, veritas, & virtus spiritualis. Forma panis & vini, veritas carnis & sanguinis, virtus vnitatis & charitas. Primum oculo cernitur, secundum animo creditur, tertium corde percipitur. Primum est sacramētū & non res, secundum est sacramētum & res, tertium & res & non sacramētū. Sed primum est sacramentum geminæ rei, tertium verò res gemini sacramenti, secundum autem est sacramētum vnius, & res alterius. Nā forma panis vtranque carnem Christi significat, id est, verā & mysticam. Sed veram carnē & continet & significat. Mysticam verò significat, sed non cōtinet. Sicut vnus panis ex multis granis conficitur, & vnum vinum ex diuersis acinis cōfluit. Sic corpus Christi ex multis membris cōponitur. Et vnitas ecclesiastica ex diuersis personis cōsistit. In prædestinatis, vocatis, iustificatis, & glorificatis, Nam quos prædestinauit, hos & vocauit, & quos vocauit, hos & iustificauit, &c. Propter quod dicit Apostolus: Vnus panis & vnū corpus multi sumus. In cuius rei typo facta est Arca domini de lignis Cethim quæ sunt impu- tribilia, & albæ spinæ similima. Vinum autem in quantum liquet, & rubet, similitudinem sanguinis

Alias * discreta.

Vide capit. Cum Martha. Ex. de celebratio. missa.

*D. Thom. d. 24. q. 1. artic. 1. & 3. p. q. 73. arti. 1. ad. 3.

Roma. 8.

1. Corin. 10.
Exod. 15.

INNOCENTII. PP.

guinis significat. In quantum caler, & redollet, proprietatem charitatis significat, & ostendit. Nam vinum & sanguinem operatur, & excitat charitatem, quia cor bibentis exhilarat & dilatat. Pater ergo quod substantia corporis & sanguinis Christi est sacramentum & res, sed alterius sacramenti res, & alterius rei sacramentum. Est enim res primi, quia significatur & continetur à primo, videlicet à forma visibili. Et est sacramentum tertii, quia significat, & efficit tertium, videlicet unitatem ecclesiasticam. Illud ergo sanè debet intelligi quod dominus ait, pauperes semper habebitis vobiscum, me autem non semper habebitis. Ne videretur esse contrarium illi, quod alibi dicit: Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem seculi. Christum enim* habemus nobiscum, sub diuini specie sacramenti, & non semper habemus nobiscum in propria forma personæ. Dicitur ergo mysterium fidei, quoniam aliud ibi cernitur, & aliud creditur. Cernitur species panis & vini, & creditur veritas carnis & sanguinis dñi. Quod autem hic dicitur mysterium fidei, alibi dicitur spiritus & vita. Spiritus enim est mysterium, secundum illud: Litera occidit, spiritus autem uiuificat. Fides est vita, secundum illud. Iustus ex fide uiuit. Hinc ergo dominus ait: Verba quæ locutus sum vobis, spiritus & vita sunt.

¶ Quod

Quomodo
Christum no-
biscum ha-
bemus.

Matthæ. 26.
28. addo *
semper.

Mysterium
fidei supra
cap. 35.

3. Corint. 3.

Abac. 2.

Ioan. 6.

Quod species panis & vini duabus ex cau-
sis intelligitur sacramentum.

CAP. XXXVII.

Verum cum consecratio perficiat sacramen-
tum, & post consecrationem non sit panis
in altari aut vinum, quis panis est corporis, aut
quod vinum est sanguinis sacramentum? Si di-
catur quod panis qui fuit, vel vinum quod exti-
tit, profecto nec ille est corporis, nec illud est
sanguinis sacramentum, quia panis transiit in corp⁹
& vinum transiit in sanguinem. Si vero dicatur, quod spe-
cies quae remansit, illa quidem nec consistit e granis
nec confluit ex acinis, quoniam ex his non proue-
nit accidens, sed substantia. Quam ergo simili-
tudinem assignabimus inter sacramentum rei,
& rem sacramenti? Nam si sacramenta non ha-
berent similitudinem rerum quarum sunt sacra-
menta, non dicerentur proprie sacramenta, si-
cut sacramentum baptismi: quod est ablutio car-
nis exterior, similitudinem habet significati,
quod est ablutio mentis interior. Sane sacramen-
tum istud in hoc gerit similitudinem corporis, in
quo panis similitudinem representat. Species ergo
panis sacramentum est corporis, non solum ratione
rei significatae, verum etiam ratione contentae.

*D. Thom.
3. p. q. 74. ar-
ti. 1. & q. 73.
arti. 1.

Utrum forma panis & vini, vel species ac-
cidentis & veritas corporis diui-
sa sint sacramenta.

*D. Tho. 3.
par. q. 73. ar-
ticul. 2.

CAP. V. XXXVIII.

Sed

INNOCENTII. PP.

Sed quaeritur, Vtrum species panis & veritas corporis vnum sunt sacramentum, an diuersa sunt sacramenta? Scriptum est enim. Perficiat in nobis tua quae sumus sacramenta quae continent, sed & alibi legitur: Praesta vt hoc tui corporis & sanguinis sacramentum non sit nobis reatus ad poenam. praeterea cum eandem rem sanctam significet, videtur quod sit idem sacramentum. Sed cum diuersa sint signa, videtur quod diuersa sunt sacramenta. Sunt sane qui dicunt, quod forma panis & vini sunt vnum sacramentum, non propter vnum significatum, sed propter vnum contentum. Species autem panis & veritas corporis sunt vnum sacramentum, non propter vnum contentum, sed propter vnum significatum, hi debent concedere, quod sicut diuersae res propter idem significatum, idem sunt sacramentum, sic eadem res propter diuersa significata diuersa sunt sacramenta. Quibus obijcitur, quod si species panis, & veritas corporis idem sunt sacramentum, cum species panis sacramentum sit corporis, ergo veritas corporis idem est sacramentum, & ita sacramentum est sui. Non prouenit, quia species panis est quoddam sacramentum, quod est veritas corporis & est quoddam quod non est illa, quonia est duo* sacramenta diuersa. Alij vero dicunt, quod siue sint diuersa significata, siue diuersa sint significata, semper diuersa sunt sacramenta. Quos oportet concedere, quod in altari ad mi-

Obiectio.

Dilutio.

forte *significata.

nus sunt quatuor sacramenta, videlicet species panis, & species vini, veritas carnis, & veritas sanguinis. Præterea cū panis & vini diuersa sint accidentia, vt sapor, odor, pondus & color, quātitas & figura, videtur quod singula per se sint varia sacramenta. Nam qua ratione potius vnū quā aliud dicendum est sacramētum? Sed cuius rei sacramentum est odor aut sapor? Potest nō incongruē responderi, quia omnia simul accepta, sunt vnum Eucharistiæ sacramētum, eo quod nullum sacramētū* solum significat per se, sed omnia simul panis speciem representāt, quæ corpus Christi continet, & significat.

Vera determinatio.
forte* totū.

¶ De distinctione signorū, vbi ostēditur, quod sacramentum actiue & passiue dicitur.

CAPVT. XXXIX.

Signorum autē alia sunt naturalia, & alia positiua. Naturalia sunt, quæ secundum naturā significant. Quorum quædam sunt quæ per antecedens significant consequens, vt rubore vespertino significatur serenitas matutina. Alia sunt quæ per consequēs significant antecedēs, vt fumo vel cinere significatur ignis. Positiua sunt illa quæ secundum impositionem significant, quorum alia sunt signum rei sacræ, vt serpens æneus erectus in eremo. Alia sunt signa rei non sacræ, vt arcus triumphalis erectus in iherosolymis. Signorum rei sacræ, alia sunt sacra, vt baptismus, alia non sacra, vt agnus paschalis. Sacra sunt si-

Signorū alia sunt naturalia alia positiua.

*D. Tho. q. 60. 3. p. & in 4. dist. 1. Nume. 21.

Signa noui

R gna

testamenti
meliora sūt
quā signa
veteris testa-
menti.

Veteris
testamenti
signa

Sacramen-
tum & acti-
uè & passi-
uè dicitur.

acti-
uè & passi-
uè dicitur

*D. Thom.
3. par. q. 73.
artic. 3.

*D. Tho d.
1. q. 1. arti. 3.
ad. 2. in. 4. li-
br. senten.

gna noui testamenti nō sacra veteris. Quauis enim vtraque sint signa rei sacra, id est, rem sacram significantia, non tamē vtraq; sunt sacra signa, id est, iustificantia. Licet nonnulli dixerunt legalia iustificasse. Hæc est enim differentia inter legalia & inter euangelica sacramenta quòd illa significabant tantum & non iustificabāt, hæc autem significant & iustificant. Verum quādoque largè quandoque strictè sacramentū accipitur. Largè secūdum quod omne signum rei sacrae, siue sit sacrum siue non sacrum, dicitur sacramentum. Vndè signa legalia sacramēta dicuntur. Strictè secūdum quod sacrum solummodo signum dicitur sacramentum. Sacramentum autem & actiue & passiuè dicitur, quasi sacrum signans, vel sacrum signatum. Nā nomine sacramenti quandoq; signum rei, quādoq; res signi varie nuncupatur, secundū quod sacramentum accipitur pro re signi, sacramentum dicitur à sacro & secreto, quasi sacrum secretū. Species ergo panis dicitur sacramētū actiue id est, sacrum significās. Vnitas autem Ecclesie dicitur sacramentum passiuè, id est, sacrum signatū: Corpus domini vtroque modo dicitur sacramentum, id est, sacrum significans, & sacrum signatum.

Quòd sacramentum consistit in rebus,
in rebus, factis, & verbis,

CAPVT. XL.

Sacra-

Sacramentum verò consistit in tribus, rebus, factis, & verbis, secundum proprietatem, similitudinem, & interpretationem: Leo nãque secundum proprietatem designat diabolũ. Vndè: Aduersarius vester diabolus tãquam leo rugiens circuit, quærẽs quem deuoret. Seminare secundum similitudinem significat prædicare: Vndè Exijt qui seminat, seminare semẽ suum, & aliud cecidit in terram bonam, aliud supra petram, aliud inter spinas. Emanuel secundum interpretationẽ significat Christũ. Vndè. Vocabitur nomen eius Emanuel, quod interpretatur nobiscum Deus. Res vt aqua baptismi, vel aqua, Factum vt signaculũ crucis, Verbum vt inuocatio trinitatis. Singula reperiuntur in hoc excellentissimo sacramento. Res, id est, corpus & sanguis, Factum, id est, esus & potus. Verbũ, Hoc est corpus meum, hic est sanguis meus. Quòd sanguis Christi dupliciter intelligitur in remissionem peccatorum effusus.

CAPVT. XLI.

Qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Pro solis prædestinatis effusus est, quantum ad efficientiam. Sed pro cunctis hominibus est effusus quantum ad sufficientiam. Effusio quippè sanguinis iusti pro iniustis tam fuit diues ad pretium, vt si vniuersitas crederet in redemptorem, nullum omnino diaboli vinculum retinerent. Peccatum autem

Duplex re-

R 2   duobus

INNOCENTII. PP.

missio pec-
cati.

Isai. 53.

†D. Tho. 3.
p. q. 80. art.
10. Concil.
Tri. sess. 22.
capi. 6.

Ioan. 6.

2. Corin. 11.

duobus modis remittitur, quo ad meritum culpæ, & quo ad debitum poenæ. Meritum culpæ remittitur per sanguinis fidē, quia iustificamur à culpa. Debitum poenæ remittitur per sanguinis pretiū, quo redēpti sumus à poena. Omnes enim quasi oues errauimus. Vnusquisq; in viā suam declinauit. Et dñs posuit in eo iniquitates omnium nostrum. Vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra, disciplina pacis nostræ super eum, & liuore eius sanati sumus. Verē languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit. Quia ergo iustus iniustē punitus, iniusti iustē sunt liberati. Assumpsit enim poenam in se pro omnibus, vt daret per se gratiam vniuersis.

Quòd sumptio Eucharistiæ non est nimium differenda. **CAPVT. XLII.**

HAEC quotienscunque feceritis. In percēptione corporis & sanguinis Christi, magna est nobis adhibenda discretio. Cauendum est enim, ne si nimium differatur, mortis periculum incurratur, Domino protestante: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Si verò quis indignē suscipiat, iudicium dānationis incurrat, Apostolo testante: Qui manducat & bibit indignē, iudicium sibi manducat & bibit. Ideoq; iuxta vocem eiusdē Apostoli, Probet seipm homo, & sic de pane illo edat &

de ca-

de calice bibat. Ingens itaq; nobis indicitur bene viuendi necessitas, ne corpus domini vel indignè sumēdo sumamus iudicium, vel sumere cessando nihilomin⁹ incurramus periculū. Nec cessario quippe sumendus est agnus, vt à vastāte angelo p̄tegāmur, nec exire possum de Aegypto nisi celebrādo phase, paschalē agnū edamus. Dixerit ergo quispiā cōicandum esse quotidie, dixerit alius quotidie cōmunicandū non esse, faciat vnusquisq; quod piè crediderit faciēdum. Non enim litigauerunt ad inuicem nec alter alteri se præposuit Zachæus & ille Centurio, cum alter eorū gaudens in domo sua Christum recepit, & alter eorum dixit: Domine, nō sum dignus vt intres sub tectum meum. Audi quid, super hoc sentiat Augustinus: Quotidie, inquit, eucharistiam recipere, nec laudo nec vitupero, omnibus diebus tamen dominicis cōmunicādum hortor. Si tamen mens in effectu peccandi est, grauari magis dico Eucharistiæ perceptione, quàm purificari. Et licet quis peccato mordeatur, si tamen peccandi de cætero non habeat voluntatem, & satisfaciat lachrymis, & orationibus, securus accedat. Sed hic de illo loquor, quem mortalia peccata non grauant. Cautum est enim in Canone, q̄ si nō frequentius, saltem ter in anno omnes cōmunicent, qui nolūt ecclesiasticis carere luminibus: in Pascha, Pentecoste, & Natali.

Ingens nobis indicta probitatis necessitas.

Exod. 12.

De consecr. distin. 2. ca.

Quotidie.

Lucæ. 19.

Matth. 8.

De consecr. distin. 2. ca. Seculares.

R 3

Quod

INNOCENTII PP.

*D. Tho. 3.
p. q. 73. arti.
4. Trid. ses.
13. c. 2. & se.
21. cap. 1.
1. Corin. 11.

Lucæ. 22.
Cur ultimo
loco insti-
tuit Christ^{us}
hoc sacra-
mentum.

Ioan. 13.

Cibus soli-
tus.

Quòd sacramentum altaris est commemora-
tio mortis Christi. **CAP. XLIII.**

In mei memoriam faciatis. In hoc sacramen-
to nobis quotidie mortis Christi memoria re-
nouat, sicut apostolus determinat dicens: Quo-
tienscunq; inanducaueritis panem hunc, & bi-
beritis calicem, mortem domini annuntiabi-
tis donec veniat. Propter quòd ipse dicebat apo-
stolis: Hoc facite in meam cõmemorationem.
Hanc ultimam sui memoriam dominus nobis
dereliquit, quemadmodũ si quis peregre profi-
ciscẽs aliquod pign⁹ ei quẽ diligit derelinquat,
vt quotiẽs tũc illud aspexerit, ipsi⁹ debeat ami-
citas memorari, quoniã is si perfectẽ dilexerit,
absq; magno fletu vel desyderio nequit illud
aspicere. Ideoq; hoc saluator instituit sacramẽ-
tum, vt quia venerat eius hora qua de mundo
transiret ad patrem, quia verum erat quod dice-
bat apostolis. Quo ego vado, vos non potestis
venire. Nam & Petro dicenti: Domine, quo va-
dis? Respondit: Quo ego vado, me sequi non
potes. Competentem illis hæreditatem cõscri-
bens, visibilem sui memoriam commendarat,
Hoc, inquit, facite in meam commemorationem.
Non enim solum scripturam commemo-
rationem ad hæc sufficere iudicabat, qui lethar-
gicum venerat agrotum sanare. Quota nanq;
pars no sui capit illud quod in Euangelio opti-
mis vnguentis fragrat, antidotũ, verbum quod
erat in

erat in principio apud Deū, per quē oīa facta sunt, quodq; caro factū est, & habitauit in nobis? Nā illud quidē ruminare, medela salubris est super mel & fauū, dulcis faucibus animæ diligētis. Sed tātus cibus valde paucorū, & solius mētis pabulum, quo tunc anima plenissime satiabit, cū verbū ipsum in eterna felicitate gustabit. At ille q̄ corpus assumpsit & animā, ut lana ret & animā & corpus, pigmenta sua p̄uida charitatis arte composuit, quibus lethargicā mentem egroti renouata quotidie suæ salutis cōmemoratione percelleret, & edentulā. i. siue dentibus plebē (quæ verbum antiquum & æternum principium, quasi solidum cibū ruminare non poterat) hic dulcissimo confecto liquamine in panis & vini sacramēto cōsuefaceret sorbillare.

Psalm. 16.

Cibus edentulæ plebi aptus.

¶ De diuersis causis institutionis.

CAPVT. XLIII.

Sapientia Dei, quæ se per visibilia manifestat, volens euidenter ostendere quod ipsa cibus est animarum, carnem assumptā proposuit in edulium, vt per cibum humanitatis inuitaret ad gustū diuinitatis, de quo dicit Psalmista: Gustate & videte quoniam suavis est dominus. Totum ergo Christus se exhibet nobis in cibum, vt sicut diuinitate nos reficit, quā spiritualiter gustamus corde, ita nos humanitate reficiat, quam corporaliter ore comedim⁹, vt ita de visibilibus ad inuisibilia, de tēporalibus ad

*D. Tho. 3. p. q. 63. arti. 1. & 5. Trid. sess. 13. ca. 2.

Psalm. 33. Dupliciter nos cibatur dominus.

R 4 aterna,

INNOCENTII. PP.

Ioan. 6.

Sapient. 16.

Psal. 77.

Duplex li-
gnum scien-
tiæ & vitæ.

Genes. 3.

Ioan. 6.

Philippē. 3.

æterna, de terrenis ad coelestia, de humanis ad
 diuina nostransferat. Ego sum inquit, panis vi-
 uus, qui de cælo descēdi. Ecce cibus diuinitatis.
 Et panis quem ego dabo caro mea est. Ecce ci-
 bus humanitatis. Panis igitur angelorū factus
 est cibus hominum, secundum illud propheti-
 cum: Panē angelorū manducauit homo. Qua-
 tenus qui secundū animam cibum diuinitatis
 accipimus, etiam secundum carnem cibum hu-
 manitatis sumamus, quoniam sicut anima ra-
 tionalis & caro vnus est homo, ita Deus & ho-
 mo verus est Christus. Et quia homo per gustū
 mortem incurrit, per gustum quoque vitam ac-
 quirat, quatenus vnde mors oriebatur inde vita
 resurgeret. Dicitur est quippè de illo. Quacun-
 que die comederis, morte morieris. Dicitur au-
 tem de isto. Si quis māducauerit ex hoc pane,
 viuet in æternum. Cibus ille mortalis pependit
 in ligno scientiæ boni & mali. Cibus iste vitalis
 pependit in ligno vitæ: quod est in medio para-
 disi. Illud fuit lignum inobedienciæ, ad quod
 homo manus extendit, vt fiat sicut Deus iux-
 ta quod illi serpens promiserat: Eritis sicut dii,
 scientes bonum & malum. Illud autem lignū
 est obedienciæ, in quo Deus manus extēdit, &
 factus est homo, iuxta qđ dicit Apostolus: Exi-
 nariuit semetipsum, formam serui accipiens in
 similitudinem hominū factus, & habitu inuē-
 tus vt homo, factus obediēs vsque ad mortem,
 mortem

mortem autem crucis. Vt ergo suam erga nos
 charitatem ostenderet, & nostram erga se charita-
 tem accēderet, qui dedit se pro nobis in pretium
 ipse tribuit se nobis in cibum, vt per pretiū re-
 dimeret nos à morte, per cibū aleret nos ad vi-
 tam. Vnde ait, Qui māducat me viuet propter
 me. Quid amplius vnquam potuit p nobis effi-
 cere? Pretium se dedit pro nobis in mortem, &
 cibum se tribuit nobis ad vitam, vt mortem no-
 stram sua morte perimeret, & vitam nostram sua
 vita nutriret. Panis iste si dignè māducatur, im-
 pinguat: & calix iste si dignè bibitur, inebriat,
 non corpus sed cor, non ventrem sed mentem.
 Vndè, Poculum tuum inebrians quàm præcla-
 rum est. Per huius ergo sacramēti virtutem, vni-
 uersæ virtutes augentur, & omnium gratiarum
 fructus exuberat. Is enim in hoc sacramen-
 to sumitur totus & integer, qui est fons & ori-
 go totius virtutis & gratiæ. Per crucis myste-
 rium eripuit nos à potestate peccati. Per Eu-
 charistiæ sacramentum liberat nos à voluntate
 peccādi. Nā eucharistia si dignè sumat à malo
 liberat, & confirmat in bono, venialia delet, &
 cauet mortalia. Vnde cū præmittimus in ora-
 tione dominica, Panem nostrū epiusion. i. su-
 per substantialē, da nobis hodie, statim adiun-
 gimus: Et dimitte nobis debita nostra, & ne nos
 inducas in tentationem. Sed libera nos à malo.
 Amen. Quia per panem illum cælestem libe-

Christus do-
 dit se in pre-
 tium & in ci-
 bum.

Psalm. 22.

Virtus & ef-
 fectus huius
 sacramenti.
 *D. Tho. 3.
 p. q. 29. con-
 cil. Triden.
 sess. 13. ca. 2.
 Matth. 6.

R 5 ramur

INNOCENTII. PP.

ramur à malis præteritis, præsentibus, & futuris. Dedit ergo nobis hoc sacramentum salutis, ut quia nos quotidie peccamus, & ipse iam mori non potest. Per hoc sacramentum, quod in memoria mortis eius accipimus, remissionem peccatorum quotidie cõsequamur. Non enim solum lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo, quando sanguinem suum fudit pro nobis in crucis patibulo, verum etiam quotidie nos lauat à peccatis nostris in sanguine suo, quando eius sanguinem nos accipimus in calicis poculo. Ascensurus ergo Christus ad patrem, quia promisit Apostolis eorumque sequacibus: Vobiscum ero cunctis diebus vsque ad cõsummationem seculi, voluit remanere cum illis non solum per inhabitantem gratiam nec per diuinam tantum essentiam, verum etiam per corporalem præsentiam. Et ideò istud sacramentum instituit, in quo præsens nobiscum, sub alia quidem forma, sed in propria verè substantia. Congruum erat enim, ut Deus qui hominem quem plasmavit, & fecit ad imaginem & similitudinem suam in homine quem assumpsit imaginem & similitudinem suam expressius insigniret. Disposuit ergo celestis altitudo consilij, ut sicut tres sunt personæ in vnitæte substantiæ, pater, verbum, & Spiritus sanctus, ita tres essent substantiæ in vnitæte personæ, diuinitas, corpus, & anima. Cum ergo
Christus

Christ' sem
p nobiscum.
Matth. vlti.

Trinitas sub
stantiarum
in vna per-
sona Chri.

Christus secundum naturam diuinam tribus modis in rebus existeret, localiter in cœlo, personaliter in verbo, sacramentaliter in altari. Sicut enim secundum diuinitatem totus essentialiter est in omnibus rebus, ita secundum humanitatem totus sacramentaliter est in pluribus locis. Huius sacramenti virtute possibile fit, ut qui de terra sunt, in cœlum ascendant. Ait ipse enim saluator. Nemo ascēdit in cœlū, nisi qui de cœlo descēdit filius hominis, qui est in cœlo. Vnus & idē est filius Dei, qui de cœlo descendit, filius hominis, qui ascendit in cœlū Christus Iesus, cui tāquam suo capiti cūcta mēbra corporis annectuntur, omnes qui per fidē huius sacramenti seruant vnitatem spiritus in vinculo pacis. Et sicut vnum corpus, vna persona, vnus Christus caput cū suis mēbris in cœlum ascendit, dicitq; gratulabundus gloriosam Deo repræsens ecclesiam: Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea. Et ostēdens se cum illa in vnam conuenisse personā: Erunt, inquit, duo in carne vna. Hoc autem, ut inquit apostolus, magnum sacramentum est in Christo & in ecclesia, quod encharistia simul efficit & figurat, secundū quod dominus ait: Qui māducat meam carnem & bibit meum sanguinē in me manet & ego in eo. Per id ergo quod suscepit ipse de nostro, accipimus ipsi de suo, tam insolabili nexu coniugimur, ut qui est vnum cum

Ioan. 3.

Per hoc sacramentum vnimur christo, sicut mēbra capiti.

Ephes. 5.

INNOCENTII. PP.

Ioan. 17.

cum patre per ineffabilem vnitatem, fiat vnum nobiscum per admirabilem vnionem, ac ipso per hoc communiter mediante cum patre vnū efficiamur. Pater, inquit, sancte, serua eos in nomine tuo, quos dedisti mihi, vt sint vnum sicut nos. Non pro eis autem rogo tātum, sed & pro illis qui credituri sunt per verbum eorū in me, vt & ipsi in nobis vnum sint, & credāt quia tu me misisti. Ego claritatem quā dedisti mihi dedi eis, vt sint vnum, sicut & nos vnum sumus. Ego in eis, & tu in me, vt sint consummati in vnum, & cognoscat mūdus quia tu me misisti.

Rogat Christus pro vnione nostri.
1. Corint. 6.

Rogat vnitas pro vnione, verbum cum patre vnum est in natura, homo cū verbo vnum est in persona, membra sunt vnum cum capite. Primum est in iustitia, postmodum autem in gloria, quoniā qui adhæret Deo, vnus spiritus est cum eo. Vt ergo in iustitia vnū sint, cognoscat mundus quia tu me misisti, vt autē gloria vnū sint, volo vt vbi ego sum, & illic sint mecum, vt videant claritatem quam dedisti mihi, quia dilexisti me ante constitutionem mundi.

CAPITVLA

LIBRI QVINTI.

1. De signis qua tertio loco fiunt super oblatam & calicem, vbi agitur de quinque plagis. Ostenditur etiam quod nunquam in crucis signaculo panis separatur

paratur à calice, nisi cum separatim nominatur in Canone.

- 2 Quare post consecrationem signa super eucharistiã fiant, vbi distinguitur inter verbum & signum.
- 3 Expositio subsequentiũ in Canone.
- 4 De figuris noui testamenti, quæ præcesserunt in veteri testamento, vbi tam in offerentibus quam in oblationibus similitudo* vocatur.
- 5 De signis quæ quarto loco fiunt super oblatam & calicem, vbi agitur de Christi oratione, de proditiõne, de vinculis & flagellis, de spinis & alapis, de profunda aliorum verborum intelligentia.
- 6 Iube hæc perferri per manus angelici, vbi agitur de ministerio angelorum, qui semper in sacrificio presentes existunt. Vbi traditur, quare mors in sacra scriptura somno comparetur.
- 7 De Memento, parte.ii. Canonis.
- 8 De Nobis peccatoribus.ii. parte Canonis.
- 9 De secunda commemoratione sanctorum. Vbi docetur, quare Ioannes repetitur, & quare Stephanus sociatus, Ioanni præmittitur Mathia ac Barnaba.
- 10 De signis, quæ quinto loco fiunt super corpus & sanguinem, & in latere calicis. Vbi agitur de crucifixione, quæ facta est hora tertia linguis Iudæorũ, & crucifixione, quæ facta est hora sexta manibus gentilium.
- 11 De extensione manuum Saluatoris in cruce.
- 12 De tribus cruciatibus quos Christus sustinuit.
- 13 De aqua & sanguine q̄ de latere Christi fluxerũt.

Lego*no-
tatur.

14 De

INNOCENTII. PP.

- 14 De scissione veli.
- 15 De sepultura Christi, & quare parum per sacrificium exaltatur.
- 16 De saxo aduoluto ad ostium monumenti.
- 17 Ostenditur etiam, quare diaconus mensam altaris & armum pontificis osculatur.
- 18 Epilogus de numero & ratione signorum, que fiunt super oblatam & calicem.
- 19 De vocis expressione & pectoris tunctione.
- 20 De oratione dominica, ubi agitur de dignitate orationis, ad quid valeat vocalis oratio. Etiam pro quibus orandum sit.
- 21 De numero petitionum & ordine.
- 22 De adoptione septem petitionum, & septem donorum, & septem virtutum, & septem beatitudinum.
- 23 De captatione benevolentia.
- 24 De triplici malo a quo petimus liberari.
- 25 De diversis tentationibus in quas petimus non induci.
- 26 De tribus debitis que petimus nobis dimitti.
- 27 De quinque panibus quos petimus nobis dari.
- 28 De voluntate Dei, quam in terra sicut in celo fieri postulamus.
- 29 De regno Dei quod petimus aduenire.
- 30 De sanctificatione nominis patris, quod quatuor modis sanctificatur in filiis, duobus in via, duobus in patria.
- 31 Quod duplex ordo notandus est in oratione dominica.

nica, vnus in descendendo qui concordat cum do-
nis, & alter in ascendendo qui conuenit cum vir-
tutibus. Ostenditur etiam quis dominicam oratio-
nem post canonem super hostiam censuit recitari.
De silentio post orationem dominicam. Vbi agitur
de quiete dominica sepultura, & de descensu sal-
uatoris ad inferos.

LIBER

Quintus.

De signis quæ tertio loco fiunt super
oblatam & calicem.

CAPVT PRIMVM.

Vnde & memores domine nos tui
serui: sed & plebs tua sancta Chri-
sti filij tui domini Dei nostri: tam beatæ
passionis: necnon & ab inferis resurre-
ctionis: sed & in cœlos gloriosæ ascensio-
nis: offerimus præclaræ maiestati tuæ: de
suis donis ac datis. Hostiam ✠ puram. Ho-
stiam ✠ sanctam. Hostiam ✠ immacula-
tam. Panem ✠ sanctum vitæ æternæ: &
calicem ✠ salutis perpetuæ.

Vnde

Tria d̄ Chri-
sto memo-
ria.

Nde & memores. Quia domi-
nus ipse præceperat, vt in sui
memoriam hoc faceremus: Id
circo tria sibi commemoran-
da proponit Ecclesia, scilicet,
Eius beatam passionem, nec-
non ab inferis resurrectionem, sed & in coelos
gloriosam Ascensionem. Quorum primum, id
est, passio excitat charitatem. Secundum, id est,
resurrectio corroborat fidem. Tertium, id est,
ascensio lætificat spem. Quid enim magis in no-
bis charitatem accendit, quàm quod proprio fi-
lio suo non pepercit Deus, sed pro nobis omni-
bus tradidit illum? Christus autem pro nobis
factus est obediens vsque ad mortem, mortem
autem crucis. Quid in nobis magis fidem con-
firmat, quàm quod Christus resurrexit à mor-
tuis primitiæ dormiētium? Quoniam quidem
per hominem mors, & per hominem resurre-
ctio mortuorum. Sicut & in Adam omnes mo-
riuntur, ita & in Christo omnes viuificabūtur.
Quid magis in nobis amplificat spem, quàm
quod Christus ascendens in altum, captiuam
duxit captiuitatem, dedit dona hominibus, vt
vbi est ipse, illic sit & minister ipsius? Quia ve-
rò dicit ecclesia, memorem se dominicæ passio-
nis, statim acerbiores speciem illius passionis
cōmemorat, recolens in quinq; crucib⁹ quinq;
plagas. Deinde per partes ordinē dominicę pas-
sionis

Roma. 8.

Philippē. 2.

1. Corint. 5.

Psalms. 67.

Ephes. 4.

Ioan. 12.

fionis prosequitur, sicut subsequens expositio declarabit. Ab hinc igitur usque dum corporale de super calicem remouetur, domini passio memoratur. Nam ubi dicit sacerdos, hostiam puram hostiam sanctam, hostiam immaculatam, panem sanctum vite æternæ, & calicem perpetuæ salutis. Quinariū crucis signaculū imprimit super oblatam & calicem, significans illa viuentis petre foramina, in quibus residet immaculata columba fructuosè nidificans. Cū inter prædicta crucis quinque signacula, quinque dilecti sui plagas, videlicet duas manuum, totidem pedum, & vnam lateris, fida tenet & cōtēplatur memoria. Tres autē crucis sacerdos cōmuniter facit super oblatam & calicem, quoniā in tribus verbis vtrūque pariter intelligitur. Nunquā enim in crucis signaculo panis separatur à calice, nisi cū separatim nominatur in canone. Verū erecta pars crucis solummodo super panem, transversa verò usque super calicem debet protēdi, quoniam erecta pars crucis corpus Christi sustinuit, & brachia transversa distēdit.

¶ Quare post consecrationem signa super Eucharistiam fiunt.

CAPVT. II.

Hinc oritur quæstio non prætereunda silentio, cum enim plenè & perfectè sit consecratio celebrata, (Nā materia panis & vini iam transiit in substantiam carnis & sanguinis) quare super Eucharistiam benedictam & plenissi-

Quinque crucis signacula.

*D. Thom. 3. p. q. 83. arti. 5. ad. 3.

Quæstio.

S me

mē consecratam adhuc benedictionis signum
 imprimitur, aut aliud verbum consecrationis
 profertur. Inò talia quædam subiunguntur in
 canone, quæ videtur innuere, quòd nò dum sit
 transubstantiatio consummata. Ego super hac
 quæstione vellem potius doceri quàm docere,
 magisq; referre quàm proferre sententiam. Ve-
 rum quia neque à maioribus aliquid dictum
 super hac re potui reperire, dicam salua fide
 quod sentio sine præiudicio sententiæ melio-
 ris. In Canone siquidem aliud verba significat,
 & aliud signa prætendunt. Verba nanque prin-
 cipaliter spectant ad eucharistiam consecran-
 dam signa verò principaliter ad historiam re-
 colendam. Nam verbis utimur ad consecran-
 dum panem & vinum in corpus & sanguinem
 Iesu Christi. Signis utimur ad recolēdū ea quæ
 per hebdomadam ante pascha gesta sunt circa
 Christum, Patet ergo quantum ad ordinem eu-
 charistiæ consecrandæ, quòd capitulum istud,
 Qui pridie quàm pateretur, in fine Canonis sub-
 iji debuisset, quoniam in eo cōsecratio cōsum-
 matur. Sed quoniā impedisset ordinem histo-
 riæ recolendæ, quia quod fuit gestum medio,
 recoleretur in fine, prouidus canonis ordinator
 vt ordinem seruaret historiæ, quasi quadam ne-
 cessitate compulsus, capitulum istud: Qui pri-
 die quàm pateretur, quasi cor canonis, in me-
 dio collocavit, vt quæ sequuntur intelligantur
 proce-

Quæstio
 de signis

De Canonis

capitulo

de signis

Responsio
 in Canone
 alia est ra-
 tio verborū
 quàm signo-
 rum.

Quæstio

procedere, secundum illam figuram qua sepe fit, ut quæ narratione succedunt, intellectu præcedunt. Vel potius, ut tam literæ qua historie suus ordo seruetur. Dicatur itaque, quod signa pertinent ad historiam recolendam. Sed verba non pertinent ad eucharistiam consecrandam, imò pertinent ad eucharistiam consecratam, hoc modo.

Alia responsio.

¶ Expositio subsequentium in canone.

CAP. V. T. III.

NOs tui serui, videlicet sacerdotes, & plebs tua sancta, scilicet populus Christianus (Nam quod populus agit voto, sacerdotes peragunt mysterio) offerimus præclaræ maiestati tuæ, id est, præ ceteris claræ. Nam si iusti fulgebunt sicut sol in regno patris eorum, quâto clarius diuina præfulget maiestas? De tuis donis, id est, de frugibus segetum, quantum ad panem qui consecratus est in carnem. Ac datis, id est, de frugibus arborum, quantum ad vinum quod est consecratum in sanguinem. De his inquam & illis offerimus hostiam puram, hostiam sanctam, hostiam immaculatam, id est, eucharistiam, immunam ab omni culpa vel peccato originali, veniali, & criminali, vel puram quantum ad cogitationem, & sanctam, quantum ad locutionem, immaculatam quantum ad operationem, quia peccatum non fecit, nec est inuentus dolus in ore eius. Hoc est, panem sanctum, id est, sanctificantem, datorem vitæ æternæ, quantum ad stolum carnis, & calicem sa-

Expositio textus Canonis.

Matth. 25.

De tuis donis ac datis.

Esai. 53.

INNOCENTII. PP.

Ioan. 6.

Propitio ac sereno vultu.

Psalm. 66.

lutis perpetuæ, quantum ad stolam animæ. Secundum illud, Ego sum panis viuus qui de cælo descendi. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Supra quæ propitio domine nobis tuo sereno vultu, id est, placabili respectu digneris respicere. Nō quòd vultus eius mutetur aliquando. Sed tunc Deus illuminat suum vultum super nos, & serenat, cum misericordiam suam super nos exhibet & declarat. Secundum illud psalmistæ. Illuminet vultum suum super nos & misereatur nostri.

Supra quæ propitio : ac sereno vultu respicere digneris : & accepta habere sicuti accepta habere dignatus es munera pueri tui iusti Abel & sacrificium patriarchæ nostri Abrahamæ : & quod tibi obtulit summus sacerdos tuus Melhisedech sanctum sacrificiū, immaculatā hostiam.

De figuris noui Testamenti quæ præcesserunt in veteri Testamento.

CAP. IIII.

Sicuti. similitudinē dicit, non quātitatem.

*Vvald. de sacramental. titu. 4. capi.

Sicuti accepta habere dignatus es munera Abel, &c. Aduerbiū istud, sicuti, similitudinem innuit, non exprimit quantitatem. Multo quippe acceptius est hoc sacrificium, quàm quod obtulit Abel, quod obtulit Abraham, quod obtulit Melchisedech. Valet enim amplius

plius res, quàm umbra, veritas quàm figura. Ipsam ergo similitudinem magis quàm quantitatem debemus attendere. Similes ergo offerendo sumus Abel, si rectè quidem offerentes, rectè nihilominus diuidamus, quod quia Cain non egit, peccauit. Sua nanque rectè cui debebat, obtulit Deo, sed retinuit sibi seipsum, & cor suum auferens Deo, malè diuisit. Abel autem acceptum Deo intus in corde obtulit holocaustum, quia non se sibi retinuit, sed Deo se totum subdidit & impendit. Et ideò respexit Deus ad Abel & ad munera eius. Ad Cain autè & ad eius munera non respexit. Prius respexit ad Abel, & postea respexit ad munera, quia non offerens placuit à muneribus, sed munera placuerunt ab offerente. Similiter Abraham egregia fide totum se prius offerebat altissimo, & propterea cum sua duceret offerenda, placidas ei hostias offerebat, quod vt nos sciètes imitaremur, patrios ab illo Deus exigit affectus. Tolle (inquit) filium tuum vnigenitum quem diligis Isaac, & offer illum in holocaustum super vnum montium quem monstrauero tibi, statimque promptum & obedientem inuenit, imò nobis ostendit. Melchisedech quoq; , nisi se prius acceptum Deo sacrificium obtulisset, futurorum causas minimè prouidisset, quarū intuitu mysticum panis & vini primus obtulit sacrificium. Erat enim sacerdos altissimi. Nos

39. num. 5.

Oblatio

Abel.

Genes. 4.

Oblatio

Abraham.

Genes. 22.

Oblatio

Melchisedech.

S 3 ergo

Quomodo nos offerre debemus.

Psalm. 65.

Per munus Abel.

Roma. 8.

Apocal. 13.

Per sacrificium Abrahæ.

Roma. 8.

Matthæi. 3. & 17.

Per oblationem Melchisedech.

Psalm 109.

Hebr. 7.

ergo assistentes ad offerendum, si rectè diuidimus prius, nos ipsos in sacrificium offeramus, arietinam proteruiam, feritatem taurinam, hircinamque libidinem iugulantes. Iuxta quod in psalmo cantauimus: holocausta medullata offeram tibi cum incenso arietum, offeram tibi boues cū hircis. Ac deinde sicut munus Abel, sicut sacrificiū Abrahæ, sicut hostiam Melchisedech, vota nostra dominus acceptauit. Verum non solum in offerentibus, sed etiam in ipsis oblationibus debemus similitudinem intueri. Nam illa vetera sacrificia, hoc nouum sacrificium figurabant. Quid enim per munus Abel offerentis de primogenitis gregis, nisi Christus exprimitur primogenitus in multis fratribus? Quia sicut Abel inuidiose fuit interfectus à fratre, sic ipse malitiose fuit occisus à populo Iudæorum. Nam secundum Apocalypsim Ioannis. Ipse est agn⁹ qui occisus est ab origine mundi. Quid per sacrificium Abrahæ dilectum & unicum filium offerentis nisi passio domini designatur? De quo dicit apostolus: Dilecto filio suo non pepercit Deus, sed pro nobis omnibus tradidit illum. Hic est (inquit) filius meus dilectus, in quo mihi complacuit. Oblatio vero Melchisedech tam proprie nouum sacrificiū præsignauit, ut inde prædictum sit, Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Qui per omnia secundum Apostolum,

assimili

assimilatus filio Dei, manet sacerdos in perpetuum. Abel dicitur puer, non tam à pueritia, quàm à puritate, secundum illud. Ecce puer meus electus quē elegi, posui super ipsum spiritum meum. Abraham dicitur patriarcha, nō tam Israëliticæ plebis quàm populi Christiani: Illius per carnem, huiusq; per fidem: secundum illud: Non ultra vocabitur nomen tuum Abram, sed appellaberis Abraham, quia patrem multarum gentium constitui te. Melchisedech interpretatus est rex iustitiæ, deinde rex Salem, id est, pacis, propter illud quod legitur: Orietur in diebus eius iustitia & abundantia pacis, donec auferatur luna. Sanctum sacrificium, immaculatam hostiam, hoc addidit in Canone Leo Papa.

Abel puer.
Esaï. 42.

Abrahā pa-
triarcha.
Genes. 17.

Melchise-
dech rex.
Psalm. 71.

Supplices te rogamus omnipotens Deus: iube hæc perferri per manus sancti angeli tui: in sublime altare tuum: in conspectu diuinæ maiestatis tuæ: ut quotquot ex hac altaris participatione: sacrosanctum filij tui cor- & pus: & sanguinem sumpserimus: omni benedictione cœlesti: & gratia repleamur. Per eundem Christum dñm nostrū, Amen.

¶ De signis quæ quarto loco fiunt super oblatam & calicem. CAP. V.

S 4 Suppli-

INNOCENTII. PP.

Supplices te rogamus, &c. Dicto hymno post
 cœnam exijt Iesus in montem oliueti trans
 torrentem Cedron, & progressus pusillum pro
 cidit in faciem suam orans & dicēs: Pater si fie-
 ri potest, transfer hunc calicem à me. Sed & se-
 cundo & tertio abiit, & orauit eundem sermo-
 nem, dicens: Et factus in agonia, proluxius ora-
 bat, & factus est sudor eius sicut guttæ sangui-
 nis decurrentis in terram, tunc venit ad discipu-
 los suos, dicens. Surgite, eamus, ecce appropin-
 quat qui me tradet. Traditor autem dedit eis si-
 gnum, dicens: Quem osculatus fuero, ipse est,
 tenere eum. Et confestim accedens, osculatus
 est eum. Iesus igitur quia procidit orans & di-
 cens, Pater si fieri potest, &c. Sacerdos inclinās

Lucæ. 22.

Osculum al-
 taris.

Tres cruces

*D. Tho. 3.
 p. 9. 83. arti-
 cul. 5. ad. 3.
 Chrysosto.
 homil. 55. in
 Matthæ. Au-
 gust. sermo.

orat dicēs: Supplices te rogamus, &c. Per oscu-
 lum altaris representans osculum proditoris.
 Quia vero factus in agonia proluxi⁹ orabat ter-
 tio dicens sermonē eundem, sacerdos facit tres
 cruces, primam & secundam distinctè super
 oblatam & calicem dicendo: Sacrosanctum fi-
 lij tui corpus & sanguinem, tertiam signando
 seipsum in faciem, cū dicit: Omni benedictio-
 ne cœlesti & gratia repleamur. Fortè propter
 sudorem corporis crucem imprimēs super cor-
 pus, & propter guttas sanguinis crucem impri-
 mens super sanguinem: & quia procidit in faciē
 suam orans, imprimit sibi crucem in faciē. Vel
 potius per duas cruces, quas facit sacerdos su-

per

per corpus & sanguinem, designantur vincula & flagella. Vincula, quibus ligatū est corpus, flagella, quibus illisus est sanguis eius. Nam de vinculis legitur: Ministri Iudæorum comprehenderunt Iesum & ligauerunt, & vincientes duxerunt & tradiderunt Pilato. De flagellis legitur, Apprehēdit Pilatus Iesum & flagellauit. Cuius liuore sanati sumus: Per tertiā verò crucem quam sacerdos sibi in faciem facit recolitur illud, quòd expuebant in faciem eius, & alapas in faciem ei dabant, & velātes faciem eius, dicebāt: Prophetiza nobis Christe, quis est qui te percussit.

19. de sc̄tis.
Vval. de sacramentali.
ti. 4. c. 39.
Marc. 15.
Ioan. 19.

Luca. 22.

De ministerio angelorum qui semper in sacrificio præsentes existunt.

CAP. V. T. VI.

Iube hæc perferri per manus. &c. Tantæ sunt profunditatis hæc verba, vt intellectus humanus vix ea sufficiat penetrare. Nā & B. Gregorius tanti sacramenti dignus interpres quodam in loco de illis tanquam de re ineffabili penè ineffabiliter loquens, Quis, inquit, fidelium habere dubium possit in ipsa immolationis hora ad sacerdotis vocem coelos aperiri, & in illo Iesu Christi mysterio angelorū choros adesse summis ima sociari. i. terrena coelestibus iungi, vnū quid ex inuisibilibus & visibilibus fieri? Idē alibi dicit. Vno eodēq; tempore ac momēto & in cœlo rapitur ministerio angelorū cōsociādum

*Ambro. in ca. 1. Luca. Chryso. homi. 22. in act. & hom. 3. epi. ad Ephes. Vval. de sacramentali. tit. 4. ca. 39. no. 5. & 6. Verba Gregorij Papæ lib. 4. dialo. cap. 58.

INNOCENTII. PP.

corpori Christi, & ante oculos sacerdotis in altari videtur. Saluo tamen occulto coelestis oraculi sacramento, possunt hæc verba licet simplicius tamen securius sic intelligi. Iube hæc. i. vota fidelium videlicet & preces, perferri per manus sancti angeli, hoc est, per ministerium angelorum, secundum illud quod ait angelus ad Tobiam: Quando orabas cum lachrymis, ego obtuli orationem tuam domino. In sublimae altare tuum, hoc est, in conspectum diuinæ maiestatis tuæ. Porro sicut B. Augustinus determinat, non dicitur angelus orationes nostras offerre Deo, quasi tunc primo Deus nouerit quid vellemus, quia Deus omnia nouit antequam fiant: sed quia necesse habet rationalis creatura temporales causas ad æternitatem referre, siue petendo quid erga se fiat, siue consulendo quid faciat, ut quod Deo iubente implendum esse cognouerit, hoc nobis vel euidenter vel latenter reportet. Hinc etiam euidenter apparet, quod angeli semper in sacrificio præsentés existunt vel assistunt. Multiplex autem altare legitur in scripturis, superius & inferius, interius & exterius. Quodlibet autem est duplex. Nam altare superius est Dei trinitas, de quo legitur: Non ascendas ad altare meum, per gradus. Est & altare superius triumphans Ecclesia, de qua dicitur: Tunc imponent super altare tuum vitulos. Altare inferius est ecclesia militans, de quo

Tobi. 12.
Quomodo
angeli fe-
runt.
Deo preces
nostras.

Multiplex
altare.

Exod. 10.

Psal. 50.

quo dicitur: Si altare lapideum feceris mihi, nō
 ædificabis illud de sectis lapidibus. Est & alta-
 re inferius mensa templi, de qua dicitur: Con-
 stituite diem solennem in condensis, vsque ad
 cornu altaris: Altare interius est cor mundum,
 de quo præcipitur: Ignis in altari meo semper
 ardebit. Est & altare interius fides incarnatio-
 nis, de qua iubetur. Altare de terra facietis mi-
 hi. Altare exterius, ara crucis, hoc est, altare ho-
 locausti, super quod cremabatur sacrificiū ve-
 spertinum. Est & altare exterius ecclesiastica
 sacramenta, de quibus scriptum est: Altaria tua
 domine virtutum, &c. Quæ verò sint illa quæ
 petit in sublime altare perferri, determinat sub-
 dens: vt quotquot, &c.

Exodi. 20.

Psalm. 117.

Leuiti. 6.

Exodi. 20.

Numer. 8.

Psalm. 83.

Memento etiam domine famulorū
 famularumque tuarum. N. qui
 nos præcesserunt cum signo fidei: & dor-
 miūt in somno pacis: ipsis domine & om-
 nibus in Christo quiescentibus locum re-
 frigerij lucis & pacis: vt indulgeas depre-
 camur. Per eūdem Christum dominum
 nostrum. Amen.

*Tertul. de

coron. mili.

Cypr. lib. 1.

epi. 9. Atha-

na. de varijs

quæst. 9. 34.

Chrysosto.

homil. 21. in

act. August.

serm. 32. de

verb. apost.

Vvald. de sa-

cramē. titu.

4. ca. 40.

Memoria p

defun ctis.

De Memento. xj parte Canonis.

CAPVT. VII.

Memento domine. Orat pia mater ecclesia
 non solū pro viujs, sed etiā pro * defun-
 ctis, &

INNOCENTII. PP.

Etis, & eos sacræ oblationis intercessione commendat, certissimè credens, quod sanguis ille pretiosus, qui pro multis effusus est in remissionem peccatorum, non solum ad salutem viventium, verum etiam ad absolutionem valeat defunctorum. Qui cum signo fidei præcedunt ad dominum. Non quòd ibi sit fides aut spes, vbi species est & res. Nam fides euacuatur, charitas autem nunquam excidit, sed signum fidei pro caractere Christianitatis accipitur, quo fideles ab infidelibus discernuntur, secundùm illud: **Apocaly. 7.** Audiui numerum signatorũ, centum quadragintaquatuor millia signati ex omni tribu filiorum Israël. Et dormiunt in somno pacis. Secundum illud: In pace in idipsum dormiam & requiescam. Frequenter enim sacra scriptura defunctos dormientes appellat, pro eo quòd sicut dormientes euigilant, ita defuncti resurgēt. **1. Thes. 4.** Propter quod dicit Apostolus: Nolo vos signorare de dormientibus, vt non contristemini, sicut & cæteri qui spem nõ habent. Et dominus inquit in Euāgelio, Lazarus amicus noster dormit. Ipsis domine & omnibus in Christo quiescentibus. In hoc loco sacerdos, quorũ maluerit, defunctorum debet agere memoriam specialem. Locum refrigerij, In quo non est ardor pœnarum. Lucis, in quo non est obscuritas tenebrarum. Et pacis, in quo non est conflictus pœnarũ. Nam absterget Deus omnem lachrymam

Signum fi-
dei.

1. Corin. 13.

Apocaly. 7.

Psal. 4.
Dormiunt
multi.

1. Thes. 4.

Ioan. 11.

Apocal. 21.

Psal. 36.

mam

mam ab oculis sanctorum, &c. Sed delectabuntur in multitudine pacis, complacébūt coram domino in lumine viuentium.

Nobis quoque peccatoribus famularis tuis de multitudine miserationum tuarum sperantibus partem aliquā: & societatem donare digneris cum tuis sanctis apostolis & martyribus: cum Ioanne, Stephano, Mathia, Barnaba, Ignatio, Alexandro, Marcellino, Petro, Felicitate, Perpetua, Agatha, Lucia, Agnete, Cecilia, Anastasia. Et cum omnibus sanctis tuis: intra quorum nos consortium: non extimator meriti: sed veniæ quæsumus largitor admitte. Per Christum dominū nostrum.

¶ De Nobis quoq; peccatoribus. xij. parte Canonis. CAP. VIII.

Nobis quoq; peccatoribus, Nam si dixerimus quia peccatum non habemus, nosip-
 sos seducimus, & veritas in nobis non est. Licet enim omnitem-
 pore nos debemus ex corde recognoscere peccatores, præcipuè tamen cum pro remissione peccatorum sacrosanctum mysterium celebratur. De multitudine miserationum tuarū sperantibus. Iuxta quod inquit Psal-
 mista:

1. Ioan. 1.

Multæ miserationes dei.

INNOCENTII. PP.

Psalm. 50. *missa: Secundum multitudinem miserationum tuarum domine. &c. Vna tantum est Dei misericordia, non aliud quidem quam ipse misericors. Sed multi sunt eius effectus qui miserationes dicuntur. Unde, Reminiscere miserationum tuarum domine & misericordiarum tuarum, quae a seculo sunt. Porro cum ipse Deus sit omnia in omnibus, salus & praemium & gloria singulorum. Salus inquit, populi ego sum. Quid est quod dicitur Partem aliquam & societatem donare digneris, Tanquam non omnes sint unum eundem denarium accepturi? Sane licet unum & idem sit praemium singulorum, videlicet ipse Deus, in cuius cognitione salus aeterna consistit, secundum illud quod ipse dicit in euangelio: Haec est vita aeterna, quod cognoscant te verum Deum & quem misisti Iesum Christum. Tamen secundum differentiam meritorum, alij plus, alij minus divina visione fruuntur. Nam stella differt a stella in claritate, propter quod ipse dominus ait: In domo patris mei mansiones multae sunt. Sicut unus est sol, cuius lumine participant universi, alij plus alij minus, secundum differentiam intuentium.*

Alias affectus.

Psalm. 24.

Psalm. 30.

Matth. 20.

Ioan. 17.

1. Corint. 15.

Ioan. 14.

*Dionys. c. 3. eccl. hierar. Chryso. sto. hom. 21. in act. Aug. tractat. 84. in Ioann. & lib. 22. de ciuit. capi. 10. Vvaldes. de

¶ De secunda commemoratione sanctorum. CAPVT. IX.

Cum Ioanne, Stephano, Mathia, Barnaba, &c. In hac secunda commemoratione sanctorum ex magna parte supplentur, qui de primitiuis

mitiuis

mitiuis sanctis deesse videbantur in prima. Sed quare Ioanes repetitur, & Stephanus sociatus Ioanni præmittitur Mathiæ ac Barnabæ? Sanè Ioannes in prima commemoratiõe disponitur, & cum alijs numeratur propter dignitatem apostolatus. In hac autem commemoratiõe repetitur, & cum Stephano sociatur, propter priuilegium coelibatus. Virgines enim sunt, & sequuntur agnum quocunq; ierit, & propterea ceteris præmittuntur. Virginitas enim Ioanis inde maxime commendatur, quia Christus in cruce matrem discipulo virginem virgini comendauit, Ex illa hora accepit eam discipulus in suã. Stephani verò virginitas ex eo maxime commendatur, quia ipse est qui ab apostolis deputatus est ad ministeriũ viduarum, & in hoc quod forminis est præpositus, testimoniũ meruerit sincerissimæ castitatis. Posset autem non Euangelista, sed Baptista Ioannes intelligi, nisi præmitteretur, cum tuis sanctis apostoli ac martyribus. Vnde conijcitur, quòd apostoli tantum ac martyres subnotentur, quanuis Ioanes Baptista merito inter martyres possit numerari. Non estimator meriti, quia non secundum exigentiam meritorũ retribuis, sed minus puniẽdo, vel magis remunerando, quam quisque meruerit. Vnde? Non secundum peccata nostra facias nobis. Et alibi. Mensurã bonã, cõfertam, & coagitatã, & supereffluentem dabunt in sinum vestrum.

sacramental.
 tit. 4. c. 40.
 Virginitas
 Ioannis &
 Stephani.
 Apoca. 14.

Ioan. 19.

Actuum. 6.

Ioannes Baptista.

Psal. 102.

Lucæ. 6.

Per

INNOCENTII. PP.

Per quem hæc omnia domine : semper bona creas : sancti ✠ ficas : viui ✠ ficas, bene ✠ dicis, & præstas nobis. Per ip ✠ sum, & cum ip ✠ so, & in ip ✠ so: est tibi Deo patri ✠ omnipotenti: in vni- tate spiritus ✠ sancti oīs honor & gloria.

* Vide testi-
monia i pri-
ma annot. c.
5. huius lib.
Ioan. 1.
Genes. 1.

¶ De signis, quæ quinto loco fiunt super
corpus & sanguinem, & in latere ca-
licis. CAP. V. T. X.

Per quem hæc omnia domine semper bona creas. Nam per eū omnia facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Et vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona. Creas ergo conden- do naturam, & sanctificas consecrando mate- riam, viuificas transubstantiando creaturam, & benedicis accumulando gratiam. Est autem simplex pronominis demonstratio, sicut tem- pus verbi confusum. Nam præsens confusum præsentis non tenet vsum. Hæc enim omnia, id est, panem & vinum & aquam semper bona creas, secundum causas primordiales, & sanctifi- cas secundum causas sacramentales, viuificas vt transeant in carnem & sanguinem, & benedi- cis, vt conferant charitatem & vnitatem. Per ipsum tanquam per mediatorem, cum ipso, tan- quam cum æquali, in ipso tanquam in consub- stantiali. In patre quippe notatur auctoritas, in
filio

filio æqualitas, in spiritu sancto communitas. Auctoritas in patre propter principiū. Aequalitas in filio propter medium. Communitas in spiritu sancto propter consortium * sexta hora crucifixus est dominus, hora tertia linguis Iudeorum, quod narrat Marcus: hora sexta manibus gentilium, quod narrat Ioānes. Et circa horam nonam inclinato capite tradidit spiritū. Ad recolendam verò crucifixionem, quæ hora tertia facta est linguis Iudeorum ter clamantiū crucifige, crucifige eū, & rursus tolle tolle crucifige eū. Sacerdos facit tres cruces super oblatam & calicem, cum dicit: Sanctificas, viuificas & benedicis. Ad recolendam verò crucifixionem, quæ post interuallū trium horarum facta est manibus gentilium. Milites enim crucifixerunt Iesum, sacerdos iterum facit tres cruces cum hostia super calicem dicendo, per ipsum, & cum ipso, & in ipso. Postmodum autem ad designandam diuisionem carnis & animæ domini morientis, facit duas cruces in ore calicis cum dicit. Tibi Deo patri omnipotenti, in vnitate spiritus sancti. Cum enim Christo tres sunt vnitæ substantiæ, videlicet diuinitas, corpus & anima: duæ tantum, id est, corpus & anima: fuerunt in morte diuise: Nam diuinitas à neutra est diuisa, & separata, propterea non tribus crucibus, sed duabus mors domini designatur.

Addo * tertia &

Marc. 13.

Ioan. 19.

Lucæ. 23,

Tres cruces.

Iterum tres cruces.

Duæ cruces mortē dñi designant.

T

De

INNOCENTII. PP.

De extensione manuum Saluatoris in
cruce. CAPVT. XI.

Sacerdos igitur super mensam altaris manus
extendit, quia Christus super arā crucis ma-
nus expandit, secundum illud propheticū: Ex-
pandi manus meas ad populum non credētem
mihi, subtilius tamen atque profundius hoc
possumus figurare.

De tribus cruciatibus quos Christus su-
stinuit. CAP. XII.

Tres quippe cruces significant tres crucia-
tus, quos Christus in cruce sustinuit, videli-
cet passionem, propassionem, & compassionē.
Passionem in corpore, propassionem in mēte,
compassionem in corde. De passione corporis
ait dominus per prophetam, O vos omnes, qui
transitis per viam, attendite & videte, si est do-
lor sicut dolor meus. Foderunt manus meas &
pedes meos, & dinumerauerunt oīa ossa mea.
De propassiōe mentis dominus inquit aposto-
lis: Tristis est anima mea vsq; ad mortem. Cœ-
pit Iesus pauere & tædere, cœpit contristari &
mœstus esse. Ex compassione cordis pro cruci-
fixoribus orauit ad patrē: Pater (inquit) igno-
sce illis quia nesciūt quid faciūt. Si enim cogno-
uissent, nunquā dominū gloriæ crucifixissent.
ideo verò sacerdos facit has tres cruces cum ho-
stia super calicem, quia Christus sustinuit hu-
iusmodi cruciatus in corpore super patibulū,
per

Esaiæ. 65.

Passio pro-
passio & cō
passio in
Christo.

Thren. 1.

Psal. 21.

Matth. 26.

Marci. 14.

Luca. 23.

1. Corint. 2.

per calicem enim passio designatur, secundum illud quod ipse dominus ait: Domine pater, si fieri potest transeat à me calix iste. Matth. 26.

¶ De aqua & sanguine quæ de latere Christi fluxerunt. CAPVT. XIII.

DVæ verò cruces, quas facit sacerdos in latere calicis, designant duo sacramenta quæ de latere domini profluxerunt, videlicet aqua regenerationis, & sanguis redemptionis, iuxta testimonium Ioannis dicentis: Unus militum lancea latus eius aperuit, & continuo exiuit sanguis & aqua. Ioan. 19.

¶ De scissione veli. CAPVT. XIII.

Corporale desuper calicem remouetur, quia velum templi scissum est à summo usque deorsum. Imò quod de illo scriptum fuerat, hactenus clausum erat, sicut dicitur de quibusdam. Et illud verbum erat absconditum ab eis ubi cõsummatum etiam reuelatum est. Nam lignum missum in Marath, aquas dulcorauit amaras. Matth. 37.
Lucæ. 18.
Exodi. 15.

¶ De sepultura Christi & sacrificij exaltatione. CAPVT. XV.

TVnc accedit Diaconus, & exaltatum aliquantulum sacrificium de altari, *tam ipse quam sacerdos deponit: Quia venit Ioseph de Arimathia, venit & Nicodemus, & impetratũ à Pilato corpus Iesu deponentes sepelierunt. Addo. 98.
Lucæ. 23.
Ioan. 19.

¶ De saxo aduoluto ad ostium monumenti. CAPVT. XVI.

T 2 Et quis

INNOCENTII. PP.

Matth. 15.

ET quia ille aduoluit saxum magnum ad ostium monumenti, Diaconus super osculis corporale reponit.

¶ Ostenditur quare Diaconus mensam altaris & armum Pontificis osculatur.

CAPVT. XVII.

Psal. 75.

Esai. 9.

Quia verò in pace factus est locus eius, Diaconus osculatur mensam altaris. Et quia factus est principatus super humerum eius, diaconus armum pontificis osculatur, vt in vtraq; significet Christum, & quieuisse post mortem, & vicisse post mortem, iuxta quod ipse prædixit in psalmo: In pace in idipsum dormiam & requiescã. Et alibi: O mors ero mors tua, morsus tuus ero inferne. Christ⁹ enim per mortem triumphauit de morte. Nam quia est obediens vsque ad mortem, mortẽ autem crucis. Idcirco Deus exaltauit illum, &c. Hoc ipsum figurauit quòd Christus sibi crucem super humerum baiulauit.

Psal. 4.

Oseæ. 13.

1. Corin. 15.

Philippẽ. 2.

Ioan. 19.

¶ Epilogus de numero & oratione signorum quæ fiunt super oblatam & calicem. CAP. XVIII.

Septem vicibus signatur cruce sacrificium altaris.

I.

II.

SAcrificium itaq; septem vicibus signatur in Canone. Prima vice ter, vbi dicit: Hęc dona: hęc munera: hęc sancta sacrificia illibata. Propter ternam Christi traditionem, quæ facta est à Deo, à Iuda, à Iudæo. Secūda vice quinquies, vbi dicitur: Quam oblationem tu Deus digneris facere.

ris facere benedictam, ascriptam, ratam, vt fiat corpus & sanguis propter quinque personas, venditoris, venditi & emptorem, videlicet sacerdotum & scribarum & pharisæorum. Tertia vice III. bis, vbi dicitur: accipiens Iesus panem, benedixit ac fregit, deditque discipulis. Similiter & hunc præclarum calicem. Item tibi gratias agens benedixit: propter benedictionem panis qui transubstantiatur in carnem, & vini quod transubstantiatur in sanguinem. Quarta vice III. quinquies, vbi dicitur: Hostiam puram, hostiam sanctam, hostiam immaculatam, panem sanctum vitæ æternæ, & calicem salutis perpetuæ. Propter quinque diuersas plagas, duas manuum, totidemque pedum, & vnain lateris. Quinta vice V. ce bis, vbi dicitur: Sacrosanctum filij tui corpus & sanguinem, propter vincula quibus ligatum est corpus, & flagella quibus allisus est sanguis. Sexta vice ter vbi dicitur. Sanctificas, viui VI. ficas, & benedicis, propter crucifixionem quæ facta est hora tertia linguis Iudæorum, ter clamantium crucifige eum. Septima vice quin- VII. quies, vbi dicitur: Per ipsum, & cum ipso, & in ipso est tibi Deo patri omnipotenti, in vnitate Spiritus sancti. Ter super calicem, propter tres cruciatus quos Christus sustinuit, passionis, propassionis, & compassionis. Et bis in latere calicis, propter aquam & sanguinem, quæ de latere Christi fluxerunt. Inter has septem vices

T 3 sacri-

INNOCENTII. PP.

Myſterium numeri. 25. ſacrificium ſignatur vicibus duabus bis, & duabus vicibus ter, & duabus vicibus quinquies, ſeptima bis & ter, ſimul omnibus quinquies quinque, quæ ſunt ſimul viginti quinque, qui numerus per ſe dictus ſemper in ſeipſum reducit in infinitum. Quantumlibet enim multiplicetur eucharistiæ ſacramentum, ſemper eſt idem ſacrificium. In hoc etiã ſacramento quinque ſenſus corporis exercentur, viſus, auditus, odoratus, guſtus, & tactus. Circa colorem, ſaporem, odorem, fractionem, & ſumptionem. Si tamen caro procedat in ſpiritũ, quia ſpiritus eſt qui vivificat, caro non prodeſt quicquam. Ut quinque ſenſus animæ ſpirituales exuberent, viſus intelligentiæ, auditus obedientiæ, odoratus diſcretionis, guſtus delectationis, & tactus operis. De quibus reperitur in euangelio: Domine quinque talenta tradidiſti mihi, ecce alia quinque ſuperlucratus ſum. Sed & binarius & ternarius bene congruunt ſacramento. Binarius, propter carnem & ſanguinem. Ternarius, propter panem, & vinum, & aquam. Binarius, propter duplicem modum edendi, ſacramentalem ſub ſpecie panis, & ſpiritualem in fide cordis. Ternarius propter tria quæ ſunt in hoc ſacramento diſcreta, videlicet forma viſibilis, veritas corporis, & virtus ſpirituales. Forma panis & vini, veritas carnis & ſanguinis, & virtus unitatis & charitatis, ut ita ternarius per binarium,

Ioan. 6.

Quinq; ſenſus

Matthæi. 25.

Binarius & ternarius.

rium,

rium, id est, fides trinitatis per dilectionē Dei & proximi operetur.

¶ De vocis expressione & pectoris tuncione. CAPVT. XIX.

Non solū autē crucis impressio, verū etiam vocis expressio, quæ sunt iuxta crucē, insinuat. Cum em̄ ad id ventum est: Nobis quoq; peccatoribus famulis tuis, sacerdos paululū expressa voce percusso pectore silentium interrūpit, repræsentans contritionē & confessionē latronis, in illo passionis dominicę articulo increpantis alterum & dicentis: Nos digna factis recipimus, hic verò nihil mali gessit, & dicebat ad Iesum: Domine memento mei dum veneris in regnū tuum, propter quod dixit illi Iesus: Amē dico tibi, hodie mecū eris in paradiso. Vel per exaltationem vocis & percussione pectoris exprimitur illud quod Ceterio & qui cū eo erāt visis his quæ fiebant, timuerunt valde, dicētes: Verē filius Dei erat iste. Et omnis turba quæ simul aderant ad spectaculum istud percutiētes pectora sua reuertebantur. Quia Iesus verò clamās voce magna, tradidit spiritum, leuat sacerdos vocem dicēdo. Per omnia secula seculorū. Et quia mulieres lamentabantur flentes dominum, Chorus quasi lamentando respondit: Amen. Repræsentās fideles qui dominum contrito corde lamentabantur ac lugebāt, vel vt quōdam Abel inuidi fratris furore parentes eius la-

Lucæ. 23.

Matth. 27.

Lucæ. 23.

T 4 men-

mentabantur occisum. Iesus ergo voce magna clamavit: Pater in manus tuas commendo spiritum meum, & sacerdos eleuata voce pronuntiat, Pater noster qui es in cælis.

Pater noster qui es in cælis sanctificetur nomē tuum. Adueniat regnum tuum. Fiat voluntas tua sicut in cælo & in terra. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Et dimitte nobis debita nostra sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Et ne nos inducas in tentationem. Sed libera nos à malo. Amen.

¶ De oratione dominica, vbi agitur de dignitate orationis, & ad quid valeat.

C A P V T. X X.

HÆC oratio multis ex causis, cæteris orationibus antecellit, Auctoritate doctoris, breuitate sermonis, sufficientia petitionum, & foecunditate mysteriorum. Auctoritate doctoris, quia fuit ipsius ore prolata. Os enim domini locutum est. Breuitate sermonis, quia facile dicitur & profertur. Cum (inquit) oratis nolite multum loqui, sicut ethnici faciunt. Sufficientia petitionum, quoniam vtriusq; vitæ cōtinet necessaria. Pietas enim promissionē habet vitæ quæ nunc est & futuræ. Foecunditatē mysteriorum, quoniam immensa continet sacramenta, pertran-

*Oratio dominica in sacrificio Missæ. Hieron. lib. 3. contra Pelag. Aug. in ser. de vig. paschæ. Vvald. de sacramentali. titu. 4. c. 41. explicatio eius in Cypr. tracta. de eadē. & D. Tho. 2. 2. q. 83. arti. 9. Augu. epist. 221. ad Probam. ca. 11. Hæc oratio in quatuor excellit cæteras oēs. Matth. 6.

1. Timot. 4.

Danielis 12.

pertransibunt enim plurimi, & multiplex erit sciētia. Scit autem dominus, quid velimus, sed vult nos orare vocaliter pro excitanda deuotione. Quia quod facit flatus carboni, hoc facit pronūciatio deuotiōi. Vnde, Ad ipsum ore clamaui, & exultaui sub lingua mea. Pro aliorū instructione, vt cortina cortinā trahat, & qui audit, dicat veni. Vnde, lux vestra luceat corā hominib⁹. Pro linguæ obsequio, vt quæ lingua peccamus, satisfaciamus lingua. Vnde, Sicut exhibuistis membra vestra seruire iniquitati ad iniquitatē, ita exhibeatis seruire iustitiæ in sanctificationem. Pro rei petēdæ obtētionē, quia facilius obtinetur, quod instantius postulatur. Vnde, Petite & accipietis, pulsate & aperietur vobis. Pro impetratę rei custodia, quia quod sepius requirit, diligētius custoditur. Vnde, Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuā. Oratur autem & pro bonis adipiscēdis, & pro malis vitādis. Pro bonis temporalibus spiritualibus, & æternis. Pro malis præteritis præsentibus & futuris. De bonis æternis. Adueniat regnum tuum. De spiritualibus, Fiat volūtas tua sicut in celo & in terra. De temporalibus. Panē nostrū quotidianū da nobis hodie. Aeterna petūtur in præmiū, spiritualia petūtur in meritū. Temporalia petuntur in sustētaculum. De malis præteritis, Dimitte nobis debita nostra. De presentibus, Libera nos à malo. De futuris, Ne

Quare vult Deus nos orare vocaliter.

Psalm. 65.

Matth. 5.

Roma. 6.

Matth. 7.

Apocaly. 3.

Pro quibus bonis orandum est.

T 5 nos

INNOCENTII. PP.

nos inducas in tentationem. Præterita sunt dolenda, præsentia sunt vincenda, futura sunt præcauenda.

¶ De numero petitionum & ordine.

CAP. V. T. XXI.

Duplex ordo, scilicet temporis & dignitatis.

Septem sunt petitiones orationis dominicæ præter captationem beneuolentię, quarum tres primæ spectant ad patriam, tres vltimæ ad viã, Media verò pertinet ad vtranque. Porro tres primæ succedunt ordine tēporis, sed præcedunt ordine dignitatis. Tres vltimæ succedunt ordine dignitatis, sed præcedunt ordine temporis. Dominus autem in oratione secutus est ordinem dignitatis qui est artificialis, vt de maioribus ad minora descendat. Doctores in expositione sequuntur ordinem temporis, qui est naturalis, vt de minoribus ad maiora condescendant, id est de temporalibus ad æterna.

¶ De adaptatione septem petitionum & septem donorum. CAP. XXII.

FIT autem hic adaptatio septem petitionum & septem donorum, septem virtutum, & septem beatitudinum, contra septem vitia capitalia. Nam dona petitionibus, virtutes donis, & beatitudines virtutibus obtinentur. Septem

VII. dona.

Eiaia. ii.

dona sunt ista: Sapientia, intellectus, consiliũ fortitudo, scientia, pietas & timor, de quibus inquit propheta. Requiescet super eũ spiritus domini, spiritus sapientiæ & intellectus, spiri-

tus

eus cōsiliij & fortitudinis, spiritus sciētix & pie-
 tatis, & replebit eū spiritus timoris domini. Se- **VII. virtu-**
 ptem autē virtutes sunt hæ, paupertas spiritus, **tes.**
 mansuetudo, luētus, esuries iustitiæ, misericor-
 dia mūditiæ cordis, & pax. Septem autem bea- **VII. beati-**
 titudines istę sunt, regnum cælorum, possessio **tudines.**
 terræ, consolatio, saturitas, misericordię conse-
 cutio, visio Dei, & filiatio Dei. De quibus cōiū-
 ctim ait dominus. Beati pauperes spiritu, quo- **Matthæi. 5.**
 niam ipsorum est regnum cælorum. Beati mi-
 tes, quoniam ipsi possidebūt terram. Beati qui
 lugent, quoniā ipsi consolabūtur. Beati qui esu-
 riunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi satura-
 buntur. Beati misericordes, quoniam misericor-
 diam consequentur. Beati mundo corde, quo-
 niam Deum videbūt. Beati pacifici, quoniam
 filij Dei vocabuntur. Hæc autem sunt septē vi- **VII. vitia.**
 tia principalia: inanis gloria, ira, inuidia, acidia
 auaritia, gula, luxuria. Quæ significata fuerunt
 in septem populis qui terrā Israēl promissam
 tenebant, videlicet Etheus, Gergeseus, Amor- **Deuter. 07.**
 reus, Cananeus, Phereseus, Eneus, & Iebuseus.
 Homo igitur est ægrotus, & Deus medicus, vi-
 tia sunt languores, & petitiones sunt planctus,
 dona sunt antidota, & virtutes sunt sanitates,
 beatitudines verò sunt felicitates & gaudia.
¶ De captatione beneuolētię. CAP. XXIII.
Pater noster qui es in cælis, &c. De^o* genera **Addo* est**
liter & specialiter & singulariter. De^o est pa **pater.**
 terge-

INNOCENTII. PP.

**Dens tripli-
citer est pa-
ter.**

Luce. i.

Matth. ii.

Christ' ait,

Pater mi.

Nos autem

Pater nr.

Matth. 26.

Ibidem. 20.

**Beneuolen-
tiæ capta-
tio.**

ter generaliter omnium per creationē, specia-
liter iustorū per adoptionē, singulariter Chri-
sti per generationem. Per creationem vt ibi, Fle-
cto genua mea ad dominū patrem omnipotē-
tem, à quo omnis paternitas in coelo & in terra
nominatur. Per adoptionem vt ibi. Si vos, cum
sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris,
quāto magis pater vester de coelo dabit spiritū
bonū petentibus se? Per generationem, vt ibi,
Nemo nouit filium nisi pater, neq; patrē nisi
filius & cui voluerit filius reuelare. Per hoc au-
tem quod dicit, Pater noster qui es in coelis, de-
hortatur nos à duobus, à superbia ne dicamus,
Pater mi, representātes proprium quod est cō-
mune. Ab indignitate, ne reddamur indigni tā-
to patri qui cōsistit in coelis. Deus igitur solius
Christi pater est per naturam, cui soli licet com-
petenter dicere, Pater mi. Fidelium autem pa-
ter per gratiam, quibus competit dicere, Pater
noster. Ille dicit, Pater mi, si possibile est, trans-
fer hunc calicem à me. Isti dicunt, Pater noster
qui es in coelis, sanctificetur nomē tuum. Hinc
ipse met dicit, Vado ad patrem meū & patrem
vestrum. Meum per naturam, vestrum per gra-
tiam. Hortatur etiam nos ad duo, ad seruādā
gratiam adoptionis, cum dicit, Pater, & vnionē
fraternitatis, cum ait, noster. Beneuolentia ve-
rò captatur à tribus, à persona cognitoris, peti-
toris, & assessoris. Cognitor em̄ est Deus, peti-
tor

tor

tor homo, assessor est angelus. A persona cognitoris cum ait, Pater, petitoris, cum ait noster, assessoris cum ait, qui es in caelis, id est, in angelis vel in sanctis, de quibus habetur: Coeli enarrant gloriam Dei. Unde nobis spes tribuitur, ut sanctos nos faciat vel in caelis, id est, in secreto maiestatis diuinae, per quod datur fiducia obtinendi donum occultum, quod nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Dat ergo fiduciam impetrandi bonum. Unde non dicitur: Domine, cui seruitur in timore, sed pater cui seruitur amore, quasi diceret: quia Pater es, vis: quia in caelis es, potes. ergo nos libera à malo.

In caelis.

Psalm. 80.

Esaiæ. 45.

De triplici malo à quo petimus liberari. CAP. XXIII.

TRiplex est malum à quo petimus liberari, innatum, additum, & inflatum. Primum contrahimus, secundum committimus, tertium sustinemus. Primum: est originale, secundum actuale, tertium poenale. Malum autem vitamus per spiritum timoris. Nam, ut inquit scriptura, timor domini peccatum expellit. Porro triplex est timor quo cessamus à malo, seruilis, initialis, & filialis. Timore seruili cessamus à malo formidine poenae. Filiali timore cessamus à malo amore iustitiae. Initiali timore cessamus à malo partim formidine poenae, partim amore iustitiae. Seruilis timor est incipientium, initialis est proficientium, filialis est perfectiorum. Quasi diceretur,
Da no-

Eccles. 1.
Triplex timor.

INNOCENTII. PP.

Spiritus timoris & paupertas spiritus.

Da nobis spiritum timoris & paupertatē spiritus, ut per spiritum timoris vitemus mala, per paupertatem spiritus abdicemus bona terrena, quatenus exclusis vitijs & contemptis terrenis habeamus æterna, scilicet regnū coelorum, quod Lucifer & primi parentes per inanem gloriam amiserunt, à qua nos retrahunt timor spiritus, paupertas & veritas. Duo verò sunt bona quæ paupertate spiritus abdicamus, interiora videlicet & exteriora. Interiora de illis corde nō presumendo, exteriora cor illis non apponēdo, secundum illud: Diuitiæ si affluant, nolite cor apponere. Illis ergo compressis, ne præsumamus vel istis despectis ne deficiamus, regnum coelorum consequimur, secundum illud: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum coelorum, quod dæmones & homines per inanē gloriam amiserunt. Illi Dei similitudinē: isti Dei scientiam inaniter apponēdo. Lucifer enim dixit. Ascēdam in coelum, & ponā sedem meam ad aquilonem, & ero similis altissimo. Primis autem parētibus dictum est: Eritis sicut dii scientes bonum & malum.

Psalm. 61.

Matth. 5.

Inanis gloria malum. Esaiæ. 14.

Genes. 3.

De diuersis tētationibus, in quas petimus non induci. C A P. X X V.

Triplex tentator.

Gene. 22.

NE nos inducas in tētationē. Tētatur Deus, tentatur homo, tentatur diabolus. Deus tentatur ut probet, homo tentatur ut sciat, diabolus tentatur ut fallat. De primo legitur: Tētavit Deus Abraham.

ham. De secūdo dicitur. Tenta nos obsecro die
 bus decem. De tertio legitur: Cur tētavit satha
 nas cor tuum? Porro duobus modis tētamur, in
 terius & exterius. Interius per delectationē, ex
 terius per suggestionem. Verum interior tenta
 tio parum obficit, & exterior multū proficit, si
 non consentiatur, sed resistatur. Scriptum est
 enim: Tentatio vos non apprehendat, nisi hu
 mana. Rursus: Beatus vir qui suffert tentationē,
 quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronā
 vitæ. Cum ergo circa consensum tentamur, du
 cimus in tentationem, cum consentimus, in tē
 tationem inducimus, sicut piscis, ante capturā
 in rete. *Cum autem inducitur, capitur & tene
 tur, tunc impletur quod Iacobus apostolus ait:
 vnusquisq; tentatur à concupiscētia sua abstra
 ctus & illectus, deinde quum concupiscētia cō
 ceperit parit peccatum: peccatum verò quum
 consummatum fuerit, generat mortem. Porro
 cum idem Apostolus dicat, quia Deus est intē
 tator malorum, quid est quod petimus, ne De⁹
 nos in tētationem inducat? Sed Deus quodam
 modo tentat, & Deus quodammodo nō tētat.
 Tentat vt probet, secundum illud: Proba me
 Deus, & tenta cor meum. Non tētat vt fallat, se
 cundum illud: Deus neminem tentat. Petimus
 ergo ne Deus nos in tētationem inducat, id est,
 ne permittat induci, sicut dicitur. Quòd nō est
 malum in ciuitate quod dominus non faciat, id
 est,

Danic. 1.
 Actuum. 5.

Interior ex
 teriorq; ten
 tatio.

1. Corin. 10.
 Iaco. 1.

Addo * du
 citur.
 Iacobi. 1.

Quomodo
 Deus est in
 tentator ma
 lorum.
 Psalm. 25.

Iacobi. 1.

Amos. 3.

INNOCENTII. PP.

1. Cor. 10. est, fieri nō permittat. Scriptum est enim: Fide-
addo * dica lis est Deus, qui non patietur vos tentari supra
mus. id quod potestis. * Quasi, Da nobis spiritū pie-
 tatis, & mansuetudinē spiritus, vt per spiritum
Spiritus pie pietatis vincamus tētationem exercendo nos
tatis & man ad pietatem. Et per māfuetudinem spiritus vin-
suetudinis. camus iram, nō reddendo malum pro malo, vt
 ita possideamus terram viuētīū, quam per spi-
1. Tim. 4. ritum pietatis & mansuetudinis obtinebimus.
Matth. 5. Nam pietas promissionem habet vitę quę nūc
Psal. 26. est, & futurę. Et beati mites, quoniā ipsi possi-
 debunt terram. Vnde Psalmista: Mansueti au-
 tem possidebunt terrā, & delectabūtur in mul-
 titudine pacis.

¶ De rebus debitis, quę petimus nobis dimitti.

CAPVT. XXVI.

Debita of-
fensarum.

Psal. 150.

Debita dicūtur peccata, quę nos debitores
 pœnæ constituunt. Non enim hic agitur
 de debitis pecuniarum, sed de debitis offensa-
 rum. Tria verò sunt debita quę petimus nobis
 dimitti, videlicet peccatum in Deum, peccatū
 in proximum, & peccatum in nosipfos. Vnde,
 Peccaui cum patribus nostris, in Deum: in
 iuste egimus, in proximū: iniquitatē fecimus,
 in nosipfos. Sed quia peccamus in Deum, idcir-
 co petim⁹ vt ipse dimittat nobis debita nostra.
 Quia peccamus in proximos, ideò petimus, vt
 dimittat nobis sicut & nos dimitimus debitori-
 bus nostris. Hoc pacto & ea cautione nobis de-
bita

bita dimittuntur, si nos debitoribus dimittimus, alioquin etiam dimissa reuocatur in debitum, secundum illud: Serue nequam, omne debitum dimisi tibi, quoniam rogasti me: nonne ergo oportuit & te misereri conseruo tuo, sicut & ego tui misertus sum? Et iratus dominus eius, tradidit eum tortoribus, quoadusque redderet vniuersum debitum. Sic & pater meus caelestis faciet vobis, si non dimiseritis vnusquisq; fratri suo de cordibus suis. Vt ergo dominus euidenter ostenderet quod nullus totius orationis fructus est, nisi debitoribus dimittam⁹, in fine subiunxit ad omnia, Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet vobis pater vester caelestis delicta vestra. Si autem non dimiseritis hominibus peccata eorum, nec pater vester caelestis dimittet vobis peccata vestra. His ergo qui debitoribus non dimittunt, haec oratio non videtur prodesse, quinimo videtur obesse. Nam qui sic petit sibi dimitti, sicut debitoribus suis ipse dimittit, profecto si non dimittit ipse debitoribus suis, videtur sibi petere, vt sibi non admittatur. Quid ergo debet illi dimittere, qui nec satisfacere vult nec veniam postulare? Sanè distinguendum est inter perfectum & imperfectum. Is qui viam perfectionis arripuit, debet etiam non petenti veniam omnibus modis indulgere. Qui vero nondum perfectionis votum assumpsit, tenetur quidem rancorem cordis deponere, sed non

Si non dimittimus reuocatur peccata dimissa. Matth. 18.

Matth. 6.

Quomodo dimittendum est ei qui veniam non petit.

V

tenetur

INNOCENTII. PP.

Lucæ. 6.

tenetur satisfactionem debitam condonare. Quamquam omnes teneamur, vniuersaliter diligere inimicos nostros, & benefacere his qui oderunt nos & orare pro persecutibus & calumniantibus nos. Quia verò sunt quedam culpæ, in quibus culpa est, relaxare vindictam, Et si peccatum in nos teneamur dimittere, peccatum tamen in Deum & peccatum in proximum debemus punire. Quisquis ergo laborat odio, vel inuidia, grauat magis hac oratione, quam adiuuetur, nisi forte iam propositum habeat dimittendi. Veruntamen non in sua quisque, sed in totius ecclesie persona videtur orare. Vnde non dicit: Dimitte mihi debita mea, sicut ego dimitto debitoribus meis, sed dicit: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Quidam tamen etiam volunt intelligi, dimitte nobis, &c. i. sic dimitte nobis debita nostra, ut & nos dimittamus debitoribus nostris, quasi da nobis donum & scientiam, & luctum, & virtutem, quatenus tam nostra quam aliena peccata cognoscamus & defleamus, ut nobis debita nostra dimittas, & ita consolationem habebimus aduersus inuidiam, quæ facit hominem de alieno bono tabescere. Per scientiam enim & luctum & in presenti remissionem accipimus, & in futuro consolationem habebimus, iuxta quod legitur: A delicto meo munda me, quoniam iniquitatem meam ego cognosco.

Psalms. 50.

Matthæi. 5.

Et beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur.

Luctus

Luctus autē distinguitur in irriguum superius & inferi⁹, quæ Caleph Axæ filiæ suæ dedit i doctē. Inferius pro peccatis tam nostris quàm alienis. Vnde, Quis infirmat, & ego nō infirmor? quis scandalizatur, & ego non vror? Superius pro incolatu vitæ præsentis & desyderio vitæ coelestis. Vnde: Cupio dissolui, & esse cum Christo. Sed heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est.

Luctus duplex.

Iosue. 15.

2. Corin. 11.

Philippē. 1.

Psalm. 119.

¶ De quinque panibus quos petimus nobis dari.

CAPVT. XXVII.

PANEM nostrū, &c. Quinque panes sunt nobis necessarij, quatuor in via, & quintus in patria, corporalis, spiritualis, doctrinalis, sacramentalis, & æternalis. Corporalis verò ad sustentationem, spiritualis ad informationem, doctrinalis ad eruditionem, sacramentalis ad expiationē æternalis ad fruitionē. De primo. Nō in solo pane viuit hō. De secundo, Amice cōmōda mihi tres panes. De tertio, Venite, comedite panē meū. De quarto, Qui panē domini māducat indignè, reus erit corporis domini. De quinto, Ego sum panis viuus qui de cœlo descendi. Cum enim homo fuerit liberatus à malo, cum vicerit tentationes, cum fuerint dimissa peccata necessarius est ei spiritus fortitudinis: ne præmiū expectādo deficiat. Et ideò dicit: Panem nostrum quotidianū da nobis, id est, nobis quotidie necessariū. Alioquin quod nostrum esset,

Matthæi. 4.

Lucæ. 11.

Prouer. 9.

1. Corin. 11.

Ioan. 6.

Panem nostrum. i. nobis necessarium.

V 2 nobis

INNOCENTII. PP.

nobis dari nō posset, nisi prius desineret esse nostrum. Da nobis hodie, quasi dicat, da nobis spiritum fortitudinis, qui multiplici pane roboret animam ne deficiamus in præsenti, esuriēdo iustitiam, per quam expellētes acidiam plena iustitia saturabimur in futuro, secundū illud: Beati qui esuriūt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Matthæus dicit, panem nostrum supersubstātialem, quod duobus modis potest intelligi. Vel ut vna sit dictio, vel ut duæ sint dictiones, quasi. *Panem da nobis supersubstātialem, id est, Christum qui est supersubstāialis super omnes substācias, qui panis est in altari. Vel ita, Da nobis panem nostrū, id est, Christum, qui proprius cibus est fidelium, & hoc super panem, id est, præter panem substātialem, id est, necessarium ad sustentationem, quasi dicat, Da nobis vtrunq; panem, mentis & corporis. Lucas dicit: Panem nostrum quotidianum, quod tam de corporali quàm de sacramentali pane potest intelligi, videlicet de viatico. Græcus habet epiousion, quod interpretatur supersubstātialem. Hebræus verò sogolla, quod interpretatur egregium, vel peculiarem, ob hoc fortè Lucas videns Matthæum sogolla dixisse, quod sonat peculiarem, dixit quotidianū. Græcus autem interpres Matthæi, quia vidit eum dixisse sogolla quod sonat egregiū, dicit epiousion, id est, supersubstātialem.

Matth. 5.

Panis super
substāialis.

Addo * dica
mus.

¶ De

De voluntate Dei, quam in terra sicut in coelo fieri postulamus. CAP. XXVIII.

Fiat voluntas tua, Voluntas Dei dupliciter intelligitur, & beneplacitum Dei æternū, & signum beneplaciti temporale. Beneplacitum Dei semper impletur. Vnde: Voluntati eius quis resistet? & omnia quæcunq; voluit dominus, fecit in coelo & in terra. Signa bñplaciti quinque sunt, Præceptio, prohibitio, promissio, cōsiliū, & operatio. Vnde: Magna opera dñi: exquisita in omnes voluntates eius. Hæc non semper implentur, sed vt impleantur oratur, Fiat voluntas tua, id est, opere compleatur, quod præcipis, quod consulis, quod suades. Quia nō sufficit voluntas vbi adest facultas. Sicut in coelo & in terra, id est, sicut in angelis, ita in hominibus. Vel sicut in perfectis, ita & in conuersis. Vel sicut in Christo, ita & in ecclesia. Vel sicut in mēte, ita pariter & in carne, vt caro non concupiscat aduersus spiritum, secundum illud. Cor meum & caro mea exultauit in Deum viuū. Q. d. Da nobis spiritum consilij, vt faciamus voluntatem tuam, maximē misericordiā quæ perimit auaritiā, quatenus misericordiam cōsequamur, secundum illud: Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Sicut enim auaritia consistit in acquirendo & retinendo, ita misericordia consistit in dando & dimittendo. Huius petitionis & aliarum duarum imple

Roma. 8.
Psalm. 113.
Quinq; beneplaciti signa.
Psalm. 110.

Sicut in coelo & in terra.

Psalm. 83.

Matth. 5.

Perfecta di-lectio in patria. Ibi nihil velle poterimus, nisi quod Deū velle sciemus, tūc diligemus Deum ex toto corde, & ex tota mēte, & ex tota anima. Ex corde, id est, intellectu, diligemus filiū, toto, id est, sine errore. Ex mente, id est, memoria diligemus patrē, tota, id est, sine obliuione, Ex anima, id est, voluntate, diligemus spiritum sanctum, tota, id est, sine contrarietate, patrem potentiam, filium sapientiam, spiritum sanctum benignitatem.

¶ De regno Dei, quod petimus aduenire.

C A P V T X X I X.

Regnū Dei dicitur variè accipi-
tur. **A**dueniat regnum tuum. Regnū Dei dicitur variè accipi-
tur militans ecclesia, quia regitur, & triumphans ecclesia, quia regnat. Item regnum Dei dicitur & gratia fidei & gloria speciei. Rursus regnum Dei dicitur intellectus scripturæ & locus patriæ. De regno militantis ecclesiæ scriptū est: Exhibunt angeli messorēs, & colligent de regno eius omnia scādala. De regno triumphantis ecclesiæ reperitur. Venient & recumbēt cū Abraham, Isaac & Iacob in regno cœlorū. De regno fidei dicit scriptura: Regnum Dei intra vos est. De regno speciei dominus ait: Percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi. De regno scripturę legitur: Auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus eius. De regno patriæ reperitur: Fulgebunt iusti sicut sol in regno patris eorū. Sed & ipse

Ibidem. 8.
Luca. 17.
Marth. 25.
Ibidem. 21.

Ibidem. 13.

ipse Christus dicitur regnum Dei secundum illud, Si ego in digito Dei eijcio dæmonia, profecto peruenit in vos regnum Dei. Adueniat igitur regnum tuum, id est, veniat regnum ad regnum, militans ad triumphans, id est, regnum tuum adueniat, id est, ad videndum te veniat, ut regnum fidei ad regnum transeat speciei, quoniam hæc est vita æterna, ut cognoscant te solū verum Deum, & quem misisti Iesum Christum, quasi diceret: Da nobis spiritū intellectus, quomundati corde, intelligamus te in præsentiregnare per fidē, ut in futuro te videamus regnantem in nobis per speciem. Quod est contra gulam, de qua dicit propheta: Quia vinū & ebrietas aufert cor. Tunc cognoscemus sicut & cogniti sumus, videntes non per speculum in enigmate. Sed tunc facie ad faciem videbimus Deum Deorum in Sion.

Ibidem. 14.
Adueniat regnū tuum.

Ioan. 12.

Osee. 4.
1. Corin. 13.

¶ De sanctificatione nominis. CAP. XXX.

Sanctificetur nomē tuū. Nomen patris quatuor sanctificatur modis in filiis, duobus in via, & duobus in patria. In via per efficientiam & perseuerantiam, In patria per consummationem & ostensionem. In via nanq; nomē patris sanctificatur in filiis, quando sanctificatiōis effectum operatur in eis, vel quādo sanctificatio quam acceperunt in nomine patris perseuerat in illis. In patria verò nomen patris sanctificatur in filiis, quia sancitur & confirmatur in eis,

Sanctificetur nomē patris in filiis, tum in via, tū in patria.

V 4 vt nun-

INNOCENTII. PP.

ut nūquam possint à filiationis gratia separari.
 Hic enim quasi mobile manet nomē patris in
 filijs. Nam & Iudas quandoq; fuit filius, quādo
 que nō fuit. Pro qua possibilitate manēdi dixit
 apostolus, Castigo corpus meum & in seruitu
 tem redigo, ne fortè cū alijs prædicauero, ipse
 reprobuse efficiar. Ibiq; nomen patris sanctifica
 tur in filijs, quia tales ibi sunt filij, in quibus pa
 ter sanctus apparet, tunc erūt manifesti qui nūc
 sunt occulti secūdu illud: Nos insensati vitam
 illorum æstimabamus insaniam, & finē illorū
 sine honore. Ecce quomodo cōputati sunt in
 ter filios Dei, & inter sanctos fors illorum est.
 Quasi dicat. Da nobis spiritum sapiētiae prout
 dicitur à sapore, id est, incunditatem internam,
 vt gustemus quā suavis est dominus, generā
 tem in nobis pacem, id est, motuum interiorū
 quietem, vt caro non cōcupiscat aduersus spiri
 tum, quia non est pax ossibus à facie peccatorū
 vt ita sanctificet nomē tuū. i. pater in filijs qua
 tenus in præsentī difficile, in futuro nequaquā
 à filiationis gratia separentur. Quod est manife
 stè contra luxuriam, qua qui laborat non iocū
 datur in Deo, id est pacem Dei non habet, fi
 lius Dei non est, sed iumento assimilatur, quia
 quasi iumētum in stercore suo computrescit.

De duplici ordine. C A P. XXXI.

Duplex or-
 do petitio-
V Erum duplex est ordo notandus in oratio
 ne dominica, vnus in descendendo, qui cō
 cordat

cordat cum donis: Et alter in ascendendo, qui num in ora-
 concordat vel conuenit cum virtutibus. Dona tione ista.
 nanq; de summis ad ima descēdunt. Vnde, Re Esaiæ.ii.
 quiescet super eum spiritus sapientiæ & intelle-
 ctus, &c. Virtutes autem de imis ad summa cō-
 scēdūt. Vnde beati pauperes spiritu, quoniam
 ipsorum est regnū coelorum. Beati mites. &c.
 Homo siquidem multis malis circūcidatus, pri-
 mo petit vt liberetur à malo, quia verò tētatio Iob.7.
 est vita hominis super terram, Liberatus à ma-
 lo petit vt in tentationē nō inducatur. Et quia
 dum in hac vita consistit semper est in aliquo
 peccato. Nam si dixerimus quod peccatum nō
 habemus: nos ipsos seducimus, & veritas in no- 1.Ioan.1.
 bis non est. Ideò petit vt debita dimittantur.
 Cum autem fuerit liberat⁹ à malo, cum vicerit
 tentationes, cū debita fuerint dimissa, quia per
 se stare non potest, ne diu expectando deficiat,
 petit vt sibi panis quotidian⁹ donetur. Deinde
 cum fuerit liberatus à malis & roboratus in bo-
 nis petit vt fiat voluntas Dei, sicut in coelo & in
 terra. Quæ quoniam in hac vita perfectè fieri
 non potest, mox petit vt regnum adueniat, in
 quo nomē patris sanctificet in filiis, vt nunquā
 de cætero possint à iustificationis gratia separa-
 ri. Amen. Hebræus vnum ex his tribus ponit in
 fine, Amen, Sela Sale, quæ sonāt, verè, semper, Amen. Sela
 pacē. Beatus Gregorius orationem dominicā Sale.
 post canonem super hostiam censuit recitari.

V 5 Libera

INNOCENTII. PP.

Libera nos quæsumus domine ab omnibus malis, præteritis, præsentibus, & futuris: & intercedente beata & gloriosa semperque virgine Dei genitrice Maria, & beatis apostolis tuis Petro & Paulo, atque Andrea: cum omnibus sanctis: da propitius pacem in diebus nostris: ut ope misericordiae tuæ adiuti: & à peccato simus semper liberi: & ab omni perturbatione securi. Per eundem dominum nostrum Iesum Christum filium tuum. Qui tecum vivit & regnat in unitate spiritus sancti Deus.

¶ De silentio post orationem dominicam.

CAPUT. XXXII.

Quod hic sequitur secreta silentium innuit dominicæ sepulturæ, mediante sabbato, quo dñs in sepulchro quieuit. Vnde

Lucæ. 23.

Luca testante: Mulieres quæ parauerāt unguenta, sabbato quidem siluerūt secundum mandatum, sed qui in sepulchro secundum carnem quieuit, secundum animam descendit ad inferos, ut fortior superueniens fortem spoliaret armatū.

Matth. 18:

Zacka. 9.

Tūc ergo momordit infernū, ut educeret suos vinctos de lacu, in quo non erat aqua, liberans eos à malis præteritis, præsentibus & futuris. Et

dans

dans eis pacem perpetuam, in qua sunt semper à peccato liberi, & à perturbatione securi. Hæc oratio, Libera nos, &c. Dicit Embolism⁹, & est expositio nouissimæ petitionis orationis dñicæ.

CAPITVLA

LIBRI SEXTI.

- 1 De resumptione patenæ, quam sacerdos accipiens osculatur, & cum ea signum crucis sibi facit in facie. Vbi agitur de mulieribus dominum in sepulchro querentibus.
- 2 De fractione hostiæ, cuius particulam sacerdos mittit in calicem. Vbi agitur de reuolutione lapidis ab ostio monumenti, & de Christi resurrectione, & de apparitione qua facta est duobus discipulis euntibus in Emans.
- 3 Quid significant partes illæ quæ sunt de sacrificio, quarum duplex ratio assignatur.
- 4 De agnus Dei, Vbi traicitur cur tertio decantetur. Agitur de apparitione qua facta est ianuis clausis, quando venit Iesus & stans in medio, salutauit Apostolos.
- 5 De osculo pacis quod ab ore sacerdotis accipitur, & pectore figitur, & per fideles diffunditur. Vbi agitur de inflatione per spiritum sanctum, quem dedit Apostolis.
- 6 De diuersis osculis quæ dantur in Missa.
- 7 Quod Episcopus Diacono & subdiacono communicat eucharistiam. Vbi agitur de eo quod Christus
post

INNOCENTII. PP.

- Aut post resurrectionem coram apostolis manducauit, sumensq; reliquias dedit illis.*
- 8 *De ablutione manuum post eucharistia sumptionem. Vbi agitur de ablutione baptismi, cuius formam post resurrectionem Christus instituit. Exprimatur etiam trina sacerdotie ablutio quam facit in Missa.*
- 9 *Quod Romanus pontifex alium in communicando morem obseruat. Vbi traditur quare non communicat vbi frangit, Nam ad altare frangit, & ad sedem communicat.*
- 10 *De post communionem, vbi gaudium Apostolorum de Christi resurrectione describitur.*
- 12 *De oratione nouissima, vbi agitur de benedictione, quam Christus ascensurus dedit Apostolis. Et de ascensione, vbi exponitur, Ite missa est, atque Benedicamus domino.*
- 12 *Vnde dicitur Missa, vbi ponitur Missa distinctio.*
- 13 *Quare sacerdos pontificis humerum osculatur. Vbi ponitur tripartita distinctio.*
- 14 *De benedictione nouissima. Vbi agitur de Christi missione.*

LIBER

Sextus.

¶ De resumptione patenæ, quam sacerdos accipiens osculatur. CAP. I.

Post

Ost passionis tristitiam, ad resurrectionis gaudium peruenitur, secundum illud quod legitur. Ad vesperum demorabitur fletus, & ad matutinum lætitia. Subdiaconus quidem &

Diaconus repræsentant patenam, quam sacerdos accipiens osculatur, & cum ea signum crucis sibi facit in facie. Hi tam numero quàm obsequio sanctas illas mulieres significant, de quibus nartat Euangelista Mattheus, Quòd vespere sabbati quæ lucefcit in prima sabbati, venit Maria Magdalena & altera Maria videre sepulchrum. Præsentamus ei patenam, id est, cor patens latitudine charitatis in obsequiũ sepulturæ. Iuxta quod legitur: Quia mulieres emerunt aromata, vt venientes vngerent Iesum, & valde mane vna sabbatorum veniunt ad monumentũ orto iam sole. Et dicebant ad inuicẽ: Quis reuoluet nobis lapidem ab ostio monumenti? Hanc ergo patenam, id est, cor amplum latitudine charitatis sacerdos accipit. i. Christus acceptat, quia verò crucifixus ardenti desiderio quærebatur. Iuxta quod angelus inquit mulieribus: Scio quòd Iesum quæritis crucifixum. Idcirco crux cum patena signatur in facie sacerdotis, statimq; sacerdos osculatur patenam, ostendens qd Christus confestim impleuerit desiderium mulierum, mox enim occurrit illis,

Psalm. 29.

Matth. 28.

Marc. 16.

Patena latitudinẽ charitatis designat,
Matth. 28.

rit illis, dicens: Auete, quæ procidentes tenuerunt pedes eius, & adorauerunt, haud dubium quin pedes fuerint osculatae.

¶ De fractione hostiæ, cuius particulam sacerdos mittit in calicem. CAP. II.

Tunc sacerdos frangit hostiam in tres partes, & duabus extra calicem reseruatis, cum alia signum crucis ter efficit supra calicem, de cuius ore Diaconus remouerat corporale, & alta voce dicendo. Pax domini sit semper vobiscum particulam hostiæ dimittit in calice. Frangit igitur sacerdos hostiam, vt in fractione panis dominum cognoscamus, sicut illi duo discipuli dominum cognouerunt, quibus ipso die resurrectionis Iesus apparuit in Emaus transeuntibus. Commixtio panis & vini designat unionem carnis & animæ, quæ in resurrectione Christi denovo sunt unitæ. Nam vt prædictum est panis ad carnem, & vinum refertur ad animam. Et ideo ter signum crucis producit cum hostia super calicem, quia virtus trinitatis animam crucifixi reduxit ad carnem, ne dereliqueret animam eius in inferno, nec daret carnem eius videre corruptionem. Iuxta quod ipse dicit in psalmo: Ego dormiui & somnum coepi, & exurrexi, quoniam dominus suscepit me. Vel ideo tres cruces fiunt cum hostia super os calicis, quia tres mulieres quærebant crucifixum ad ostium monumenti. Vnde, Quæritis uiuentem cum mortuis? Os

ergo

*Dionys. li
br. 3. de ec-
cles. hierar.
Chryso. ho-
milia. 24. in
episto. 1. ad
Cor. Vvald.
de sacramē.
tit. 4. ca. 41.
Fractio.
Lucæ. 24.
Comixtio.

Psal. 15. & 3.
Tres cruces
super os ca-
licis.
Lucæ. 24.

ergo calicis in hoc loco significat ostium monumēti, de quo Diaconus remouet corporale, designans q̄ angelus dñi reuoluit lapidē ab ostio monumēti. Illud sanè debet intelligi, qđ dicit sacerdos, cū eucharistiam mittit in calicem. Fiat, inquit commixtio corporis & sanguinis domini. Quod vtiq; referendum est ad species panis & vini, quibus continet corp⁹ & sanguis.

¶ Quid significant partes illæ quæ fiunt de sacrificio. CAPVT. III.

Quid autem illæ partes significant, Sergius Papa determinat, dicens triforme esse corpus Christi, Pars oblatæ in calicem missa, corpus Christi q̄ iam resurrexit, monstrat. Pars comesta, ambulans adhuc super terram, Pars in altari vsque ad finem remanens, corpus iacens in sepulchro, quia vsque ad finem seculi sanctorum corpora in sepulchro erunt. Potest & aliter hoc mysterium explanari. Est enim corpus Christi vniuersalis ecclesia, scilicet caput eum membris, iuxta quod dicit Apostolus, *Vnus panis & vnum corpus multi sumus. Et inueniuntur in isto corpore quasi tres partes, ex quibus totum corpus consistit. Vna pars est ipsum caput videlicet Christus, qui & caput est & pars corporis. Altera pars sunt illi, quorum corpora requiescūt in tumulis, & animæ regnāt cū Christo. Et sunt quasi simul hæc duæ partes videlicet & hæc pars corporis altera, sicut*

*D. Tho. 3.

p. 9. 83. arti.

5. ad. 8.

De consecr.
distin. 2.

Triforme
corpus Christi.

Tres partes
catholicę ec-
clesiæ.

2. Corin. 10.

Addo * ca-
put.

Matth. 24. ra, sicut scriptum est: Vbicunq; fuerit corpus, illuc congregabuntur & aquilæ. Propterea in altari duæ partes seorsum extra calicem reseruantur, quasi extra passionem, quæ per calicem designatur. Christus enim resurgens à mortuis, iam non moritur, mors illi vltra non dominabitur. Et qui cum ipso sunt sancti, non esuriunt amplius neque sitiunt, neque cadet super illos sol, neque vllus æstus, quoniam priora transierunt. Tertia pars in calicem ponitur, significans eos qui adhuc in passiõne cõsistunt donec de hac vita migrantes, ad caput suum transeant, vbi nec moriantur amplius, neq; vllatenus patiantur.

De Agnus Dei. CAPVT. IIII.

NON solum autem per signa, sed etiã per verba resurrectionis gaudium intimatur. Sacerdos enim alta voce pronuntians, Pax domini sit semper vobisum, insinuat quòd die illo vna sabbatorum venit Iesus & stetit in medio discipulorum suorum, & dixit eis: Pax vobis. Quia verò Iesus statim vt salutauit apostolos, dedit eis potestatem remittendi peccata. Quorum, inquit, remiseritis peccata remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt. Idcirco chorus clamat ad ipsum & postulat, Agnus Dei qui tollis peccata mundi, miserere nobis. Lauit enim nos à peccatis nostris in sanguine suo. Agnus Græcè dicitur ab agnon quod est pium, Latinè ab agnoscendo. Quoniam in magno

Roma. 6.

Apocaly. 7.
* 21.

Vvaldés. de
Sacramental.
titu. 4. c. 41.
nume. 11.

Ioan. 20.

Apocaly. 1.
Ab agnoscendo dicitur agnus.

magno grege solo balatu matrē agnoscit. Christus autem in ara crucis & patrem agnouit & matrem. Patrem obedientia, matrē cura. Ibiq; pius obtulit se pro nobis. Et ob hoc in altaris immolatione ter dicitur agnus Dei, quasi agne qui agnouisti patrem, miserere nobis, agne qui agnouisti matrē, miserere nobis, pie qui remisti mundum, dona nobis pacem. Porro secundum consuetudinem antiquam scholę cantorum, quam adhuc ipsi conseruant, & in pluribus seruatur ecclesijs, vt in Lateranensi nullatenus variatur, sed tribus vicibus vniformiter dicitur miserere nobis, propter tria genera peccatorum, quæ petimus nobis remitti, cogitationis, locutionis, & actionis. Cogitationis in corde, locutionis in ore, actionis in opere. Vel propter tres ordines fidelium in ecclesia, qui sunt Noe, Daniel, & Iob, quos Ezechiel vidit in visione saluandos. Et secundum parabolam euangelicā duo sunt in lecto, duo sunt in agro, & duo in mola, quorum vnus assumetur, & alter relinquetur. Postmodū autem multis & varijs aduersitatibus & terroribus ecclesię ingruentibus, coepit ad dominum clamare de tribulatione, dona nobis pacem. Et vt clamor eius facilius audiretur, in ipsa* dixit immolationis hora clamandum. Hęc tamen varietas non discrepat à consuetudine veteris testamenti, vbi cum secundo repetitur, parce domine parce populo tuo,

Antiquitus dicebatur ter miserere nobis.

Ezech. 14.
Matth. 24.

Dona nobis pacem.
fortè * duxit.
Ioelis. 2.

X tuo,

*Diony. de
eccl. hierar.
ca. 3. Iustin.
mart. apol.
2 August. in
ser. de sabb.
san. pasche.
Innocēt. pri
mus in epi.
ad Decētū.
ca. 1. Vvald.
de sacramē
tali. titul. 4.
capit. 41.
Ioan. 20.
Psalm. 27.
Osculū per
omnes fide
les sub mis
sa.
Roma. 5.
Ibidem. 16.

tuo, tertio variatur, & ne des hæreditatē tuā in
opprobriū. Dicamus ergo miserere nobis, quā
tū ad animam. Item miserere nobis, quātum ad
carnem, dona nobis pacem, propter vtranq; vt
habeamus pacem pectoris spiritualem, & pacē
corporis temporalem. Sergius autem Papa sta
tuit, vt inter communicandū Agnus Dei à cle
ro cantetur.

De osculo pacis. CAPVT. V.

Postquam dominus salutauit apostolos ite
rum dixit: Pax vobis, ostēdens quod nō so
lum debemus habere pacē in ore, verum etiam
pacem debem⁹ habere in pectore, ne simus de
illis qui loquuntur pacem cū proximo suo, ma
la autem in cordib⁹ eorum. Ideo cum hoc dixis
set apostolis, insufflauit & ait: Accipite spiritū
sanctum. Ad quod utiq; designādum sacerdos
præbet osculum oris ministro, qui reuerēter in
clinans, pectus osculatur ipsius, & planetam ex
tendit, vt per pacis osculum attēdatur charitas,
quā planetā supra dixim⁹ designare. Quia ergo
charitas Dei diffundit⁹ in cordib⁹ nris per spiri
tū sanctū, qui datus est nobis. Ideo pacis osculū
per vniuersos fideles diffunditur in ecclesia. Nā
& Apostol⁹ admonet, salutate vos inuicem in
osculo sancto. In primitiua quidē ecclesia sin
gulis dieb⁹ qui celebrationi Missarū intererāt;
cōmunicare solebāt, sed crescente multitudine
fidelium, traditur institutū, vt tantū diebus cōmu
nicarēt

nicarēt dominicis. Postmodū autē quā nec hoc dignè potuit obseruari, tertia secuta est institutio, vt ter saltem in anno quilibet Christianus debeat accipere eucharistiā, hoc inuento remedio, vt singulis diebus osculū pacis daretur pro mysterio vnitatis. Quia verò per immolationē hostiæ salutaris dimissis peccatis recōciamur altissimo, rectè pacis osculū tūc accipitur, cū immolationis mysteriū celebratur, Innocētius autem Papa primus aliā causam assignat. Pacem, inquit, asseris ante cōsecrata mysteria quosdā populis imperare vel sibi sacerdotes inter se tradere, cū post omnia quæ aperire nō debeo, pax necessario sit inducenda, per quam constet populum ad omnia quæ mysterijs agūtur atq; in ecclesia celebrantur præbuisse consensum, ac finita esse pacis cōcludētis signaculo demōstret.

Innocētius .I.
ad Decen-
tium ca. 1.

¶ De diuersis osculis quæ dātur in Missa.

C A P V T . V I .

Osculū in sacra scriptura significat vnionē, charitatem, pacē, & reuerentiam. De osculo vnionis sponsa dicit in canticis: Osculetur me osculo oris sui. De osculo charitatis Isaac inquit ad filiū suū: Accede ab me & da mihi osculum fili mi. De osculo pacis dicit Apostolus in epistolis: Salutate vos inuicē in osculo sancto. De osculo reuerentiæ inquit dñs ad Simonē: Osculum mihi non dedisti. Hæc autē ex quo intraui, nō cessauit osculari pedes meos. Ad de-

Canti. 1.

Genes. 27.

Roma. 16.

Luce. 7.

X 2 signan

INNOCENTII. PP.

**Ter osculā-
dum altare.**

signādū ergo tres vniones in Christo, sacerdos ter osculatur altare, videlicet vnionē diuinitatis ad animā, diuinitatis ad carnē, carnis ad animā, vel vnionē qua vnita est Chō humana natura sancta ecclesia, & fidelis aīa. Ad significandū triplicem pacē temporalē, spiritualē, & æternalē, Episcopus solenniter celebranter osculatur ministrū, vel ministros semel, & secūdo diaconū, & tertio sacerdotem. Ad notandū quoq; duorum testamētōrū cōcordiā, episcopus duabus vicibus codicē osculatur, quia rota cōtinetur in medio rotæ, & duo Cherubin sese respiciunt versis vultibus in propitiatoriū. Ad notā dum charitatē, sacerdos osculatur patenā, quæ designat cor patēs latitudine charitatis. Vnde, **Nōne cor nostrū ardēs erat in nobis, dū loqueretur in via?** In signū reuerētix diaconus & subdiaconus pedes & manus summi pōtificis osculantur, pedes subdiaconus osculatur, post lectā epistolam. Et diaconus ante legendū euāgeliū manum osculatur, offerens ampullam cū aqua calicē cum vino. Et subdiaconus offerens patenam cū hostia, thuribulum cum incēso, vterq; verò de manu pontificis accipiens eucharistiā. Illud quoque vacare à mysterio nō creditur q̄ summus pontifex à ministro septē modis accipit osculum, ad os, ad pectus, ad humerū, ad manus, ab brachia, ad pedes, ad genua, expressum mysterium, sed aliās exprimendum.

**Ezech. 1.
Esaia. 6.**

Lucæ. 24.

**Septies à mi-
nistro ponti-
fex osculū
accipit.**

¶ Quare

Quare Episcopus Subdiaconum & Diaconum communicat. CAPVT. VII.

Tunc episcopus communicat cum ministris, insinuans quod Christus post resurrectionem manducauit cum discipulis. Nam conuescens praecepit eis ab Hierosolymis ne discederent. Quod autem vnam partem accipiens, reliquas ministris impedit, illud insinuat, quod Lucas Euangelista commemorat, quia Iesus accipiens panem manducauit coram suis discipulis, sumensque reliquias dedit illis. Et quoniam eodem Euangelista testante, Iesus accepit panem, ac fregit & porrigebat illis, quorum cor ardens erat in eis. Idcirco pontifex integram eucharisticam medietatem accipiens super patenam, frangit in partes, & eas porrigit ministris comedendas.

De ablutione manuum post Eucharisticam summptionem. CAPVT. VIII.

Post sumptum eucharisticae sacrificium sacerdos abluit & perfundit manus ne quid incaute remaneat ex contactu diuinissimi sacramenti, non quod quicumque immundum ex contactu sacramenti contraxerit, sed ut suam potius indignitatem commemoret, qui se iudicauit tantis sacramentis celebrandis indignum, Secundum quod dominus ait. Cum omnia bona feceritis, dicite, Serui inutiles sumus. Indignum quidem existeret, ut manus, quae corpus incorruptibile tractauerunt, corpus corruptibile contingat

X ; donec

Sacrificans
communi-
cet cano. 9.
apost. Tole
ta. 12. can. 5.
& habetur
de consecr.
d. 2. ca. rela-
tum.
Lucæ. 24.
*Communi-
cet ministri
sacrificantis
& alij vide
D. Thom. 3.
p. q. 8. arti-
cu. 20. ad. 5.
Vvalden. de
sacramental.
tit. 4. ca. 42.
& 43.

Lucæ: 17.

donec studiose lauentur. Ablutionis autē aqua debet in locum mundū diffundi honestè, vt altitudo sacramenti reuerentius honoretur. Tri-
na verò sacerdotis ablutio, quę fit in principio, in medio, in fine, designat mundationem cogi-
tationis, locutionis, & actionis. Vel purgatio-
nem originalis peccati criminalis & venialis. Siue quod agitur per ignorantiam, negligē-
tiam, & industriam, ad quorū emundationem offertur sacrificiū salutare. Hęc tamen ablutio potest referri ad ablutionē baptismi, cuius for-
mā Christus post resurrectionē instituit. Eun-
tes (inquit) docete omnes gentes, baptizantes eos in noīe patris & filij & spiritus sancti. Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit.

Matth. 28.

Marc. 16.

Quòd Romanus Pontifex alium in com-
municando morem obseruat.

CAPVT. IX.

Aliàs * sub
oriri.

VT autē in perceptione corporis & sangui-
nis Christi nulla possit fallacia * suborna-
ri, sed in vtroq; perceptionis veritas euidenter
appareat, summus Pontifex nō statim particu-
lam hostię dimittit in calicem, sed eam post tri-
num crucis signaculum in patenam reponit, &
post osculum pacis ad sedem ascendens ibi con-
sistens, yniuersis cernentibus partem maiorem
suscipit oblatę de patena, quam ei Diaconus re-
presen-

præsentat, ipsamq; vidētibus diuidēs, vnamq; particulam sumens, aliā mittit in calicē, quem tenet coram ipso Subdiaconus, de quo sanguinem haurit cū calamo, deinde particulā vnam cum osculo tradit Diacono, aliāq; Subdiacono sine osculo, quem ad altare ministrātem ei calicem Diaconus osculatur. Et tūc Subdiaconus particulam dimissam in calice sumit cū sanguine. Huius rei causam, non allegoricā, sed historicam à nonnullis audiui, quam quia nunquam in authentico scripto potui reperire, melius reticendam censui, quàm temerè asserendam. Et licet non omnium, quæ à maioribus introducta sunt, ratio reddi possit, Reor tamen quòd in his profunda lateant sacramenta. Romanus pontifex ideò ... communicat vbi frangit, sed ad altare frangit & ad sedem communicat. Quia Christus in Emaus coram duobus discipulis fregit. In Hierusalem coram vndecim apostolis manducauit. In Emaus fregisse legitur, sed manducasse non legitur. In Hierusalem nō legitur fregisse, sed legitur comedisse. Ministri repræsentant Pontifici oblatam & calicem, quia discipuli obtulerunt Christo partem piscis assi, & fauum mellis. Pars piscis assi corpus domini crucifixi, qui fuit in ara Crucis assatus, fauus mellis sanguis Christi, super mel & fauum dulcis faucibus animæ diligentis. Ad notandum verò distinctionem inter

Lucæ. 24.

X 4 sacros

INNOCENTII PP.

Ordinum distinctio. **di** sacros ordines, & non sacros, Diaconus & qui superioris sunt ordinis, cum percipiunt Eucharistiam, osculum suscipiunt ab episcopo. Acolytus & qui sunt inferiorum ordinum, non suscipiunt. Subdiaconus verò, quia character huiusmodi quondam inter non sacros, nunc autem inter sacros ordines reputatur, in perceptione corporis non suscipit osculum à Pontifice, sed in perceptione sanguinis suscipit osculū à Diacono, vt qui non in sacris sunt minus, & qui sacris insunt amplius honorentur. Quauis in hoc & mystica possit assignari ratio.

¶ De post communionem. C A P. X.

Antiphona quæ post communionem concinitur, Apostolorum gaudium de Christi resurrectione significat. Secundum illud quod legitur, Quòd gauisi sunt discipuli viso Domino, & præ gaudio mirabantur. Quòd autem reciprocando cantatur, insinuat, quòd discipuli resurrectionis gaudium sibi mutuò nunciabant. Vnde duo discipuli cum inuenissent undecim congregatos, & eos qui cum ipsis erant dicentes: Quia resurrexit dominus verè, & apparuit Simoni, & ipsi narrabant quæ gesta erant in via, & quomodo cognouerunt eum in fractione panis. Hæc est ergo dies quam fecit Dominus, exultemus & lætemur in ea.

Ioan. 20.

Lucæ. 24.

Psal. 117.

¶ De

De oratione nouissima. CAP. XI.

Peracto orationis mysterio, Pontifex cū mi-
nistris ad altare procedit, & altare deoscu-
lans eleuatis manibus vltimam orationem exe-
quitur. Benedictionem illam significans quam
Christus ascēsurus in coelum legitur dedisse di-
scipulis suis. Nam, vt Lucas commemorat, edu-
xit eos foras in Bethaniā, & eleuatis manibus,
benedixit eos. Et factum est cum benedixisset
illis, recessit ab eis, & ferebatur in coelum. Vn-
de post salutationem nouissimam, quam sacer-
dos facit ad populum, Diaconus alta voce pro-
nunciat. Ite missa est, repræsentans illud quod
dictum est ad Apostolos. Hic Iesus qui assum-
ptus est à vobis in coelum, &c. Chorus autem
qui Deo gratias gratulando respondet, imita-
tur Apostolos, qui adorantes regressi sunt in
Hierusalem cum gaudio magno, & erant sem-
per in templo laudātes, & benedicētes Deum,
& ad hoc respicit quod in diebus pro festis di-
citur. Benedicamus domino. Deo gratias, sta-
timque hymnus x̄ psalmi illi dicuntur. Bene-
dicite & Laudate. Notandum verò q̄ Christus
post resurrectionem bis legitur salutasse disci-
pulos dicens: Pax vobis, in signum duplicis pa-
cis, videlicet pectoris & æternitatis, quæ secun-
dum Prophetam est pax super pacem, de qua
Dominus inquit Apostolis: Pacem relinquo
vobis, pacem meam do vobis. Hanc duplicem

*Dionys. c.
3. de ecclesi.
hierar. Vval-
dens. de sa-
cramentali.
tit. 4. c. 44.
Lucæ. vlti.

Ite missa est
Actuum. i.

Bis ait Iesus
pax vobis.
Esaiæ. 66.

Ioan. 14.

X 5 pacem,

INNOCENTII. PP.

pacem, per duplex osculum sacerdos insinuat, cum prius osculatur ministrum, & postea altare.

¶ Unde dicitur missa. **C A P. XII.**

*Hebræi sacrificiū vocant Missah, unde missa dicitur, aliter sentiunt alij. 4. sent. dist. 13. Missa catechumenorum.

Missa dicitur & ministeriū & mysterium, id est, officium quod profertur, & sacrificium quod offertur. Officium verò diuiditur in Missam catechumenorū, & fideiū Missam. Missa catechumenorum est ab introitu vsque post offertorium. Et dicitur Missa ab emittendo, quia tempore quo sacerdos incipit eucharistiam consecrare, catechumeni foras de ecclesia emittuntur. Perlecto siquidem euangelio, Diaconus clamare solebat: Si quis catechumenus adest, exeat foras. Catechumeni sacris mysterijs interesse non debent, quæ non nisi baptizatis fidelibus committuntur. Sicut de quibusdam qui catechumenorum, & nondum renatorum typum gerebant. Scriptum est enim: Ipse autem Iesus non credebat se illis. Missa fidelium est ab offertorio vsque post communionem. Et dicitur missa à dimittendo, quia tunc ad propria fidelis quisq; dimittitur. Constitutum est enim in Aureliensi Concilio, vt cum ad celebrandas Missas in Dei nomine cōuenitur, populus non ante discedat, quàm Missæ solennitas compleatur. Totum autem officium dicitur Missa, quasi transmissio, eo quod populus fidelis per mysterium sacerdotis (qui fungitur

Ioan. 2.
Missa fidelium.

Cōcili. Aurel. c. 22. De consec. dist. 1. e. Omnes fideles.

fungitur ministerio mediatoris inter Deum & homines) preces & supplicationes & vota transmittat altissimo. Ipsum vero sacrificium, id est, hostia missa vocatur, quasi transmissa. Primum nobis à patre ut esset nobiscum, postea patri à nobis, ut intercedat pro nobis ad ipsum. Primum nobis à patre per incarnationem, postea patri à nobis per passionem. Et in sacramento primum nobis à patre per sanctificationem, postea patri à nobis per oblationem. Hæc est sola sufficiens & idonea missio seu legatio ad soluendas inter Deum & homines inimicitias & offensas. Cum ergo Diaconus ait: Ite missa est, idem est, ac si diceret, redire ad propria, quia oblata est hostia salutaris.

Missa dicitur quasi transmissa.

Quare sacerdos pontificis humerum osculatur. CAPVT. XIII.

O Ratione finita sacerdos qui assistit Episcopo mensam altaris & armum pontificis dextrum osculatur, ostendens hunc esse illum Pontificem, qui secundum legem figuratè dextrum armum separare debet de hostijs salutarib⁹ vel pacificis. Sanè per humerum exprimitur principatus, secundum illud propheticum: Et factus est principatus super humerum eius. Principatum verò Saluatoris expressit vox angelica, prophetica & legalis. Angelus enim inquit ad vir-

Principatus super humerum Chri.
Leui. 7. & 8.
Esaia. 9.

INNOCENTII. PP.

Lucz. 1. ad virginem: Dabit ei dominus sedem David patris eius, & regnabit in domo Jacob in æternum, & regni eius non erit finis. Propheta dicit in psalmis: Sedes tua in seculum seculi, virga recta & virga regni tui, propterea unxit te Deus
Psal. 44.
Deuter. 31. oleo lætitiæ præ confortibus tuis. Moyses inquit in lege: Lætamini simul coeli cum eo, & adorent eum omnes angeli Dei. Ad quod designandum, tres humerum pontificis in signum reuerentiæ osculantur. Primicerius in principio, diaconus in medio, sacerdos in fine.

*Agathense
cencil. c. 31. **De benedictione nouissima. CAP. XIII.**

Actuum. 1. **V**Ltima benedictio quam facit episcopus super populum, missionem spiritus sancti significat, quem de cælo misit dominus in Apostolos, iuxta quod eis ipse promisit: Accipietis, inquit, virtutem superuenientis spiritus sancti in vos. Hæc benedictio per verbum oris & signum crucis exprimitur. Quoniam illa missio per sonum aëris & linguam ignis innotuit, iuxta quod legitur: Factus est repente de cælo sonus tanquam aduenientis spiritus vehementis. Et apparuerunt illis dispersitæ linguæ tanquam ignis, &c. Licet autem spiritus sanctus specialiter missus fuerit in apostolos, quia tamē indiuisa sunt opera trinitatis, missionem illam tota fuit trinitas operata. Ideoq; benedictionem istam facit episcopus

scopus in nomine trinitatis, auctoritate Psalmi
 stæ dicentis: Benedicat nos Deus Deus noster, *Psalm. 66.*
 & benedicat nos Deus. Benedictionis formã le- *Num. 6. in*
 gis expressit auctoritas, dño dicente per Moy- *fine.*
 sen: Inuocabis nomen meum super filios Israël,
 & ego dominus benedicam.

❧ LIBELL I CONCLUSIO.

Nemo cum expositionẽ istã audierit, hoc *Authoris*
 officium sufficienter estimet expositum. *modestia.*
 Ne fortè quum opus humanum extulerit, diui-
 num extenuet sacramentum. In hoc enim offi-
 cio tot & tãta sunt inuoluta mysteria, vt nemo,
 nisi per vnctionem edoctus, ea sufficiat expli-
 care. Quis enim nouit ordinem coeli, & ponet *Iob. 8.*
 rationes eius in terra? Nam perscrutator maie- *Prouer. 25.*
 statis opprimetur à gloria. Ego quippe non
 præualens lippientibus oculis solem in rota cõ-
 spicere, tanti mysterij maiestatem, quasi per
 speculum in ænigmate mihi visus sum intue- *1. Corint. 13.*
 ri, nec penetrans ad interiora coenaculi, sed præ
 foribus assidens in vestibulo, feci diligenter vt
 potui, non sufficienter vt volui. Præsertim cum *Papa occu-*
 ex officio, tot causarum nexibus irretitus, vt *patif.*
 infra breui temporis spacium, nec ad meditan-
 dum

INNOCENTII. PP.

dum ocium, nec ad dictandum quiuerim nancisci quietem. Et quidem minor in singulis, diuisus ad singula vix potui meditata dictare, nec dum meditata concipere. Quocirca non solum benignum imploro lectorem, verum etiam desydero liberum correctorem. Hanc solum apud homines huius opusculi mercedem expectans, vt apud misericordem iudicem pro meis peccatis deuotas orationes effundat. Qui perfecte cognoscit qua cordis intentione tractatum istum exegerim. Et si non multis, saltem aliquibus, aut etiam mihi soli vel in modico profuturum. Quia vero canonem Missæ particulatim exposui, ne quid additum vel subtractum seu transpositum videatur, vt legentibus ipsius expositionis plenior pateat intellectus, totum continuè censui subscribendum.

**Intentionis
& cordis in
spector de^o.**

¶ *Finito libro, sit laus & gloria Christo.*

¶ **Precatio ad Deum Opti. Maxi. pro reformatione Ecclesiæ.**

OMnipotens, misericors, æterne Deus, qui es author puritatis & pacis, effice quæsumus, vt in Ecclesia tua Euangelij tui doctrina, sicut à principio, floreat, vt sacramenta tua rectè riteq; tractentur: vt deniq; conuersatio nostra in omni pietate & honestate te digna semper sit, ad gloriam nominis, & ad honorem religionis nostræ. Per Christum dñm nostrum. Amen.

SALMANTICÆ,
In ædibus Dominici à Porto-
narijs, Cathol. Maieſta.
Typógraphi.

1570

2. A. J. M. N. R. L. E. M. E.

in archibus Dominicis et R. E. O. S.

maris Carol. Mariae.

Typograph.

1770

in archibus Dominicis et R. E. O. S.

in archibus Dominicis et R. E. O. S.

in archibus Dominicis et R. E. O. S.

in archibus Dominicis et R. E. O. S.

in archibus Dominicis et R. E. O. S.

in archibus Dominicis et R. E. O. S.

INDEXEORUM,

quæ in hoc opusculo continentur, ordine

Alphabetico digestus. In quo. a, pri-

mam. b, verò secundam Pa-

gellam indicat.

A.

BEL quomodo dicatur puer.

fol. 132. a.

Ablutio manuum bina cur fiat
antequam sacrificium offe-

ratur. fo. 64. a.

Abraham patriarcha, & quare

sic nominetur. fol. 132. a.

Accidentia esse in sacramento sine subiecto,
ostenditur. fo. 101. a.

Acolyti qui, & vnde dicantur. Et quod sit eo-
rum ministerium. fol. 5. a.

Acustres, quæ pallio infiguntur, quid desi-
gnent. fo. 27. b.

Adaptatio septem petitionum & septem do-
norum recensetur. fol. 141. b.

Agnus vnde dicatur, ostenditur. fol. 152. b.

Agnus Paschalis qualiter erat edendus in vete-
ri testamento, describitur. fo. 91. a. b.

Alba quid significet. fol. 17. a. b. & 22. b.

Alleluia, quare post Graduale cantetur. Et qua-

re hoc

re hoc

I N D E X

- re hoc nomen in interpretatum remanserit.
 Et quo tempore cantetur. fo. 50. b. & 51. a.
- Altare quod ecclesiam designet ostenditur. fol. 35. a.
- Altare multiplex ex scripturis refertur. f. 133. b.
- Altaris sacrificium quod æqualiter toti Trinitati offeratur. fo. 82. a.
- Altaris sacrificium quomodo septem vicibus cruce signetur. Et quid hoc denotet. f. 138. b.
- Altaris sacramentum, quod sit commemoratio mortis Christi. fol. 123. b. Et cur ultimo loco Christus illud instituerit. ibidem.
- Altaris triplex osculum quid denotet. fo. 132. b.
- Amen. Sela Sale, quid sonent ostenditur. folio. 149. a. b.
- Amictus, quo sacerdos caput obnubit, quid denotet. fo. 17. a. & 22. a.
- Angeli quomodo tremere dicantur. fol. 70. b.
- Angeli quomodo preces nostras ferant Deo. folio. 133. b.
- Angelorum presentiam adesse in missa, ostenditur. fol. 45. a. & 133. a. Et quid de hoc dicat Grego. ibidem. a.
- Angelorum novem ordines cur in præfatione non exprimantur. fo. 70. b. & 71. a.
- Angelorum hymnus & hominum, Sanctus, Sanctus, Sæctus, &c. esse ostenditur. fo. 58. b.
- Annulus Pontificis aureus & rotundus quid denotet. fo. 20. a. & 25. b.
- Antiphona, quæ ad introitum missæ dicitur, quid signet.

ALPHABETICVS.

- signet. Et cur ipsa reperitur, interposita Glo-
ria trinitatis. Et q̄s eā cātari cōstituit. f. 40. b.
Antiphona Græcè, q̄d significet Latine. f. 41. b.
Apostoli, quòd suppleuerint ea, quæ Euangeli-
stæ prætermiserunt, ostenditur. fo. 96. b.
Apostolorum vocatio, quomodo post Ioannis
Baptistæ prædicationem facta fuerit, osten-
ditur. fo. 50. a.
Aqua cur vino adinisceatur. fo. 66. a.
Aqua cum vino vtrum conuertatur in sangui-
nem. fo. 115. b.
Argumenta Græcorum de confectione in fer-
mento, recensentur, & soluntur. fol. 93. b.
Argutiæ nimium subtiles de corporis Christi
transubstantiatione recensentur. fo. 109. b.
Armatura pontificum & sacerdotum qualis es-
se debeat. fol. 28. b.
Auctoris modestia notatur. fo. 148. a.
Azymus panis quare in sacrificium offeratur,
& non fermentatus, ostenditur. fo. 93. a.

B.

- B** Aculus, seu virga pontificis, quid denotet.
Et quare summus Pontifex virga non
vtitur. fo. 20. a. & 26. a.
Baculus. S. Petri q̄ sit apud Treuerenses. f. 26. a.
Benedictio nouissima vel vltima, quam facit
Eps̄ super populū, quid significet. fo. 158. b.
Beneplaciti quinque signa recensentur. f. 147. a.
Beneuolentiæ captatio ostenditur. Et quomo-

I N D E X.

dò à tribus captetur beneuolētia, à persona cognitoris, petitoris, & assessoris ostenditur. folio. 142. b.

Berengarij de pane & vino in altari confessio recensetur. fo. 101. b.

Binarius & ternarius quòd bene cōgruant altaris sacramento, ostenditur. fo. 139. b.

Bona tria pro quibus sacrificiū laudis offertur, recensentur. Et quę sint bona hominis triplicia referuntur. fol. 81. a. b.

Bonum opus quod Dei & nostrum, sit ostenditur. folio. 81. b.

C.

CAerei, & Incensum, quę coram Pontifice deferuntur, quid denotēt. Et de septem candelabris septiformis Spiritus. fo. 36. a. b.

Caligę, & Sandalia Pontificis qui denotent. folio. 21. b.

Candelabra, & Crux, quę super medio altaris collocantur, quid significant. fo. 43. a.

Canon quare in secreto canitur. fo. 74. b.

Canonis autor quis fuerit. fo. 84. b.

Canonis textus exponitur. à fol. 75. vsq; 159.

Canonis, quòd alia sit ratio verborum quàm signorum ostenditur. fo. 129. b.

Canticorum institutio, quòd per David facta fuerit, ostenditur. fo. 5. a.

Cantores in processione quòd sint velut tubicines innuitur. fo. 37. b.

Casula,

ALPHABETICVS.

Casula, seu planeta, quid significet. Et de eius anteriori & posteriori parte. f. 19. a. & 24. b.

Catechumenorum missa quæ dicatur. f. 157. b.

Catenulæ duæ aureæ, quas Pontifex sibi inuicem cohærentes, & vncinis duabus insertas habebat, quid denotabāt. Et quid duo vncini signabant. fo. 14. b.

Cautela describitur, quando sacerdos post consecrationem inuenerit vinum præterminisum. folio. 113. a.

Charitatis. xvj. proprietates recensentur. folio. 61. b.

Chirothecæ Pontificis quid denotēt. fo. 24. b.

Christus à Iuda triginta argenteis venditus, ostenditur. fo. 86. b.

Christus cur vltimo loco sacramentum Eucharistiæ instituerit. fo. 123. b.

Christus quòd mortalis fuerit, non necessitate, sed voluntate ostenditur. f. 102. b. & 103. a.

Christus quòd sit sponsus ecclesiæ. fo. 39. a.

Christus qualiter oret pro ecclesia, ostenditur. folio. 40. a.

Christus quomodo confecerit, & sub qua forma. fol. 97. b.

Chrus quomodo sit semper nobiscū. fol. 119. b.

Christus quare dicat, Pater mi & nos Pater noster. folio. 142. b.

Christus quale corpus dederit in coena, quæritur. folio. 102. a. b. & 103. a.

Y 3 Christus

I N D E X

- Chrus**, qđ spiritualis sit Eucharistia. fol. 106. b.
- Christus**, vtrum resurgens sanguinem resumpserit, quē in cruce effuderat. f. 115. b. & 116. a.
- Christus**, cur post coenam instituerit Eucharistiam. fol. 114. a.
- Christus**, qđ in azyino consecrauerit ostēditur. folio. 93. a.
- Christus**, qualis finis sit. fo. 59. b.
- Christus**, cur dederit se nobis in pretium, & in cibum. fo. 125. a.
- Christus**, quomodo pro vnione nostri roget, ostēditur. fo. 126. b.
- Christi** triplex traditio, recensetur. fo. 75. b.
- Christi** præputium an in resurrectione redierit. folio. 116. a.
- Cibus** solidus quis dicatur, ostenditur. Et de cibo edentulæ plebi apto. fo. 123. b. & 124. a.
- Clericorū** sex ordines, quos aplice sedis Antistes habet cum celebriter agit missarū solennia recensentur. fo. 4. b.
- Codex** euangelij quare sumatur de altari. folio. 54. b.
- Coeli** quomodo laudēt Deū ostēditur. fo. 70. b.
- Collatio** legis ad euāgeliū, insinuatur. fo. 48. b.
- Collectæ**, quare in numero impari dicantur in missa. folio. 47. a.
- Colores** principales, quibus secūdam proprietates dierum vestes sunt distinguendę, describuntur à. fol. 29. a. b. vsque. 31. b.
- Comme**

ALPHABETICVS.

Commemoratio sanctorum triplex refertur.
-n folio.84.a.

Commemoratio confessorum quare non fiat
in Canone.fo.84.a.

Cōmixtio panis & vini, quid denotet.fo.141.b.

Confessio in principio missæ quare in genere,
& non in specie sit faciēda. Et de pectoris tū
sione, in qua tria notantur, ictus, tactus, & so
nus. folio.38.a.

Confessio quædam catholica recensetur. fo-
lio.99.a.

Consecrari vtrum valeat panis sine vino, vel vi
num sine pane, ostenditur.fo.111.b.

Constitutio de pallijs lineis recensetur.fo.65.a.

Conuersio duplex ostenditur, substantialis, &
formalis. fol.110.b.

Corporalia quid significent. Et quare vna pars
extēditur & altera cōplicat.fo.64.b. & 65.a.

Corpus Christi, quòd sit duplex, verum, & iny-
sticum.fo.105.a.b.

Corpus Christi quòd totum sit in pluribus lo-
cis simul, ostenditur.fo.114.b.

Corpus Christi, quòd verè est sub specie panis.
fo.98.b. & 99.a.

Corpus totum, quòd sub tota existat forma.
folio.99.b.

Corp⁹ Chri postquam fuerit sumptū & cōme-
stū quid fiat de eo, ostenditur. fol.106.a.b.

Crede quòd sit tutius, quàm discutere osten-
ditur

ditur. fo. 100. a.

Cruciatus tres, quos Christus sustinuit, recensentur. fol. 137. b.

Cruce, quæ in processione præmittitur, quòd sit quasi regale vexillum, ostèditur. fol. 37. b.

Crucis figuræ & mysteria ex veteri testamento recensentur. Et de multiplici eius effectu. fol. 57. a. b.

Crucis laudes referuntur. fol. 58. a.

Crucis signum quomodo sit exprimendum. fol. 58. a.

Crucis quinque signacula super oblatam & calicem, quid signent. fol. 129. a.

Cruces tres super os calicis cum hostia, quid denotent. fo. 151. b.

Cruces tres, prima & secunda, quæ fiunt distincte super oblatam & calicem, quid significant. fol. 132. b.

Cruces duæ, cur mortem Domini designent, & non tres, ostenditur, fo. 137. a.

Cydaris, vel Thyara, Pontificis capitis ornamentum, quid significet. fo. 15. a.

D.

Debita quæ petimus nobis dimitti quæ sint recensentur. Et quomodo si non dimittimus, reuocantur peccata dimissa. fol. 144. b.

Dalmatica quid significet. fol. 22. a. 18. b. & 24. a.

Deus quomodo malorum sit intentator, ostenditur. fol. 144. a.

Deus

ALPHABETICVS.

- Deus quòd intentionis & cordis sit inspector.
fol. 148. b.
- Deus quomodo nos dupliciter cibatur, ostenditur.
folio. 123. b. & 124. a.
- Deus quare vult nos orare vocaliter. fol. 141. a.
- Deus, quòd tripliciter sit pater, ostenditur. folio. 142. b.
- Dei ab homine tria requisita recensentur, & quæ sint. fol. 77. b.
- Dextrum & sinistrum in altari, quid designent.
folio. 43. b.
- Diaconi ministerium quale. fol. 66. a.
- Diaconi duo, qui pontificem ducunt, quid denotent. fo. 35.
- Diaconus qualis debeat esse. fo. 59. a.
- Diacono euangelium lecturo cur benedicitur, & nõ subdiacono epistolã lecturo. fol. 54. b.
- Diaconus qui lecturus est euangelium, quare dextram Pontificis osculetur. fol. 53. b.
- Diaconus quare benedictionem ab episcopo petit & accipit. fol. 54. a. b.
- Diaconus quare præmittat cæroferarios cum cæreis & incenso. fol. 55. a.
- Diaconus quare per vnã partem ascendit in pulpitem, & per aliam descendit. fo. 56. a.
- Diaconus quare mensam altaris & armũ Pontificis osculetur, ostenditur. fo. 138. b.
- Diaconorum ordo vnde tam in veteri quàm in nouo testamento exordium sumpserit.

fol. quinto. a.

Dij quomodo multi sunt, ostenditur. fol. 82. a.

Dilectio perfecta, quod erit in patria, ostenditur. fol. 147. b.

Dimittendum quomodo sit ei, qui veniam non petit. fol. 145. a.

Discipulorum fuga quando signetur in missa. fol. 67. a.

Dona cur dicantur pluraliter, munera, sacrificia. fol. 76. b.

Dotes glorificati corporis quatuor recensentur. fol. 103. a.

E.

Ecclesie tria recensentur sacrificia in veteri testamento significata. fo. 77. a.

Ecclesie catholice tres partes recensent. fo. 152. a.

Episcopus qualiter ad altare accedat, & quid representet. fo. 34. a.

Episcopus oraturus, quare mitram deponat. fol. 44. b.

Episcopus, unde dicatur. fo. 7. a.

Episcopus cur incipiat Symbolum. fo. 60. a.

Episcopus, quare Subdiaconum & Diaconum communicet. fo. 144. a.

Episcopi & presbyteri in quibus conueniant, & in quibus differant. Et quod sit eorum officium. fol. 9. a.

Epistola, quæ præmittitur Euangelio, quid designet. fol. 48. a.

Et quo-

ALPHABETICVS.

Et quomodo subdiaconus Ioannem Baptistã representet. ibidem.

Epistola quid significet. fo. 49. a.

Error negantium veritatem in sacramento, ostenditur & reprobatur. fol. 118. b.

Est, dictio in verbis sacramentalibus (Hoc est corpus meũ.) si interpretet, id est, significat, quod huiusmodi sensus sit hæreticus, ostenditur. fo. 98. b.

Euangeliũ quare, versus Aquilonem legatur. folio. 56. b.

Euangelium lecturus facit quatuor cruces, & quare. fo. 56. b. & 57. a.

Euangelij præ eminentia, & laudes recensentur. 59. a.

Eucharistia quare à ieiunis sit accipienda. fo. 114. a.

Eucharistia cur non detur intincta. fo. 105. a.

Eucharistia quare sub alia specie sumatur. 118. a.

Eucharistia cur sub duplici specie consecretur. folio. 11. a. b.

Eucharistiæ sumptio quòd non sit nimium differenda. fol. 122. b.

Eucharistiæ sacramentũ quomodo & sub qua forma Christus confecerit triplex opinio recensetur. folio. 97. b.

Eucharistiæ diuersæ figuræ, quæ præcesserunt in veteri testamento recensentur. fo. 91. a.

Eucharistiæ virtus & effectus ostēditur. f. 125. a.

Eucharistiæ per sacramentũ quomodo vnimur Christo

I N D E X

Christo sicut membra capiti, ostenditur. folio. 26. a.

Eucharistiam comedendi duplex modus referatur. fol. 105. a.

Eucharistiam vtrum Iudas acceperit. folio. 103. b. & 104. a.

Exemplum sacerdoti à Christo datum ostenditur. fol. 104. b.

Exhortatio quædam salubris pro Episcopis & Sacerdotibus describitur. fo. 28. b.

F.

Falsa opinio, quæ negat transubstantiationem, Et eiusdem reprobatio recensentur. fo. 100. b.

Falsa opinio de aqua ex latere Christi, recensetur, Et de recta opinione de aqua in calice sacramenti. fol. 116. a. b.

Fermentatū vtrum transubstantietur. fo. 117. b.

Festorum in Symbolo mentio recensetur. folio. 62. b.

Figuræ crucis ex veteri testamento referuntur. folio. 57. b.

Figuræ diuersæ Eucharistiæ, quæ præcesserunt in veteri testamento recensentur. fo. 91. a.

Figuræ noui testamēti de sacrificio altaris, quæ præcesserunt in veteri testamento recensentur. fo. 130. b. & 131. a.

Forma verborum in consecratione, vtrum possit mutari. fo. 108. a. b.

Forma

ALPHABETICVS.

Forma panis & vini, vel species accidētis & veritas corporis vtrum diuisa sint sacramenta. folio. 120. a. b.

Fractio hostiæ, quæ fit à sacerdote, quid significet? fo. 151. b.

Fuga discipulorum, quomodo designetur per patenam sub corporali absconditam. fo. 67. a.

Fumo fugari dæmones, ostenditur. fo. 40. a.

G.

GLoria in excelsis, quid denotet. Et quis illud in missa cantari cōstituerit. fo. 42. a.

Graduale quid significet, & vnde dicatur. fol. 49. b. & 50. a.

H.

HOc, quid demonstraerit, cum Christus dixit, Hoc est corpus meum, ostenditur. fo. 107. b.

Hora institutionis sacramenti à Christo quæ fuerit, ostenditur. fo. 113. b.

Hymnus angelorum & hominum quis dicatur. fol. 58. aliàs. 68. b.

I.

INanis gloriæ malum ostenditur. fo. 143. b.

Incensum, quod sacerdos repræsentat in capsula, & Episcopus apponit thuribulo, quid insinuet. fo. 38. b.

Indumenta Pontificis veteris legis varietate operis contexta, quid designabant. Et de quatuor coloribus, purpura, cocco, bysso, hyacintho,

I N D E X

- cintho, quibus erant contexta. fol. 11. a.
- Indumenta, seu vestes euangelici sacerdotis quid in capite designent, & figurent in membris. fol. 15. a. b.
- Indumenta pontificalia secundum quod Christo conueniunt, describuntur. fol. 16. b.
- Inimicitiarum tres parietes describuntur. Et de triplici per Christum reconciliatione. fol. 42. b.
- Institutionis sacramenti corporis, & sanguinis Christi tres causæ recensentur. fo. 118. a.
- Institutionis sacramenti corporis & sanguinis Christi diuersæ causæ referuntur. fol. 124. a.
- Institutionis sacramenti Corporis & sanguinis Christi hora ostenditur. fol. 113. b.
- Inuocatio authoris pijsissima recensetur. Et eiusdem humilis protestatio. fo. 2. a.
- Ioannes Baptista quomodo limes fuerit præcedentiũ & sequentiũ, medius videlicet inter ap̄stos & p̄phetas, ostenditur. f. 48. b. & 49. a.
- Ite missa est, quid repræsentet ostenditur. folio. 157. a.
- Iudæi quare versus occidentem orabant. fo. 44. a.
- Iudas vtrum acceperit eucharistiam. Et vtrum affuerit in coena. &c. fol. 103. b. & 104. a.
- Iudæ venditio, quod fuerit contraria oblationi quæ fit in altari, ostenditur. fo. 86. b.

K.

KYrie eleison, quid significet. Et quare noui
 es decantatur. Et quare sex vicibus dicatur
Kyrie

ALPHABETICVS.

Kyrie eleison, & tribus Christe eleison. folio. 41. b. L.

Lamina aurea, quæ de Cydari pontificis à fronte dependebat, quid denotabat. Et de nomine Domini tetragrammaton in ea descriptum. folio. 15. b.

Lapidum quatuor ordines, quos Pontifex gestabat, quid indicabāt. Et de duodecim Pontificis lapidibus in singulis ordinibus. folio. 15. a.

Laudes Euangelij recensentur. folio. 59. a.

Lecturus euangelium quare facit quatuor cruces. folio. 56. b. & 57. a.

Legales vestes secundum tropologiam recensentur. folio. 13. a.

Legalium indumentorum secundum allegoriam typus describitur. folio. 12. a. b.

Legis Mosaicæ & Euangelicæ differentia describitur. folio. 54. b.

Lex diuina, quòd in tribus consistat, mandatis scilicet, promissis, & sacramentis. folio. 1. a.

Liber, quòd aperiatur, quando Episcopus ad altare peruenit, quid denotet. folio. 35. a.

Liber & thuribulum quare post euangelium ad Episcopum reportentur. folio. 59. b.

Linea vestis, qua sacerdos induebatur, quid insinuet. folio. 13. a.

Litera. T. in principio Canonis quid denotet. folio. 75. a.

Luctus duplex innuitur. folio. 146. a.

Magda-

I N D E X

M.

- M** Agdalena, quòd ter vnixerit Iesum innuitur. fol. 65. b.
- M**alogranata & Tintinnabula in veste pontificis quid indicabant ostenditur. fo. 13. b.
- M**alum triplex, à quo petimus liberari, referatur. fol. 143. a.
- M**anipulus in læua sacerdotis quid denotet. folio. 19. b. & 25. a.
- M**anipulus stuppæ, cui Pontifex ignem apponere consuevit in choro, quid innuat. f. 36. b.
- M**anuū ablutio quid significet. f. 21. b. & 64. a.
- M**anuum saluatoris in cruce extensio denotatur. fol. 137. b.
- M**anuum ablutio post eucharistiæ sumptionem, quid significet. fo. 155. a.
- M**appula, quæ portatur super Pontificem quatuor baculis colligata, quid significet. Et de quatuor sensibus scripturæ, Historia scilicet, Allegoria, Tropologia, & Anagoge. folio. 36. a.
- M**emoranda tria de Christo, quæ sibi proponit ecclesia, recensentur. fo. 128. b.
- M**emoria pro defunctis quomodo fiat in Memento. fo. 134. a. b.
- M**emoria quorum in secreto recolitur, ostenditur. fo. 75. a.
- M**erita nostra quomodo sint Christi dona, innuitur. fo. 39. a.

Merita

ALPHABETICVS.

- Merita patrum, quòd filijs suffragentur. folio.84.b.
- Ministerium subdiaconi & Diaconi refertur. folio.66.a.
- Ministrorum veteris testamenti sex ordines recensentur, & qui sint. fo.4.b.
- Miserationes Dei multas esset ostenditur. folio.135.a.b.
- Missa quòd ab apostolis fuerit celebrata ostenditur. fol.1.b.
- Missa quòd in quatuor consistat, in personis, operibus, in verbis, & rebus. Et quomodo omnia quæ in ea fiunt, mysterijs sint plena. fol.1.b. & 2.a.
- Missa quomodo sit semper bona, ostenditur. folio.79.b.
- Missa fidelium quòd sit ab offertorio vsque ad post communionem. fo.157.b.
- Missa vnde dicatur. fo.157.b.
- Missa catechumenorum, quòd sit ab introitu vsque post offertorium. fo.157.
- Missa papalis qualis, ostenditur. fol.113.b.
- Missæ institutio quòd fuerit à Christo ostenditur. fol.1.a.
- Missæ officium, quòd optimè fuerit dispositum. fol.1.b.
- Missæ, quod in quatuor consistat, & quæ sint. folio.1.b.
- Mitra pontificis quid significet. f.19.b. & 25.b.

Z

Nomen

N

- N**omen patris quomodo in filiis quatuor sanctificetur modis, ostenditur. fo. 148. a.
- Nomina viuorum in quo loco recitari debeant ostenditur. fol. 79. a. b.
- Nominis patris sanctificatio quadruplex referatur. folio. 148. a.
- Numerus senarius, quare dicatur perfectus. f. 4. b.
- Numerus duodenarius quomodo multipliciter sit consecratus ostenditur. Eiusdem mysteria recensentur. fo. 61. a. b.
- Numeri. xxv. mysterium ostenditur. fol. 139. b.

O

- O**blatio Abel, Abrahę, & Melchisedech, recensetur. Et quomodo altaris sacrificium sit longè excellentius. Et qualiter offerre debeamus. folio. 131. a. b.
- Oblatio sacerdotis quę nō tantum in sua, sed in totius ecclesię persona fiat, ostenditur. fo. 79. a.
- Oblationem pro defunctis quare summus Pontifex manibus tangat, & nullam aliam præter oblationem panis, ostenditur. fo. 54. a.
- Offertorium unde dicatur, & quare cantetur in missa. fol. 63. b.
- Onychini lapides duo inserti humeris pontificis, quid denotabant. Et quid nomina duodecim filiorum in eis insculpta. fo. 14. a.
- Orę duę coniunctę in utroque latere pontificis, quid signabant. fo. 14. a.

Orandi

ALPHABETICVS.

- Orandi situs describitur. fo. 43. b.
- Orādū pro quibus sit bonis, ostēditur. fo. 141. a.
- Orandum quòd sit in secreto cordis. fo. 74. a.
- Orare quare debeat sacerdos versus Orientem. folio. 44. a.
- Orare quare nos velit Deus vocaliter, ostenditur. fo. 141. a.
- Oratio dominica recensetur. Et de eius dignitate. Et ad quid valeat. fo. 140. b.
- Oratio Christi qualis fuerit, ostēditur. fo. 67. b.
- Oratio nouissima, seu omnium vltima, quid significet. fo. 146. a.
- Orationis finis quare fiat principium Præfationis. fo. 58. aliàs. 68. a.
- Orationes in missa quid denotent. Et de earum conclusione. fo. 45. b.
- Orationes quare dicantur Collectæ. Et quot sint in missa dicendæ. fo. 46. b.
- Orationum quòd fuerint varij authores, ostenditur. Et quid super his Concilium Mileuitanum statuerit. fo. 46. b.
- Ordo petitionum in oratione dominica recensetur. folio. 148. b. & 149. a.
- Ordo duplex, temporis scilicet, & dignitatis refertur. fo. 141. b.
- Ordinum distinctio innuitur. fo. 145. b.
- Osanna, dictio hebræa quid significet. Et quare bis dicatur. fo. 72. b.
- Osculū triplex, quod datur ab Episcopo, oris

I N D E X

videlicet, altaris, & pectoris, quid denotet.
fol. 39. a.

Osculum pacis, quid denotet. Et quare per omnes fideles diffunditur in ecclesia. fo. 153. b.

Osculum quare Pontifex septies à ministro accipiat. fol. 154. b.

Oscula diuersa, quæ dantur in missa, quid denotent. fo. 154. a.

P.

PAx quadruplex refertur. fo. 85. b.

Pacis osculum. Et quare per vniuersos fideles diffunditur in ecclesia. fol. 153. b.

Pallium, quo maiores vtuntur Episcopi, quid significet. Et quæ sit eius forma. fo. 26. a. b.

Pallij vsus quid conferat. fol. 28. a.

Panis sola materia, vtrum necessitate cogente, vel casu intercedente possit in eucharistiam consecrari, ostenditur. fo. 112. b.

Panis vtrum transubstantietur in Christum. fol. 108. b. & 109. a.

Panis & vini species, quomodo duabus ex causis intelligatur sacramentum. fol. 120. a.

Panis & vini forma, vel species accidentis & veritas corporis, vtrum diuisa sint sacramenta. fo. 12c. a. b.

Panes quinque quos in oratione dominica petimus nobis dari, recensentur. fol. 146. a.

Passio, Propassio, & Compassio quòd fuerint in Christo, ostenditur. fol. 137. b.

Patena,

ALPHABETICVS.

Patena, super quam panis sacrificium offertur, quid denotet. fol. 67. a.

Patene refumptio, quam sacerdos accipiens osculatur, quid repræsentet. fo. 151. a.

Patris nomen quomodo in filiis quatuor sanctificetur modis ostenditur. fol. 148. a.

Peccati duplex remissio refertur. fo. 122. a. b.

Peccatorum novem genera describuntur, & quæ sint. fo. 41. b.

Petitionum septem, & donorum septem adaptatio recensetur. fo. 141. b.

Petitionum in oratione dominica duplex ordo, ostenditur. fol. 141. a.

Petrus quomodo aliorum apostolorum fuerit caput. fo. 8. a.

Petrus, quòd inter alios apostolos ubique præcipuus fuerit, ostenditur. fo. 8. b.

Poenitentia vera quæ requirat. fol. 38. a.

Pontifex Romanus quare in communicando alium morem obseruet, ostenditur. fo. 155. b.

Pontificis summi manus & pedes quãdo osculari debeant. fol. 53. b.

Pontificis & sacerdotis salutatio ad populum describitur. Et de septem salutatiõibus, quæ fiunt in Missa. fo. 44. b.

Pontificum & sacerdotum communia & specialia indumenta recensentur. Et quæ sint novem ornamenta, & officia specialia pontificum. fol. 10. a. b.

Z 3 Pontifi-

I N D E X

- Pontificalia indumenta quatuor secundum hi-
 storiam recensentur. fol. 11. a.
- Post communio quid denotet. fol. 146. a.
- Prædicator, quòd bonæ opinionis esse debeat,
 ostenditur. fo. 55. a.
- Præfatio in missa quid denotet. fo. 58. a. a. s. 68.
- Prælati quòd vitam activam & contemplati-
 vam exercere debeat ostenditur. fol. 27. a.
- Præputium Christi an in eius resurrectione re-
 dierit ad veritatem humanæ substantiæ &c.
 folio. 116. a.
- Presbyter unde dicatur. fol. 7. b.
- Presbyter & Diaconus, qui hinc inde pontifi-
 cem deducunt, quid significant. fol. 34. b.
- Primatus Petri unde eliciatur. Et plura de Ro-
 mani pontificis primatu. fol. 7. b. & 8. a.
- Primicerius, qui dextrum pōtificis humerum
 osculatur, qui denotet. fol. 37. a.
- Primicerij & Cantores in ecclesia unde ortum
 habuerint. fol. 5. a.
- Processio Romani pontificis à secretario ad al-
 tare, quid designet. Et de sex ordinibus per-
 sonarum, à quibus Christus secundum car-
 nem traxit originem. fol. 35. a. b.
- Processionis dispositio describitur. fol. 37. b.
- Psalmi quinque præmissi ab Episcopo missam
 celebraturo, qui sunt, Quàm dilecta, Benedi-
 xilli, Inclina, Credidi & De profundis, quid
 denotent, ostenditur. fo. 20. b.

Paluil-

ALPHABETICVS.

Puluillus, qui libro supponitur, quid designet.
folio.56.a.

Questiones curiosæ, quòd sint vitandæ. fo.
102.b.&.107.a.

Rationale, seu Logion Pontificis quid signi-
ficabat. fo.14.b.

Rationale quadrangulum & duplex, quid de-
notabat. ibidem.

Romana ecclesia quòd nunquam fuerit hære-
tica ostenditur. fo.96.b.

Romanus Pontifex quare post Albam Orale,
& post Orale crucem assumat. fol.23.a.

Romani Pontificis singularis ritus in missa re-
censetur. fol.16.a.

Regnum Dei quomodo petimus nobis adue-
nire, ostenditur. Et quòd regnum Dei variè
accipiatur. fol.147.b.

Sacerdotalis ordinis institutio vnde traxerit
ortum. Et de minoribus & maioribus sa-
cerdotibus. fo.6.b.

Sacerdotij distinctio, quando, & à quo fuerit
instituta. fo.7.a.

Sacerdos, vtrum non minus quàm duobus præ-
sentibus celebrare debeat. fo.45.a.

Sacerdos quare Pontificis humerum oscula-
tur. fo.147.a.

Z 4 Sacer-

I N D E X.

- Sacerdos si post consecrationem inuenerit uinū prætermissum, qua cautela uti debeat, ostenditur. folio. 113. a.
- Sacerdotis inclinatio, cum dicit orate pro me. &c. quid signet. fo. 67. b.
- Sacerdotis manuum super mensam altaris extensio quid denotet. fo. 47. a. b. & 137. b.
- Sacerdotis sessio dum Epistola legitur, & Graduale cantatur, quid insinuet. fo. 52. b.
- Sacerdotis ab vna parte altaris ad aliam mutatio cum lecturus est euangelium, quid significet. folio. 52. b.
- Sacerdotes tam maiores quàm minores, quod in quibusdã gerant vices Christi. fo. 6. b. & 7. a.
- Sacerdotes diuersi si super eandem hostiam celebrauerint, quis illorum confecisse dicatur. folio. 113. a.
- Sacerdotes tres, qui Pontifici venienti coram altari reuerenter occurrunt, & inclinantes, os & pectus eius osculantur, quid signant. folio. 37. a. b.
- Sacerdotum tam minorum quàm principis sacerdotum legalia indumenta secundum historiam recensentur. fo. 11. a.
- Sacramentum altaris quod simul sit veritas & figura, ostenditur. fo. 118. a. b.
- Sacramentum, & res sacramenti, quorum tria notantur discreta, describitur. fol. 119. a.
- Sacramentum corporis & sanguinis quare sub specie

ALPHABETICVS.

- specie panis & vini constitutum fuerit, ostēditur. fo. 92. a.
- Sacramentum cum corroditur, quid à mure comeditur. 101. b.
- Sacramentum, quòd in tribus consistat, in rebus, factis & verbis. fo. 122. a.
- Sacramentum altaris, quòd sit commemoratio mortis Christi. Et cur vltimo loco Christus illud instituerit. fo. 104. alias. 114. b.
- Sacramentum quomodo dicatur actiue & passiuè, ostenditur. fol. 103. alias. 113. a.
- Sacramenti Eucharistiæ virtus & effectus ostēditur. fo. 125. a.
- Sacrificium offerendi modus & ordo demonstratur. folio. 66. a.
- Sacrificium altaris, quòd toti Trinitati offeratur, ostenditur. fo. 81. b. & 82. a.
- Sacrificium, quibus, pro quib⁹, qualiter, & quare offeratur. fo. 78. b.
- Sacrificium altaris quomodo septem vicibus cruce signatur, ostenditur. fo. 138. b.
- Sacrificium quòd soli Deo sit offerendum. folio. 85. a.
- Sacrificij triplicis triplex panis, triplex vinum & triplex aqua recensetur. fo. 77. a. b.
- Sacrificij partes quæ fiunt de illo, quid significant. folio. 152. a.
- Sacrificia ecclesiæ tria in veteri testamento significata referuntur. fo. 77. a.

Z s

Saluta-

I N D E X

- Salutatio, quæ præmittitur Euangelio à Diacono, quid operetur. fo. 58. b.
- Sanctificatio nominis patris in filiis quadrupliciter fieri ostenditur. fo. 138. a.
- Sanctorum triplex commemoratio recensetur. fo. 84. a.
- Sanctorum secunda commemoratio refertur. folio. 135. a.
- Sanctis quomodo communicemus ostenditur. folio. 84. b.
- Sanguis Christi, quòd dupliciter intelligatur in remissionem peccatorum effusus, palàm fit. fol. 122. a. b.
- Sanguis Christi, quare dicatur nouum testamētum ostenditur. fo. 115. a.
- Saxum ad ostium monumenti fuisse aduolutum quando in missa denotetur. fo. 138. a. b.
- Secessus, aut vomitus si post solam Eucharistię perceptionem euenerit, unde accidisse credendum sit, ostenditur. fol. 106. b.
- Senarius numerus quare dicatur perfectus. folio quarto. b.
- Sepultura Christi in qua parte missæ designetur. fo. 138. a.
- Seruitutis duæ species referuntur, Latrìa, & Dulia. fo. 85. a.
- Sicuti, dictio quòd similitudinem dicat, non qualitatem in parte illa Canonis (sicuti accepta habere dignat^r es munera Abel. &c.) ostendit.

ALPHABETICVS.

ostenditur. fol. 130.

Signum crucis quomodo sit exprimendum.
folio. 58. a.

Signa tria, quæ fiunt super oblatam & calicem
referuntur, & quid denotent. fo. 75. b.

Signa quinque, quæ fiunt secundo super obla-
tam & calicem recensentur. Et de Christi ven-
ditiõne, de persona venditoris, & venditi, &
ementis. fo. 86. a.

Signa, quæ tertio loco fiunt super oblatam &
calicem, quid denotent. fo. 128. a. b.

Signa quare post consecrationem fiant super
Eucharistiam. fo. 129. a.

Signa, quæ quarto loco fiunt super oblatam
& calicem quid denotent, ostendit. fo. 129. a.

Signa, quæ quinto loco fiunt super corpus &
sanguinem, & in latere calicis, recensentur.
Et quid denotent. fo. 136. a.

Signa noui testamēti quod sint meliora, quàm
signa veteris testamenti, ostēditur. f. 121. a. b.

Signorum distinctio describitur. Et quomodo
sacramentum actiue & passiue dicatur. fo-
lio. 121. a.

Silentium à sacerdote post offertorium factū
quid denotet. fo. 64. a.

Silentium post præfationem; quid signet. fo-
lio. 74. a.

Silentium quod fit post orationem domini-
cam quid innuat. fo. 149. b.

Stola

I N D E X

- quid innuat. fol. 149. b.
- Stola super vtrunq; humerum sacerdotis quid designet. fol. 9. b. & 23. a. b.
- Stola, quæ super amictum collo sacerdotis incumbit, quid significet. fol. 18. a.
- Subdiaconus, qui præcedit Pontificē, & euangelij codicem clausum portat, quid denotet. fo. 34. b.
- Subdiaconus quomodo Ioannem Baptistam repræsentet. fo. 48. a.
- Subdiaconus, quòd in eundo sequatur, & in redeundo præcedat, referens euangelium quid denotet. fo. 55. b.
- Subdiaconi cum Acolyto reuerentia, quæ Episcopo post Epistolam exhibetur, quid insinuet. fo. 49. a. b.
- Subdiaconi quomodo Nathinneorum vitam in ecclesia repræsentent. fo. 5. b.
- Subdiaconi ministerium quale ostenditur. folio. 66. a.
- Superhumeralis, seu Ephod Pontificis, quid denotabat. fo. 13. b.
- Symbolum à quibus sit cantandum Romano Pontifice celebrante. fo. 63. a.
- Symbolum quibus diebus sit in missa dicendum. fol. 62. a.
- Symboli tam apostolici quàm Constantinopolitani duodecim partes referuntur. Et plura de duodenario numero. fol. 60. b.

T. Litera

ALPHABETICVS:

T.

- T**. Litera in principio canonis posita, quid de
notet. fol. 75. a.
- Templum** Pantheon à Phoca donatum osten
ditur. fo. 84. b.
- Tentatio** interior & exterior recensentur. Et
quomodo interior parum obficiat, & ex
terior multum proficiat, ostenditur. fo
lio. 144. a.
- Tentationes** diuersæ, in quas petimus non in
duci, referuntur. Et de triplici tentatore,
Deo videlicet, homine, & diabolo. folio.
143. b.
- Thuribuli** forma describitur. Et de duplici cau
sa thurificandi, spirituali & literali. folio.
40. a.
- Thurificatio** altaris à Pontifice facta, & Episco
pi à sacerdote, quid denotet. fol. 39. b.
- Tractus** qui dicitur in missa, quid denotet. fo
lio. 52. a.
- Traditio** Christi triplex recensetur. fol. 75. b.
- Transubstantiatio** quando fiat, ostenditur. fo
lio. 107. a.
- Transubstantiationis** modus refertur. folio.
109. a.
- Trinitas** quid. fo. 71. b.
- Trinitas** substantiarum, quòd sit in vna perso
na Christi ostenditur. fol. 125. a.
- Trinitatis** opera quòd sint indiuisa. fo. 76. a.
- Trini-

I N D E X

- Trinitatis vestigium, quòd in creaturis reluceat, ostenditur. fol. 71. a.
- Tunica, qua vtebatur Pōtifex, quid signet. fo. 18. a. & 23. b.
- Tunica poderis, quæ erat hyacinthini coloris in veteri sacerdotio, & cum tintinnabulis & malis punicis ab inferiori parte procedentibus, quid insinuabat, ostenditur. fo. 18. a. b.
- V.
- V**Eli scissio, quomodo per corporalis desuper calicem remotionem innuatur. folio. 138. a.
- Verborum sacramentalium, Hoc est corpus meū quanta sit virtus, ostenditur. fo. 98. a. b.
- Veritas corporis & sanguinis sub specie panis & vini in prolatione verborum sacramentalium, Hoc est corpus meum, ostenditur. ibidem.
- Versus, qui ponitur inter bis. Alleluia, quid designet. fo. 52. a. Et de trium linguarum diuersitate. fo. 52. b.
- Vestigium trinitatis quod in creaturis reluceat, ostenditur. fo. 71. a.
- Vestes euangelici sacerdotis quid in capite designent, & figurent in membris, ostenditur. folio. 16. a.
- Virginitati, quòd martyrium præferatur, ostenditur.

ALPHABETICVS.

ditur. fo. 30. b.

Virtus, & effectus sacramenti Eucharistiæ refer-
tetur. fo. 125. a.

Viuorum nomina in quo loco recitari debeāt
in missa ostenditur. fol. 79. a. b.

Vinctio manuum presbyteri ab episcopo, quid
denotet. fol. 9. a.

Vniones tres esse in Christo, & quæ sint, osten-
ditur. fo. 40. a.

Z.

Zona, seu Baltheus sacerdotis quid signifi-
cet. fo. 13. a.

Zona, Cingulum, & Succinctorium, quid de-
notent. fol. 17. b.

FINIS INDICIS.

16
3